

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
SİNEMA BİLİM DALI

AFGANİSTAN SİNEMASINDA SAVAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Vega Moqarabi

İstanbul, 2020

T. C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

SİNEMA BİLİM DALI

AFGANİSTAN SİNEMASINDA SAVAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Vega Moqarabi

Danışman: DR. ÖĞR. ÜYESİ MELİHA ELİF DEMOĞLU

İstanbul 2020



GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Vega Moqarabi
Anabilim Dalı	: Radyo Televizyon ve Sinema
Programı	: Sinema
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Meliha Elif Demoğlu
Tez Türü	: Yüksek lisans - 2020
Anahtar Kelimeler	: Afganistan, Savaş, Sinema, İran, Hollywood, Bollywood,

ÖZET

AFGANİSTAN SİNEMASINDA SAVAŞ

Afganistan her zaman savaş ve terörizm kelimesi ile anılan ülkelerden birisidir. Kültürel ve geleneksel açısından zengin ve ilgi çekicidir; ülkede yer alan farklı dil ve farklı etnik kökenlerin kültürü zenginleştirdiği söylenebilir. Tarihsel olarak, en önemli ve değerli ülkelerden birisidir. Son kırk yıllık süreçte savaşlara şahit olan Afganistan'ın, kültürü ve sanatı ile dünyaya kendini tanıtmaya içinde bulunduğu koşullarda hem mümkün değildir hem de izin verilmemektedir. Afganistan'ın imajı dünya medyasında genellikle savaş ile eşdeğer görülür. Diğer yandan Afganistan'la ilgili olan konuların çeşitli filmlerde yer aldığı görülmektedir. Afganistan dışında çekilmiş olan filmlerin ülkeyi ve coğrafyasını doğru tanımlayıp tanımlamadığı önemli bir sorudur. Afganistan'da savaşın sanatsal üretimi ve sinemayı olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir. Yine de bu dönemde de sinema çalışmaları yapmış olan başarılı ve önemli yönetmenler bulunmaktadır. Yalnızca Taliban dönemi boyunca sanat ve sinema çalışmaları durmuştur, onun dışında yönetmenler üretmeye devam etmiştir. Bu çalışmada "Tarihsel Sosyoloji Yöntemi" kullanılmaktadır. Tarihsel sosyoloji yöntemi ile ilgili olarak Sosyoloji ve Tarih bilimini bir araya getirmeyi ifade etmekte. Sinemada Afganistan'ın adı savaş ile çok özdeşleşmiştir, bu tez çalışması savaş temasını, savaşın sinemaya etkisini hem Afgan sineması üzerinden ortaya koymaya çalışmış hem de Afganistan dışında bu ülke ile ilgili filmleri ele almıştır. Diğer yandan Afganistan'ın tarihsel, siyasi ve kültürel açıdan tanıtmış, Türkçe kaynağın olmadığı Afganistan sinemasını detaylı olarak tarihsel süreç içinde ele almıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Vega Moqarabi
Field : Radyo Televizyon ve Sinema
Programme : Sinema
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Meliha Elif Demoğlu
Degree Awarded and Date : Master - 2020
Anahtar Kelimeler : Afghanistan, War, Cinema, İran, Hollywood, Bollywood,

ABSTRACT

WAR IN AFGHANISTAN CINEMA

Afghanistan always has been one of those countries which is known by the word war and terrorism. Although its rich and interesting cultures and traditions which are created from different ethnicities with different languages. Historically, it is one of the most important and valuable countries. Unfortunately, Afghanistan, witnessing forty years of different wars, is not allowed to explain its cultural and artistic issues and their value to the world. Afghanistan was reflected in the world media as a warfare and poor country. After the media, issues related to Afghanistan were featured in movies, and filmmakers were very interested in making films about Afghanistan. But what is at stake here is how much these movies help us to reach out the real face of Afghanistan. Though, that we can't deny 40 years of war had its effect on cinema and art activities, it was not caused the cinema and the arts to be stopped completely, approximately in all periods there were cinema studies and activities related to art. Only In the 5-year period of the Taliban, the activities and cinema studies had stopped completely and no study had taken place. The name of Afghanistan is so connected with war that it is not as relevant in Afghanistan when there is no war in the movies. As methods in this research "Historical Sociology Method" is used. It refers to bringing together the science of Sociology and History. In this study, you will start the history of Afghanistan and then to the history of cinema in Afghanistan and then to Afghan and foreign filmmakers, how realistic the images about Afghanistan and Afghan culture in their films are.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren ve destek olan, ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan değerli danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Meliha Elif Demoğlu'ne, sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan öğretim üyeleri ve çok değerli hocalarım, sayın Prof. Dr. Serpil Kirel, Sayın Zeynep Çetin Erus, sayın Prof. Dr. Mehmet Öztürk, sayın Doç. Dr. Fatime Neşe Kaplan İlhan, sayın Prof. Dr. Rabia Vildan Eyigüngör ve sinema bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim. Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme özellikle kayınpederim, kayınvalidem ve tatlı anneme teşekkür ederim. Yoğun çalışmalarım sırasında sabır gösterdiği, bana katlandığı ve eğitimim için 2 yıl uzak kalmaya razı olan eşim Omid Ahamd Adrak sonsuz teşekkür ederim. Afganistan'da kaynak bulma ve yazma konusunda çok yardımcı olan küçük kız kardeşim Vesta Moqarabi'ye de sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak, beni ben yapan ve hayatımdaki şampiyonum olan kişi, hayatta olmayan babam Gulam Ghadar'a teşekkür ediyorum. Çalışmam sırasında küçük veya büyük yardımını esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

İstanbul, 2020

Vega MOQARABİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
2. BÖLÜM: AFGANİSTAN COĞRAFYASI VE SİYASİ TARİHİ.....	3
2.1. Ariana.....	3
2.2. Bakhtar:.....	5
2.3. Horasan	6
2.4. Afganistan	7
2.4.1. İmparatorluk Dönemi (1747-1793)	7
2.4.2. Kraliyet Dönemi (1793- 1973)	9
2.4.2.1. Afganistan'ın İngilizler Tarafından İlk İşgal Edilişi ve Savaş	12
2.4.2.2. İkinci İngiliz Afganistan İşgali ve Savaş.....	17
2.4.2.3. Üçüncü Afgan ve İngiltere İşgal ve Savaşı.....	22
2.4.3. Afganistan Cumhuriyeti (1973- 1978)	24
2.4.4. Komünist Hükümet (1979- 1992)	25
2.4.5. Afganistan İslam Devleti (1992-1996)	27
2.4.6. Taliban Yönetimi(1996- 2001)	28
2.4.7. Afgan Geçiş Hükümeti (2001-2020)	29
2.4.8. Afganistan İslami Cumhuriyeti.....	30
2.5. Bölümün Genel Değerlendirmesi	31
3.AFGANİSTAN SİNEMA TARİHİ	33
3.1. Afganistan’da Tiyatronun Gelişimi:	33
3.2. Kraliyet Döneminde Modernleşme ve Sinema	35
3.3. Cumhuriyetin Döneminde Sinema	41
3.4. Komünist Döneminde Sinema	42
3.5. 1992 – 1996 Afganistan İslam Devleti (Mücahit Grupların Hükümeti) ve İç Savaş :	47
3.6. 1996 – 2001 Taliban Yönetimi:	48
3.7. Geçiş Yönetimi: Afganistan İslam Cumhuriyet (2001):	49
3.8. Günümüz Afganistan Sinemasına Çeşitli Bakışlar:	50
3.8.1. Afganistan Sinemasında İranlı Yönetmen Makhmalbaf Etkisi:	51
3.8.2. Afganistan Popüler Sineması	53
3.8.3. Afganistan Yeni Nesil Sineması.....	54

3.8.4. Afganistan Sinema Endüstrisi:.....	55
3.8.5. Talibandan Sonra Film Festivalleri ve Sinema Salonları:	56
3.9.İkinci Bölüm İçin Genel Değerlendirme:	58
3.10. Afganistan'ın En Önemli Filmleri:	58
3.10.1. Taliban'dan Önce En Ünlü Afgan Filmleri Listesi:.....	59
3.3.10.12.2. Tamamlanmamış Filmler:	62
3.3.10.12.3. Talibandan Sonra En Önemli Afgan Filmleri Listesi:	62
4. AFGAN FİLM YÖNETMENLERİ VE FİMLERİNDE SAVAŞ TEMASI.....	67
4.1. Afgan Erkek Film Yönetmenleri ve Savaş Teması	67
4.1.1. Engineer Latif Ahmedi	67
4.1.1.1. Aşk Destanı حماسه عشق	68
4.1.2. Abdul Wahid Nazari.....	69
4.1.2.1 “Anlar” لحظه ها	71
4.1.2.2. “Dilak” آرمان	72
4.1.3. Homayoun Muruvat (Hümayun Mürüvvet)	73
4.1.3.1. سیبی از بهشت “Cennetten Bir Elma”	73
4.1.4. Siddiq Barmak.....	75
4.1.4.1. “Osama” اسامه	76
4.1.4.2. “Afyon Savaşı” جنگ تریاک	78
4.1.5. Atiq Rahimi	80
4.1.5.1. “Yeryüzü ve Küller” خاکسترو خاک	80
4.1.5.2. “Sabır Taşı” سنگ صبور	81
4.1.5.3. Atiq Rahimi'nin Romanları.....	82
4.1.6. Khaled Hosseini	83
4.1.6.1. بادبادک باز The Kite Runner (Uçurtma Avcısı).....	84
4.1.7. Barmak Akram (Ekrem)	85
4.1.7.1. “Wajma” وژمه، غزل نامه عشق افغانی	87
4.1.7.2. “Kabul Kid” بچه کابل	87
4.1.8. Mahmoudi Kardeşler	88
4.1.8.1. Navid Mahmoudi.....	88
4.1.8.1.1. “Ayrılık” رفتن	89
4.1.8.1.2. “Yedi Buçuk” Seven and a Half هفت و نیم	90

4.1.8.2. Jamshid Mahmoudi	91
4.1.8.2.1. چند متر مکعب عشق, “Birkaç Metreküp Aşk”	91
4.1.8.2.2. رونا, مادر عظیم “Rona, Azim’in Annesi”	92
4.2. Afgan Kadın Yönetmenler ve Filmlerinde Savaş Teması:	93
4.2.1. Sahra Karimi.....	94
4.2.1.1. حوا مریم عایشه “Havva, Meryem, Ayşa”	96
4.2.2. Roya Sadat	98
4.2.2.1. نامه ای به رئیس جمهور “Cumhurbaşkanına Mektup” A Letter To The President	98
4.2.2.2. Herat- Uluslararası Film Festivali:	100
4.2.2.3. Roya Film House (RFH):	101
4.2.3. Alka Sadat	102
4.2.3.1. قصه‌های شب افغانستان “Afganistan Gece Hikâyeleri” Afghanistan Night Stories.....	103
4.2.4. Shahrbanoo Sadat (Seher Hanım Saadet)	105
4.2.4.1. گرگ و گوسفند “Kurtla Kuzu” Wolf and Sheep.....	106
4.2.4.1. پرورشگاه “Yetimhane”	107
4.2.5. Sahra Mani.....	109
4.2.5.1. هزار و یک زن چون من “ Benim Gibi Bin Kız ” A Thousand Girls like Me	110
4.3. Dördüncü Bölümün Genel Değerlendirmesi	111
5.BÖLÜM: AFGANİSTAN’A DIŞARIDAN BAKIŞ: DİĞER ÜLKE SİNEMALARINDA AFGANİSTAN TEMSİLİ.....	113
5.1. İran Sinemasında Afganistan’a ve Afganlara Bakış	113
5.1.1 Taliban’ın Çöküşü (2001) Öncesi İran Filmlerinde Afganlar/Afganistan:	113
5.1.1.1. دلم برای پسرمتنگ شده “Oğlumu Özlüyorum”	115
5.1.1.2. بایسیکل ران “Bisikletçi”	116
5.1.1.3. پرواز را به خاطر بسپار. “Uçuşu Hatırla”	118
5.1.1.4. بادکنک سفید “Beyaz Balon”	119
5.1.1.5. طعم گیلاس “Kirazın Tadı”	120
5.1.1.6. روبان قرمز "Kırmızı Kurdele"	121
5.1.1.7. جمعه “Cuma”	122
5.1.2. Taliban Çöküşü 2001’den Sonrası İran Filmlerinde Afganlar/Afganistan	123
5.1.2.1. قندهار "Kandahar"	123
5.1.2.2. باران “Baran”	125
5.1.2.3. دلبران "Delbaran" (Plot).....	126

5.1.2.4. مراز شريف “Mezar-ı Şerif”	127
5.1.2.5. گلچهره “Gülçehre”	129
5.1.2.6. Diğer İran Filmleri:.....	130
5.2. Bollywood Sinemasında Afganistan’a ve Afganlara Bakış.....	132
5.2.1. Taliban’ın Çöküşü (2001) Öncesi Bollywood Filmlerinde Afganlar/Afganistan:.....	134
5.2.1.1 Kabuliwala “Kabilli Adam”	134
5.2.1.2. Dharmatma “Evliya”	136
5.2.1.3 Khuda Gawah “Tanrı Şahittir”	137
5.2.2. Taliban Çöküşü 2001’den sonrası Bollywood Filmlerinde Afganlar/Afganistan	139
5.2.2.1. Bioscopewala “Bioscopeli Adam”	139
5.2.2.2. Mission Istaanbul “İstanbul Misyonu”	141
5.2.2.3. Padmavati.....	143
5.2.2.4. Kesari	147
5.3. Batı Sinemasında Afganistan’a ve Afganlara Bakış	151
5.3.1. Taliban’ın Çöküşü (2001) Öncesi Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan:.....	151
5.3.1.1. Caravans “Karavan”	152
5.3.1.2. High Road to China	154
5.3.1.3. Spies Like Us	155
5.3.1.4. The Man Who Would Be King	156
5.3.1.5. The Living Daylights	158
5.3.1.6. Rambo III.....	159
5.3.2. Taliban’ın Çöküşü 2001’den Sonrası Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan.....	162
5.3.2.1. Iron Man “Demir Adam”	162
5.3.2.2. Thousand Times Good Night: (Binlerce Kez İyi Geceler)	164
5.3.2.3. Fort Bliss	165
5.3.2.4. Zwischen Welten “Dünyalar Arasında”	167
5.3.2.5. Zero Dark Thirty (Karanlık Operasyon)	168
6.SONUÇ	172
KAYNAKÇA	179

GİRİŞ

Afganistan, 20. yüzyılda defalarca işgallere ve yıkımlara maruz kalmış bir ülkedir. Tarihsel olarak son derece zengin bir kültürel mirasa sahip olsa da zaman zaman başka ülkelerin işgali, zaman zaman da radikal dinci grupların halk üzerindeki tahakkümü nedeniyle, bu zengin tarihsel mirasını işleyememiş, tanıtamamış ya da kitlelere mal olmasını pek sağlayamamıştır. Bu araştırmayı yaparken, özellikle Taliban döneminde neredeyse ülke mirasının tamamının nasıl yok edildiğine dair pek çok bulguya tanıklık etmek durumunda bizzat kalmış bulunmaktayım. Sinema, her ne kadar ilk nüvelerini 19. yüzyılın sonlarına doğru oluşturmaya başlasa da esasen gerçek kimliğini 20. yüzyılda bulmuştur. 20. yüzyılı baskılar ve işgaller altında geçiren Afganistan, çok doğal olarak sinemasını çok geliştirme imkânı bulamamıştır. Elbette ki ferahladığı ve baskılardan kurtulduğu dönemlerde, Afganistan'da da pek çok sinema çalışması, gösterimi yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar ve gösterim deneyimlerine dair bilgilerin çoğu, Taliban tarafından yok edilmiştir.

Afgan halkının sinema ile tanışması, 1927- 1928 yılı boyunca Avrupa'ya altıncı kez geziye çıkan Kral Amanullah'ın burada sinema sanatından etkilenmesine dayanmaktadır. Ülkesine döndüğünde sinema ile insanları tanıştırmak, dünyanın ilerlemesinden haberdar etmek istemiştir. Fotoğraf makinesi ve projektörü ile Afganistan'a geri döndüğünde, eğlence merkezlerinden biri olan ve halkın buluşma yeri olan Paghman'ın kamu bahçesinde gösterim yapmasıyla Afganistan'a sinema gelmiş olur. Daha sonra sinema gelişmeye başlar, filmler çekilir. Sinema Afganistan'da farklı dönemlerde inişli çıkışlı bir serüven izlemesine rağmen filmler çekilmeye devam etmiştir. Yurtdışında eğitim alan birçok film yönetmeni, özellikle Rusya'da iyi bir eğitim aldıktan sonra Afganistan'a geri döndüğünde Afgan sineması üzerinde büyük bir gelişim sağlamıştır. Geçmiş dönemin filmleri daha çok Afgan kültürü ve iyi ve kötü ile ilişkili geleneksel konularla ilgili filmlerdir. Gerçek hayat ve yaşama dair konular da vardır fakat savaş ile ilgili filmler çok nadirdir.

Bu çalışmanın amacı öncelikle hem tarihi, kültürü, dili ve sinemasal gelişimi ile gerçek Afganistan'ı tarihsel olarak betimlemektir. Savaş ve terörizmle ilgili dünyanın her köşesinde haber başlıkları ile tanınan Afganistan bu sebeple kültürel açıdan çok ilgi görmemektedir. Yabancı filmlerde bu konular dışında pek fazla görülmemektedir.

Afganistan’a olumlu açıdan bakan film sayısı da azdır. Yurtdışında da Afganistan, Afgan halkının imajı genellikle olumsuz gösterilmektedir.

Yabancı filmlerde Afganistan ile ilgili en temel sorun sadece Afganistan hakkındaki olumsuz temsil değil, dilinin, kültürünün, hatta bazı filmlerde coğrafi bilgilerin yanlış yer almasıdır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de bu tür filmlerde yapılmış olan hataların ortaya koyulması ile Afganistan sinemasının kültürel, tarihsel ve dilsel bilgileri ile incelenmesidir.

Yabancı kaynaklarda Afganistan sineması ile ilgili kaynaklar olsa da az sayıdır. Fakat Türkiye’de Afganistan sinemasını konu alan kaynaklar arasında bir kitap ve birkaç makale yer alsa da az sayıda ve eksik kaldığı görülmektedir. Afganistan’da da Afgan sineması hakkında sınırlı sayıda kitap bulunmaktadır ve pek ok kitap Taliban döneminde yok edilmiştir. Bu yüzden bu kaynaklara ulaşmak oldukça zordur. Bu çalışma kapsamında bu kaynaklara sadece Afganistan’da ulaşılabileceği için, Afganistan’a gidilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümü Afganistan tarihi ile başlamaktadır. İmparatorluk, krallık, Cumhuriyet, Taliban ve sonraki dönemler incelenmekte, yaşanan savaşlar ve işgallerden bahsedilmektedir. Sonraki bölüm tarihsel olarak Afganistan sinemasını değerlendirmektedir. Tezin esas sorunsalını oluşturan Dördüncü bölüm ise Taliban döneminden sonraki sinema yönetmenleri ve filmleri incelenmiştir. Son bölümde ise Afganistan dışı diğer yabancı ülkelerde yapılmış filmlerde Afgan ve Afganistan imajı incelenmiştir.

2. BÖLÜM: AFGANİSTAN COĞRAFYASI VE SİYASİ TARİHİ

Bu çalışma öncelikle Afgan tarihini ele alarak başlamaktadır. Çünkü Afgan sinemasının hem Afgan siyasetiyle hem de tarihiyle doğrudan ilişkisi vardır. Sinemanın ortaya çıkışından beri geçen bir asırdan fazlaki süreç göstermektedir ki tarih boyunca olaylar ve özellikle de savaşlar sinema sektörünün büyüyüp gelişmesini yavaşlatmıştır.

Bu bölümde öncelikle sinemanın ortaya çıktığı 20. Yüzyıl öncesinde Afganistan'ın tarihsel ve siyasal anlamda geçirdiği değişimler incelenecektir. Ardından Afganistan'da sinemanın ortaya çıktığı dönemdeki kültürel, toplumsal, sosyolojik açıdan ülkenin ve coğrafyanın koşulları ortaya koyulacaktır. Afganistan tarihinin bu çalışmada incelenmesinin nedeni sonraki bölümlerde ele alınacak filmlerde görüleceği gibi Afganistan kültürü ve coğrafyasının yanlış bilinerek filmlerde yanlış biçimde ele alınmasındandır.

Afganistan'ın adı, siyasi uygulama açısından yeni olmasına rağmen Afganistan eski bir yerleşim alanıdır. Afganistan bölgesine yüzyıllar boyunca çeşitli isimler verilmiştir. Bunlardan en önemlileri Ariana, Bakhtar, Horasan ve Afganistan'dır. Ülkenin coğrafi konumunun belirlenmesinin ardından Afganistan'ın değişen siyasi rejimleri üzerinden ülkenin tarihi ele alınacak sinemaya giden yolda modernleşme eğilimleri ortaya koyulacak ve ülkenin günümüze kadarki sosyo politik durumu belirlenecektir.

2.1. Ariana

Günümüzde Afganistan, tarihi Büyük Aryana'nın ve Horasan'ın büyük bir kısmından müteşekkil olmuştur. Coğrafi ve jeopolitik öneminin yanı sıra kültürel ve ekonomik alışverişin en önemli kavşaklarından biri olagelmıştır.

Saldırı ve yayılmacılığın ilk aşamalarında Ahameniş İmparatorları Kuroş ve Daryuş, Hindistan imparatoru Ashoka Maurya ve Makedonyalı Büyük İskender gibi büyük imparatorlar M.Ö. 5. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar bu güzergâhtan Kuzey ve Güney yönüne ilerlemiştir.¹ Afganistan, buranın merkezi konumunda olmasından ve Orta Asya (Maveraünnehir) ile Hindistan arasında geçiş yolu olmasından ötürü bir savaş karargâhı olarak görülmüş ve buradan istifade edilmiştir. Afganistan'a Aryanların girişi yaklaşık iki bin yıl öncesinema dayanır. Aryanların, Afgan Platosunun uzak doğu kesiminde ve Pemir

¹Rafi, H.(1999). Tarikh Fashurdi Afghanistan(تاریخ فشرده افغانستان). Sayari Arik. Pashaver.s. 7-9

platosunun Mağrip bölgesinde küçük kabileler biçiminde ve bazıları Hindu Mağaralarının kuzeyinde veya Aral Gölü çevresindeki Rusya'da yaşadıklarına inanılmaktadır. Aria kelimesi soylu, asilzade ve özgür gibi anlamlara gelmektedir. Aryanların ortak dilleri ve gelenekleri bulunmaktadır. Eski zamanlarda, Hint ve Afgan kabileleri (Hint ve Afgan dillerini konuşanlar) kendilerini Aryan olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırmanın örnekleri Avesta'da ve antik Hindu metinlerinde (Rigoda gibi) bulunmaktadır. Ama daha sonra, üye sayısının artmasıyla birlikte bu kabilelerin ana karalarının doğu, batı ve güney kısımlarına göç etmeleri gerekmiştir. Göçün ana nedeni tam olarak bilinmemektedir, ancak zor iklim koşullarının ve mera sıkıntısının göçe neden olan etkenlerden olduğu anlaşılmaktadır. Çeşitli kaynaklarda, Aryanların yaygın olarak göç etmelerinin nedenleri kuzeydeki sarı kabilelerin baskısı, sıcaklıktaki keskin düşüş, nüfustaki artış ve meraların kuruluğu ve yeni mera arayışı olarak zikredilmiştir. Bu durum konu ile ilgili kitapların hepsinde aynı şekilde ifade edilmiştir.²

Aryanların Afgan platosuna göçü kademeli bir göç olmuş ve Neolitik dönem sonunda (M.Ö 7.000) başlayıp ve M.Ö. 4.000'e ulaşan farklı dönemlerde devam etmiştir. Aryanların yerleşim alanı Hindistan'ın en uzak doğu sınırlarından Avrupa'ya kadar uzanan bölgelerdir. Bu nedenle Hint-Avrupa ırkı denilmektedir. Afganistan'a üç büyük Aryan grubu gelmiş ve her biri Afganistan'ın bir bölümüne yerleşmiştir. Afganistan'ın kuzeybatısında Mediler, güney kesimine Persler ve bugünkü Horasan'ın çevresine Partiler yerleşmiştir. Afganistan'ın batı kesiminde hükümet kurmayı başaran ilk grup Aryan Medi halkıdır. Bir başka Aryan halkı olan Persler, önce Afganistan'ın kuzey ve batı bölgelerine yerleşmiş ve sonra yavaş yavaş güneye geçmişlerdir. Persler güneyde, Ahameniş İmparatorluğu'nu kurmuştur. Bir diğer Aryan halkı olan Partiler, ilk önce Maveraünnehir'in doğu bölgelerinde yaşamışlar ve Aşkani monarşisini kurmayı başarmışlardır.³

Kendilerine Aryana denilenler dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. Afganistan topraklarından, Orta Asya'ya, Hindistan'ın bir kısmına, Avrupa'nın bir kısmına ve Hindistan'a göç etmişlerdir. (Bu iki bölgenin tarihsel kapsamı: Hindistan, Orta Asya, Orta Doğu ve bugünün küçük Asya'sıdır.) Aryanlar tarımsal gelişmeye ek olarak, ticarete de gelişmiştir, ancak Asur Devleti'nin hammadde ihtiyacını karşılamak için Aryana topraklarına sürekli saldırması nedeniyle gelişmelerini sürdürememişlerdir. Bunun yanında Aryana'nın

²Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh. Tahran, Ghom. Nezhat. s. 105-110

³سلسله حكومتهاى آريايى. اطلاعات عمومى. Afghanpaper. Kabil.

Afghanistan.(<http://www.afghanpaper.com/info/tarikh/tarikh.htm>)

merkezi hükümete sahip olmaması, aynı zamanda küçük yöneticilerin de sık sık çatışma içinde olması Aryana krallığının zayıflamasına neden olmuştur.⁴

Yani uzun bir süre Aryanalar ve batı bölgelerindeki yerliler özellikle Zagros Dağları'nın eteklerinde Asur işgalcileri tarafından saldırılara uğramışlardır. Asur ordusunun saldırısında malları, atları, sürüleri ve tahılları yağmalanmış ve direnenler yakalanıp Asur topraklarına götürülmüştür. Örneğin üç bin yıllık Asur mektubu, Tigle-Pillser III'ün batı Afganistan'daki Matler ve Persler kabilelerine saldırdığı sırada, yüz binden fazla köle ve çok sayıda sığır ve koyun olduğunu belirtmiştir. Asur saldırılarına karşı koyma fikri ilk kez, daha çok saldırılara maruz kalan Medler tarafından geliştirilmiştir. O zamana kadar dağılmış olan Aryan kabileleri arasındaki rekabet ve aralarındaki ittifak eksikliği nedeniyle genellikle Asurlar bu saldırıların galibi olmuştur. Maddi liderlerden biri olan Diaako Maddi kabileleri birleştirmeyi ve Afganistan'da ilk Aryan devletini M.Ö. 600 yıllarında kurmayı başarmıştır.⁵

İran kabilelerinin birleşmesinden ve kuzeybatıda Aryan krallığının kurulmasından sonra Persler, bugünkü Afganistan tarihinin parlak bir sayfasını oluşturan büyük bir imparatorluk kurmuştur.⁶

2.2. Bakhtar:

İmparator Büyük İskender'in iktidardan düşmesinden sonra, Yunan komutanları Aryana'ya gelip orada kalmışlardır. O sırada P. M. Diyodut hükümdardır ve M.Ö. 256'da bağımsız Bakhtar devletini kurmuştur. Topraklarının sınırları, Sind, Marwa ve Hindu Kush'un yamaçlarına dayanmaktadır ve ardından Herat bu sınırlara eklenmiştir. Daha sonra Bakhtiler ele geçirdikleri şehirlerde yollar yapmışlardır. Öyle ki Yunan coğrafyacıları gelişmiş hayvancılık faaliyetleri, tarım ve şehirleşmenin gelişmiş olması nedeniyle bu ülkeye “bin şehir” adını vermişlerdir. Kuzeydeki Hindu Kush halkı, özellikle Belh çevresindeki topraklar, işgalcilere karşı güçlü olmak için şehirlerini inşa etmiştir. Bactria adı verilen bu alanlar çeşitli metinlerde tanımlanmıştır. Bakhtar halkı zamanla temel sulama uygulamalarını tasarlayan bir

⁴ سلسله حكومت‌های آریایی. اطلاعات عمومی. Afghanpaper. Kabil.

Afghanistan.(<http://www.afghanpaper.com/info/tarikh/tarikh.htm>)

⁵ Habibi, A. (1970). تاریخ مختصر افغانستان. آریایی ها. (S. 32-33) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

⁶ سلسله حكومت‌های آریایی. اطلاعات عمومی. Afghanpaper. Kabil.

halk haline gelmiştir. Şehirleşme, ahşap işçiliği ve metal işçiliği, kumaş üretimi, hasır (Borya), metal basamaklar ve at arabaların kullanımında ünlenmişlerdir. ⁷

Batlamyus ve diğer antik kozmologlar Hindu Kush'un güneyinde, Fars'ın Tuz çölü (bugünün İran'ı) arasında ve Sindh'in doğu kıyısında bulunan Ariana'dan adı geçen topraklarda yetişmiştir. Hindu Kush'un en eski yazılı eseri *Avesta*, Zarathustra'nın İncil'idir. Afganistan'ın yazılı tarihi dönemi bu yıllarda başlamıştır. Zordasht'ın *Dünyanın Batısı* kitabındaki, M.Ö. 600 yıllarında, daha sonra kentlerin anası olarak bilinen Belh kentinde ortaya çıkışı, Afganistan tarihinin başlangıcıdır. ⁸

Abdulhay Habibi'nin aktardığına göre Zerdüş Afganistan'ın kuzeyindeki "Bakhtar" bölgesinde kendilerini "Aryan" olarak adlandırılan aşiretlerine bağlıydı. O dönemde, Bakhtar halkı, merkezi yönetimi krallık şeklinde kurmuşlardır; sosyal, ekonomik gelişme sürecinde bir aşamaya ulaştıkları da söylenebilir. ⁹

2.3. Horasan

Pehlevi dilinde güneş ve gün doğumu anlamına gelen Horasan tabiri, beşinci yüzyıldan onikinci yüzyıla kadar Afganistan ve komşu topraklar için kullanılmıştır. Eskiden Aryana olarak adlandırılan bölge İslam'ın bu coğrafyaya yayılması ile Horasan olarak adlandırılmış ve bu isimle bilinmeye başlanmıştır. Horasan'ın Batı ve Kuzey Afganistan topraklarının büyük bir kısmı MS 7. yüzyılda Buhara, Tacikistan ve Helmand (Hirmand) ve Kabil bölgelerinden oluşmaktadır. Coğrafyacılar göre bu bölge İslam öncesi dönemden bu yana yerleşim yeri olarak kullanılmasına rağmen Horasan adının Sasani döneminde konulduğu bilinmektedir. Müslüman coğrafyacılar ise Horasan'ı Nişabur, Marwa, Herat ve Belh olmak üzere dört bölüme ayırmışlardır. Hem İslam öncesi hem sonrası kaynakları dikkate aldığımızda Horasan bölgesinin en büyük kısmı günümüz Afganistan sınırları içerisinde. Arap kaynaklarında da bu durum teyit edilmiştir. Belâzürî olarak bilinen Ahmed bin Yahya bin Jaber, 255 yılında ünlü *Fütûhu'l-büldân* eseri ile tanınmış olan ve Bağdatlı bir islam tarihçisidir. Belâzürî Nişabur (bugün İran'ın doğu bölgeleri), Herat, Marwa,

⁷ Ayandanagar. (2013). تاریخ افغانستان 3. یورش اسکندر مقدونی (۳۲۴ - ۳۳۰ پیش از میلاد). kelkin3000. <http://kelkin3000.blogfa.com/post/20>

⁸ Habibi, A. (1970). تاریخ مختصر افغانستان . مدنیت اوستایی. (S. 12-13) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

⁹ Habibi, A. (1970). تاریخ مختصر افغانستان . مدنیت اوستایی. (S. 14) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

Cevizcan, Badgis, Samangan, Badahşan, Belh, Bamyān, Transoxiana (Mavara el- Nahr) ve Harzem bölgelerinin tamamını Horasan olarak adlandırmıştır.¹⁰

Ebu İshaq İbrahim bin Muhammed Estakheri önemli eseri *Masalak ve Mamalek*'de Nişabur, Marwa, Herat, Belh, Gharjistan, Takharistan, Ghor, Bamyān, Ghorband, Logar, Kabil, Nijrab, Parwan, Ghazni, Panjšir bölgelerini Horasan olarak adlandırmış; Sind ve Mavara el- Nahr'i hariç tutmuştur. Afgan kaynaklarına göre ilk hicri yüzyıllarda fethedilen Horasan, İslam tarihinde bilimin, kültürün en önemli merkezlerinden birisi olmuştur.¹¹

2.4. Afganistan

2.4.1. İmparatorluk Dönemi (1747-1793)

Pashtun kabilelerine ait olan Saduzai, ilk hükümetini 1747'de Kandahar şehrinde, Nadir Şah Afşar'ın ölümünden sonra, Ahmad Şah Dürrani'nin tacıyla kurmuştur. Britannica Ansiklopedisi, Ahmed Şah Dürrani Krallığı'nı son Afgan İmparatorluğu olarak kabul eder. Ahmed Şah Dürrani, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra İslam dünyasının ikinci imparatorluğuydu. İngiliz araştırmacı Alfonson, Çağdaş Afganistan'ın kurucusunun Ahmed Şah Dürrani olduğunu belirtmiştir.¹²

Ahmed Şah Dürrani, ölümüne kadar ülke sınırlarını Batı Horasan'dan Hindistan'a ve Amu'dan Hint Okyanusu'na kadar genişleterek büyük bir imparatorluğun temelini kurmuştur. Ahmed Şah ile Saduzai yönetimi başlamıştır ve bu aile uzun süre ülkeye hakim olmuştur.¹³

Ahmed Şah Dürrani 1722 yılında Multan'da doğmuş, Toba Maruf'ta ölmüştür. Abdali aşiretinin başkanı Saduzai ailesinden Muhammed Zaman Han'ın ikinci oğludur. Nadir Şah'ın, vatana ihanet ettiği ve insanlara işkence ettiği için tutuklanmasının ardından Ahmed Şah da dahil olmak üzere Afgan liderleri orduları birleştirmiş ve kısmi bir hazine ile Kandahar'a geri dönmüşlerdir. Burada Afganistan Kralını seçme meselesi kabileler tarafından ortaklaşa yürütülmüştür. 1747 yılında Afganistan'ın hükümdarı Ahmed Şah olarak seçilmiştir. Ahmed Şah Afganistan'ın kurucusu sayılmaktadır.¹⁴

¹⁰ Habibi, A. (1970). تاریخ مختصر افغانستان . خراسان. (S. 88-89) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

¹¹ Sayedi, A. (2019). اوضاع سرزمین های مفتوحه خراسان تا سال 200 هجری . Ariaye.

<http://www.ariaye.com/dari6/tarikh/saeedi3.html>

¹² Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان . احمد شاه بابا . (S. 10). Kabil Üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹³ Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان . احمد شاه بابا . (S. 10). Kabil Üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹⁴ Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان . احمد شاه بابا . (S. 11). Kabil Üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

Ahmed Şah, buyruk tanımaz aşiretleri tek bir siyasi yapı altında toplamayı başararak bugünkü Afganistan'ın kurucusu olmuştur. Devleti sağlam temellere oturtmuştur. Devlet örgütünde, kendi seçtiği aşiret başkanlarından oluşan dokuz kişilik bir danışma kuruluna yer vermiş, ayrıca yerel yöneticilere özerklik tanımıştır. 1747-1769 arasında Hindistan'a dokuz sefer yapmış, 1748'de Lahor'u almış ancak Sarhind'de yenilmiştir. Bir süre sonra Lahor'un hükümdarı Muhammed Şah'ın ölümü üzerine yeniden saldırıya geçmiştir. Lahor ile Multan eyaletlerini egemenliği altına almıştır. Ardından Kabil'e dönen Ahmed Şah dört yıl boyunca Horasan bölgesiyle ilgilenmiştir. Herat'ı almış, Meşhed'i ele geçirerek yönetimini Nadir Şah'ın torunu Şahruh'a vermiştir. 1757'de Delhi'ye bir sefer düzenlemiştir. Kenti yağmaladıktan sonra burada kendi adına altın ve gümüş sikkeler bastırmıştır. Ama, kolera salgını baş gösterince Afganistan'a dönmek zorunda kalmıştır. Oğlu Timur'u Pencab'ta vali olarak bırakmıştır. Ahmed Şah, bu yıllarda Muhammed Şah'ın kızı Gohar Nisa ile evlenir. Ahmed Şah özellikle Hindistan'a yapılan saldırılarda yorgun düşer. Artan sıcaklık, yorgunluk ve hastalıklara dayanamayıp 50 yaşında ölmüştür.¹⁵

Büyük kral Ahmet Şah, saltanatının 26 yılı boyunca, Afganistan'ın siyasi ve ulusal birliğini, toprak büyüklüğünü kazanmasını sağlamış ve Afganistan'ın bilimsel, kültürel, ekonomik ve sınai kalkınması için çaba harcamıştır. Afganistan'da yarı modern yapılara sahip ilk merkezi hükümet, 18. yüzyılın ilk yarısından sonra Ahmed Şah (Abdali) tarafından kurulmuştur. Ahmed Şah'ın mutlak bir imparatorluk oluşturma çabaları çağdaş devlet yönetiminin çağdaş tarihe geçişinde başarılı olmuştur. Ahmed Şah, ülkenin ekonomik birliğini sağlamak için madeni para bastırmış ve halktan çeşitli vergi ve ürünler almaya başlamıştır.¹⁶

Ahmad Şah'ın hazinesinde muazzam miktarda altın, mücevher ve değerli taş bulunmaktaydı. Fakat, ölümünden sonra soyundan gelenler bu malları ülke için değil kişisel ihtiyaçları için kullanmışlardır.¹⁷

Ahmed Şah'ın ardından ikinci oğlu Timur Şah kral olmuştur. Timur Şah'ın, Afganistan saltanatının 20 yılında Afganistan'da herhangi bir büyük hizmet olmadan, sadece Afganistan'ın Pencap destekli savaflara ve istilacılara karşı siyasi coğrafyasını koruyarak geçirmiştir. Timur Şah'dan bir süre sonra bir dizi nedene bağlı olarak başkent Kandahar'dan Kabil'e taşınmıştır. Timur Şah'ın 20 yıl süren saltanatında babasının fethettiği yerleri korumuştur, o da babası gibi askeriyei güçlendirmeye çalışmıştır.¹⁸

¹⁵ Hashemi, S. (2015). احمد شاه بابا. (S. 11). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹⁶ Hashemi, S. (2015). احمد شاه بابا. (S. 11). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹⁷ Hashemi, S. (2015). احمد شاه بابا. (S. 11). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹⁸ Habibi, A. (1970). تیمورشاه. تاریخ مختصر افغانستان. (S. 272-273) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

Timur Şah'ın çok sayıda çocuğu vardır, kendisinden sonra gelecek kralı seçmemiş olması ölümünden sonra (MS 1793) kaosa yol açmıştır. Timur Şah'ın Abdulhay Habibi'nin *Afganistan Kısa Tarihi*¹⁹ kitabına göre 24 çocuğu vardır. Diğer yandan Nasir Mahrayin'in *Afganistan Tarihinde Çok Eşliliğin Siyasi Arka Planı ve Sonuçları*²⁰ kitabına göre Timur Şah'ın 34 oğlu ve 13 kızı vardır.²¹

2.4.2. Kraliyet Dönemi (1793- 1973)

Timur'un Şah beşinci oğlu Zaman Şah 1793'den 1801'e kadar hüküm sürmüştür. Kral seçimi zamanında, Homayoun (Kandahar'ın hükümdarı; Timur Şah'ın büyük oğlu) ve Mahmud, (Herat'ın hükümdarı; Timur Şah'ın ikinci oğlu) hariç, tüm prensler yeni kralı seçmeye çağırılmıştır. Prens Abbas da hükümdarlık için aday olur ve kendisine çok sayıda destekçi bulmasına rağmen Zaman Şah tüm prensler, ve destekçilerini hapsedip saltanatını ilan eder.²²

19. yüzyılın hemen başında Afganistan yönetiminde Şah Mahmud yer almıştır. Şah Mahmud, bölge üzerinde uzun süreden beri emperyalist emelleri olan İngilizlerin yardımlarıyla Şah Zaman'ı devirerek 1801'de Afganistan yönetimini ele geçirmiştir. Şah Zaman'ın bakanı Fetih Han da bu yönetim değişikliğine destek vermiştir. Bu yönetim değişikliğinin ardından Şah Mahmud 1803'e kadar Afganistan tahtında kalmıştır. Şah Mahmud'un yönetime gelmesiyle Şah Zaman'ı tutuklatmış ve Şah Zaman'ın gözüne mil çektirterek siyasi rakip olarak karşısına çıkmasını engellemiştir. Onun iktidara gelmesiyle Afganistan, 19. yüzyılda feodal bir devlet haline gelmiştir. Saltanatının başlangıcında, halk onun selefi Timur Şah dönemdeki huzur ve istikrarı sağlayacağını düşünmüştür. Ancak bu beklentiler gerçekleşmemiştir çünkü devlet yönetiminde yeterli becerilere sahip değildir.²³

Ayrıca Şah Mahmud'un ülkenin hazinesini, kişisel ve ailevi amaçlar için kullandığı söylenmektedir. Şah Mahmud, ülkenin işlerini iki bakanına; Bakan Fetih Han ve Bakan Akram Han'a devretmiştir. İki bakan, farklı disiplinlerden gelmeleri nedeniyle aynı

¹⁹ Habibi, A. (1970). تیمورشاه. تاریخ مختصر افغانستان. (S. 272-273) Kitap Basım Enstitüsü. Kabil, Afganistan.

²⁰ Mahrayin, N. (2005). عوامل سیاسی چند همسری " در افغانستان معاصر و پیامد های آن " تعداد زوجات تیمورشاه. Mewand Yayınlar. Kabil, Afganistan. (The Political Background of Polygamy in History of Afghanistan and Its Consequences)

²¹ Mahrayin, N. (2005). عوامل سیاسی چند همسری " در افغانستان معاصر و پیامد های آن " تعداد زوجات تیمورشاه. Mewand Yayınlar. Kabil, Afganistan.

²² Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh. Tahran, Ghom. Nezhat. S 390

²³ Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh. Tahran, Ghom. Nezhat. S 391-392

fikirde değillerdir ve aralarındaki çelişkiler sonucu ilişkileri bozulmuştur. Her iki bakan da zorla iktidar kazanmaya ve Şah Mahmud'a yakın olmaya çalışmışlar ve bu durum Şah Mahmud'un ilk döneminin sona ermesine neden olmuştur. Krallığa geldiğinde üç yıl gibi kısa bir sürede, merkezden ülkenin uzak köşelerine kadar herkes ondan şikayetçi durumdaydı. Halkın Şah'a olan nefreti artmış ve Şah Mahmud'un çöküşüne yol açmıştır. Afgan Kralı Şah Mahmud döneminde, İran ve Sekalar hükümetlerinin Afganistan'ın çöküşünde Britanya Hindistan'ının muhaliflerine destek vermesi önemli bir rol oynamıştır.²⁴

Afganistan'ı Şah Mahmud'tan sonra Şah Şuca yönetmiştir. Saltanatı 1803'den 1809'a kadar sürmüştür. Önceleri İngiltere'ye karşı düşmanca bir tavır takınmışken, sonrasında İngilizler tarafından kendisine verilen maddi destek ve askeri yardımlar ile onların etkisinde kalmıştır. Ülkesini ilgilendiren tüm konularda İngiltere'nin etkisindedir. Saduzai ailesinin yönetimi, Ahmed Şah'ın ardından yavaş yavaş oğulların ve torunların dönemlerinde zayıflamıştır. Ancak Şah Mahmud'ın saltanatının sonuna kadar onun güçleri, ülke içinde ve dışında hissedilmektedir.²⁵

Şah Mahmud'un iktidara gelmesiyle birlikte ülkede siyasal ve iktisadi anlamda gerileme başlamıştır. Afganistan'ın her tarafında savaşlar başlamıştır. Şah Şuca hükümdarlığının başlamasıyla birlikte, bu çöküş hızlanmıştır. Onun döneminde ülkedeki kargaşa artmış ve iç savaş uç noktasına ulaşmıştır. Ülkeyi yönetmek isteyenler arasındaki iktidar kavgaları sürekli hale gelmiş, bunun sonucunda da ülke sosyal, ekonomik ve politik olarak ciddi bir şekilde zarar görmüştür. Bu bakımdan 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali başlayan ve sonu gelmeyen savaşlar sanki bu dönemdeki yani iki asır evvelki iç çatışmaların güncellenmiş şekli gibi olduğunu akla getirmektedir.²⁶

Dış dünyayla iletişim açısından önem arz eden ve Şah Şuca'nın ilk döneminde meydana gelen önemli olaylardan biri, Afgan hükümeti ve İngilizlerin Hint kolonisi arasında Peşaver Antlaşması'nın imzalanmasıdır. Yedi yıllık saltanatının ilk döneminde Şah Şuca, Sabayeh Heidar Şah ile siyasi evliliklerle Buhara Valisi ile dostane bir ilişki kurmuştur. Ayrıca Mahmud Han Baluch'un kızı ile evlenerek Belluciler ile de iyi ilişkiler geliştirmenin yollarını aramıştır. Ancak ülke içinde, Herat, Keşmir ve Kandahar'da bulunan erkek kardeşi ve yeğenleri ve bazı güç sahipleri ile sorunlar yaşama endişesi duymuştur. Bu rekabet ve

²⁴ Hashemi, S. (2015). تاريخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 16). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

²⁵ Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 135- 139

²⁶ Hashemi, S. (2015). تاريخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 16). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

endişe hali o kadar etkili hale gelmişti ki Şah Şuca, Napolyon'un İran'daki planları ile Hindistan'daki İngiliz özelemleri arasında Afgan hükümeti konumunu kullanamamıştır.²⁷

Şah Mahmud, 1809'da ikinci kez iktidarı ele geçirmiş ve 1818'e kadar iktidarda kalmıştır. Şah Mahmud Saduzai'nin ikinci dönem hükümdarlığı birinci dönemine göre daha sönük geçmiştir. Şah Mahmud'un ikinci dönemi Saduzialerin gerçek düşüşünün başlangıcı olarak adlandırılabilir.²⁸

Saduzia ve Barikuzia²⁹ ailelerinin arasındaki muhalefet ve düşmanlık, Paid Han'ın öldürülmesiyle başlamıştır, ama daha sonra bu muhalefet bir ortaklık haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Saduzai ailesinin çöküşü, Kral Ahmed Şah'ın büyük imparatorluğunun çöküşü ve Afganistan'daki İngilizlerin etkisi; ekonomide, özellikle kent ekonomisi, tarım, ticaret ve Afganistan'ın işlerinde, hükümdarlığında ve sosyal sisteminde telafisi mümkün olmayan zararlara sebep olmuştur. Bu dönem için Afganistan tarihinin en zayıf dönemlerinden biri olduğu söylenmektedir.³⁰

Saduzai Hanedanından sonra Mohammadzai, iktidara gelir. Bu dönemde Hindistan ve Buhara ticareti Afganistan'dan geçmektedir. Kaşmir ve zarif kumaşlar ile yün şalların ticareti yapılmaktadır. Afganistan'ın yakın tarihinde, Timur Şah dönemi ve Afganistan'ın Dost Muhammed Han tarafından yeniden birleşmesi her anlamda bir fırsat ve dejenerasyon dönemi olarak kabul edilmektedir.³¹

İç ve dış savaşlar nedeniyle ülke ekonomisinde durgunluk yaşanırken, ticaret azalmış ve şehirler olumsuz etkilenmiştir. Herat kentinin nüfusu, savaşlar ve köle ticareti nedeniyle azalmıştır. Dost Muhammed Han Kabil'i ele geçirmesine rağmen, bir kral olarak etkisi Kabil'deki yetkileri Ghazni and Kuhdaman ve Kuhastan şehrinin güney ve doğu kapısındaki dağlarla sınırlıydı ve diğer yerler onun etki alanında değildi. Tagab³² ve Nijrab³³dan sonraki yerlerde daha ciddi itirazlarla karşı karşıya kalmıştı: Kabil'in hükümdarı olan Dost Muhammad Han, yetkisini Kabil'in ötesine genişletmek istedi. Böylesine kritik bir durumda, planların gelişmesiyle birlikte Sakalar, İngilizler ve Kajarlar Hükümeti, Afganistan'ın topraklarını tehdit ederken Kandahar ve Herat'a ait Peşavar bölgelerinden

²⁷Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarih.Tahran, Ghom. Nezhat. S 394 – 398

²⁸Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 142

²⁹ Ahmad Şah Dürani'den sonra onun kabilesi Timurşah Oğulları birkaç gruba ayrılmıştır. Bunların en önemlileri Saduzi, Popelsi, Barakzai kabilelerdir.

³⁰Rafi, H.(1968). تاريخ مختصر افغانستان. Tarih ve Edebiyat Topluluğu. Afganistan, kabil. S 352 -353

³¹Rafi, H.(1968). تاريخ مختصر افغانستان. Tarih ve Edebiyat Topluluğu. Afganistan, kabil. S 360

³² Tagab, Afganistan'ın Kapisa ilinin ilçelerinden biridir.

³³ Nejrab ilçesi, Kapisa ilinin ilçelerinden biridir. İlçe, Kabil ilinin 120 km kuzeydoğusunda yer almaktadır.

harekete geçer. Racit Sang Afganistan işgal etmeye düşünüyordu, Öte yandan, İngilizler, Şah Şuca ve Saklar varlığını planlama fırsatından yararlanmak istiyordu. Kabil'de Dost Muhammed Han'ın saltanatının on iki yılında, barakzi kuvvetlerinin Afganistan üç merkezine (Peşaver, Kandahar ve Kabil) bölündü. Herat hala Saduzai aileler'nin elindeydi ve kuzey tarafındaki illeri bağımsızdı. 1832 yılında Sakalar Peşaver'i işgal etti. İngiliz askerlerinin yardımı ile Şah Şuca, Kandahar'ı (1833) almaya çalışır ve başarısız olur, Dost Muhammed Han'ın ilk emiriyle Afganistan'da yeni bir dönem başladı.³⁴

Dost Muhammed Han, Kabil'deki konumunu yavaş yavaş güçlendirdikten sonra 1834 yılında Kabil'de bir taç töreni düzenledi ve kendisine Emir el-Momenin unvanı verildi. Bu dönemin en önemli uluslararası meselesi Rus ve İngiltere'nin faaliyetleridir.³⁵

Emir Dost Muhammad Han, Hindistan'ın yeni yarımadası Lardaklind'in gelmesi ile ilgili bir tebrik mektubu yazdı. Aynı zamanda, Peşaver meselesinde (Afganistan sınırı yakın bir şehir) Saklar tarafından işgal etmesi konusunda İngiliz hükümetinden yardım istedi. Virsar'ın, İngiltere, Afganistan hükümetlerinin sorunlarını dostane yoldan çözmelerini istediğini söyledi ve İngiliz Hükümeti, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmediğini ve eğer emirin çözüme yönelik fikri varsa, İngilizlerin Hint hükümetinin de bunu dikkate almaya hazır olduğunu söyledi.³⁶

Emir Dost Muhammed Han, İngiliz temsilcisinin Kabil'e gelişinden çok mutlu ve heyecanlıydı. Peşaver'i Saklardan geri alacak diye çok mutluydu. Bu yüzden çok hoş karşılandı. Fakat, Emir Dost Mohammad Han, İngiliz Hint temsilcisinin beklentilerine olumlu cevap veremedi. Sonra Emir Dost Mohammad Han, kendisini ve kraliyetini tanıtmak için Rusya'ya mektuplar yazdı. Rus mektubunda, ticari tesislerin geliştirilmesine yönelik birçok dostane tavsiye ve talep içeriyordu.³⁷

2.4.2.1. Afganistan'ın İngilizler Tarafından İlk İşgal Edilişi ve Savaş

İngilizlerin Afganistan'ı işgal etmesinin öncelikli amacı Hindistan Yarımadası'ndaki sömürgelerini kuzeyden gelebilecek saldırılara karşı korumaktı.

³⁴ Rafi, H.(1968). تاریخ مختصر افغانستان. Tarih ve Edebiyat Topluluğu. Afganistan, kabil. S 356- 358

³⁵ Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 159-169

³⁶ Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 25). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

³⁷ Hussanini, M. (2016). ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE AFGANİSTAN'DA İNGİLTERE-RUSYA REKABETİ VE OSMANLI SİYASETİ (1876-1909). Eskişehir Üniversitesi. Türkiye, Eskişehir. S 24-28

Macanattain, İngiliz Hint Devletinin temsilcisi olarak, Şah Şuca ve Racit Sing ile 25 Temmuz 1838 yılında Lahor'da 18 maddelik bir anlaşma imzaladı.³⁸

İngiliz Sömürgesi olan Hindistan'ın temsilcisi Macanattin ve Racit Sing'in ülkelerini temsil yetkisi vardı. Ancak o dönem hiçbir yetkisi olmayan ve kaçak yaşayan Şah Şuca'nın Afganistan Devleti adına anlaşma imzalamaya hiçbir yetkisi yoktu. İngilizler Şah Şuca'ya Afganistan Kraliyetini almak yardım etmişler ve onu ile bir anlaşma yaptı, o anlaşmaya göre Keşmir, Peşaver, Deirahat ve Khyber gibi Sindh Afganistan topraktan ayrılmışlar, ve bu bölgeler Racit sing vermişler. Şah Şuca tüm koşulları kabul etti ve Kandahar'da kral oldu. 1839 yılında Kandahar'da Macanatin, Şah Şuca ile bir başka anlaşma ("Dostluk Antlaşması") imzaladı. Şah Şuca'yı İngiliz askerlerini Afganistan'da bir siyasi temsilci ile krallığını kabul etmeye mecbur etti.³⁹ Sonra Kabil'e saldırdılar. Emir Dost Muhammed Han, birkaç taraftan saldırdığı zaman, Buhara'ya kaçtı. Buhara'da, Dost Muhammed Han'ın Rusya'dan beklediği yardım başarılı olamadı. Bu yüzden Afganistan'a döndü, İngilizler'e teslim oldu ve Kasım 1840'ta kalkütaya gönderildi.⁴⁰

Şah Şuca, 1839'da krallığını ikinci kez ilan etti. Kandahar tahtına oturdu, Kabil'e İngiliz kuvvetleri ile geldi. Şah Şuca dört yıl kadar kral oldu ve bu dönemde İngilizler Afganistan'ı işgal etmişti. Şah Şuca Kabil'de Macnaghten İngiliz Büyükelçisi Afganistan başbakanı olarak ilan etti, Sir Alexander Burns İçişleri Bakanı ve sekreteri MoHanlal, statükonun kaydedilmesinden sorumluydu. İngilizler güçlerini Kabil, Kandehar, Ghazni, Vardak, Çarikar, Bamyan, Gandamak ve Celalabad'a yerleştirdiler. Zulüm, tehdit, halkın memnuniyetsizliği, ek vergilerin dayatılması, vergi oranlarının yükselişi, kukla kraldan halkının nefret etmesi gibi faktörlerle büyük bir ulusal ayaklanma hazırlandı ve savaş başladı.⁴¹

Bu dönemde Wazir Akbar Han'ın komutanı (Bakan Akbar Han⁴²) Kabil'e girdi ve Nawab Han yerine Cihad'ın Wazir Akbar Hana Lider olarak kabul etmişler. İngilizler, soğuk hava ve kabilelerin muhalefeti ile karşılaştı. Savaş başladıktan sonra İngilizler'in 1.600 kişiden, kendi ifadelerine, Doktor Birden adında tek bir yaralı kişi kaldı ve Celalabad'a geldi. Gaziler, Akber Han'ın komutanını anmak için Celalabad'a gitti ve orada İngiliz kuvvetleri tarafından kuşatıldı. Kabil halkı, özellikle de Barakziler, Şah Şuca'yı çok zor durumda

³⁸Rafi, H.(1999). Tarikh Fashurdi Afghanistan(تاریخ فشرده افغانستان). Sayari Arik. Pashaver. S 22-23

³⁹Eil. M. (1960). {مبارزات افغانستان در راه استقلال انگلیس} افغان اول. Doğuliteratür. Moskova. S 194

⁴⁰Rafi, H.(1999). Tarikh Fashurdi Afghanistan(تاریخ فشرده افغانستان). Sayari Arik. Pashaver. S 22-23

⁴¹Eil. M. (1960). {مبارزات افغانستان در راه استقلال انگلیس} افغان اول. Doğuliteratür. Moskova. S 101

⁴² Wazir Akbar Khan komutan Askeri

bırakmıştı ve ondan gazilere yardım etmesi için asker göndermesini istiyordu. Fakat yolda, Şah Şuca, Kara Taş'ta, Nawab-i-Zan Han'ın oğlu Şuca al-Dawlah tarafından öldürüldü. Naaşı günümüzde İmam Humeyni Parkı olarak bilinen Charbagh Kabil'e gömüldü.⁴³

Afganistan'ın ilk İngiliz işgali, Şah Şuca adı altında Prens Charles'e egemenliği dört yıl sürdü. Bu işgalin sonucu Şah Şuca'nın, Macnaghten, Brons cinayeti ve yüzlerce İngiliz askeri komandosunun öldürülmesi sebep oldu. İngilizler, Dost Muhammd Han'ı serbest bıraktı. Dost Muhammd Han, Afganistan'a geri döndü. Tekrar kral oldu⁴⁴. İngilizler'e saldırı çok zordu, İngilizler maddi ve manevi olarak, çok fazla hasar gördüler. Diğer yandan Afganistan da işgalden zarar gördü. Can kaybı İngilizler'e göre üç kat fazlaydı; şehirler, köyler ve tarihi yerler zarar görmüş, Afganistan'ın normal gelişim süreci durmuş durumdaydı. Savaşın korkunç etkileri uzun süre devam etti, sömürgecilere karşı nefret ve karamsarlık arttı.⁴⁵

Emir Dost Muhammed Han, 1843'te Afganistan'a döndükten sonra İngiliz kuvvetlerine teslim oldu, 1863'e kadar hüküm sürdü. Acılı bir dört yıllık tahakküm deneyimi olan İngilizler, Afganistan'da kalamayacaklarını anlamış oldular. Emir Dost Muhammed Han, ilişkileri yeniden tanımlamayı ve krallığın yeniden birleşmesine dair çözümler bulmaya çalıştı. Acı bir esaret dönemi görmüştü ve İngilizler'e, Afganistan'a dönüşüyle ilgili hiçbir çekince bırakmamıştı.⁴⁶

İngiliz hükümeti Afganistan'ı kasıtlı olarak militanlara böldü ve Afganistan'da feodalizm üretti. Kabil, Ghazni ve Calalabad üçlü illeri Dost Muhammed Han verdiler, Emir'in anlaşmasını kabul ettiler. İkinci döneminde Dost Muhammed Han, birbiri ardına ülke içindeki muhaliflerine baskı yaptı. Bu dönem de bir kaç önemli anlaşmalar gerçekleştir ve İngilizlerle imzalanan tüm anlaşma ve sözleşmelerde, sonuna kadar sadık ve dürüst kalındı.⁴⁷ Diğer yandan, iç güvenlik ve siyasi birliğin sağlanması ve askeri bir gücün oluşturulması dışında, modern sistem sivil, endüstriyel, tarımsal, turistik ve kültürel alanlarda çok etkili değildi. Dos Muhammed Han 1863 yılında Herat'ta öldü.⁴⁸

Emir Dost Mohammad Han'ın oğlu Emir Şir Ali Han, Herat'ta krallığı ilan etti. 1863 yılında Krallığı devraldı. Ama kardeşleri isyan etti. Bu kargaşa ve güvenlik eksikliği

⁴³Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 165

⁴⁴Eil. M. (1960). {مبارزات افغانستان در راه استقلال انگلیس} افغان اول. Doğuliteratür. Moskova. S 214

⁴⁵Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 196

⁴⁶Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 573- 574

⁴⁷Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 200- 205

⁴⁸Hashemi, S. (2015). {تاریخ معاصر افغانستان}. احمد شاه بابا. (S 32). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

dönemi yaklaşık beş yıl sürdü, Afgan Emirliği, Afzal Han, Azam Han Baseradar Abdul Rahman Han ve Emir Şir Ali Han'a karşı koalisyon ile birkaç kez dağıldı. Emir Şir Ali ile olan sıkıntıları çözdükten sonra ve İngilizlere kraliyetini bildirmek istiyordu ve daha önce Dost Muhammad Han tarafından alınan yardımın devam etmesi gerektiğini düşünüyordu. İngilizler, yeni kralın henüz kardeşleri tarafından mağlup edilmediği bahanesiyle, Dost Muhammed Han'a olan yardımları kesti.⁴⁹

Maddi yardımın kesilmesi, Emir Şir Ali Han'ın monarşisinin temellerini sarstı ve Emir Şir Ali Han'ın başarısızlığının sebeplerinden biri oldu. İngiltere'nin, Emir Şir Ali Han'ın saltanatını inkar etmesi, Afganistan Emirliği ile İngiliz hükümeti arasında karamsarlığın ortaya çıkmasına yol açtı ve uzun savaşların temelini attı. Muhammed Afzal Han'la yapılan savaş, Muhammed Amin Han'la yapılan savaş ve Kabil'in düşmesi, Emir Şir Ali Han'ın iç savaşa girmesine neden oldu. Emir Şir Ali Han, 1867'ye kadar hüküm sürdü.⁵⁰

Muhammed Afzal Han, Şir Ali Han'ın yenilgisinden sonra 1867'de kral oldu. Ülke ve hükümeti ilerletmek için stratejik bir planı bulunmayan Emir Afzal Han, kendi oğlu Abdul Rahman Han yardımı ile kral olmuştu. Afzal Han, İngiliz hükümetine saltanatını ilan etmişti ve onlardan yardım istemişti, ancak Hint Yüksek Lideri Lord Lorwrence, Hindistan temsilcisi olarak kraliyeti tebrik etmişti; fakat yardımını vermemişi ve Afganistan'da iç savaş bitene kadar başka hiçbir tarafa yardım verilmeyeceğini söylemişti. Afzal Han hastalık yüzünden ölmüştü. Afzal Han'ın krallık dönemi çok kısaydı, neredeyse bir yıl kadardı ve önemli bir gelişme görülmemişi.⁵¹

Muhammed Afzal Han'ın ardından Emir Muhammed Azam Han hüküm sürmüştü. Azam Han, Abdul Rahman Han'ın baskısıyla iktidara gelmişti. Ancak yönetimi birkaç ay bile sürmedi ve 1868'de hükümetin kontrolünü kaybetmişti. O popüler, deneyimli ama bencil ve çok iddialı biri olarak görülmekteydi. Amir Dost Muhammed Han'ın yaşamı boyunca Muhammed Azam Han ile siyasi konularda görüşmüştü. Muhammed Afzal Han ve Muhammed Azam Han, Abdul Rahman Han'ın yardımı ile hüküm sürdüler. Azam Han Kral olduktan sonra, Abdul Rahman Han merkezden uzak olan kuzey tarafına gönderdi. Abdul Rahman Han merkezden uzaklaşmak istemedi ancak sonunda kabul etti.⁵²

⁴⁹Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 214- 215

⁵⁰Hazara, F. (1952). Siraj al-Tawarikh. Huruqi darullsana. Afganistan, kabil. S 286- 289

⁵¹Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahrn, Ghom. Nezhat. S 591

⁵²Hazara, F. (1952). Siraj al-Tawarikh. Huruqi darullsana. Afganistan, kabil. S 304

Şir Ali Han, Abdul Rahman Han'ın kuzeydeki çalışmaları hakkında bilgi almıştı, Şir Ali Han, oğlu Yakub Han ile birlikte Kandahar'a saldırdı. Azam Han'ın oğlunu, o zamandaki Kandahar Valiliği'ni mağlup etmişti. Sonra Ghazni'ye geldi. Azam Han tehlikedeydi, hemen Abdur Rahman'a bir mesaj göndererek yardıma çağırdı. Muhammed Azam Han'la Ghazni'ye gitmişti ve Şaş kave⁵³'de Şir Ali Han ile Abdul Rahman Han arasında sert bir savaş olmuştu. Abdul Rahman Han'ın askerleri uzun bir yolculuktan gelmişti ve yorgundu. Başarısız oldular. Şir Ali Han Kabil'i fethetmeyi başardı. İki buçuk yıl sonra Kabil'e girdi ve Kabil'in krallık koltuğuna oturdu. Azam Han İran'a kaçmıştı, Pers Kralı'na sığındı, orada öldü ve Bistam'a gömüldü. Abdul Rahman Han, Azam Han ile İran'a giderken hemfikir değildi ve Azam Han'dan ayrıldı. Buhara'ya gitti ve Rus hükümeti onu çok hoş karşıladı, Semerkant'a davet etti. Semerkant'ta Türkistan valisi General Kufman ile görüştü ve aylık bir ödenek aldı.

Rus hükümeti, Emir'in Rusya'nın başkentine gitmesine karar verdi; fakat Emir, Afganistan'dan uzak durmak istemiyordu, bu yüzden bazen Taşkent'te bazen Semerkand'da kalıyordu. Azam Han, saltanatının kısa döneminde, Bilim Bakanı Seyyid Cemaleddin Afganî'nin de yardımıyla, sivil kovuşturma planlarını devralmıştı ve Afganistan'daki "Kabil" adlı ilk dergilerden birini yayınladı.⁵⁴

1868'de Şir Ali Han'ın güçleri, Muhammed Azam Han'ın Kabil bölgesindeki güçlerini bastı ve ikinci kez Afganistan Kralı olarak hüküm sürmüştü. Saltanatının olayları ve koşulları üç ana konuyu içermektedir: Afganistan'da yeni bir medeniyetin tanıtılması, Şah'ın ailesindeki iç savaşın çözülmesi ve Rusya ve İngiltere'nin iki emperyalist hükümetinin çarpışmasına yol açan siyasi sorunlar, ikinci İngiliz Afganistan işgaline yol açmıştır.⁵⁵

Emir Şir Ali Han'ın yönetiminin ikinci devri, Entelektüel Emir Şir Ali Han, Afganistan'daki yeni medeniyetin ilk kurucusudur. 1869'da İngiliz Hindistan'ı gördükten sonra, Afganistan'daki Batı teknolojisi ve medeniyetin genişlemesi ile ilgilendi ve ülkesinde bir dizi iç reform yapmıştı. Afganistan'da, bu hareketin öncülerinden biri Sayyid Cemaleddin Afgani idi. Emir Şir Ali Han'ın bu bilim insanının devrim teorilerini, fikirlerini ve planlarını kullandı ve ilk kez ülkede modernleşme programı başladı.⁵⁶

⁵³ Afganistan'ın Meydan Vardak ilin, Sayed Abad ilçesinde, yer alıyor.

⁵⁴ Hazara, F. (1952). Siraj al-Tawarikh. Huruqi darullsana. Afganistan, kabil. S 320- 325

⁵⁵ Hashemi, S. (2015). تاريخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 41). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

⁵⁶ Hashemi, S. (2015). تاريخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 41-42). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

Ülkeyi yabancı saldırılardan korumak için, Batı'nın kuralları, teknikleri ve silahlarıyla donanmış 80 ila 100 bin düzenli savaşı hazırladı. Kabil, Celalabad, Şirabad, Kandahar, Karam, Herat, Maimana ve Belh gibi sekiz askeri merkez etrafında toplandı. 1875 yılında Şams al Nahar Gazetesi, insanların akıllarını zihinlerini netleştirmek ve daha çok bilgi sahibi olmalarını sağlamak için yayınlandı. Baskı makinelerini Afganistan'a getirdiler ve bazı kitaplar, dergiler, uygulama mektupları ve faturalar yayınlandı. Top ve silah fabrikaları bu dönemde açılmıştı. Sivil ve askeri branşlara sahip ilk devlet okulu açılmıştı.⁵⁷

Bu dönemde, mistik durgunluğun gidişatını değiştirdi. Peştuca dilini güçlendirmeye çalışmıştı ve postaneler açtı. Posta pulları çeşitli şekillerde geliştirildi, postane sistemi düzeldi, vergi maldan nakit paraya çevrildi. 1874'teki ilk Afgan Ulusal Güvenlik Konseyi, o zamanki başkanlık ofisinde yönetildi. Kral tarafından on iki üyeli bir devlet konseyi atandı. 1875 yılında iki bin temsilcisi bulunan Loya Jirga (Büyük Halk Kongresi)da bir araya geldi.⁵⁸

Şir Ali Han, en küçük oğlu Şahzadeh Abdullah Han'ı çok seviyordu ve kendisinden sonra krallığı onu vermeye karar vermişti. Bu sorunlara ve savaşlara neden oldu. Büyük oğulları Yakub Han ve Sardar Eyüp Han bu durumdan rahatsız oldu. İsyan ve kargaşanın temelleri atıldı. Özellikle kendisini hak ettiği gibi taç prensi olarak tanıyan, Yakub Han isyan etmeye başladı. İngilizler bu iç karışıklığı kullandılar, Kareem de dahil olmak üzere casuslarıyla birlikte Yakub Han'ı provoke ettiler. Yakub Han ilk isyanı sırasında Şir Ali Han tarafından affedildi. Fakat ikinci isyanında Emir Şir Ali Han, onu hapse attı. Emir Şir Ali Han'ın egemenliğinin sonuna kadar yedi sekiz yıl hapisaneyeydi.⁵⁹

2.4.2.2. İkinci İngiliz Afganistan İşgali ve Savaş

Emir Şir Ali Han, başından beri İngilizlerle ile sorunlar yaşamıştır. Ancak Şir Ali Han'ın krallığının ikinci döneminde (1878 - 1880) meydana gelen en önemli hususlar: Farslar'ın bu fırsatı kullanarak Sistan'ın bir kısmını işgal etmesi, İngilizlerin Kalat'taki olan operasyonu sonucu Afganistan'a bağlı olan Quetta şehrine saldırmasıdır. O zamanlarda Quetta şehri bugünkü Afganistan'da olan Kalat şehrinin bir ilçesiydi. İngilizler Yakub Han'ı babası

⁵⁷Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 220- 221

⁵⁸Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان. احمد شاه بابا. (S 42). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

⁵⁹Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 595

Şir Ali Han'a karşı olmaya teşvik ediyordu. Afganistan'ın iç işlerine İngilizlerin doğrudan müdahale etmesi sonucu Şir Ali Han ciddi şekilde etkilendi.⁶⁰

Fakat İngilizlerin ikinci kez Afganistan'a baskın yapmasının üç önemli nedeni vardı. Birincisi, İngiliz temsilcisini Afganistan'a girmesi için izin vermemek; ikincisi, Rusların temsilcisini Afganistan'a girmesi için izin vermek; üçüncüsü ise İngilizler saldırı politikasının planlarını ve Hindistan topraklarını korumaktı. Rusya, Afgan krallarının dostane ilişkilerini istemekteydi. İngiliz Afganistan işgalinin başlangıcında (1878 Kasım) İngilizler, Rus temsilcisinin Afganistan'a gelmesinden haberdar oldu, Şah'a bir mektuba yazmış ve İngiliz temsilcisinin kabul edilmesini istemişti. Emir Şir Ali Han'ın oğlu Abdullah'ın ölümü yüzünden çok üzülmüştü. Kabul etmeyerek biraz zaman istedi. İngilizler bu durumu İngiliz hükümetini aşağılama olarak algıladı ve gazetede yayınladı. Daha sonra, İngiliz birliklerinin derhal savaş ilan etmeleri gerektiğini önerdi. Böylece 21 Kasım 1878'de İngiliz birlikleri üç yoldan Hayber, Karam ve Bulan tarafından Afganistan'a saldırdı. Emir Şir Ali Han, böyle bir zamanda düzenli ve eğitilmiş askerler olmadan Yakub Han'ı gözaltına aldı. Emir Şir Ali, Rus hükümetinden yardım istedi, ancak reddedildi. Emir Şir Ali Han, 1879 yılında Mazar-ı Şerif şehrinde öldü.⁶¹

1879 yılının Mart ayında, Muhammed Yakub Han hapisten serbest bırakıldı. Yakub Han babasını öldürdükten sonra Kabil'de hükümdar olmuştu. Kabil'deki krallığa geri dönmüştü. İngilizler tarafından 1879'un sonlarında iktidardan uzaklaştırılıp Hindistan'a sürgüne gönderilmiştir. Celalabad'daki doğu ve güneydoğu hiziplerinden gelen sömürge askeri kuvvetleri, Kurram ve Kandahar üzerine yoğunlaştı. Heyet Bahtiyar Han'ın savunma sekreteri başkanlığında Kabil'e gönderildi. İngiltere'nin ilk saldırısında, sömürge ordusu orada tamamen ortadan kalktı. 26 Mayıs 1879 yılında Afganistan tarihinin en utanç verici antlaşması sayılan Gandamak imzalandı. İngilizler ülkenin üç önemli stratejik noktasını: Hayber, Kurram ve Pişin'i bu antlaşmaya göre Afganistan'dan aldılar. Antlaşmanın dördüncü maddesine göre, Souba Sarhad'teki on üç yıllık tecrübesi ile sömürgeci olarak görev yapan İngiliz temsilcisi Pierre Louis N. Cavagnari, İngiliz tarafında, Gandamak Antlaşması'nın dayatılmasında önemli bir rol oynadı.⁶²

⁶⁰ Hashemi, S. (2015). احمد شاه بابا . تاریخ معاصر افغانستان . (S 44-45). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

⁶¹ Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر . Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 223- 234

⁶² Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر . Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 236- 237

Afganistan halkı Gandumak Antlaşmasını bağımsızlıklarına yönelik bir tehdit olarak gördü, savaş için silahlarını kuşandılar, ilk kıvılcımlar Herat'tan yeni gelen askerler tarafından Kabil'de yaşandı. Askerlerin maaşlarının birkaç aylığına ödenmemesiydi, bu yüksek nefret ve öfke sesi, pazarlarda protestolar başladı ve halka, yüksek sesle 'Kâfirlerin buraya neden geldiğini soruyorlardı. 3 Eylül'de, Afganistan Halk Cumhuriyeti'nin yurtsever insanları, askerlerin maaşlarının ödenmemesi bahanesiyle, İngilizler'e karşı savaş başlattı. Afganistan tarihinde önemli olan o gün, Kabil'deki kurtuluş mücadelesiyle başlayan ayaklanmanın ilk kısmıydı. Pek çok İngiliz temsilcisi ve vatandaşı öldürüldü.⁶³

Bir diğer İngiliz temsilci olan Roberts ise olaydan sonra Kabil'e gelmişti. Pierre Louis N. Cavagnari, cinayeti için intikam almak istiyordu. 12 Ekim 1879 yılında kralların yaşadığı yer olan Ulusal Onur Bürosu'nun merkezi olan Bala Hesar Sarayı'nı yıktı. Aynı gün, Yakub Han, kraliyetten istifa etti. Hindistan'a gönderildi. Kabil halkının birçoğu, Kyunari'ye suikast düzenlenmesi bahanesiyle öldürüldü. Bu nedenle, Aralık 1879'da gerçekleşen ulusal ayaklanmanın ikinci kısmı, halkın çeşitli safhalarını en temel savaş araçlarıyla yoğunlaştırdı. Liderler, aşiret liderleri ve Muhammed Jan Han Wardak, Molla Din Muhammed, Mir Baça Han Kuhdamani, Gulam Hadir Han Çarhi ve onlar gibi diğer kişiler de savaşa dahil oldu. Ülkenin kadınları da egemenlik, bağımsızlık ve ulusal itibarın savunmasında yer aldı. Mastooreh Koohdamani ve Zahra Asheghan Arefani, Ghazi Adi gibi kadınlar savaşın sonuna kadar savaşmaya devam ettiler.⁶⁴

Bu dönemdeki savaşlardan biri, 21 Temmuz 1880 yılında Mayvand Savaşı'dır. Sabahtan öğlene kadar süren bu kısa savaş sırasında 500 kişi ölmüştür. Afgan kadınlar da savaş dahil olmuşlar, Ulusal Muhafız Birliği için savaşta Malalai ve genç Afgan'ın öyküsü tarihi itibarı ile ünlüdür. Savaş sırasında Afgan halk umudunu yitirirken, herkes yaralıyken bu kadın Afganistan'ın bayrağını alıp bu şiiri okuyor.

که په میوند کسی شهید نه شوی..... خدایزون لیه می ننګی ته دی ساتینه"

Bu savaşlardan sonra, Herat ve Kandahar gibi diğer şehirlerde İngilizlere karşı çeşitli savaşlar yapıldı. İngilizler art arda yenildiler. Sömürgecilik açıkça yenilmiş ve Afganistan'ın dışına sürüklenmiş olsa da, temsilcileri bu ülkede farklı şekillerde devreye giriyorlar.⁶⁵

Abdul Rahman, 1844'te Kabil'de doğdu ve gençliğini Belh'ta geçirdi, Çünkü babası Muhammed Afzal Han Belh'ta vali olmuştu. Belh ve Afganistan'daki siyasi ve askeri

⁶³Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 620

⁶⁴Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 625-627

⁶⁵Farhang, M. (1988). افغانستان در پنج قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 251-253

gelişmeleri yakından takip ediyordu. Çocukluğunda ders ve okulu sevmeyen Emir Abdul Rahman, siyasi ve askeri faaliyetlerle ilgilendi. Babası tarafından hapsedildi ama davranışlarından pişman olmadı. Abdul Rahman Han 36 yaşındayken krallığa geldi, görev süresi boyunca Afganistan'da genel bir düzensizlik hakimdi ve ülke, İngiliz işgali sonucu çok fazla zarar görmüştü.⁶⁶

Rus hükümetinin dostluğuna, özellikle de Emir Dost Mohammad Han ve Şir Ali Han'ın tecrübesine güvenmenin yanlış olduğunu düşünüyordu. Ama ticaret alanında, aksine, ticaret politikası genişliyordu ve Afgan tüccarları ticaret için Türkistan Rusya'ya gidiyordu.

Afganistan, Fars'a karşı, soyut ama arkadaşça bir politika geliştirdi, ancak ticaret açısından bir ticaret şirketi olan Meşhed'da bir iş temsilcisi olduğu için birçok ilişkisi vardı. Emir Abdul Rahman Han, kraliyetini kurmak için İngilizlerle anlaştı ve İngiliz önerilerini kabul etti. 1893 tarihli Afganistan'ın doğu ve güney sınırlarını Hindistan hükümetiyle tehdit eden Durand Anlaşması Emir Abdul Rahman Han'ın ulusun desteği olmadan yaptığı siyasi faaliyetlerden biridir. Yedi maddeden oluşan Durand Antlaşması, Baluchistan, Çatral ve VaHan Durandlarının sınır çizgisinde sonuçlandı, Çim toprakları, Peşaver, Veziristan, Karam, Paratyarnar, Afridi, Bajaur, Swat, Banyor Çatral Afganistan'dan ayrıldı ve Hindistan'ın İngiltere'ye eklendi. İngiliz Hint hükümeti, on iki milyon paranın karşılığı olarak, Emir Abdul Rahman Han ile yıllık toplam on sekiz aylık para siparişi verdi ve ona asker ve silah yardımı sözü verdi.⁶⁷

Emir Abdul Rahman Han'ın ardından oğlu Emir Habibullah Han ve Beşinci Barakzai Şah 1909'de Emirlik koltuğuna oturdu. O geldiğinde ülke genelinde güven ve huzur hakim olmuştu, güçlü bir askeri ordu oluşturuldu. Güçlü bir merkezi hükümet kuruldu, böylece hükümdarlığı 18 yıl boyunca sürdü. Bu süre zarfında, bir dizi iç reform yaptı. Afganistan'da eğitim ve kültürün temelini attı. Üç derece (Birincil, Büyüme, Sayılar) olan Dar el-ulum Habibiya'daki, 1903 yılında ilk defa ilköğretim okulu kolej tarzında kuruldu. Bunun dışında üç şubesi bulunan Harbey Okulu adlı bir başka okul 1909 yılında Kabil'de kuruldu. Bu okulun profesörleri Afganlar ve Türklerdi, Habibeya Okul'daki yabancı profesörler ise

⁶⁶Khofi, Y. (2002). پادشاهان متاخر افغانستان. Şeriatı Afganistani. Afganistan kabil. s 81

⁶⁷Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 687- 688

Hindulardı. Sivil ve askeri okulların dışında, diğer şehirlerde okul, Eğitim Derneği ve dini kurslar kurulması bu dönemdeki önemli gelişimler arasında kabul edilebilir.⁶⁸

Sıracil Ahbar (Seraj al-Akhbar Afganistan) gazete ilk sayı, 11 Ocak 1906'da, anayasa devriminin bir üyesi olan Molavi Abdal-Rov'un kurucusu ve yöneticileri gözetiminde başlatıldı, Ancak meselenin yayınlanması üzerine İngiliz emperyalist emriyle ele geçirildi. 1911'de, daha geniş ve daha yeni bir amaç için bir Sıracil Ahbar adlı gazete başlattı. Bu Onalte sayfalı Gazete onbeş gün içersinde, Afgan basınının babası Mahmud Tarzi'nin yayını altında yayına başladı. Gazeteden ayrıca yalnızca Afganistan'ın içinde değil, komşu ülkelerde ve Orta Doğu'da da etkilenildi. Buhara, Semerkant, İran, Hindistan, Türkiye ve Mısır'da Ghor⁶⁹u incelediler. Rus hükümeti daha sonra resmen Sıracil Ahbar Afgan'ın etkilerini baltalamak için harekete geçti. 18 Şubat 1918'de bir telgraf yayınlandı:

*(Kabil'de yayınlanan Afgan yayınlarından (Sıracil Ahbar) çıkan Rus ve İngiliz karşıtı görüş ve fikirlerin Buhara ve Türkistan'a yol açtığına dikkatinizi çekiyorum. General kuroptkin, Hindistan hükümetinin Zararlı politikasını değiştirmesi için Emir'e özel bir baskı uygulayabildiğine öğrenmek istiyorum)*⁷⁰

Emir Habibullah Han öldükten sonra Emanullah Han 29 yaşında kral oldu. Yeni hareketin başındaydı ve hükümdarlığı Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna denk geldi. Abdul Rahman Han'ın torunu, Habibullah Han'ın oğlu olan Emanullah Han, Durani olarak bilinen Barcazaidan Abdali kabilesindendi. 1930 yılında Kabil şehrinin batısındaki Paghman bölgesinde doğdu. Kabil'in askeri okulunda, eğitimini tamamladı. Mahmud Sami Paşa ile yüksek lisansını tamamladı ve Türkçe'yi de orda öğrendi. Emanullah Han, Afganistan'da aydınlanma ve modernleşmeyi destekleme amacıyla iktidara geldi. Afganistan'ın siyasi bağımsızlığının kurulmasını ve birleştirilmesini ilan etti ve bir parlamento oluşturdu. Emanullah Han, 1919'dan 1929'a kadar Afganistan'da kral oldu. 1929'un başlarında, hükümdarlık görevinden istifa etti. Afganistan, kurtuluş ve sömürgecilik karşıtı mücadele söylemlerini ve I.Dünya Savaşı'nın fetihleriyle gururlu olan İngiltere ve Afganistan arasında savaş ateşi çıktı.⁷¹

⁶⁸Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 298- 306

⁶⁹Gur Vilayeti, Afganistan'ın 34 vilayetinden birisidir.

⁷⁰Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahrar, Ghom. Nezhat. S 707-708

⁷¹Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 332 - 339

2.4.2.3. Üçüncü Afgan ve İngiltere İşgal ve Savaşı

Emanullah Şah iktidara gelince, halkın özgürlüğünü ilan ediyor. Çünkü Şah, anayasanın kurtuluş hareketi ile iktidara gelmişti. 3 Mart 1919'da Afganistan Hükümeti 1905 Antlaşmasını incelemek için İngiltere Hükümeti'ni davet etti. Ayrıca Afgan hükümeti temsilcilerini Buhara ve Rusya'ya gönderdi. Afganistan'ın bağımsızlığını kazanmasında ona yardım etmek için, Lord Curzon, hükümete işbirliği yapmayı talep eden olumlu bir cevap verdi. Sovyet hükümeti, Afganistan'ın 27 Mart 1919'da özgürlüğünü tanıyan ilk hükümet oldu. Afgan hükümeti yavaş yavaş ülkenin doğusunda ve güneyinde bir ordu ve büyükelçi hazırladı. Savaştan önce, Afgan hükümet Hintli isyancıların aşiret bölgelerine afişleri gönderdi. İsyanı, İngiltere güçlerini dağıtmak için Afgan hükümetinin desteğiyle başlattı. Buna karşılık, İngilizler Hintlilere karşı yeni güvenlik yasaları konusunda ısrar ettiler, bazı bölgelerde ordunun protesto göstermesinin yasaklandığını ilan etti. Buna rağmen, Pashtun kabilelerinin sayısız güçleri İngiltere'ye karşı saldırılarına başladı. Afgan kuvvetleri saldırılarına Paktia, Kandahar ve Celalabad'ın üç bölgesinde başladı. Celalabad Savaşı Komutanı Afgan hükümetinin savaşının genel sekreteri Saleh Mohammad Han idi. Salih Muhammed Han, halkın isyanını görünce, 3 Mayıs 1919'da Kabil ve kraldan izin almadan İngilizlere karşı saldırılarına başladı. İngilizler, önce Peşaver isyanını durdurdu, sonra da Saleh Muhammed Han'ı görevden aldı sonra Afganlar bir kez dtoprakladılar. Durand hattı ilerlemeye başladı. İsyanı gördüğünde, İngilizler geri çekildiğini açıkladı⁷²

Savaş başlamadan önce, aşiret büyükleri ve sınır muhafızları Afgan kuvvetlerine saldırılara yardım etmek için Abdul Kadus Han'ya girdiler ve bu durumu İngilizler için daha da zorlaştırdı. Afgan birlikleri Karam ve Tel bölgelerinde ilerleme kaydetti. 4 Mayıs 1919'da başladı ve 26 Mayıs 1919'a kadar sürdü. Ama Bazı diğer kaynaklara göre, savaş aynı yıl 6 Mayıs 1919'dan 8 Ağustos'a kadar sürdü. Savaş iki tarafın geri çekilmesi ve Afganların kazandığı zaferle sona erdi. Bazı yazarlara göre, bu savaş aslında İngiltere için bir çeşit taktik zaferdi, çünkü bir kez daha Durand çizgisi Afganistan ile Hindistan arasında bir tampon görevi gördü. Afganlar, İngiliz İmparatorluğu'nun kontrolü altındaki sınırları ve bölgeleri geçmeyecekleri ve sorun yaratmayacakları konusunda hemfikirler. Sonunda, bu savaşta, İngilizler Afganistan'ın siyasi bağımsızlığını tanıdılar ve Afganistan'ın İngiltere'nin sömürge boyunduruğundan kurtarıldığını belirtti. Bu savaşta Afganlar ilk üç İngiliz ordusuna saldırdı,

⁷²Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat. S 756-758

ancak Paktia cephesinde Afganlar Tel bölgesinde birçok kale kazandı. Bu anlamda, bu savaşa Tel denir.⁷³

1929'de Afgan lideri Habibullah idi. 1890 civarında, fakir bir ailenin oğlu olarak, Kabil'deki Tacik köyü Kalkan Kohdaman'da doğdu. Babası İmam al-Din Dakan, Farsça'da su getiren kişi Sakka idi, o yüzden onu Sakkau'nu oğlu adı vermişti. Mohammad Nadir Han özellikle doğu illeri arasında etkili oldu. O dönemde Fransa'da yarı sürgün yaşıyordu. Mohammad Nadir Han huzursuzluk yüzünden Afganistan'a döndü ve Habibullah savaşlarında muzaffer oldu. 13 Kasım 1929'da, Habibullah Kalakāni ve on tanınmış kişiyi idam etti. Habibullah'ın üstünlüğü sekiz aydan biraz daha fazla sürdü. Ona "Allah ve Resulullah'ın dininin hizmetlisi, Emir Habibullah Kalakani adı vermişler.⁷⁴

Afganistan kralı Muhammed Nadir Şah, 9 Nisan 1883'te Hindistan'ın Dharan kentinde doğdu. Ve 1929'da Afganistan'ın kral oldu. Muhammed Yusuf Han'ın oğlu Nadir Şah, Afganistan'ın eski Dost Mohammad Hanumir'in kardeşi idi ve atanmadan önce Nadir Han olarak adlandırılmıştı. Mohammad Nadir Han, 23 Ekim'de 1929 Kabil Salam Sarayı'nda, Kabileler ve kabile liderlerinin önünde, yeni bir kral seçmek için Loya Jirga(Büyük Halk Kongresi) oluşturulmasını ilan etmişti. Fakat kabile liderlerinin Loya Jirga'yı oluşturması gerekmedi ve Nadir Han bu meclisin oylamasını 15 Ekim 1929'da kabul etti. Kral olarak Afganistan tahtına oturdu. Sonunda, Mohammad Nadir Şah, 17 Ekim 1912, 17 Kasım 1933'te sertifika dağıtım töreninde Abdulluhalq adlı bir öğrenci tarafından vurularak öldürüldü.⁷⁵

Muhammed Zahir, (16 Ekim 1914) Kabil'deki Mohammad Nadir Han'ın ailesinde doğdu. Mohammad Zahirini annesi Mah Parver Begum'un ve Kraliçe Homira karısıydı. Mohammad Zahir, 8 Kasım 1933'te babasının ölümü ile 19 yaşındayken Afganistan kralı oldu. Genç yaşta kral olduğu için ülkeyi uzun yıllar amcası, yönetti. Bu nedenle, Muhammed Zahir resmen kral ilan edilmesine ve 40 yıl hüküm sürmesine rağmen, gerçek güç, amcaları Muhammed Haşem ve Şah Mahmud ile kuzeni Muhammed Davud'un elindedir.⁷⁶

Kabil Üniversitesi'nden Qasim Fazeli'e göre 1963'te yani hükümdarlığının 30. Yılında Muhammed Zahir'in kuzeni Muhammed Davud istifasıyla birlikte ilk defa, kral kendisi devlet işlerinin kontrolünü ele geçirdi. Fazeli:

⁷³Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 339-340

⁷⁴Farkh, M. (1991). تاریخ سیاسی افغانستان. Iranica. Qom, İran. S 497- 507.

⁷⁵Farhang, M. (1988). افغانستان در پینچ قرن اخیر. Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver. S 404 - 408

⁷⁶Farrokh, M. (1991). تاریخ سیاسی افغانستان. Ehsani. İran, Qom. S 526 - 528

“Majesteleri'nin performansı eski Afganistan Kralı 1963'ten sonra çok değişti. Asıl girişimlerinden biri, kraliyet ailesini rejimden ve hükümetten ayırmaktı. Afganistan halkına fayda sağlamak için kraliyet ailesinden bir şansölye seçme durumunu değiştirmeye çalıştı.”⁷⁷

Ertesi yıl, kral ve kraliyet ailesinin gücünü sınırlayan temel bir yasa kabul edildi. Bu yıllarda kültür, siyaset, toplum ve Afganistan'daki Soğuk Savaş'ın iki gücü olan ABD ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerde birçok sorun vardı. Komşularla ilişkilerde de benzer sorunlar yaşanmaktaydı. İran ve Afganistan arasındaki Hirmand sularının Başbakan Emir Abbas Huveida ile bölünmesi konusundaki 100 yıllık anlaşmazlığın çözülmesine rağmen, Pakistan ile toprak anlaşmazlıkları sorunu devam etti. Afganistan'ın son kralı olan Muhammed Zahir Şah'ın, uzun bir hastalıktan sonraki bu gün beş buçuk beş dakika sonra Kabil'deki hayatını kaybetti.⁷⁸

2.4.3. Afganistan Cumhuriyeti (1973- 1978)

Afganistan Cumhuriyeti 1973 yılında Muhammed Davud Han öncülüğünde kurulmuştur. 1978'de ise Afganistan Cumhuriyeti dağılmıştır.

Muhammed Davud Han, 27 Temmuz 1909'de Kabil'de doğdu. Askeri liseden mezun olduktan sonra, 1931'de Urallar Birliği'ne girdi. 1930'dan 1940 kadar çeşitli görevlerde bulundu. 1949 ve 1950'de İçişleri Bakanı olarak görev yaptı. 1953'ten 1963'e kadar ülkenin başbakanıydı. Bu süre zarfında, Kadın Hareketi gibi temel reformların yanı sıra karayolunu ve birçok büyük fabrika kurdu. Kral Zahir Şah onu 1963'te görevden aldı. 1973 Temmuz'unda, askeri bir darbeyle, Zahir Şah kuzenini krallıktan indirdi ve cumhuriyeti kurdu. Başından beri sol görüşe sahipti ve güçlü bir milliyetçiliği vardı. Bu nedenle, Demokrat Parti ile yakın bağlar kurdu ve darbeyi kazanmak için kullanmış, zaferden sonra hizip üyelerine kilit görevler verilmiştir. Gücünün son yıllarında Moskova'yı terk etti ve hatta onları yok etmeye çalıştı.⁷⁹

7 Nisan 1979'da Demokratik Halk Partisi darbe başlattı ve aynı yıl Muhammed Davud Han ve tüm ailesi öldürüldü. Davud Han ve ailesinin mezarları ancak 2008 yılında araştırılmaya başlanarak 2009 yılında bulundu ve Kabil'de resmi törenle defnedildi.⁸⁰

⁷⁷Mousavi, J. (2007). هفت دهه حضور سیاسی پیدا و پنهان. BBC.

⁷⁸Mousavi, J. (2007). هفت دهه حضور سیاسی پیدا و پنهان. BBC.

⁷⁹Mehrin, N. (2011). صدارت سردار محمد داوود خان. DW. <https://www.dw.com/fa-af>

⁸⁰ (2009). نگاهی به زندگی داوود خان. BBC. http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/03/090317_ram_daud_khan

2.4.4. Komünist Hükümet (1979- 1992)

Nisan 1979 darbesinden sonra Afganistan darbelere ve savaşlara maruz kaldı. Nazir Mohammad'ın oğlu Nur Muhammed Terakki, Paştun kabilesi Naha, Mukur Ghazni'de doğdu. Ortaokul ilköğretimden bile yararlanamadı. Sadece Pakistan'ın Kuetta kentinde Amca Emir Malik ile birlikte yaşadığı zaman köyde sadece üç sınıf okuyabildi. Daha sonra Bombay, Hindistan'a giderek hem çalıştı, hem de gece okuluna giderek İngilizce öğrendi. 7 Nisan 1979 Terakki, Kanlı darbesinde Muhammed Davud Han ve ailesinin öldürülmesi ile iktidara geldi.⁸¹

Hafızullah Emin, 24 Eylül 1978'de, Demokratik Halk Partisi'nin adını verdiği cumhurbaşkanlığı sarayı içindeki silahlı saldırının Barış Evi olarak adlandırılmasının ardından Terakki'yi tutukladı. Kendisini, Veris Devrimci Konseyi'nin başkanı olan Demokratik Halk Partisi'nin genel sekreteri olarak ilan etti.⁸²

Habibullah'ın oğlu Hafızullah Emin, 1929'da Kabil vilayetinin Paghman semtinde doğdu. İbn Sina ve Dar al-Mole'min okulundan mezun olduktan sonra Fen Fakültesi'ne girdi. Daha sonra İbn Sina'nın okulunda öğretmen ve İbn Sina Okulu ve Dar al-Ma'lamine direktörü olarak çalıştı. Yüksek lisansını eğitim alanında Amerika'da tamamladı. 1962'de doktorasını yapmak için ikinci kez Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti, ancak bir yıl süren çalışmadan sonra ve politik faaliyetlere katılımı ve de başka nedenlerle doktorasını tamamlayamadan 1965'te Kabil'e döndü.

Hükümetin liderliğini 25 Eylül 1978'de Murmansk'ta devraldı. Ayrıca Paghman eyaletindeki parlamento seçimlerinde kendini aday gösterdi, ancak başarısız oldu. Ancak partiyi yöneten Nur Mohammad Terakki'nin dikkatini çekti. 1966 yılında Terakki'nin Parti Merkez Komitesinin bir üyesi olarak önerilmesiyle atandı. İkinci kez ise Paghman Eyaleti'ne tekrar aday gösterdi ve bu kez Afganistan Temsilciler Meclisine ulaşmayı başardı.⁸³

25 Ağustos 1980'de Hafızullah Emin, Afganistan'da mutlak egemenliğe ulaştı. Terakkiyi öldürdükten sonra, Demokratik Halk Partisi genel sekreteri ve Devrimci

⁸¹ Andishmand, M. (2009). حزب دموکراتیک خلق افغانستان. حفیظ الله امین و فرمان کودتا. (S 25-27) Maiwand Yayınları Kabil Afganistan

⁸² Andyshmand, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت. Pyman. Afganistan, kabil. S 78-79

⁸³ Andishmand, M. (2009). حزب دموکراتیک خلق افغانستان. حفیظ الله امین و فرمان کودتا. (S 30-31) Maiwand Yayınları Kabil Afganistan

Konsej başkanının yanı sıra başbakanlık görevini de üstlendi ve yaklaşık 100 gün boyunca görevde kaldı ve Afganistan'ın birçok yerinde çok şiddetli bir şekilde yönetti. 1979'un Aralık ayında Hafızullah Emin, Afganistan topraklarının Sovyet işgalcilerinin Darulaman'a gelmesiyle öldürüldü.⁸⁴

Başkonsolos Muhammed Hanı'nın oğlu Babarak Karmal, Muhammed Zahir Şah'ın generallerinden biriydi. 6 Ocak 1929'da Kabil'in doğusundaki Kamari köyünde doğdu, Afgan bir politikacıydı. Afganistan halkı ona İkinci Şah Şuca dedi, çünkü Rusların doğrudan koruması altındaydı. Karmal, 1947'de Emani Kabil'deki Almanca dilinde eğitim veren Liseden mezun olduktan sonra, Kabul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Burada ilk önce Marksist politik aktivistler ile tanışır. Karmal kısa süre sonra Viş Zulmayan (Uyanık Gençler) öğrencilerinin demokratik hareketinin lideri oldu. 1979'dan 1986'ya kadar Babarak, Sovyet müdahalesinde Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'nin üçüncü başkanıydı. Karmal'in ile ilgili bir Sovyet istihbarat generali şunları belirtir: “...Anavatani yanyor, yüzlerce ve binlerce vatandaşı ölüyor, ülke ekonomisi mahvoldu, ama o sakin ve mutluydu. Ben onu hayran kaldım.”⁸⁵

Karmal, Sovyet güçleri tarafından Mücahitlerin Sovyet kuvvetlerinin yenilgisinden sonra Moskova'ya sürgün edildi. Hayatının son yıllarını Moskova'da, Kabil'de ve ciddi bir hastalıkla mücadele ederek geçirdi ve 3 Aralık 1996'da Moskova'da öldü.⁸⁶

Najibullah, Paktika'nın Ahmadzai kabilesindendir. 1975 yılında Kabil Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu.⁸⁷ Siyasi kariyerine 1965'te Afganistan Demokratik Halk Partisi'ne katılarak başladı. Parti birliği konferansında Dr. Najibullah, 12 Temmuz 1976, 2 Temmuz 1977 tarihinde Merkez Komite Partisine üyeliği seçildi. 1986 yılının Kasım ayında, Babrak Karmal'ın istifası ile Afganistan Demokratik Cumhuriyeti Devrimci Konseyi başkanı atandı ve daha sonra Loya Jirga'nın kurulmasıyla yeni bir anayasa kabul edildi ve Najibullah Afganistan cumhurbaşkanı seçildi. Necibullah, Mücahitlerin iktidarını kazanma aşkıyla parti ve hükümetten kaçmaya çalıştı, ancak başarısız oldu. Mücahitler 28 Nisan 1992'de iktidara gelmeden kısa bir süre önce, Kabil'deki Birleşmiş Milletler (BM) Ofisi'ne sığındı. Eylül 1996'da Taliban tarafından işgal edilene kadar orada

⁸⁴ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 225-226). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

⁸⁵ Andyshmd, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت. Pyman. Afganistan, kabil. S 87

⁸⁶ Andyshmd, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت. Pyman. Afganistan, kabil. S 87

⁸⁷ Andyshmd, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت. Pyman. Afganistan, kabil. S 97

kaldı. Taliban, Kabil ve Afganistan'ın pek çok yerine hakim oluğunda mücahit hükümetini sona erdi. Ve Najibullah, Kabil'e ilk gelişinin sabahında tutuklandı ve tutuklanmasının ardından, kardeşi Şahpour Ahmadzai acımasızca öldürüldü. Afganistan'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı yakınlarındaki Ariana'nın kavşağında asıldılar.⁸⁸

2.4.5. Afganistan İslam Devleti (1992-1996)

Sibghatullah Mujaddi 1925 yılında Kabil'de dini bir ailede doğdu. Arif al-Sauni olarak bilinen Şeyh Ahmed Sarhundi'ye atfedilen Nakşbandiyah kabilesinin büyüklerinden biridir. İki ay başkan olan, Sibghatullah Mujaddi 1989 ve 1989 yıllarında, Afganistan İslam Devleti başkanlığına atandı. İslamabad anlaşmalarına göre, iki ay sonra Sibghatullah Mujaddi İslam Devleti'nin sarayını İslamcı lider Burhaneddin Rabbani'ye devretti. Sibghatullah Mujaddi döneminde ve sonrasında Kabil, Mücahit 'in çeşitli fraksiyonlarını içeren Mücahitlerin sınırlarının çeşitli bölümlerine bölündü. Bu dönemin en önemli olaylarından biri, Çeşitli Mücahit partileri arasındaki hükümetler arası savaşların başlamasıydı.⁸⁹

1940'ta Rabbani, Afganistan'ın Badahshan eyaleti olan Faizabad'da doğdu. 1963 yılında Kabil İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu ve 1968'de çalışmalarına devam etmesi için Mısır'a gitti. Al Azhar Üniversitesi'nden İslam Felsefesi yüksek lisans derecesi kazandı. İslami öğretilerini Kahire'de tamamladıktan sonra, 1960'larda Kabil'e döndü ve Afganistan kralı Muhammed Zahir'in seküler reform (dinin siyasetle ayrılması) karşıtlarından biri oldu. Mısır'daki Mısırlı Müslüman düşünürler tarafından etkilendi.⁹⁰

Profesör Rabbani Kabil Üniversitesi'nde ders vermiş olduğu için önemlidir. Burhanuddin Rabbani, 1971'de İslami Demokratlar Partisi kurdu. Afganistan'daki iç savaş yıllarında pek çok iniş ve çıkış yaşamış bir partidir. Rabani liderlik ediyordu. Hükümete karşı yıllarca süren savaşın ardından Mücahit gruplar 1992'de Kabil'e girdiler ve Burhanuddin Rabbani başkanlığında ilk Mücahit hükümetini kurdular. Ancak Yedi Cihat Partisi'nin Mücahit hükümetinin periyodik olarak bu partiler tarafından yönetileceği anlaşması, Rabbani'nin memnun etmedi. Cumhurbaşkanlığı sonunda iktidarın devrini birkaç aylığına erteleyebildi, güvenlik sorunları için bir neden sundu, ardından cumhurbaşkanı ve büyük bir rakip olarak tanıyan Gülbuddin Hekmatyar, Başbakan olarak kalmayı kabul etti. Ancak

⁸⁸ (2009). زندگینامه نجیب الله. BBC. http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/12/091221_a-jadi-6th-profile-najibullah

⁸⁹ (2019). صبغت الله مجددی؛ چهره میانرو و صریح اللهجه. BBC <http://www.bbc.com/persian/afghanistan-47208389>

⁹⁰ (2009). برهان الدين: ريس جمهور مجاهدين. BBC. http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/08/090806_ram_profile_rabbani

Afganistan, 1992'den sonra kanlı bir iç savaşa girdi. Bu, sivillere ağır zayıatlar getirdi ve Kabil'i Afganistan'ın başkentinden bir harabeye dönüştürdü. Uluslararası insan hakları kuruluşları, Uluslararası Af Örgütü dahil, Afganistan iç savaşında yer alan partiler ve grupları 25.000 sivilin ölümünden sorumlu gösterdi. İnsan hakları kurumlarına göre, bu yıllarda birçok cinayet, kaybolma, işkence ve tecavüz vakası yaşandı. Afgan hükümetinin ilk başkanı, bir süre sonra Burhanudi Rabbani'ye güç veren Sibghatullah Mujaddiydi. Rabbani, mücahitlerin liderleri arasında kanlı savaşlarının gerçekleştiği hükümetin yönetiminde başarısız oldu. Rabbani, Kabil 1996 yılında Taliban tarafından ele geçirilmesine rağmen, Afganistan Geçici İdaresi'nin kurulmasına Afgan hükümetinin başına kadar uluslararası toplum tarafından tanındı.⁹¹

2.4.6.Taliban Yönetimi(1996- 2001)

Taliban (Afganistan İslam Emirliği) savaşçıları 27 Eylül 1996'da Başkent Kabil'e girmiştir. İlk olarak BM binasına sığınan eski Devlet Başkanı Muhammed Necibullah ile kardeşi Şahpur idam edilmiştir. Başkent'in ele geçirilmesi zamanına kadar milis bir yapı olan Taliban, bu tarihten itibaren kendi hükümetini kurduğunu açıklamıştır. Ülkenin adı Afganistan İslam Emirliği olmuş ve ülkenin bayrağının şekli de değiştirilmiştir. Talibanın kurucu lideri Molla Ömer'i'de Emirel Müminin (Müminlerin emiri) olarak ilan edilmiştir.⁹²

Molla Muhammed Ömer, Molavi Gulam'ın oğludur. Afganistan'daki Taliban lideridir. 1959'da Kandahar yakınlarındaki Nudih köyünde doğdu. Beş yaşındayken Molla Ömer, babasını kaybetti, ardından amcasının gözetimi altında yaşar. Dini çalışmalarını Uruzgan'daki din okullarında tamamladı ve mezun olmadan önce, 1979'da Afganistan'a giren Sovyet Kuvvetlerine karşı savaşa katıldı. Sovyet Kızıl Ordusuna karşı savaş sırasında bir gözünü kaybetmiştir. Pakistan destekli Ömer'in kuvvetleri, 1996 yılında Kabil'in kontrolünü ele geçirmişlerdir. Kabil'e giren Taliban mensupları Afganistan eski Devlet Başkanı Dr. Necibullah'ı öldürmüşlerdir. 1998 itibariyle, Molla Ömer'in kuvvetleri Afganistan topraklarının yüzde 90'ını kontrol etmekte idiler.⁹³

Ev dışında çalışma ve okula gitme dahil kadınlar ve kızlar temel haklardan mahrum bırakılmışlardır. Molla Ömer'in zamanı, Afganistan El-Kaide için önemli bir örgütlenme alanı olmuştur. El Kaide'nin lideri Usame bin Ladin'in bu dönemde Kandahar'da

⁹¹Andyshmond, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت . Pyman. Afganistan, kabil. S 148 - 151

⁹² Mutman, Ab. (2017). طالبان او افغانستان . ملا محمد عمر, Afgan Yayın Topluluğu. Afganistan, kabil. S 71- 75

⁹³Mutman, Ab. (2017). طالبان او افغانستان . ملا محمد عمر, Afgan Yayın Topluluğu. Afganistan, kabil. S 71- 75

saklandığını iddia edilmiştir. Molla Ömer ile yakın bir ilişkisi vardı. Molla Ömer din eğitimi sırasında Arapça dili öğrenmişti ve konuşabilirdi. Molla Ömer'in El Kaide ve eski lideri ile olan ilişkisi Taliban grubu için çok önemliydi. Çünkü El Kaide'nin barınmasını sağlamak için, Taliban rejimine mali destek veriyordu.⁹⁴

Usame bin Ladin, 11 Eylül'deki New York'taki İkiz Dünya Ticaret Kulelerine düzenlenen terörist saldırıların sorumluluğunu aldıktan sonra, Birleşik Devletler, Molla Ömer'den Usame bin Ladin'in teslim edilmesini istedi. Molla Ömer bu talebe olumlu cevap vermedi ve sonuç olarak, ABD, Molla Ömer ve adamları için uzun bir savaşın başlangıcı olan Taliban rejimine saldırdı. Usame bin Ladin ve Molla Muhammed Ömer ve diğer birçok Taliban mücahitleri Lahey Uluslararası Mahkemesi tarafından aranmaktadır.⁹⁵ Usame Bin Ladin, Pakistan'ın Abbottabad kentinde gizlendiği binaya 2011 yılında düzenlenen baskında öldürülmüştü.⁹⁶

2.4.7.Afgan Geçiş Hükümeti (2001-2020)

Afganistan'a Amerika Birleşik Devletleri öncülüğündeki NATO müdahalesinin ardından ülkede Aralık 2001'de, 8 ay görevde kalacak olan "Geçici Hükümet" kurulmuştur. Afganistan'ı uluslararası gözlemcilerin takibinde serbest genel seçimlere götürecek hükümete Hamid Karzai başkanlık etmiştir.⁹⁷

Hamid Karzai 24 Aralık 1957'de Güney Afganistan'da yer alan Kandahar'ın başkenti yakınlarındaki Karz köyünde doğmuştur. Babası Abdul Ahad Karzai, altmışlı yıllar boyunca Populzai'nin⁹⁸ etkili insanlarından biri ve Afgan parlamentosu başkan yardımcılığı görevini yürütmüştür. Abdul Ahad Karzai Pakistan'ın Belucistan eyaletinin merkezi Ketta (Quetta) şehrinde 1990'ların sonlarında öldürülmüştür. Hamid Karzai, Kabil'de, Mahmoud Hotaki ilkokulunda, Sayyid Cemaleddin Afgan ortaokulunda ve Habibiyeh Lisesinde eğitimini tamamlamıştır. Yüksek öğrenimini Hindistan'da Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler alanında yapmıştır. Karzai, Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgal etmesiyle

⁹⁴ Mutman, Ab. (2017). طالبان او افغانستان. ملا محمد عمر، افغان Yayın Topluluğu. Afganistan, kabil. S 75- 77

⁹⁵ Mutman, Ab. (2017). طالبان او افغانستان. ملا محمد عمر، افغان Yayın Topluluğu. Afganistan, kabil. S 188- 198

⁹⁶ BBC Türkçe (2014). Usame Bin Ladin'i kim öldürdü?

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141107_usame_bin_ladin

⁹⁷ Arvin, A. (2015). چهاردهمین سالگرد حکومت موقت؛ تجربه تقسیم قدرت در افغانستان. BBC.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2015/12/151222_k02-power-sharing-afghanistan

⁹⁸ Ahmad Şah Dürani'den sonra onun kabilesi Timurşah Oğulları birkaç gruba ayrılmıştır. Bunların en önemlileri Saduzi, Popelsi, Barakzai kabilelerdir.

milyonlarca sivilin komşu Pakistan'a geçmesinin ardından yokluk içindeki Pakistan'daki mülteci kamplarındaki Afgan çocukların eğitimi ile meşgul olmuştur.⁹⁹

1992'de Mücahid hükümetinin kurulmasıyla birlikte Karzai, dışişleri bakan yardımcısı oldu. Taliban rejiminin son yıllarında, Karzai muhalefete katıldı ve Taliban ile silahlı mücadeleye başladı. Hamid Karzai, Abdul Sattar Saret ile birlikte, Almanya'daki Bonn Konferansı'nda Afgan müzakere gruplarının seçeneklerinden biriydi. Sonunda konferansa, Taliban'dan sonra gelen ilk hükümet olan Afganistan geçici hükümeti başkanlık etti.¹⁰⁰

Hamid Karzai'nin altı erkek kardeşi ve bir kız kardeşi vardır. 23 Ocak 1999'da, Karzai, Dr. Zaynat Qureshi ile evlendi. Tek çocuğu, Afganistan'ın eski krallarından bir Mirvais Han adını verdiği oğludur.¹⁰¹

2.4.8. Afganistan İslami Cumhuriyeti

NATO destekli ABD operasyonlarının ardından Afganistan'da birden fazla adayın katılımıyla gerçekleştirilen ilk Cumhurbaşkanlığı seçimi 9 Ekim 2004'te gerçekleştirilmiştir. Birleşmiş Milletlere göre, seçime 8,1 milyon seçmen katılmıştır. Bu sayıda kayıtlı seçmen sayısının % 70'ini oluşturmaktadır. Seçimde oy kullanmış seçmenlerin %40'ı kadınlardır. Ayrıca ülkenin komşusu olan İran ve Pakistan'dan yaklaşık 300-400 bin Afgan göçmen de seçimlerde oy kullanmıştır. Hamid Karzai oyların % 55,4'ünü alarak seçimin galibi olmuştur. Beş yıl sonra gerçekleştirilen ikinci Cumhurbaşkanlığı seçimleri 2009'da yapılmıştır. Bu seçimde de dönemin Cumhurbaşkanı Hamid Karzai, rakibi Abdullah Abdullah'a karşı seçim zaferi kazanarak ikinci dönem (2014 yılına kadar) Cumhurbaşkanlığı yapma yetkisini almıştır.¹⁰²

Ahmadzai, 12 Şubat 1949 tarihinde Afganistan'ın Logar kentinde doğdu. Afganistan'ın 2009 ve 2014 seçimlerinde devlet başkanlığı için aday oldu. 2002-2004 arasında Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai hükümetinin Maliye Bakanı olarak görev yaptı. Washington'da yayın yapan iki aylık küresel politika dergisi Foreign Policy 2010 yılında Eşref Gani Ahmadzai'yi "dünyanın 100 düşünürü" listesine ekledi. Daha sona 2013

⁹⁹ (2012). Hamid Karza, زندگی نامه حامد کرزی. <https://afghanusadoosti.com/fa/afghanistan-characters/>

¹⁰⁰ Andishamnd, M. (2005). امریکا در افغانستان. Miwde. Afganistan, kabil. S 97- 98

¹⁰¹ (2012). Hamid Karza, زندگی نامه حامد کرزی. <https://afghanusadoosti.com/fa/afghanistan-characters/>

¹⁰² (2009). نخستین انتخابات افغانستان؛ آمار و اطلاعات. BBC http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2009/07/090719_ram_first_election_details

yılında Prospect aylık İngiliz dergisi tarafından Ahmadzai'yi "dünyanın ikinci en etkili entelektüeli" olarak tanıdı.¹⁰³

Eşref Gani İlk ve orta öğrenimini Kabil'de bitirdi ve üniversite eğitimini devam etmek üzere Lübnan'a gitti ve orada Beyrut Amerikan Üniversitesinde eğitime başladı. Üniversite yıllarında Lübnanlı Roula ile tanıştı ve onunla evlendi. Ahmedzai, Antropoloji dalında eğitim vermek için 1977'de Afganistan'a döndü. Ancak daha sonra New York'taki Columbia Üniversitesi'nden burs kazandı ve bu düşünceyi erteleterek ABD'ye gitti. Bir yıl sonra Afganistan Demokratik Halk Partisi iktidara geldiği sırada aile üyelerinin birçoğu hapsedildiği için Eşref Gani Ahmedzai, ABD'de kalmayı tercih etti. Bu vesileyle Columbia Üniversitesinden "Kültürel Antropoloji" alanında "Üretilen ve Tesellüt: Afganistan, 1747-1901" adlı tezi ile doktora diplomasını aldı.¹⁰⁴

Ahmedzai, Afganistan'ın 2009 yılındaki devlet başkanlığı seçimlerinde dördüncü sırada yer alırken, 2014 seçimlerinde oyların yüzde 37,6 alarak ikinci sırada yer aldı. Ancak seçimlerin ikinci turunda Abdullah Abdullah ile yarıştı ve ikinci turun ilk sonuçlarına göre Afgan halkının tahsis ettiği oyların yüzde 56.44'ünü kazandı. İlk turda en çok oyu alan iki aday Abdullah Abdullah ile Eşref Gani Ahmedzai'nin yarıştığı ve 14 Haziran'da düzenlenen ikinci tur seçime katılım oranı çok yüksek oldu ve 8 milyondan fazla seçmen oy kullandı. Ancak Abdullah Abdullah'ın seçimde hile yapıldığını iddia etmesi nedeniyle seçim süreci çıkmaza girdi.¹⁰⁵

2.5. Bölümün Genel Değerlendirmesi

Yukarıda görüldüğü gibi Afganistan tarihine özetle bakıldığında Afganistan adı ile ilk İmparatorluğu Ahmet Şah kurmuştur. Ahmet Şah'tan sonra Timur Şah sadece imparatorluğun var olan topraklarını korumuştur. Timur Şah'ın çok evliliğinden çok sayıda çocuğu olduğu için ölümünden sonra çocukları arasında taht kavgaları yaşanmıştır. Ardından Afganistan tarihinde çeşitli olumsuzluklar baş göstermeye başlamıştır. Yaşanan iş savaşlarda halk çok zarar görmüş aileler arası çatışmalar uzun yıllar sürmüştür. İmparatorluluk yıllarında en huzurlu dönem Zahir Şah döneminde yaşanmıştır. Afganistan'ın durumu iyiye gitmiş 40 yıl

¹⁰³ Haberler. Eşref Gani Ahmedzai » Biyografi. <https://www.haberler.com/esref-gani-ahmedzai/biyografisi/>

¹⁰⁴ Afganistan Bülteni. (2017). Portre: Eşref Gani. <https://medium.com/@afgbulteni/portre-e%C5%9Fref-gani-9c3c026964ca>

¹⁰⁵ Afganistan Bülteni. (2017). Portre: Eşref Gani. <https://medium.com/@afgbulteni/portre-e%C5%9Fref-gani-9c3c026964ca>

kadar savaşsız bir dönem yaşanmıştır. Afganistan'da sadece iç savaşlar değil yabanc ülkelerle de savaşlar yaşanmıştır. Üç kez İngilizler tarafından ve sonraa Ruslar tarafından işgal edilmiş olan ülke bu dönemlerde her açıdan olumsuz ekilenmiştir. Son olarak Taliban'ın Afganistan'a saldırması farklı dönemlerde farklı savaşlara neden olmuştur. Ancak zellikel kültürel açıdan en olumsuz dönem Taliban dönemi olarak anılmaktadır. Çünkü bu dönemde sanat, sinema, spor gibi çok şey yasaklanmış, kızların dışarı çıkması ve okuması da yasaklanmıştır. Bunun gibi çok şey Afganistan halkının hayatını değiştirmiş ve bu 5 yıllık Taliban dönemi Afganistan'a dünyadan çok ayrı bir bölge olarak kalmasına sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 yılından sonra dünya için Afganistan'ın ne halde olduğunu anlatan olay oldu ondan sonra NATO ve Amerika Afganistan'ı girdiler. Taliban kaçmak zorunda kalmışlar.



3.AFGANİSTAN SİNEMA TARİHİ

Önceki bölümde görüldüğü gibi Afganistan'da uzun yıllar yaşanmış olan savaşlar kültürel gelişimin yavaş ilerlemesindeki en önemli etkenlerdendir. Afganistan'da, tarihi boyunca sinemaya da gösterilen ilginin az olmasındaki en önemli neden savaşlar olduğu belirtilmelidir. Diğer yandan sanatın diğer dalları çok eski zamanlardan beri varlığını sürdürmüştür. Sinemanın Afganistan'da ortaya çıkmasından önce tiyatronun gelişimine değinilmesi önemlidir çünkü tiyatro çalışmaları daha sonra Afganistan sinemasının ilerlemesine de katkıda bulunmuş, tiyatro salonları da sinema salonu olarak kullanılmıştır.

3.1. Afganistan'da Tiyatronun Gelişimi:

Gösteri sanatı Afganistan'daki efsanelerin dünyasına uzanmaktadır. Dini ritüellerin yanı sıra, hikâyeler, anlatılar, alegoriler ve performanslar gibi Budist gelenekleri Afganistan'da dramının oluşumunun ilk tezahürleridir. En eski türlerinden biri olarak görülen Afganistan'ın başkentinde halka yönelik yapılan Sadular görülmektedir.

Sözcük anlamı olarak Sadu (سادو), Sanskritçede iyi erkek; Sadue (سادوی) ise iyi kadın anlamına gelir; temel olarak iyi bir yaşam biçimi seçmiş kişiler anlamındadır¹⁰⁶.

1906 yılından önce bu dönemde, Lilly ve Majnoon, Amir Hamzah, Mashhadi Ebad gibi anlatıcılar masallarını sokakta, el, kafa ve beden hareketleri kullanarak anlatmışlardır. Bazen savaş ağalarının efsaneleri de oyun yazarları ve müzik grupları tarafından anlatılmaktadır. Bunlar, Afganistan'da tiyatronun gelişimini sağlayan Sadular'ın ilk formlarıdır.

Afganistan'da Sadular'ın dışında başka bir gösteri de yer almaktadır. 1906 yılında Sinalar (سائین ها), tuhaf, yüzleri renkli boyayarak gösteriler yapmaktaydı. Sinalar genellikle

¹⁰⁶ Nasiri, M. (2011). نگاهی کوتاه به تاریخچه تئاتر افغانستان. Aftab. Iran https://www.kisa.link/MFTtr-aftabir.com/articles/view/art_culture/theater/

mutlu törenlerde ve düğünlerde gösteri yaparlardı. Sinalar, komik jestlerle ve komik konuşmalarla halka açık törenlerde insanları güldürmeye çalışmaktadırlar.

XIII. yüzyılda alegori geleneği, Afganistan'ın Kralları için gösteri yaparlardı ve o dönemdeki en popüler eğlencelerden biriydi. Meclis Ara (مجلس آرا) olarak bilinen "Faqir Ahmed" bu gelenekleri takip etmişti ve onlara büyük önem vermekteydi. Tarihsel ve bazen ulusal hikâyeleri, bunlara eklediği şiirlerle alegorik ve dramatik olarak anlatmaktaydı. Afganistan'daki sinema ve tiyatro öncesi bu gösterinin kendine ait bir yeri vardı. Daha sonra bunların yerini tiyatro aldı. Bazı yerlerde, Sina (سائین ها) ve Sadu gösterisinin Afganistan'da tiyatro gösterilerine temel oluşturduğu iddia edilmektedir.¹⁰⁷

1943 yılında modern tiyatro ve sinema biçimi, Afganistan'ın bağımsızlığı ile birlikte, özellikle Kabil ve Afganistan'da İran'a en yakın büyük şehir olan Herat'ta gelişme gösterdi. Herat'ta doğan ve Afgan kültürünün tarihçilerinden biri olan Salahuddin Seljuqi, Herat ve Kabil'de tiyatronun kurucusudur. Afganistan'daki sanat gösterisinin öncüleri arasında ünlü bir yönetmen ve oyun yazarı Abdul Ghafoor Breshna bulunmaktadır. Abdul Ghafour, oyunculuk ve oyun yazarlığı konularında birçok öğrenciye ders vermiştir. O dönemde insanların çoğu, tiyatroya kuşkuyla ve alaycı bir bakışla yaklaşmışlardır. Diğer yandan tiyatro çeşitli girişimlerle geliştirilmeye devam etmektedir. Tiyatro gösterileri, Amani döneminde Afganistan'da popüler olmuştur ve sonrasında 1943 yılında Muhammed Zahir Şah döneminde "Pohani Nandari" tiyatro salonunun kurulmasıyla tarihinde yeni bir aşamaya girmiştir¹⁰⁸.

Lahore'un giriş kapısında gerçekleştirilen ilk performans Jabbar Rarmal'ın yönettiği antik kralların hikâyelerine ve efsanelerine dayanan eğlenceli bir gösteri olmuştur. İlk yıllarda Ali Afandi'nin öncülüğünde dramatik bir grup kurulmuş ve grup, Bahar Sineması'nda Kabil'in çevresindeki Paghman eyaletinde yavaş yavaş gösterimler yapılmaya başlanmıştır. Ali Efendi, birkaç oyun yazmış ve oyunlarda rol alması yanı sıra, daha sonra yönetmen unvanını da kazanmıştır.¹⁰⁹

Afganistan'daki bu tiyatro oyunlarının asıl amacı, özellikle insanların uyanışlarının ilk döneminde, iyiliği teşvik etmek ve batıl inanç ve cehaletten kurtarmak, vatanseverlik

¹⁰⁷ Nasiri, M. (2011). نگاهی کوتاه به تاریخچه تئاتر افغانستان. Aftab. Iran <https://www.kisa.link/MFTtr>
[aftabir.com/articles/view/art_culture/theater/](https://www.aftabir.com/articles/view/art_culture/theater/)

¹⁰⁸ Shems, A. (2016). نگاهی کوتاه به تاریخچه تئاتر افغانستان. Vista Dergisi. <https://vista.ir/w/a/16/wgehk>

¹⁰⁹ Taj zai, A. (2011). اولین تیاتر رسمی زنان در کشور. Theater in Afghanistan from yesterday till to day. (s 18). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

ruhunu teşvik etmek ve ulusal birlik sağlamaktır. Bu hedefler, tiyatronun eğitim yönünü vurguladıklarından dolayı, bakanlıkların birçoğunun özellikle de Milli Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle Afganistan'daki ilk tiyatro oyunlarının var olmasına neden olmuştur. Afganistan'da tiyatronun ilerlemesi ve yeniden ortaya çıkması, 1943'de Pohani Nundari kuruluş yılıyla aynı zamana denk gelmektedir. Gösteri sırasında, performanslar lisede öğrenciler tarafından da yapılmaktadır ve daha sonra tiyatro halk arasında daha geniş bir alana yayılmıştır. Afganistan'ın tiyatrosundaki en önde gelen isimlerden biri olan Abdul Rashid Latifi'dir. Abdul Rashid Latifi'nin yönettiği متخصص "Uzman" adlı bir tiyatro oyunu önemlidir. "Uzman"'nın konusu; çocukken Türkiye'ye gitmiş olan, kültürünü ve dilini unutmuş birinin sefil hayatını anlatır. Bu oyun 1939'de Kabil'de Edebi Toplum'un çabalarıyla kitap olarak yayınlanmıştır.¹¹⁰

Latifi, Afganistan'da tiyatro sanatını geliştirmek için çok çalışmıştır. Afganistan'da Peştuca dili Tiyatrosu'nu kurmuştur. 1964 yılında Abdul Rashid Latifi tarafından da yazılan Pashto dilinde قهرمان "Kahraman" ile resmen tiyatro salonlarında çalışmaya başlamıştır.¹¹¹

Latifi, kadınların tiyatrodaki varlığını sağlamak için de çaba sarf etmiştir. Yeni ve geleneksel tiyatro gruplarını bir araya getirmiştir. Sahne tasarımı, makyaj, ışık tasarımı ve kostüm gibi çeşitli tiyatro tekniklerini öğretmek için çeşitli kursların oluşturulmasıyla, aynı zamanda tiyatro hakkında çevrilen kitapların sayısının artmasıyla birlikte, Afganistan'daki gösteri sanatı ivme kazanmıştır. 1966 yılında Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Kabil Sahne Sanatları Merkezi'nin kurulması, Afganistan'daki tiyatronun büyümesine katkıda bulunan diğer faktörlerdendir ve gösterilerin sayısı arttıkça tiyatro için daha fazla salon açılmıştır.¹¹² 1956 yılında, kadınlar için bir tiyatro salonu olan "Zaynab Nandari", açılmıştır.¹¹³

3.2. Kraliyet Döneminde Modernleşme ve Sinema

Emir Habibullah Han sinemayı Kabil'e getiren ilk kişidir. Fakat bu sinema gösteriminden sadece kraliyet ailesi yararlanabilmiş ve halk sinema ile tanışmamıştır. 1905

¹¹⁰ Bakhtiari, Y. (2010). نگاهي كوتاه به تاريخچه تياتر افغانستان. Aftabir. <https://b2n.ir/562936>

¹¹¹ Taj zai, A. (2011). اولین تياتر رسمی زنان در کشور. Theater in Afghanistan from yesterday till to day. (s 23). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹¹² Taj zai, A. (2011). اولین تياتر رسمی زنان در کشور. Theater in Afghanistan from yesterday till to day. (s 26). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹¹³ Taj zai, A. (2011). تياتر پښتو در پوهنی ننداری و نمایشنامه قهرمانان. Theater in Afghanistan from yesterday till to day. (s 32). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

yılında kraliyet ailesine sinemaya tanıtıldı. Ayrıca, Emir fotoğrafçılığa da büyük ilgi duyuyordu ve birçok Afgan'a kamera kullanmayı bizzat kendisi öğretmiştir. Ayrıca foto gravürle fotoğrafçılığı teşvik etmiştir. Bu açıdan fotoğraflanmasına izin veren ilk Afgan Emir Emir Habibullah Han'ın ötesine geçmiştir. Ayrıca, Saraj al Akhbar bir fotoğraf yarışması düzenlenmiştir.¹¹⁴

Modernleşmeyi engelleyen faktörlerden en önemlisi, sermaye olmamasıdır. Habibullah döneminde yerli kaynaklardan elde edilen yıllık Afgan gelirlerinin kaynağının 1312 milyon rupi olduğu tahmin edilmektedir. Bu, İngilizlerin Emir'e verdiği paranın dışındaydı.¹¹⁵

Bu dönemde gelirler dengesizdir ve vergilerin çoğu ürünler (Mal) şeklinde verilmektedir. Emir, reformist ve modern planları ortaya koymak için yeterli gelire sahip değildir. Habibullah sonunda Afganistan'ı modernize etme yolunda başarılı olamamıştır. Fakat modern bir Afganistan'ın ortaya çıkmasında kayda değer bir katkı yapmıştır. Eğitim, halk sağlığı, sanayi ve ticaret alanındaki önlemleri, çok önemlidir. Bunlar, kent nüfusunun büyümesine ve Afgan ticaretinin yükselişine katkıda bulunmuştur. En önemlisi, yönetimi sırasında Afganistan ilk eğitilmiş, politik bilinç sahibi neslini oluşturarak Afganistan'ın geleceğine katkıda bulunmuştur.¹¹⁶ Daha önce bahsettiğimiz gibi, Emir ilk kez sinema endüstrisi ile ilgilenen kişidir, ancak sinemayı bu ülkeye getirme girişimi kraliyet aileleri ile sınırlı kalmıştır ve kamuoyu teknolojiye erişimden yoksun kalmıştır.

Habibullah Han'ın ölümünden sonra Şah Emanullah Han 1919 yılında tahta çıkmıştır. Emanullah Han, Afganistan Devletini biçimsel olarak modernizasyona kavuşturan ilk kraldır. Köleliğin kaldırılması, hicabı kaldırması, modern anayasanın hayata geçirilmesi ve benimsenmesi; eşitlik, sivil hak ve özgürlükler ekseninde modernleşmeyi kurmuştur. Ülkenin kralı olan Emanullah Han'ın yenilik taraftarı olması ve bu çerçevede sanata da önem veriyor oluşu, Afganistan'ın dönüşümü için hayati bir önem arz etmiştir. Yönetimi ele geçirdikten sonra, sosyal hayatın birçok alanında yenilenmeye giden Emanullah Han, sosyal alanla ilgili ıslahatlarda kılık kıyafete geniş yer vermiştir.¹¹⁷

¹¹⁴ Karimi, A. (2012). 'عکس کندن' سرگذشت عکاسی در افغانستان'. BBC.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2012/04/120419_I09_photography_history_in_afghanistan

¹¹⁵ Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان. امیر حبیب الله خان. (S. 62-66). Kabil Üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹¹⁶ Hashemi, S. (2015). تاریخ معاصر افغانستان. امیر حبیب الله خان. (S. 67-76). Kabil Üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹¹⁷ Rakhband, E. (2019). امان الله خان و مدرنیسم فرهنگی در افغانستان. Kabil, Afganistan. Jame Ghor. shorturl.at/cB012

Bu ıslahatlar çerçevesinde erkeklere, Avrupa tarzı kıyafet giyinme, kadınlara ise peçelerini açma zorunluluğu getirilmiştir. Emanullah Han'ın ıslahatlarında Afgan kadının burkası da yer almıştır. Emanullah Han, çaduri (Burka) ıslahatına eşi Melike Süreyya'nın peçesini açmakla başlamıştır. Emanullah Han'ın 1928 yılında çıktığı Avrupa gezisinde yanında götürdüğü eşinin örtüsüz olması dikkat çekmiştir. Bu gezi sırasında İran'ı da ziyaret eden Afgan kralı, Melike Süreyya ve yanındaki kadınların örtüsüz olması sebebiyle İran Devleti tarafından hoş karşılanmamıştır. Emanullah, Afganistan'ı modernize etmek için ilk yatırım yapan kişidir. Eğitime ciddi önem vermiştir. Eğitim sistemini geliştirmek ve güçlendirmek için Türk, Mısırlı, Fransız, Alman öğretmenleri ülkesine davet etmiştir. Afgan dili öğrencilerinin kalitesine ek olarak Emanullah, telgraf, çizim dersleri, marangozluk, mimarlık dersleri, tarım dersi ve muhasebe dersleri verme ihtiyacını da görmüştür. Afgan öğrencilerini yurtdışına göndermek, onların Batı'daki gelişmelerden haberdar olarak yetişmelerini sağlamayı başlatmıştır.¹¹⁸

Fakat yine de çeşitli nedenlerden ötürü onun bu çabalarının çoğu başarısız olmuştur.

- İlk olarak, bu eylemler sadece başkent (Kabil) ile sınırlı kalmıştır. Ülkenin diğer şehirleri bu modernleştirme çalışmalarına dahil olmamıştır.
- İkinci olarak, Afganistan'da irade ve anlayış tamamen kişisel inanç üzerine kurulmuştur. Onun bu çalışmalarına destek olarak siyasi ve bürokratik destekçileri eksik kalmıştır.
- Bu modernleştirme çalışmalarını Afgan toplumunun geleneksel yapısını analiz edemeden radikal ve taklit yöntemlere başvurulmuştur.
- Kabile yapısı ve geleneksel ve dini otoritelerin ve kurumların derin etkisi, eğitim oranının düşüklüğü, kırsal coğrafya, iktidarın güçlenmesi ve ekonominin derin yoksulluğu; modernizasyon sürecinin gerçekleştirilmesine için ciddi engellerdir ve bu da nihayetinde sistemin çökmesine neden olmuştur.¹¹⁹

Sinema ve sanat ile ilgili çalışmalar bu dönemde oldukça dikkat çekmiştir. İlk kez 1921 yılında projektör gösterimi, sihirli kutu (magic box) adı ile Afganistan toplumuna film

¹¹⁸ Rakhband, E. (2019). امان الله خان و مدرنيسم فرهنگي در افغانستان. Kabil, Afganistan. Jame Ghor. shorturl.at/cB012

¹¹⁹ Hamza, V. (2012). چالش های دولت مدرن در افغانستان. کارکردهای دولت مدرن. (s 14). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

Pahman شهرinde gösterilmiştir. Pahman sinema ve tiyatro salonu, Emanullah Han döneminden sonra radikal unsurlar tarafından yakılmıştır.¹²⁰

1924 yılında Kabil شهرinde ilk kez bir sessiz film (İstiklal Lisesi) Fransızlar tarafından halka gösterilmiştir.¹²¹

Sinemanın Kabil'e gelişi, ülkenin kralı olan Emanullah Han'nın yenilik taraftarı olması ve bu çerçevede sanata da önem veriyor oluşu sayesinde erken bir dönem olarak sayılacak zamanda yani 1920'li yıllarda mümkün olmuştur. Bu dönemde toplam üç ünlü sinema salonu vardır. İlk sinema salonu Bahzi Sinema bu dönemde açılmıştır. Kabil Sinema Salonu ise, 600 kişilik bir salondur, ikinci sinema salonu olarak faaliyete geçmiştir. Son olarak Pahman Sinema Salonu açılmıştır. Ama sonra Zahir Şah dönem kadar sinema salonlarının hepsini kapatırlar.¹²²

Emanullah Han'ın toplumu dönüştürme çabalarındaki ısrarından sinema da payına düşeni almış ve Afgan halkının hayatına yavaş yavaş girmeye başlamıştır. Afganistan'daki seçkinlerin çoğu için Emanullah Han modern, aydınlanma ve vatanseverlik modeli haline gelmekteydi. Emanullah Han, modernizm ve aydınlanmanın kurucusudur. Kendi döneminde cehalet, bilimde gerilik, eğitimsizlik ve yabancı unsurlarla savaşmıştır. Afgan tarihinde oldukça başarılı bir dönem geçirmiştir. Ancak, hayallerini gerçekleştirmeyi başaramamıştır. Modernizm, Entelektüalizm ve Özgürlük Vakfı Afganistan'ı kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Emanullah Han'ın döneminin başarısızlığı, Afgan toplumunun evrimindeki en büyük başarısızlıktı. Ancak reform, modernizm, ilerleme ve özgürlük söz konusu olduğunda, Afgan hükümdarları Emanullah Han önem arz etmektedir hatırlamaktadır.¹²³

1929 yılının Ekim ayında Nadir Şah hükümdar olmuştur. Afganistan'da meydana gelen bu sınırlı ve ihtiyatlı gelişmelerin yanı sıra, dış dünya ile de yeniden ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Nadir Şah yönetimi altındaki yeni Afgan monarşisi, bu doğrultuda dış politikada özellikle Türkiye ve İran ile Emanullah döneminde

¹²⁰ Musa, M. (2013). تاریخچه سینمای افغانستان (Afgan Sinemasının Tarihi). Kabil Afganistan

¹²¹ Ghost, D. (2008). Afghanistan: Histoire du Cinéma. Cinemasie.)

<http://www.cinemasie.com/fr/fiche/dossier/341/>

¹²² Musa, M. (2013). تاریخچه سینمای افغانستان (Afgan Sinemasının Tarihi). Kabil Afganistan

¹²³ Narges, M. (2013, 11, 27). از تولد سینما در خانواده سلطنتی تا صف جوانان بیکار برای تماشای فیلم. Farsnews. Afgnasitan) [http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=139208270005469:](http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=139208270005469)

kurulan sağlam ilişkileri yeniden tesis etme çabası içinde olmuştur. Nadir Şah din adamlarının uyarısı nedeniyle sinema salonlarını kapatmıştır¹²⁴.

Nadir Şah'dan sonra onun büyük oğlu Zahir Şah (1933-1973 kral olmuştur. Zahir Şah sanat, özellikle de sinema için çok şeyler yapmıştır. Zahir Şah, Kabil'de Behzad adlı sinema salonunu (1934) yeniden açmıştır. 760 kişilik bir salondur ve bir dönem sadece kadınlar için gösterim yapmıştır. Bu salonda daha çok devlet için siyasi haber ve konulara ilişkin faaliyetler gösterilmekteydi. Daha sonraları belgesel ve Hindistan filmleri de gösterilmiştir. Günümüzde bu sinema salonu yıkılmış durumdadır. Sadece 3 tane küçük salon daha Herat ve Kandahar'da açılmıştır. Zahir Şah zamanında son yıllara doğru (1965 – 1972) 54 tane sinema salonu Kabil ve Afganistan'ın diğer büyük şehirlerinde açmıştır.¹²⁵

Kabil Sinema salonu 1936 yılında açılmıştır. 600 kişilik bir salon, ikinci sinema salonu olarak geçiyor. Sinema Pamir, 979 kişilik bir sinema salonudur, günümüzde de açıktır ama sadece erkeklerin girebildiği bir salondur ve genelde Pakistan yapımı popüler filmler gösterilmiştir.¹²⁶

Sinema Park, Kabil'deki en ünlü sinemalardan birisiydi ve çok zengin, ünlü insanlar bu sinema geliyordu. Genelde Avrupa ve Hollywood filmleri gösteriyordu. Sinema Aryana salonu da Kabil'deki çok ünlü sinemalardan birisiydi. Bu salon da halen çalışmaya devam ediyor ama sadece erkekler gidebilmektedir. 800 kişilik bir salondur.¹²⁷

1948 yılında, Kabil'de Afganistan ve Hindistan ortaklığıyla ilk film *عشق و دوستی* (*Aşk ve Dostluk*) yapılmıştır. Abdul Rashid Latifi bu filmin senaryosunu yazmıştır. Afganistan'daki kamera ve teknik eksiklikler nedeniyle Hindistan'a gitmek zorunda kalmıştır. Eskiden Hindistan, şu an Pakistan'da kalan bir bölgede bu filmi çekmiştir. Film, teknik ve diğer sorunlar nedeniyle başarılı olmamıştı.¹²⁸

¹²⁴ Hamza, V. (2012). چالش های دولت مدرن در افغانستان. کارکردهای دولت مدرن. (s 15). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan

¹²⁵ Hamza, V. (2012). چالش های دولت مدرن در افغانستان. کارکردهای دولت مدرن. (s 18). Kabil üniversitesi. Kabil, Afgnaistan.

¹²⁶ Ghrghsht, M.(2015). تاریخ مختصر سینما در افغانستان. معرفی برخی از سینما ها شهر کابل. Ranga Rang. Kabil Afghanistan. <http://ranga-rang.blogspot.com/2015/02/blog-post.html>

¹²⁷ Ghrghsht, M.(2015). تاریخ مختصر سینما در افغانستان. معرفی برخی از سینما ها شهر کابل. Ranga Rang. Kabil Afghanistan. <http://ranga-rang.blogspot.com/2015/02/blog-post.html>.

¹²⁸ Omarzai, M. (2015). فیض محمد «خیرزاده». Art in the Afgan sinema. (s 19-20). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganitsan.

16 yıl sonra Faiz Mohammad Kheirzadeh, Amerika'da sinema okulundan mezun olduktan sonra memleketine geri dönerek *مانند عقاب (Kartal Gibi)* adında bir film çeker. Bazı yerlerde ilk Afgan film olarak (*Kartal Gibi*) adlı film geçmektedir. (*Kartal Gibi*) filmi 1962'de çekilmiştir. Feyz Mohammad Khairzadeh'in senaryosuna dayanarak, 35 mm bir sinema kamerası ile yarı belgesel ve yarı korku filmi olarak anılmaktadır. Isahq Starzadeh filmin kameramanıdır. Basımı ve kurgusu ABD'de gerçekleştirir. Filmde Afganistan'ın en ünlü şarkıcılar Merhum Zahir Howaida ve Zarghouna Aram da kısa roller oynamıştır.¹²⁹

مانند عقاب (Kartal Gibi) filmi Kabil'e gitmek isteyen küçük bir kız hakkındadır. Bu kız tek başına Kabil'e gitmektedir. Filmde, Kabil'in ne kadar modern olduğu vurgulanmaktadır. Film belgesel ve kurmaca arasında bir filmidir. Bu dönemde filmler siyah beyaz olarak çekilmektedir ve teknik olarak da çok iyi filmler değildir.

1968 yılında Kabil'de Afgan Film adında bir şirket açılmıştır ve Afganistan sineması için çok önemi vardır. Organizasyon, zaman, resmi toplantılar ve hükümet konferansları ile ilgili belgeseller ve yeni filmler üretilmiştir; bu filmlerin tümü, Hint filmlerinin sinemalarda gösterildiği kadar gösterim şansı bulmuşlardır¹³⁰.

Bu film enstitüsünün 1969 yılında ilk üretimi *روزگاران (Roozgaran)* olarak adlandırılmıştır. Üç bölümden oluşan *طلبکار (Alacaklı)*, *شب جمعه (Cuma gecesi)* ve *قاچاقبران (Kaçakçılar)* komedi aksiyon türünde bulunan bu filmler o döneminde çok ünlü olmuştur.¹³¹ Afgan Film Yapım şirketi günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir. Kültür Bakanına göre, bugüne kadar çekilmiş olan toplam 20 bin saatlık 16 ve 35 mm çekilen belgesel filmlerin toplandığını ve yakın gelecekte tamamlanacağını belirtilmişti; ancak bu filmlerin düzenlenme aşamalarının üç yıl sürdüğünü söylemiştir. Bakan şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

*"Bu bağlamda, Afgan Film Festivali'ni 2012 yılı temmuz ayında başlatıp şimdiye kadar kimsenin görmediği tüm filmleri göstereceğiz, böylece herkes bu süre boyunca yaptığımız şeyleri görebilir."*¹³²

¹²⁹ Omarzai, M. (2015). فیض محمد «خیرزاده». Art in the Afgan sinema. (s 20-22). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹³⁰ Radmanish, M. (2000). سیمای سینما افغانستان, مرکز تولید و توزیع فلم در افغانستان (Afgan sineması). (S 76). Danish. Kibul. Afganistan.

¹³¹ Omarzai, M. (2015). فلم هنری سینمایی, فارغ از اندیشه ی سیاسی. Art in the Afgan sinema. (s 24). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹³² Vahid, P. (2016) BBC. 'خطر نابودی در انتظار هزاران فیلم مستند در آرشیو 'افغان فیلم'
https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2016/05/160423_k05_afghan_film_archive

Bakan Arefi, Haziran 2012'den itibaren, bizatihi kendisi Afgan filmlerinin öncüsü olarak çalışmalarına başladığını açıklamıştır. Ancak bundan önce de yeniden yapılanma ve organizasyonda büyük etkinlik göstermiştir.

"Afgan filmlerinin yeniden yapılanması alanında atölye çalışmaları ve eylemler yaparak, Taliban sonrası dönemin iyileştirilmesine bizzat katıldım. Taliban tüm arşivleri yaktı ama kalanlardan bir düzenleme yaptık" ¹³³.

Taliban döneminde Afgan Film Enstitüsünün arşivi bir takım çalışanları tarafından dikkatle korunmuştur. Bir çok film kurtarılabildiği. Bu çalışanlar Taliban'dan ülkenin tarihi ve kültürüyle ilgili önemli filmleri kurtarmayı başardılar. Bu filmler, ülkenin kültür ve tarihini vurgulayan belgelerdir. Geçtiğimiz yıldan bu yana ülkede koordinatörlüğünü ve destekleyiciliğini Afgan Film Foundation'nın yaptığı, Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin altı film programı hazırladığı duyuruldu. Enstitü, Afganistan'da film çekmek için yabancı film yapımcılarıyla da koordinasyon halindedir. Muhammed Ebrahim Arefi diyor ki: *"İran, Tacik ve Hindi müzisyenlerle çok sayıda film yaptık. Aynı zamanda İranlı, Fransız ve Belçikalı konuşmacılarımızla birlikte dört film yapım programımız var ve Çinlilerle de bazı plânlar üzerinde çalışıyoruz."* ¹³⁴

3.3.Cumhuriyetin Döneminde Sinema

Politik modernizasyon ve cumhuriyetin kültürel dönüşümü başarıya ulaşmadan, 1973 yılında Davut Han'ın siyasi yönetim darbesiyle ülkede yeni bir stratejik sistem yaratması sonucu, ülkede iç çatışmalar başlamıştı. Halk Partisi'nin sosyal ve siyasi hedefleri ilerici söylemler üzerine kuruluydu ancak yönetim ve iktidarın deneyimi, bunu başarıyla uygulamaya yetecek kadar yetkin değildi. Afganistan'da sol kanattaki siyasi sistemin çökmesi, son otuz yıldaki siyasi örgütlerin çoğunda sosyal-entelektüel gelişmelerin siyasi boyutunda düşüşe neden olmuştu. ¹³⁵

Davut Han basın ve kültüre özel ilgi göstermekteydi. Gazetelere ilgisi daha yüksek seviyedeydi, halkın ilgisi de daha fazla gazete ve dergilerdede görüldü. Basın bültenleri ve dergiler, Afgan ile uzmanlaşmış girişimlerinde yabancı basınla da rekabet

¹³³ Vahid, P. (2016) 'خطر نابودی در انتظار هزاران فیلم مستند در آرشیو 'افغان فیلم' BBC. https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2016/05/160423_k05_afghan_film_archive

¹³⁴ Vahid, P. (2016) 'خطر نابودی در انتظار هزاران فیلم مستند در آرشیو 'افغان فیلم' BBC. https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2016/05/160423_k05_afghan_film_archive

¹³⁵ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 223). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

etmekteydi. Bu dönemde ulusal gazetelere ek olarak, piyasaya farklı boyutlarda özel yayınlar da girmiştir ve illerde ayrıca çeşitli yayınlar yapılmıştır. Bunlardan en önemlileri, *Avaz*, *Behan ve bedan*, *Blkh*, *Polis*, *Dewa*, *Rahnumaye*, *Sistan*, *Faryab*, *Folklore*, *Paktia* dergisi, *Hywad* Gazetesi, *Peştun zagh*, *Palvaşa* Cumhuriyet Dergisi, *Dergi Kohol* (aile), *Nangarhar* ve *Kandahar* Dergileri'dir. Aynı zaman 1977 yılında Afganistan devlet televizyon kurumunun temeli atılmıştır. Davut Han, 1978 yılında Afganistan Demokratik Halk Partisinin iktidara el koyduğu komünist darbesi sırasında öldürülmüştür¹³⁶. Bu dönem cumhuriyet dönemi olarak anılmakla beraber özgürlüklerin kısıtlandığı, siyasi çekişmelerin en yoğun yaşandığı dönem olarak tarihteki yerini almıştır.¹³⁷

Bu dönemde az sayıda film yapılmıştır. Davut Han zamanında Mohammad Nazir, Nazir Film Yapım adı altında ilk özel film yapım akademisini açmıştır. Bu film yapımın ilk filmi 1974 tarihli *Rabia-i Balkhi* filmidir.¹³⁸

Bu film teknik ekipman ve sorunlar ile başarılı olamamıştır. Nazir Film Yapım kapanmak zorunda kalmıştır. *رابعه بلخی* "*Rabia Balkhi*" filmi Afganistan'ın ilk kadın şairi olarak bilinen Rabia'nın aşk hikâyesini anlatmaktadır¹³⁹ ve daha çok Hint filmi tarzında yapılmıştır. Bu film tarihi mekânlarda tarihi bir kişiyi konu edinmesinin dışında, rejime ilişkin bir filmidir. Sinema dili bakımından sıradan bir anlatıma sahiptir.

3.4. Komünist Döneminde Sinema

Komünist sistem anayasası, cumhuriyet anayasası yerine düzenlenmiş, bu anayasa sözde halkın iradesine uygun olarak hazırlanmıştır. Ancak demokrasiye ait hiçbir uygulaması görülemedi. Kısa bir süre sonra ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş ve halk diktatörlük rejimi ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Tarakyayı öldürüp iktidara gelen Hafızullah Amin'in 90 günlük iktidarında Afganistan diktatörlük rejimi yaşanmıştır. Hükümete muhalif insanlar hapse atılmış ve öldürmüş ayrıca suçsuz insanlar da ya zindanlara

¹³⁶ Shadan, A. (2011). دولت مستعجل آزادی مطبوعات در دهه دموکراسی. انتشار نشریات حزبی. BBC.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2011/10/110917_mm_century_afghanpress_sh06

¹³⁷ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 223). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

¹³⁸ Omarzai, M. (2015). ۲۶ سرطان ۱۳۵۲. فلم هنری سینمایی, بعد از کودتای شوم. Art in the Afgan sinema. (s 27). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹³⁹ Nazari, W. (2009). دافغانستان د سینما بشپړتيايي بهير, شخصي پروګشونه. (S 11). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

atılmış ya da öldürülmüştür. Afganistan için bu dönem karanlık günlerin başlangıcı olmuştur¹⁴⁰.

1973 yılında üretilen شیشه ی شکسته (Kırık Cam)¹⁴¹ adlı filmin yayınlanmasına izin verilmemiştir. Ancak sonra bu film rejimin istediği şekilde yapılan değişikliklerle düzenlendikten sonra اندرز مادر (Anne Tavsiyesi)¹⁴² adıyla yurtdışında yayınlanmıştır. Filmin teması toplumsal konu, siyase ve suç dönüşmektir. Yönetmen ve senarist Abdul Khalq al-Aliyi'dir. ¹⁴³ Aynı yıl yani 1973 yılında, Rafiq Yahia حاکم (Hakim)¹⁴⁴ bir film yönetir ama film yayınlanamaz. Bu film sansüre uğradıktan sonra adı روز های دشوار (Zor Günler)¹⁴⁵ şeklinde değiştirilerek ve öykü de değiştirerek, yayınlanmasına izin verilmiştir.¹⁴⁶

1975 yılında Engineer Latif, ikinci özel film yapım şirketi olan Ariana Film Yapım'ı kurmuştur. 1976 yılında مجسمه ها میخندند (Heykeller Gülüyor) aile ve sosyal konular hakkında insanların dikkatini çeken ünlü bir film olmuştur. 1978 yılında غلام عشق (Aşk Kölesi) filmi sansür engeline takılır ve yayına girmek için izin alamaz. 7 Mayıs darbesi bu şirketin çalışmasına daha fazla izin vermez. 1979 yılında سیاه موی و جلالی (Siyah moye ve jalali) ünlü aşk hikâye anlatmaktadır. 1980 yılında مزرع سبز (Yeşil Çiftlik) tarım ve köylü temeli bir filmidir, دام مرگ (Ölüm tuzağı) Sağlık hakkında çekilen bu yapıma ait filmleridir. ¹⁴⁷

غلام عشق (Aşk Kölesi) filmi 1978 yılında Rus-komünist parti tarafında sansürlenene ilk filmidir. Öyle değişiklikler yapılmıştır ki komünist egemenliğin çöküşü, politik olarak aktif olan, özenilmiş Rus-komünist edebiyatının bir parçası haline getirilmiştir. Afgan toplumunun bakışını yansıtmayan bir film olmuştur. Bu filmde köylü bir genç, toprak sahibi birisinin kızına aşık olur. Toprak sahibinin bu durum karşısına kendisine zulüm edeceğini bildiği için köyünden ayrılp şehre gidip orada yaşamak zorunda kalır. Ancak 27 Nisan 1978 darbesi ve rejim değişikliği filmin gösterime girmesini engelledi. Bu tür "kitlelerin sosyal zayıflıkları", iktidardaki Demokratik Halk Partisi için dayanılmazdı. Çünkü bu film gösterilecekse,

¹⁴⁰ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 225). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

¹⁴¹ çevirisi bana aittir.

¹⁴² çevirisi bana aittir.

¹⁴³ Nazari, W. (2009). دافغانستان د سینما بشپړتیايي بهیر, شخصي پرودکشنونه. (S 11). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁴⁴ çevirisi bana aittir.

¹⁴⁵ çevirisi bana aittir.

¹⁴⁶ (Art in the Afgans cinema: 27)

¹⁴⁷ Nazari, W. (2009). دافغانستان د سینما بشپړتیايي بهیر, شخصي پرودکشنونه. (S 18). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

kahramanın sonunda feodalizme karşı çıkması gerekecekti. O yüzden filmi konusunu değiştirerek göstermeye izin veriyor.¹⁴⁸

Bu Film Yapım Şirketinin beşinci, son ve en ünlü filmi 1983 yılında çekilen گناه (Günah) Goah filmidir. Film, insanların komünist dönemden önce yaşadıkları sorunları ve sosyal problemleri göstermektedir. Ve filmin sonunda kişi kendini Parti için feda etmektedir. Komünist Partinin bu dönemdeki çalışmalarının temel amacı bu tür filmler yaratmaktır. Bu filmin yönetmenliğini Engineer Latif yapmıştır. Film çok ünlü olmuştur ve günümüze kadar insanlar tarafından sevilmektedir. Özellikle aktörlerin oyunculuğu çok beğenilmiştir.¹⁴⁹

Shafaq Film Yapım Şirketi'nde ilk olarak Toryallai Shafaq, 1979'da çalışmaya başlamıştır. Bu yapımın ilk filmi Shafaq'ın yönettiği 1980 yılında جنایتکاران (Suçlular)¹⁵⁰ filmidir. Toplumdaki kayıtsızlığı ve insanlardaki sonuçlarını göstermektedir. Bu film CANN(Cannes Film Festivali) öldü için seçilmiştir ama sonra Komünist Parti tarafından gösterimi engellenmiştir.¹⁵¹ Shafaq'un diğer filmi 1982'de çekilen عشق من میهن من (Aşkım Vatanım)¹⁵²: Filmin adı ilk olarak Restoran'dır. Daha sonra Komünist Parti adını değiştirmiştir. Filmin konusu, eğitim problemleri yoksul ailelerin çocuklarının restoranlarda çalışmak zorunda kalmasıdır. Film Moskova Festival Ödül kazanmıştır.

Aparsyn Film Yapım Şirketi Komünist hükümet zamanında, Shafaq Film Yapımın kapanmasından sonra ortaya çıkmıştır. 1979 yılında bir غارتگران (Yağmacılar)¹⁵³ film çekmiştir, bu filmden sonra bu şirket kapatılmıştır.

Golastan Film Yapım Şirketi, 1980 yılında خانه ی ۵۵۵ (555evi)¹⁵⁴ filmi çekmiştir, Komünist Parti bu filmin konusunu ve siyasi mesajlarını değiştirmiştir.

Qisa Film Yapım Şirketi 1988 yılında تلاش (Telaş) adlı bir film çekmiş, ancak sansür kurulunca gösterimine izin verilmemiş ve bu film yapım şirketi de kapanmak zorunda

¹⁴⁸ Radmanish, M. (2000). سیمای سینما افغانستان , پرودکشن شفق فلم. (Afgan sineması). (S 61). Danish. Kibul. Afganistan.

¹⁴⁹ Omarzai, M. (2015). ۱۳۵۲ سرطان ۲۶ بعد از کودتای شوم , فلم هنری سینمایی. Art in the Afgan sinema. (s 36). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁵⁰ çevirisi bana aittir.

¹⁵¹ Radmanish, M. (2000). سیمای سینما افغانستان , پرودکشن شفق فلم. (Afgan sineması). (S 45). Danish. Kibul. Afganistan.

¹⁵² çevirisi bana aittir.

¹⁵³ çevirisi bana aittir.

¹⁵⁴ çevirisi bana aittir.

kalmıştır. Film şirketlerinin çoğu, ekonomik sorunlar ve filmin gösterimi için izin verilmemesi nedeniyle kapanmaktaydı ¹⁵⁵.

Afgan Yapım Şirketi’de çekilen *د ثور انقلاب (Nisan Devrimi)* filmi 1978-1979 yıllar arasında 7 Kasım darbesinin gerçek hikayesine dayanmaktadır ve Hafızullah Amin, ailesinin ve arkadaşlarının için önemli bir rol oynamaktadır. Filmin negatifleri İngiltere’ye montaj için götürülmüş, ancak Hafızullah’ın öldürülmesinden sonra tekrar geri gönderilmemiştir. Kopyasını Afgan Film’den Ruslar almış, sonrasında bazı yerlerde bu filmde sahneler kullanılmıştır. ¹⁵⁶

اختر مسخره (Komik Akhtare) filmi 1981 yılında çekilmiş, sansürlenmiş ve komünizm konusu içine yerleştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Biri zengin diğeri fakir iki arkadaşın hikâyesidir. *فرار (Kaçış) Film:* 1984 yılında yapılan en ünlü filmlerden birisidir. Engineer Latif, bu filmin yönetmenidir. Filmin amacı komünist sistemin başarısızlığını göstermektir. Film, kaçan insanları göstererek Komünizmden önceki hayatın daha iyi olduğunu gösterir. Bu film Komünist devrimden önceki sakin atmosferi tasvir ederek, bilinçli veya bilinçsiz olarak, komünist rejimi sorgular ve başarısızlığını gösterir. Film, toplum sorunlarından kaçan bir ailenin hikâyesini anlatmaktadır. Bu film çok ünlü olmuştur ve halk tarafından beğenilmiştir.

حماسه عشق (Aşk destanı) filmi 1990 yılında çekilen en ünlü filmlerden birisidir. Film sosyal problemleri göstermektedir. Özünde romantik bir hikâyesi olan film, toplumun geleneksel tutumları yüzünden öldürülen insanları konu almaktadır.

صبور سرباز (Sabur Asker) filmi askere gitmek istemeyen bir gencin, savaşa katılması ve sonra kahraman olmasını konu almaktadır. Bu film Moskova Film Festivali’nde ödül almıştır. Filmin amacı askerliğin kutsal bir görev olduğunu vurgulamaktır. Vatan tehdit altındadır, ‘kaçmayın savaşın ülkenizi kurtarın’ temasını vurgulamaktadır. ¹⁵⁷

تابستان داغ کابل (Kabil’in Sıcak Yazı) filmi 1983 yılı Mos Film ve Afgan Film tarafından yapılmıştır. Bu filmde de Rusların propagandası yapılmaktadır. Filmin yönetmeni Wail

¹⁵⁵ Nazari, W. (2009). دافغانستان د سینما بشپړ تیایي بهیر, شخصي پرودکشنونه. (S 18). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁵⁶ Omarzai, M. (2015). ۲۶ سرطان ۱۳۵۲. Art in the Afgan sinema. (s 40). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁵⁷ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan Sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 225). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

Latefe'dir.¹⁵⁸ Özbek sineması ile ilk ortak üründür. Filmin tüm olayları, devrimin ortaya çıkmasıyla birlikte baskıcı ve halk karşıtı rejimin yükselişte olduğu gerçeği anlatmaktı.

Film Kabil'de geçmektedir ve ilk kahramanı savaşın yaralarını tedavi etmek için çağrılan bir tıp doktorudur. Film gerçekçi biçimle çekilmiştir; kamera hareketleri, kadrajlar ve ışıklandırma oldukça başarılıdır. Filmde sadece devrim taraftarlarının mutlak zaferini gösterilmemekte, bazen de muhalefetin zaferi gösterilmektedir.

مردھا را قول است (*Erkekler Söz Verir*) filmi 1984 yılında çekilmiş, Taliban dönemine kadar ününü korumuş olan bir romandan uyarlanmıştır. Film o dönemde de günümüzde de beğeni kazanmıştır. Toplumun geleneklerini ve yanlışlıkları göstermektedir. İnsanların bazı yanlış ve kötü yönlerini göstermektedir.¹⁵⁹

Bu dönemin filmlerinde görülen başarının önemli bir sebebi pek çok sinemacının eğitim almak üzere Rusya'ya gitmiş olmasıdır. Öğrencilerin birçoğu devlet yardımı ve desteğiyle ülkelerine dönmüşlerdir ve Afganistan'daki en ünlü yönetmenler, bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Necibullah döneminde Afgan- Rus Savaşı, yerini iç savaşa bırakmıştır. Necibullah hükümeti Musalehaye Milli (Milli Barış) politikasını başlatmıştı. Ama Ruslar'a karşı savaşan mücahit gruplar, Necibullah'ı kabul etmezler. Bu dönemde tekrar yeni partiler ve özel gazeteler yayınlanmaya başlamıştır. Radyo-televizyon ve gazeteler devlet için çalışmaktaydı¹⁶⁰.

Bu dönem hükümetin film yapımcılarına maddi destekler sağladığı bir dönemdir. Bu dönemde film yapımcıları deneyim kazanmış ve daha iyi filmler çekilmeye başlanmıştır. Bu dönemde yapılan filmler daha çok aile ve toplum hikâyelerini anlatıyordu. Siyasi konulardan uzak durulmaktaydı. Ancak bu dönemde siyasi filmler de bulunmaktaydı. Bu döneme örnek olarak iki filmden bahsedilmesi önemlidir.

پرندہ های مهاجر (*Göçmen Kuşlar*) filmi, 1986 yılında çekilmiş ve yönetmeni Latif Ahmadi'dir. Film Moskova Kırmızı Çiçek Film Festivali'nden ödül kazanmıştır. Bu film ABD ve Ruslar

¹⁵⁸ Nazari, W. (2009). د افغانستان د سینما بشپړ تیایي بهیر, شخصي پرودکشنونه. (S 13-14). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁵⁹ Omarzai, M. (2015). فلم هنری سینمایی, فعالیت های افغان فلم, پس از هفت نور. Art in the Afgan sinema. (s 47). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

¹⁶⁰ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 229). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

arasındaki siyasi ilişkileri konu almaktadır. ABD destekli mücahit grupların ve Ruslar geldiği için Afgan halkının devlet karşıtı olmasını göstermektedir ¹⁶¹.

Filmde Afganistan’da yaşananlar gerçekçi biçimde anlatılmaktadır. Milli duyguları güçlü bir babanın iki oğlu vardır. Biri komünist rejim yanlısı, diğeri ise Pakistan’a kaçmış ve mücahit olmuştur. Büyük oğlu nikâh öncesi ölür ve Afgan geleneklerine göre gelin ikinci oğluna nikâhlanması gerekir bu yüzden Pakistan’a gider. Filminde göçmen Afganların kamplardaki zor hayat şartları, gurbet ve farklı etnik gruplar arasındaki çatışmalar da gösterilmektedir. Bu etnikler gruplar arasındaki çatışmalar iç savaşa neden olmuştur. Filmde geleneksel Afgan müziğinin özellikle Rubab¹⁶² baskın biçimde yer almıştır. Bu filminde sinema dilini oluşturan tüm anlatım öğelerinin bir arada başarılı biçimde kullanıldığı görülmektedir.

1986 yılında Afganistan’ın ünlü yönetmenlerinden olan Siddiq Barmak tarafından yapılmış olan بیگانه (Yabancı) filmi ise, 1981 yılında yapılan اختر مسخره / *komik Akhtare* filminde olduğu gibi, zengin insanların kötü ve batılilar gibi olmaya özenen ve onların istedikleri gibi davranan gençleri konu edinmektedir. ¹⁶³

Bir açıdan bakılırsa bütün bu filmler zenginlerin kötü oluşunu göstermektedir. Bunda o dönemin Komünist hükümetinin sansürü de etkilidir. Ancak Afgan toplumu için bu filmler farklı bir anlam taşımaktadır ve komünistlerin eleştirisini de barındırıyordur. Bu filmlerde doğrudan komünistlere kötü denmiyordur ama zenginler, yabancılar ve yabancılara özenme konuları aslında bütün bu sıkıntıların yabancılar yüzünden olduğu düşüncesi gibi anlamlar taşınmaktadır. بیگانه (Yabancı) filminde de benzer bir hikâye vardır. Zengin bir kişinin, bir yabancıyla köye gelmesiyle sıkıntılar sorunlar başlamıştır. Film adını da bu yabancıdan almaktadır. Pek çok Afgan filminde görüldüğü gibi filmin sonu açık uçlu belirsiz bitmektedir. Yabancı, bu dönemde yapılmış iyi filmlerdendir.

3.5. 1992 – 1996 Afganistan İslam Devleti (Mücahit Grupların Hükümeti) ve İç Savaş :

¹⁶¹ Radmanish, M. (2000). سیمای سینما افغانستان , پرودکشن شفق فلم. (Afgan sineması). (S 72). Danish. Kibul. Afganistan.

¹⁶² Rubab, Afganistan'ın ulusal müzik enstrümanlarından biridir.

¹⁶³ Omarzai, M. (2015). سرطان ۲۶ بعد از کودتای شوم. Art in the Afgan sinema. (s 50). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.

Necibullah öldürdükten sonra mücahitler iktidarı ele geçirmiştir. Rabbani, dört ay süresince cumhurbaşkanı seçilmiştir. Gulbeettin bu duruma karşı çıkmış ve her iki grup iktidarı almak için savaşa girişmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi farklı etnik oluşunu için arasında savaş başlamıştı. Devlet radyo ve televizyon kurumu ile başbakanın kurduğu yerel radyo ve televizyon kuruluşları birbirlerini yoğun bir şekilde suçlayarak kendi propagandalarını yapmışlardır.¹⁶⁴

Bu dönemde politik bakış açısının belirgin olduğu birkaç belgesel film çekilmiştir. Bu dönemden önce Ruslarla yapılan savaşlar nedeniyle sinema duraklama dönemine girmiştir. Ancak Ruslarla yapılan savaşın sona ermesinin ardından Mücahit dönemi başlamıştır.

Mücahit dönemi Afganistan'a ciddi zararlar vermiştir. Sinema siyasiler ve iktidardakilerin amaçları doğrultusunda işlevsel olarak kullanılmaktadır. Sinema tamamen hükümetin elindedir ve yalnızca dini, siyasi ve cihat konularında filmler çekilmektedir. Bu dönemde sinema salonları ve filmler çok hasar görmüştür. Taliban'ın gelişinden sonra ise her anlamda sinema sona ermiştir. Daha sonra sinema bütünüyle yasaklanmıştır. Bu dönemde sadece 5 tane film yapılmıştır. *الماس سیاه* (Siyah Elmas), *سقوط* (Düşmek), *گماشته* (Görevlendirilmiş), *نکوځو سرگردان* (Sokaklarda Dolaşan), ve son olarak *عروج* (Yükseliş) filmi.

عروج (Yükseliş) Siddiq Barmak ve Nur Hashim Abirin'in birlikte çektiği bir filmidir. 1992 yılında yapılan bu film özgürlük mücadelesini ele alır ve aynı zamanda dini yönü belirgin olan bir yapımdır. Film bir köyde başlar ve bir gencin hikâyesini anlatır. Filmde, Ruslar zamanında yaşanan güçlükler, haksızlıklar, acımasız zulüm gösterilmektedir. Bu dönemde çekilmiş olan *سرگردان* (Sokaklarda Solaşan¹⁶⁵) ikinci Peştuca dilinde çekilmiş olan filmidir; *گماشته* (Görevlendirilmiş¹⁶⁶) ve *سقوط* (Düşmek¹⁶⁷), filmleri ise teknik açıdan zayıf ve sorunlu filmlerdir. Son olarak *الماس سیاه* (Siyah Elmas¹⁶⁸), ise tamamlanmamış bir filmidir.¹⁶⁹

3.6. 1996 – 2001 Taliban Yönetimi:

¹⁶⁴ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 232). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

¹⁶⁵ çevirisi bana aittir.

¹⁶⁶ çevirisi bana aittir.

¹⁶⁷ çevirisi bana aittir.

¹⁶⁸ çevirisi bana aittir.

¹⁶⁹ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 233). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

Taliban olarak bilinen grup ("Din öğrencileri" anlamına gelen bir terim) iktidara geldiğinde, Pakistan tarafından korunmuş ve güçlendirilmiştir. Bu sayede eski Mücahitlerin sayısız fraksiyonunu hızla yenilgiye uğratmayı başarmışlardır. Bu gruplar arasında yaklaşık yirmi yıllık bir savaş sürmüştür. Hala birçok Afgan, Taliban'ın esasen yabancılardan oluştuğunu ve çoğunlukla Pakistan'da (genelde mülteci kamplarında olmak üzere) doğup büyümüş, medreselerinde eğitim almış insanlardan meydana geldiğini düşünmektedir. Ancak, iktidara bir kez gelen Taliban, diğer köktenciler gibi ne kadar tutarsız olduğunu kanıtlamıştır. Çoğu kişi, özellikle sanatçılar ülkeden kaçır ve yurtdışına eğitim için giden kişiler de geri dönmezler, çünkü Taliban'ın asıl amacı onları ortadan kaldırmaktır.

Bu dönemde şehirler yıkılmış ve tarihini eserler yok edilmiştir. Üniversite, sinema, televizyon, müzik vs. her şey yasaklanmıştır. Pek çok film yakılmıştır. Düşünlerde bile müziklere izin verilmemiştir. Spor ve konser salonları, masum insanların öldürüldüğü mekânlara dönüştürülmüştür. Sadece radyo yayını ve gazetelere izin verilmiştir. Bu dönemde yayın organı şeriat gazetesidir. Bu dönemde pek çok video Taliban tarafından çekilmiştir. Buda heykeli yıkılması videosu veya bir kadının tabanca ile vurulduğu videolar Taliban zamandaki trajediyi göstermektedir. Televizyon yasak olsa da her evde bir televizyon vardır ve halk onu Taliban'dan saklamaktadır. Zaman bulunca bütün aile birlikte filmler izlemektedir.

Art in Afgan Cinema kitabının yazarı bu dönemi şöyle anlatıyor:

“Hayatımda en çok filmi bu dönemde (Taliban döneminde) izledim.” ¹⁷⁰

Bu dönemi anlatan çok film bulunmaktadır. Afgan ve yabancı yönetmenlerden 2003 yılındaki *اسامه (Osama)* Siddiq Barmak, 2001 yılındaki Mohsen Makhmalbaf *قندهار (Kandahar)*, 2012 yılındaki *سنگ صبور (Sabırlı Taş)* Atiq Rahimi ve pek çok film bulunmaktadır. Bu dönem Afganistan, sanki ayrı bir gezegenmişçesine dünya tarafından unutulmuş durumdadır. 2001 yılında ABD, Taliban yönetimi yıkılmıştır. ¹⁷¹

3.7.Geçiş Yönetimi: Afganistan İslam Cumhuriyet (2001):

¹⁷⁰ Omarzai, M. (2015). *هنر هفتم و سینمایی مهاجر*. Art in the Afgan sinema. (s 60). Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan

¹⁷¹ Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). *Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması*. (s 234). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul.

Afganistan sadece Taliban tarafından değil, 11 Eylül'de NATO ve Amerikan kuvvetlerine ait uçaklar tarafından bombalanarak da yıkıma uğramıştır. 2003- 2004 yılında yeni anayasanın kurulmasıyla çoğulcu demokratik sisteme geçilmiştir. 9 Ekim 2004 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi ile seçimle iktidara gelmiş ilk cumhurbaşkanı Afganistanı yönetmeye başlamıştır.¹⁷²

Üniversiteler, televizyonlar, sinemalar vs. yeniden açılmıştır. Ülke için umut dolu bir dönem başlamıştır. İnsanlar Afganistan'ı yeniden inşa etmişlerdir. Kadınlar yine evlerinden çıkmaya başlamışlardır. Afganistan küresel anlamda ilgi odağı olmuştur. Fakat ne olursa olsun Taliban'dan sonra haberlerde, "Afganistan," sözcükleri sadece savaş ve Taliban'la anılır hale gelmiştir. Kabil'in bir zamanlar çok güçlü bir kent olduğu gerçeği herkes tarafından unutulmuştur.

Yeni anayasada basın özgürlüğüne izin verilmesiyle Afganistan'da çok sayıda gazete yayımlanmaya başlamıştır. 2019 yılında Afganistan toplam 65 devlet ve özel televizyon kanalı vardır. Toplam 80 adet devlet ve özel radyo kanalları vardır. Sinema alanında ise hem yabancı ve hem de Afgan yönetmenler Afganistan'da film çekmeye başladı.¹⁷³

3.8. Günümüz Afganistan Sinemasına Çeşitli Bakışlar:

2001 yılının sonlarında Taliban hükümeti çökerken, Afganistan'daki büyük şehirlerdeki insanlar sakallarını tıraş ettikten sonra yıllardır bodrumlarda sakladıkları televizyonlarını ilk kez gün ışığına çıkardılar. Televizyonu olmayanlar, çadırın altında kentin dört bir köşelerinde kurulan, Hint ve Amerikan aksiyon filmlerinin yer aldığı "video kulüpleri"ne gittiler

Taliban'ın sıkıntılı döneminden sonra Afgan film yapımcıları ülkelerine döndüğünde ülkede ne kamera ne laboratuvar film yapımı için neredeyse hiçbir ekipman yoktu. Bu dönemde her şey sabırla ve büyük gayretle sıfırdan yeniden başlatıldı. Film yapımcıları ilk günlerde hükümetin ofisinde oturdular. Tesis ve ekipman eksikliği için neler yapılabileceği tartışıldı ve zamanla STK'ların yardımıyla önce dijital kamera, ardından montaj seti ve daha sonra vinç

¹⁷² Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sineması. Üçüncü sinema ve üçüncü dünya sineması. (s 234). ES Yayın. Kadıköy, İstanbul

¹⁷³ Tabnak (2010). 65 أفغانستانيون محلي و خصوصي در افغانستان. shorturl.at/rADX9

gibi yardımcı kamera ekipmanları satın alındı. Aynı zamanda çok sayıda sinema kişisel film yapımlar açıldılar. Böylelikle filmler çekilmeye başlandı. 2011 yılındaki istatistiklere göre, yaklaşık 63 film yapılmıştır.¹⁷⁴

Taliban döneminden sonra çekilen ilk film, Siddiq Barmak tarafından yapılan ve NHK Japonya'nın sponsorluğunu üstlendiği *اسامه (Osama)* filmidir. Ardından amatör film yapımcılarının bir dizi kısa öyküsü olmuştur. Daha sonra Bay Atiq Rahimi Fransa'dan gelmiş ve 2004 yılındaki *خاکستر و خاک (Yeryüzü ve Küller)* filmini çekmiştir. Bu dönemde önemli olan bir diğer film ise, Rusya'nın Kazan kentindeki Müslüman Film Festivali'nde En İyi Film Ödülü'nü kazanan Abdul Malik Shafiee'nin 2004'te yaptığı *سرزمین پامیر Pamir Toprakları*¹⁷⁵ belgeselidir.

Bu çalışmada Taliban döneminden sonra Afganistan'da sinemanın gelişimi üç önemli kola ayrılarak incelenecektir.

3.8.1. Afganistan Sinemasında İranlı Yönetmen Makhmalbaf Etkisi:

Son on yılda, Afganistan sinemasında en önemli isimlerden biri olan İranlı yönetmen Mohsen Makhmalbaf, Afganistan'da Taliban sonrası sinemanın oluşumuna, diğer tüm Afgan yönetmenlerden daha fazla katkıda bulunmuştur, bu nedenle Afganistan sinemasının günümüzdeki gelişiminden bahsedilirken anılması gereken bir sinemacıdır. Mohsen Makhmalbaf 2002 yılında Kabil'e geldiğinde Siddiq Barmak'ın *اسامه (Osama)* filmini çekmesine yardımcı olmuştur. Günümüze kadar Afgan film yapımcılarıyla bağlantısı devam etmektedir. Eşi ve iki kızı da Afganistan'da birkaç film çekmişti ve birçok Afgan film yapımcısına filmlerinde yardımcı olmuştur. Günümüz Afganistan sinemasında Makhmalbaf'tan etkilenen yönetmenler ve yapımcılar bulunmaktadır.

Makhmalbaf'ın sinemasına ve bakış açısına bakıldığında değişkenlik görülmektedir. İran'daki İslam Devrimi'nin ilk yıllarında, her şeyi İslami yapan devrimin en radikal unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Makhmalbaf, ideolojik nedenlerle yönetmen olmuştur. İslam sinemasının kurucusu olmak için sinemada çalışmaya başlamıştır. Radikal bir teorisyen olarak bir makalesinde şunları belirtmektedir:

¹⁷⁴ Zarif, S. (2011). ده سال پر دست آورد برای عرصه رسانه یی افغانستان. DW. Drai. Afganistan.

¹⁷⁵ çevirisi bana aittir.

"Bugün sanat kullanmaya zorlanıyoruz, bu etkili silahı oyunumuzun amacı için kullanmazsak, diğerleri bize karşı kullanacaklar ..." ¹⁷⁶

Batı sanatının tüm tarihini cinsellik ve siyaset ile özetliyordu. Sanat eserlerinde bu iki unsurdan kaçınılması gerektiği konusunda sinemacıları uyarıyordu. Ancak yıllar sonra, cinsellik ve siyasete ilgi duymuş ve hatta 2005 yılındaki *سکس و فلسفه* (*Seks ve Felsefe*) adlı bir film yönetmiştir. Aynı zamanda Afgan sinemasında da cinsellik ve siyasetle ilgilenmiştir.

Ama bazıları, Makhmalbaf, seksenli yıllarda Batı'ya seyahat ederek fikir ve kişiliğini değiştirdiğini düşünmektedir. Fakat değişen yalnızca sonraki yıllarda saçını ve sakalını kesmiş olmasıdır.

Afganistan'da Makhmalbaf'ın etkisi, ülkedeki tanınmış film yapımcıları üzerinden en belirgin şekilde hissedilmektedir. Çoğunlukla Afgan Film Enstitüsü'nde (Siddiq Barmak, Latif Ahmadi ve Homayoun Payaz) yer alan yapımcılar Makhmalbaf ile tanıştıktan sonra sinemaya bakışlarını değiştirmişlerdir. İkinci grup ise Makhmalbaf ailesiyle birlikte çalışan genç asistanlar, koordinatörler de (Razi Mohebbi, Mehdi Zafari, Mohammad Heidari, Basir Siret) Makhmalbaf'tan büyük ölçüde etkilenmiştir. Çekimler sırasında, Makhmalbaf onlara sinema dersleri vermiştir. Bu iki Afgan sinema grubu, kar amacı gütmeyen Afgan sinemasının ana gövdesini oluşturmuştur.

Bu grubun sinematik eserlerinin en büyük özelliği, Makhmalbaf sinemasıyla aynı ana sloganı paylaşmasıdır. Makhmalbaf'ın sineması ve ailesi, garip imgeler ve seksi şakalar yapan sinematik politik sloganlar ve yaratıcı kişilerden oluşmaktadır. Afganistan'ın gerçeklerini pazarlama teorilerine dayanarak değiştirir ve kendisini insan hakları aktivisti olarak tanımlamaya çalışır. Birçok filmiyle yıllarca Batı festivallerinde oynadı.

Samira Makhmalbaf 2003 yılındaki *ساعت پنج بعد از ظهر* (*Öğleden Sonra Saat Beş*¹⁷⁷) ve 2008 yılında *اسب دوپا* (*İki Ayaklı At*¹⁷⁸) filmleri Kabil ve Mazari Şerif'te çekilmiştir. Bunlar savaş, yoksulluk ve Taliban'ın ardından yaşanan sorunları dünyaya görünür kılan yapımlardır. Mohsen Makhmalbaf *بابیسیکل ران* (*Bisikletli Adam*) ve *قندهار* (*Kandahar*) filmleriyle aynı konulara dikkat çekmiştir. Bu konuları ele alan ve Makhmalbaf sinemasını takip eden ilk film *اسامه* / *Osama* filmidir.

¹⁷⁶ Mudib, A. (2020). سینمای فلینی: زندگی به عنوان یک جشن بزرگ. Telemetr. İran. https://telemetr.io/fa/channels/1008393684-adabyate_digar/posts

¹⁷⁷ çevirisi bana aittir.

¹⁷⁸ çevirisi bana aittir.

Bir Afgan filmi olarak *Osama* 2003 yılında çekilmiştir. Taliban döneminde çekilen bu film, Afgan kadınlarının yaşamlarıyla ilgilidir. Filmin "siyasi mesajlarının" yanı sıra, cinsellik konuları da bu filmde bulunmaktadır: Bekâretini kaybetmek, hamamda çıplak kız ve benzeri konular *Osama* Afganistan'daki Makhmalbaf'ın sinema ve ticari fikirlerinin etkisi altında üretilen ilk önemli filmidir. Bu film festival için çekilmiştir ve sinemada ün kazanan Makhmalbaf, bu filmi ders gibi Afgan öğrencilerine göstermiştir.¹⁷⁹

Bu grubun parçası olan öğrenciler, film yapımcıları ve yönetmenler için amaç çok sayıda festivale katılmaktır. Günümüze kadar birçok Afgan sinemacı, film sanatının yaratılması için ya da yerel izleyiciler için değil, sadece yabancı festivallere katılabilmek için filmler yönetmektedirler. Sinema sanatı politik ve entelektüel sloganların bir aracı haline gelmektedir. Ama bir başka güzel şey de Makhmalbaf ve öğrencilerinin sinema grubu için filmler yaratması ve ardından Sinema Departmanı ve sinema şirketlerinin daha iyi eserler ortaya koyarak gelişmesine yardımcı olmuştur.

3.8.2. Afganistan Popüler Sineması

Afganistan'da son on yılda festivallere yönelik filmlerin büyümesinin yanı sıra, Salem Shahin'in büyük önem arz ettiği halk tarafından beğenilen ve takip edilen popüler bir sinemadan da söz etmek gerekmektedir. Hint filmlerine ilgi duyan Salem Shahin için sinema sokaklarda kızların dans etmesi ve aksiyonun hakim olduğu sahnelerle dolu filmlerdi. Salem Shahin Taliban'dan önce filmler çekmiştir. Shahin neredeyse hepsi birbirine benzeyen yüzden fazla film çekilmiş ve önemli bir ilerleme kaydedilmemiştir. Uyuşturucu kartelleri, acımasız han, korkak gençler, çok fazla makyajlı kızlar filmlerinde ana bileşenlerdir. İlginç müzikler, kalitesiz görüntüler, içi boş hikâyeler ve kötü oyunculuklar Shahin ve onu takip eden kişilerin yaptığı filmlerle Taliban dönemden sonra en kapsamlı film türü haline gelmişti.¹⁸⁰

Salem Shahin'in okuma yazma bilmeyen bir kişi olduğu söylenir, ancak sinemayı sevmektedir. Sinema eğitimi almadan bir kamera edinerek sinemaya başlamıştır. Filmlerde

¹⁷⁹ Karimi, A. (2012). ده سال سینمای افغانستان, Afghan Paper. Kbil, Afghanistan. <http://afghanpaper.com/nbody.php?id=31710>.

¹⁸⁰ Karimi, A. (2012). ده سال سینمای افغانستان, Afghan Paper. Kbil, Afghanistan. <http://afghanpaper.com/nbody.php?id=31710>.

yönetmen ve oyuncu gibi birden fazla görevi bulunmaktadır. Shahin adında bir film şirketi vardır. Filmlerinin hepsi Hint sinemasının kopyası gibi görünmektedir.

Salem Shahin'in yoluna takip ederek eğitim almadan film çekmeye başlayan pek çok genç ortaya çıkmıştır. Bu gençler film şirketleri kurarak kendi paralarıyla film çekmeye devam etmişlerdir. Salem Shahin gibi onlar da Hint sinema filmleri gibi danslı, şarkılı ve aksiyon dolu filmler çekiyorlardı. Bu durum günümüze kadar devam etmektedir.

Geçtiğimiz on yılda birçok film yapımcısı tarafından sinemaya yeni yüzler kazandırılmıştır. Daha fazla paraya sahip olanlar daha iyi ekipman kiralayabilmekte, daha iyi oyunculara yer verebilmekte filmlerinde daha şık arabalar gösterebilmektedir. Bu yönetmenlere örnek olarak Rasul Iman, Mesut Haşemi, Basir Mücahid gösterilebilir. Her ne kadar kendilerinden daha iyi işler göstermiş olsalar da Salim Shahin hala Afgan topluluğunda çokça takipçisi olan bir öncü ve Afgan sinemada bir güç merkezidir. Son yıllarda, film yapımcıları arasında her biri Mumbai'ye gitmeye Salman Han, Darmandar, Uji Dioghan ve diğer Bollywood yıldızlarıyla fotoğraf çekmeye ve ardından Kabil'e getirmeye çalışan bir yarışın yaşandığı söylenebilir. Televizyon şovlarında da benzer biçimde Hintli yıldızlarla nasıl yakınlaştıkları benzeri konular konuşulmaktadır. Bu popüler Afgan film yapımcıları grubu sinemayı izleyicileri için bir eğlence olarak görmektedir. Afgan toplumunda bu filmler ciddi filmler olarak değil, dramatik bir hikâyesi olsa bile komedi filmleri olarak görülmektedir çünkü bu filmlerde çok fazla seyirci tarafından da algılanan hatalar yapılmaktadır.

3.8.3. Afganistan Yeni Nesil Sineması

Seksenli ve doksanlı yıllarda film yapım ekipmanı elde etmek oldukça zordu. O zamanlarda sadece Afgan film çevrelerindeki kişiler film çekebilirlerdi, ancak diğerlerinin film yapımcılığı yapmak için şansı yoktu. Taliban döneminden sonra, yaşanan dijital devrim ve dünyadaki video teknolojisinin hızlı büyümesinden sonra Afgan film yapımcıları da ucuz film yapım teknikleri ile tanıştı. Düşük maliyetli video kameraları ile kaliteli video çekmeye başlandı. Afgan sinemasında yeni yetenekli genç nesil sinemacılar ortaya çıkmaya başladı.

Mohsen Makhmalbaf'ın öğrencisi olmayan, Batı'dan gelen Sahra Karimi gibi ve bazı Afgan eğitim merkezlerinden yetişen Jump Kat Grubu ve atölyelerinden pek çok film yapımcısı

ortaya çıktı. Bu gençler, Salim Shaheen'in sinemasını takip edenler değildir; birçoğu üniversite, sinema kurslarından Afganistan içinde veya dışındaki okullardan mezun olmuşlar, ya da bir yapım öğretmeninden film yapımını öğrenmiş, teorik sinema kitaplarını okumuş ve yabancı filmleri izlemişlerdir. Bu gençlerin filmleri çoğunlukla sınırlı finansal destekle üretilen uzun metrajlı filmler, belgeseller ve kısa filmlerdir. Son yıllarda, festivaller bu gençlerin adını duyurmaya başlamışlardır diğer yandan isimleri ve sinematik estetikleri konusunda Makhmalbaf'dan etkilendikleri söylenemez.

Özgürlüğün ve teknolojik büyümenin sonucu, sinema basınına da gelişmiştir. Kabil'de bir süre yayımlanan *Cinema* Dergisi, Taliban dönemden sonra yayınlanan 2007 yılında çıkmaya başlayan *Artist* Dergisi örnek verilebilir. Bir yazarla yayın yapmaya başlayan ve 2008'in ortasına kadar devam eden *Artist* Dergisi¹⁸¹, ulusal sinemanın büyümesi için, sanatçıların gelişmesine yardımcı olmak ve halk için eğitim sağlamak amacıyla filmleri eleştiren ve analiz edebilen sinema dergilerine olan ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. Sinema bir dildir ve diğer diller gibi okuryazarlık da bir zorunluluktur. Bu görsel okuryazarlık, yalnızca sinemanın yapması gereken çeşitli teknik ve sanatsal yönlerine aşina olunmasıyla mümkündür. Son on yılda, bazı gazeteler, birçok televizyon ve radyo istasyonu programlarının bazılarını sinema konusuna ve sorunlarına ayırmıştır

3.8.4. Afganistan Sinema Endüstrisi:

Dünya çapında sinema sanatının yanı sıra bir endüstridir. Bu endüstri, diğer tüm endüstriler gibi, piyasa kurallarına tabidir; bir şeyler üretmeniz ve sonra satmanız gerekir. Bu süreç, endüstri uygulayıcılarının, izleyicilerinin neyle ilgilendiğinin ve ne zaman neye ihtiyaç duyduklarının bilinmesini gerektirir.

Afgan sinemasının sanatsal gelişim açısından fakir olmasının yanı sıra, sinema ve film yapımcıları da ekonomik ve ticari zorluklarla mücadele etmektedir.

Popüler film yapımcıları, genelde halkın Hint filmlerini sevdikleri fikrine dayanarak, Hint filmlerine daha yakın hikâye anlatımında filmler üretiliyorlar. Grubun en iyi filmleri birkaç gün boyunca Park Sinema Salonu veya Ariana Sinema Salonu'nda gösterilmektedir. Ancak grubun filmlerinin büyük çoğunluğu doğrudan CD ve DVD pazarına girmektedir. Genellikle

¹⁸¹ Karimi, A. (2012). ده سال سینمای افغانستان, Afghan Paper. Kabil, Afganistan.
<http://afghanpaper.com/nbody.php?id=31710>.

bu filmlerin satışından elde edilen gelir, film yapımcısının bir sonraki filminin maliyetini zorlukla karşılayabilmektedir.

Festivallere yönelik filmler üreten yapımcılar ise filmlerini satmak ya da dolaşıma sokmak konusunda endişe taşımamaktadır. Çünkü Afganistan'ın içinde ve dışında seyircilerin bu filmlere popüler filmler kadar ilgi göstermeyeceklerinin bilincindedirler. Bu film yapımcıları için ana gelir kaynağı yabancı destek kurumlarıdır. Bu film yapımcıları genellikle sanatsal yönlerinden daha güçlü olan insan hakları ve barış "mesajları" ile dolu filmleri önemsemektedir. Bu senaryolar daha sonra hem Kabil'deki hem de Afganistan dışındaki Batılı yabancı kurumlara çeşitli araçlar tarafından ulaştırılır ve projelerini finanse etmeye ikna edilir. Bu şekilde kazanılan para bir film yapmak için yeterlidir; yapımcı ve yönetmenlere ise az para kalmaktadır. Eğer sinemacı filmin sanatsal yönlerini güçlendirmek için yeterli beceriye sahipse, çalışmaları yabancı festivallerde kabul görmektedir.

Festival filmlerinin diğer bir kısmını ise yurtdışında yüksek itibara sahip olan sinemacılar oluşturmaktadır. Bu yönetmenler kendi filmleri için yapımcı ve destek kolaylıkla bulabilmektedir. Film çekmek için para sahibi olanlar ise kendi filmlerinin yapımcısı da olmaktadır.

Hükümetin ise Afganistan'da sinemacılara herhangi bir desteği ekonomik durum sebebiyle olamamaktadır. Halk da sinema bileti için yüksek para vermeyi istememektedir. Kabil'de yalnızca birkaç sinema salonu olduğu için ve benzer şekilde büyük şehirlerde bir veya iki sinema salonu olduğu için film yapımcıları ekonomik olarak gişeden de yeterli para kazanamamaktadır. Sediğ Barmak, Atik Rahimi, Akram Barmak ile yeni dönem sinemacıları: Roya Saadat, Alka Saadat, Shahrbanoo, Javid Tayman, Sahra Karimi, Sahra Musavi, Jamil Jaleh, Halid Hosseini, Jamshid Mahmoud, Navid Mahmoud ciddi bir şekilde çalışmaya başladılar. Sinemadan para kazanmaları neredeyse imkânsız olan bu insanlar, tüm bu olanaksızlıklara rağmen, sinemaya duydukları sevgi nedeniyle yoğun bir şekilde çalıştılar.

3.8.5. Talibandan Sonra Film Festivalleri ve Sinema Salonları:

Filmleri sadece bir hikâyen anlatmıyor, belki bir ülkedeki sosyal politik ve kültürel durum de anlatmaktadır. Çoğu insanın okuma yazma bilmediği bir ortamda, televizyona ve radyoya erişim, özellikle de toplumu bilinçlendirme hususunda sanatın da ötesinde pek çok anlamda büyük bir öneme sahiptir. Ancak daha da önemlisi, Afgan halkı

hakkındaki filmler, Afgan halkının kendi inançlarını ve inançlarının yansımalarını bir ayna gibi görebilmesini ve yaşadıkları olayları yeniden inceleme olanağını sağlamaktadır. Afganistan'da giderek artan sayıdaki sinema salonlarına gelen seyirciler, Taliban'dan zulüm görülen yıllarda gömülü olan kültürel değerleri ve kendi tarihlerini öğrenme olanağına sahip olmaktadır.

Kabil'de her yıl ulusal ve uluslararası film festivalleri düzenlenmektedir. 2011 yılında başlayan *Uluslararası İnsan Hakları Film Festivali*, 2012 yılında başlayan *Uluslararası Herat Kadınlar Film Festivali*, 2014 yılında başlayan *Mehregan Uluslararası Film Festivali*, 2016 yılında başlayan *Ulusal Hoda Film Festivali*, 2013 yılında başlayan *Ulusal Quetta Film Festivali*, 2016 yılında başlayan *Kabil Üniversitesi Ulusal Film Festivali* ve daha pek çok film festivali bulunmaktadır. Taliban'dan sonra sadece iki sinema salonu açılmıştır: Pamir ve Aryana fakat bu salonlar sadece erkekler içindi. Ancak son dönemlerde Kabil'de yeni sinema salonları açılmaya başlamıştır.

Taliban döneminde tahrip edildikten sonra İstiklal Lisesi, ikinci kez Fransız Kültür Merkezi tarafından 2003'te restore edilmiş ve açılmıştır. 550 kişilik bu salon, festivaller ve diğer gösterimler için kullanılmaktadır.¹⁸² Fakat 11.12.2014'te bombalanma olayı yaşandığı için buradaki gösterimler azaltılmıştır.¹⁸³

Diğer bir gösterim salonu olan Noma Medya Salonu 2016'da açılmıştır. 200'ün üstünde bir kapasitesi vardır. Aileler, çocuklar için gösterimin yanı sıra, maçlar için de yayın yapmaktadır. Bilet fiyatları ise günümüzde 50 Afgan'dır.

The Academy of Arts, 2009 yılında Ali Mohammadi Kian'ın sorumluluğu ile Afganistan'daki faaliyetlerine başlamıştır. Bu süre zarfında, bu sanatsal kurum Davul Demokrasi Dramalar bir Uluslararası Film Festivali düzenlemekte ve Kayak Film Projesi dahil olmak üzere belgesel filmler, 3 televizyon programlar ve diziler ve 5'ten fazla tanıtım videosu hazırlamıştır. Bu da ülkesine 40. Japonya NHK Dünya Televizyon Festivali'nden UNESCO Ödülü'nü almasını sağlamıştır. 90 kişilik bir salonu vardır.¹⁸⁴

¹⁸² Farnsız kültür merkez web. Kabil, Afganistan. http://lycee.kaboul.free.fr/histo_d.htm

¹⁸³ Mohammadi, Sh. (2014). *هراټ، شينډنډ، اردوى ملي، طالبان*. DW . <https://p.dw.com/p/1E2mD> .

¹⁸⁴ *آشنايي با آكادمي هنر و علوم سينمايي افغانستان* (2008). Young journalists club. 6341835. <https://b2n.ir/442128>

Sanat Akademisi 5'ten fazla sanat sergisi, onlarca sanat ve kültür semineri ve konferansı düzenlemiştir. Sanat Akademisi her yıl Mehregan Uluslararası Film Festivali'ni düzenlemektedir. Mehregan Film Festivali, Afganistan'ın en önemli sanat etkinliklerinden biri olan bağımsız bir festival olarak kabul edilmekte ve uluslararası medyada geniş yer verilmektedir.

3.9.İkinci Bölüm İçin Genel Değerlendirme:

Afganistan tarihe bakıldığında belirtildiği gibi pek çok dönemde savaşlar yaşandığı için sinema ve sanat çalışmaları düzenlilik arz etmemektedir. Çekilmiş olan ilk film 1945 yılında *Aşk ve Dostluk*'tur. Ardından 1965 yılında *Kartal Gibi* filmi çekilmiştir, bu iki film arasında 20 yıllık bir ara vardır. Tarihe baktığımızda bazı kralların döneminde sinema salonlarının hepsi kapanmıştır. Sienmada en iyi filmlerin yapıldığı ve en uzun süren dönem Zair Şah'ın 40 yıllık dönemidir. Bu dönemde devlet sinemacılara çok destek olmuştur. Savaş olmadığından insanlar sinemaya gitmeyi sevmektedir. Hatta sinema salonlarında bilet bile bulunamamaktadır. Bir film aynı günde farklı bir kaç sinema salonda gösterilmektedir.

Afganistan'da üç kez İngilizler ile ardından Ruslar ile savaşlardan sonra Mücahit'in dönemi başlamış ve iç savaş baş göstermiştir. Bu savaşların en büyük zararı sanata ve sinemaya olmuştur. Aynı zamanda Afghanistan halkının gündelik hayatını da değiştirmiştir.

Ancak Afganistan'daki en kötü dönem Taliban dönemidir. Bu dönemde sinema, film, şarkı ve dans yasaktır düğünler de bile izin verilmemektedir. Kızların okuması yasaklanmış, eğitimli insanlar öldürülmeye çalışılmıştır. Bu durumların sonucunda pek çok insan ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Taliban çok fazla filmi yakmış ve aynı zamanda sinema salonunu yıkmıştır. Taliban'dan sonra yeni bir umut ile yurtdışında olan sinemacılar Afganistan'a dönmeye başlamışlar ve filmler çekilmeye başlamıştır.

Yukarıda yer verildiği gibi son dönemde hem Afgan halkının sinemada izlediği popüler filmler yer almakta, diğer yandan sanatsal olarak gelişkin olan yurtiçi ve yurtdışında film festivallerinde gösterilen, yurtdışından elde ettikleri destek fonlarıyla filmlerini yapan ve sinema eğitimi almış yeni nesil sinemacıların yetiştiği görülmektedir.

3.10. Afganistan'ın En Önemli Filmleri:

Afganistan'ın en önemli filmleri listesi ile bu bölümü bitiriyoruz.

3.10.1. Taliban'dan Önce En Önemli Afgan Filmleri Listesi:

No	Film	Yılı	Yapım	Yönetmen	
1	عشق و دوستی (Aşk ve Dostluk)	1324 h ş (1945)	Lahor/ Hindistan	Rashid Latifi	Siyah Beyaz
2	مانند عقاب (Kartal Gibi)	1343 h ş (1965)		Fayz Ahmad Khayrzad	Siyah Beyaz
3	روزگاران (Günler) Üç bölüm 1 شب جمعه (Cuma gecesi) 2. قاچاقبران (Kaçakçılar) 3. طلبکار (İsteyen)	1348h.ş (1969)	Afghan Film	Sultan Hamid 2. Ali Rawnaq Abdel Khaleq Alel	Siyah Beyaz
4	اندرز مادر (Anne Tavsiyesi)	1352 h.ş (1973)	Afghan Film	A.Khaleq Alil	Siyah Beyaz
5	"Rabia رابعه بلخی Balkhi"	1353 h.ş (1974)	Afghan Film	Dad Farabi - Toryalai Shafaq- A. Khaleq Alil	Siyah Beyaz
6	روزهای دشوار (Zor Günler)	1353h.ş (1974)	Afghan Film	Wali Latefi	Siyah Beyaz
7	مجسمه ها میخندند (Heykeller gülüyor)	1355h.ş (1976)	Ariana Film	Eng. Latif Ahmadi	Siyah Beyaz
8	غلام عشق (Aşk kölesi)	1357h.ş (1978)	Ariana Film	Toryalai Shafaq	
9	سیاه موی و جلالی (Siyah moye ve jalali)	1358h.ş (1979)	Afghan Film	Faqir Nabi	
10	غارنگران (yağmacılar)	1358h.ş (1979)	Afghan Film	Abas Shaban	Siyah Beyaz
11	خانه ی ۵۵۵ (555evi)	1359h.ş	Golestan Film	Mahdy Doagoi	Siyah Beyaz

		(1980)			
12	جنایتکاران (suçlular)	1359h.ş (1980)	Shafaq Film	Toryalay Shafaq	Siyah Beyaz
13	مزرع سبز (Yeşil Çiftlik)	1359h.ş (1980)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
14	اختر مسخره (komik Akhtare)	1360h.ş (1981)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Siyah Beyaz
15	حادثه (Olay)	1360h.ş (1981)	Afghan Film	Abas Shaban	Siyah Beyaz
16	سنگسار (Taşlama)		Azim Film		
17	شیراغا و شیرین (Şar Ağa, Şirin Gül)				
17	“Yaşlanma عشق پیری Aşk				

16	زمین فردا (Yarının Yeri)	1361 h ş (1982)	Afghan Film	Dr.Rafiq Yahyai	Siyah Beyaz
17	دهکده ها بیدار می شود (Kasabalar Uyanıyor)	1361 h ş (1982)	Afghan Film	A.Khaleq Alil	Siyah Beyaz
18	عشق من میهن من (Aşkım vatanım)	1361 h ş (1982)	Shafaq Film	Toryalai Shafaq	Siyah Beyaz
19	تابستان داغ کابل (Kabil'in Sıcak Yazı)	1361 h ş (1982)	Mosfilm ve Afghan Film'in ortak yapımı	Wali latefi	Renkli
20	گناه (Günah)	1362 h.ş (1983)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Siyah Beyaz
21	لحظه ها (Anlar)	1363 h.ş (1984)	Afghan Film	Abdel Wahed Nazari	Siyah Beyaz
22	قدم های استوار (Sağlam Adımlar)	1363 h.ş (1984)	Shafaq Film	Toryalai Shafaq	Siyah Beyaz
23	فرار (Kaçış)	1363 h.ş (1984)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
24	مردها را قول است	1363 h.ş	Afghan Film	Said Worakzai	Renkli

	(Erkekler söz verir)	(1984)			
25	بهار می شود (Bahar Olur)	1364 h.ş (1985)	Afghan Film	Wali Latefi ve Dr. Rafiq Yahyayi	Renkli
26	صبور سرباز (Asker Saboor)	1364 h.ş (1985)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
27	آخرین آرزو (Son Arzu)	1364 h.ş (1985)	Afghan Film	Wahed Nazari	Renkli
28	پرنده های مهاجر (Göçmen kuşlar)	1365 h.ş (1986)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
29	شکست محاصره (Kuşatmanın Kırılması)	1366 h.ş (1987)	Ariana Film	Faqir Nabi ve Abas Shaban	Siyah Beyaz
30	مسافر (Yolcu)	1366 h.ş (1987)	Afghan Film	Said Worakzai	Renkli
31	زمین (Zemin)	1366 h.ş (1987)	Afghan Film	Haldel Paroz	Siyah Beyaz
32	بابا (Baba)	1367 h.ş (1988)	Afghan Film	Jan Mohamad ve Jawansher Haidari	Siyah Beyaz
33	تلاش (Telaş)	1367 h.ş (1988)	Afghan Film	Abas Shaban	Siyah Beyaz

34	سفر (Yolculuk)	1368 h ş (1989)	Afghan Film	Said Worakzai	Renkli
35	حماسه عشق (Aşk destanı)	1369 h ş (1990)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
36	رد پا (Ayak izi)	1370 h ş (1991)	Afghan Film	Moosa Radmanesh	Siyah Beyaz
37	گماشته (Görevlendirilmiş)	1370 h ş (1991)	Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli
38	خاکستر (Kül)	1370 h ş (1991)	Afghan Film	Said Worakzai	Renkli
39	عروج (Yükselişi)	1371 h ş (1992)	Afghan Film	Nor Hashim Abir ve Siddiq Barmak	Renkli

40	Erada (Irade)	1374 h ş (1995)		Abas Shaban	Siyah Beyaz
41	دکړڅو سرگردان (Sokaklarda dolaşan)	1375 h ş (1996)			Renkli
42	دام مرگ (Ölüm tuzağı)		Afghan Film	Eng. Latif Ahmadi	Renkli

3.3.10.2.Tamamlanmamış Filmler:

No	Film	Yapım	Yönetmen	
1	سقوط (Düşmek)	Afghan Film	Faqir Nabi	Renkli
2	ماجرا (Mecra)	Afghan Film	Jan Mohammad Jawan Sher Haidari	Renkli
3	الماس سیاه (Siyah elmas)	Afghan Film	Ahad Zhouwand	Renkli

3.3.10.3.Talibandan Sonra En Önemli Afgan Filmleri Listesi:

No	Film	Yılı	Yapım	Yönetmen	Genres
1	اسامه Osama	2003	Barmak Film, LeBrocquy Fraser, NHK	Siddiq Barmak	Dram Savaş
2	جنگ تریاک (Afyon savaşı)	2008	Barmak Film, Cineclick Asia, Happinet	Siddiq Barmak	Dram Savaş
3	خاک و خاکستر (Kül ve toprak)	2004	Afghan film, Les Films du Lendemain, France 3 Cinéma	Atik Rahimi.	Dram Savaş
4	سنگ صبور (Sabır Taşı)	2012	The Film, Razor Film Produktion GmbH, Corniche Pictures	Atik Rahimi.	Dram Savaş

5	Kabuli Kid کابلې ټیډ	2008	Fidélité Films, 4 à 4 Productions, Les Auteurs Associés	Barmak Akram	Dram
6	وژمه، غزل نامه عشق (Wajmeh) افغانی	2013	Ariroad, Kabuli Film	Barmak Akram	Dram
7	بخش های فراموش شده (Tarihin Unutulan Parçaları) تاریخ		Roya Film House	Roya Sadat	Dram
8	نامه به رئیس جمهور (Cumhurbaşkanına mektup)	2017	Roya Film House, Kaboora Productions	Roya Sadat	Dram
9	تار و زخمه (Playing the Taar)	2008	Roya Film House	Roya Sadat	Dram
10	سه نقطه (Üç nokta)	2004	Roya Sadat	Roya Sadat	Dram
11	چند متر مکعب عشق (Küçük Bir Aşk Hikayesi)	2014	Aseman Parvaz Film	Jamshid Mahmoudi	Drama Romance
12	آیرلیک (Ayrılık) رفتن	2016	Aseman Parvaz Film	Navid Mahmoudi	Drama Romance
13	Rona, رونا, مادر عظیم Azim's Mother		Aseman Parvaz Film	Jamshid Mahmoudi	Drama
14	Yedi buçuk (هفت و نیم)	2019	Aseman Parvaz Film	Navid Mahmoudi	Drama
15	An Apple from Paradise (سیبې از بهشت)	2010	Star Group	Homayun Morowat	Dram Savaş
16	FireDancer	2002	Petunia Productions, Silk Road Pictures	Ashok Nanda, Jawed Wassel	Drama
17	Uçurtma (بادبادک باز Avcısı)	2007	DreamWorks, Sidney Kimmel Entertainment, Participant	Marc Forster	Dram Savaş
18	Komşu (همسایه)	2009		Zubair Farghand	Dram Savaş
19	Utopia (آرمان شهر)	2015	Afghan Film,	Hassan Nazer	Drama War

			Apus Pictures, Nay Media Production		
--	--	--	---	--	--

20	آفتاب یخی (Buzlu Güneş)	2013	Chameleon Features, RFilm Production	Ramin Mohammadi	Drama
21	شک (Şüphə)	2004		Shaheer Azizi	Drama
22	داستان کتاب درسی ابتدایی (A Story of an Elementary Textbook)	2020	Afghan film, Future Pictures	Ramin Rasouli	Drama
23	دیشب سگها خوابیدند (Dogs didn't sleep last night)	2020	Future Pictures	Ramin Rasouli	Drama
24	لینا (Lina)	2017	Afghan Film	Ramin Rasouli	Drama
25	خاک و مرجان (Soil and Coral)	2013	Marlik Media, MarlikTasvir	Masoud Atyabi, Kianoush Ayari	Drama, Romance, War
26	لاله سیاه (The Black Tulip)	2010	Breadwinner Productions	Sonia Nassery Cole	Drama Family
27	من شما هستم (I Am You)	2019	AZ Celtic Films, Breadwinner Productions	Sonia Nassery Cole	Drama
28	حسن (Hassan - The image of our common pain)	2018	Emaan Films Production	Rasool Emaan	Drama Family
29	مدرسه (Madrasa)	2013	Diana S Film	Asad Sikander	Drama
30	مردی در آرزوی زن پنجم (A Man's Desire for Fifth Wife)	2012	Altin Film	Seddiq Abedi	Drama Romance Sport
31	نقاب پوش (Faceless)	2016	Joint Task Force Films, Makama Films, Shams Media Production	Ali Akbar Akbar Kamal	Action

32	راز زولیکا (Zolykha'nın Sırrı)	2006	Cinemapolitan Films, Cinemapolitan, Shansab Films	Horace Shansab	Drama
33	حوا، مریم، عایشه (Hava, Maryam, Ayesha)	2019	Noori Pictures	Sahraa Karimi	Drama
34	چوری فروش (Chori Foroosh)	2006		Razi Mohebi	Drama
35	نیلوفر در باران (Nilofar in the Rain)	2003		Homayoun Karimpour	Drama
36	Shot (II)			Murtaza Khojani	Action, Crime, Sport
37	همسایه ها (Neighbours)	2009		Ahmad Mueid Zubair Farghand	Drama, History, War
39	پرنده پرنده نبود (The bird was not a bird)	2017	Faisal Jamalyar	Ahmad Zia Arash	Drama
40	پرورشگاه (The Orphanage) (yetimhane)	2019	Adomeit Film, LaFabrica Nocturna Cinéma, Samsa Film	Shahrbano Sadat	Music Drama
41	پابرهنه (Barefoot)	2002	M. Sediq Paezii	Raz Mohammad Dalili	Drama
42	گرگ و گوسفند (Wolf and Sheep)	2016	Adomeit Film, La Fabrica Nocturna Cinéma, CNC Aide aux cinémas du monde - Institut Français	Shahrbano Sadat	Drama
43	مینای سرگردان (Walking Mina)	2015	Afgan film	Jusef Barki	Drama
44	No Burqas Behind Bars)	2012	DR Fjernsynsteatret, Interkerkelijke Omroep Nederland	Nima Sarvestani	Belgesel Drama

			(IKON), NHK		
45	آنچه از ما ناتمام مانده (What We Left Unfinished)	2019	Mariam Ghani	Mariam Ghani	Belgesel
45	بادبادک سیاه (Siyah Uçurtma)	2017	Tajana Prka	Tarique Qayumi	Drama
47	ایمان (Emaan)	2011	Haris Yosufi	Haris Yosufi	Aksiyon Komedi Dram Romantik
48	هزاران دختر مثل من (Benim Gibi Bin Kız)	2018	Les Films du Tambour de Soie, Marmitafilms, First Hand Films	Sahra Mani	Belgesel
50	تابو (Taboo)	2019	Orokzai Pictures	Saeed Orokzai	Drama
51	در خانه و دور (Not at Home)	2013	Adomeit Film, Junafilm, Wolf Pictures	Katja Adomeit, Shahrbanoo Sadat	Drama
52	جهنم و بازگشت مجدد (Hell and Back Again)	2011	Danfung Dennis Martin Herring		Belgesel
53	روز در افغانستان ۱۶ (16 Days in Afghanistan)	2008	KDK Factory	Anwar Hajher	Belgesel
54	قصه‌های شب افغانستان (Afghanistan Night Stories)	2015	ROYA Film House RFH	Alka Sadat	Belgesel

4. AFGAN FİLM YÖNETMENLERİ VE FİMLERİNDE SAVAŞ TEMASI

Afganistan, dünya sinemasında genellikle savaş teması ile beyaz perdeye yansımaktadır. Diğer yandan savaş konusu Afgan yönetmenlerin filmlerinde de sıkça görülmektedir. Bu bölümde Afgan yönetmenlerin çektiği savaş konulu filmler incelenecek ve savaş temasının filmlere nasıl yansıdığı genel olarak ortaya koyulacaktır. Afgan film yönetmenleri erkek ve kadın yönetmenler olarak iki ayrı başlık altında irdelenecektir. Böyle bir ayrıma gidilmesinin sebebi Afganistan gibi erkek egemen bir toplumda kadın yönetmenlerin ve onların eserlerinin de var olduğunun bilinmesi ve bu durumun öne çıkarılması gerektiğidir. Bölüm içerisinde ele alınan yönetmenlerin önemli filmlerine değinilecek savaş temasını doğrudan ya da dolaylı olarak değinilmiş olan filmlere de ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Böylece Afganistan sinemasının yönetmenler üzerinden genel bir portresi çizilecektir.

4.1. Afgan Erkek Film Yönetmenleri ve Savaş Teması

Bu bölümde sinemada Afgan yönetmenleri ve onların filmografileri üzerinde durulmaktadır. İlk kısımda erkek yönetmenler ve filmografilerinden bahsedilmektedir. Bahsedilen yönetmenlerin savaş temasını ele alan filmleri bulunuyorsa bu filmler konu ve yaklaşımları açısından kısaca irdelenecektir.

4.1.1. Engineer Latif Ahmedi

Kabil'de 1951 yılında dünyaya gelen Latif Ahmedi en ünlü Afgan film yönetmen ve yapımcılarından biridir. Sinemaya ilgisi üniversitede mühendislik okuduğu

yıllara dayandığı söylenebilir. Latif Ahmedî, doğuştan gelen teknik becerisinden ötürü “Engineer (Mühendis)” lakabı ile anılmaktadır. Latif Ahmedî, Afgan sinemasına çok hizmet eden kişilerden birisidir. 1983 yılında *گناه* “*Günah*” ve 1990 yılında *حماسه عشق* “*Aşk Destanı*” filmleriyle ülkesinde tanınmış bir film yönetmeni olmuştur. Ardından Türkiye’deki Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü benzeri bir kurum olan Afgan Film’in¹⁸⁵ (Afganistan Film Başkanlığı) yöneticisi olmuştur. Taliban’ın Afganistan’da etkinliğinin artmasıyla yurtdışına gitmiş ve çalışmalarını farklı ülkelerde sürdürmüştür. Yurtdışında 2007-2009 yıllarda iki *شیرین گل و شیر آغا* “*Şar Ağa, Şirin Gül*” adında film ve *عشق پیروی* “*Yaşlanma Aşk*” adında bir dizi çekmiştir.¹⁸⁶

Latif Ahmedî zamanla filmografisinde sanatsal filmlerden ticari filmlere doğru bir evrim yaşamıştır. Son yıllarda çoğunlukla ticari filmler yönetmiştir. Taliban döneminden sonra ticari olan *سنگسار* “*Taşlama*” gibi son filmleri sanatsal olarak istenilen kalitede bulunmamıştır. Ahmedî de durumun farkındadır ve kendisi de son dönem filmlerinden memnun değildir.¹⁸⁷

Bu durumun nedeni ekonomik sebeplerle açıklanabilir. Zira hükümetten ya da bir başka kaynaktan finansal destek bulamayınca yönetmenlerin, sanatsal filmlerden ziyade gişede seyirci bulabilecek olan ticari filmlere yöneldikleri söylenebilir.

Mühendis Ahmedî’nin en önemli filmi 1990 yılında çektiği *Aşk Destanı*’dır.

4.1.1.1. *حماسه عشق* *Aşk Destanı*

Filmin Künyesi

Yönetmen : Mühendis Latif Ahmedî

Senaryo : Mühendis Latif Ahmedî

Görüntü Yönetmeni: Vahidullah Raghm

Montaj : Hakim Marzi

Müzik Prodüksiyonu: Red Orchestra

Ses: Nourollah Multiplet

Yapımcı: Afgan Film

Yapım Yılı: 1990

¹⁸⁵ Bilgi ve Kültür Bakanlığı/ Afghan film/ <http://old.moic.gov.af/en/search?q=afghan+f%27lm>

¹⁸⁶ Omarzai, M. (2015). *فعالیت های افغان فلم, پس از هفت ثور*. Art in the Afghans Cinema (S 43). Kabil, Afganistan: Kabil Üniversitesi.

¹⁸⁷ Radmanesh, M. (2000). *سیمای سینما افغانستان. پرودکشن آریانا*. (S 35-36). Danish yayın. Peşaver, Pakistan.

Oyuncular: Asadullah Aram, Nemat Arash, Saber, Habib Zelegi, Yasiman, Vali Tashad, Asad Rahmani, Karim Tanvir, Sabour Toufan, Zarghouna Aram

Aşk Destanı filmi Bozkashi alanında oynayan iki kuşaktan oluşan bir aile davası ve ailelerinin beklentilerini karşılayan ve trajik bir bedel ödeyen iki genç aşkı takip eden tarihi bir destandır. Nemat Arash, Şerifi canlandırmakta ve Sabera Arash ise, kaçmaya çalışan ama sonunda babaları tarafından teslim edilen Bozkashi yapan kişiler (Asadullah Aram ve Kader Farukh) arasındaki rekabete kapılan bir Afgan Juliet'i olan Mazari'yi oynamaktadır. Yasamin Yarmal, pervasız Mazari'nin en yakın arkadaşı Pari'yi canlandırır ve filmin çekildiği Mazar-e Sharifte her baharda kısa süre açan kırmızı laleler hakkında bir halk şarkısı söyler (bu sahnenin çekimleri için, ekip çiçekler tekrar açana kadar bütün bir yıl beklemiştir). Diğer karakterler arasında Rafiq Zarghar liderliğindeki hain bir haydutlar grubu yer alır. Bu filmin temaları içinde bir ulusal Afgan sporu olan Bozkashi¹⁸⁸'nin görüldüğü, Afgan genç kuşağının haysiyeti, güzellik, huzur ve sevgi olduğu söylenebilir. Ancak filmin son anlarında gücün egemen olduğu, dürüstlük ve güvenin yerini aldığı gözlemlenmektedir.

35 mm çekilmiş uzun metrajlı bir Afgan sinema eseridir. Tüm zamanların en popüler Afgan filmlerinden biridir ve hala her yıl Eid'de televizyonda yayınlanmaktadır. Film (*Aşk Destanı*), çekim aşamalarından sonra Kabil şehrinin gözde sinemalarında gösterilmiş ve büyük beğeni toplamıştır.

Yönetmenin Diğer Filmleri:

- *Kaçış | Escape | فرار* (1984) *Afghan Film Eng. Latif Ahmadi*
- *Saboore Asker | Saboor The Soldier | صبور سرباز* 1985 *Afghan Film Eng. Latif Ahmadi*
- *Göçmen Kuşlar | Migrant Birds | پرندۀ های مهاجر* (1986) *Afghan Film Eng. Latif Ahmadi*
- *Aşk Hamasası | Hamasaye Eshq | حماسه عشق* (1990) *Afghan Film Eng. Latif Ahmadi*
- *Yeşil Tarla | Green Farm | مزرعه سبز* (1980) *Afghan Film Eng. Latif Ahmadi*

4.1.2. Abdul Wahid Nazari

¹⁸⁸ Bozkeşi, Ramazan ve Kurban Bayramlarının 2. ve 3. günleri ile Nevruz'da at üzerinde (süvari) gençler tarafından oynanan bir strateji oyunudur.

Abdul Wahid (Abdolvahit) Nazari 1953 yılında Afganistan'ın güneyinde yer alan Kandahar'da dünyaya gelmiştir. Nazari, 1960'te Ahmad Shahi ilkokuluna başladı, Mirwais Naka'da orta öğrenimini ve Rahman Baba Lisesi'nde lise eğitimini tamamladı. 1973 yılında Kabil Üniversitesi Hukuk ve Siyaset Bilimi bölümünden mezun olmuştur. 1974'te sinema ve televizyon yönetmenliğinde yükseköğrenim görmek için Bulgaristan'a gitmiştir. 1982'de doktora derecesine sahip bir akademisyen olarak Afganistan'a dönmüştür. 1983-1989 yılları arasında Sanatçılar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev almış ve Afgan Film'in (Afganistan Film Başkanlığı) de başkanlığını yapmıştır.¹⁸⁹

Abdul Wahid Nazari, 2006 yılında Ariana Televizyonu Başkanı, daha sonra Shamshad Televizyonu ve Afgan Ulusal Radyo ve Televizyonu Genel Müdürü olarak görev yapmıştır. Abdul Wahid Nazari'nin en ünlü eseri, daha sonra diziye de uyarlanan 1990 yılındaki *د کونډی زوی* “*Dul Oğlu*” dur.¹⁹⁰

Nazari, drama ve sanata olan ilgisiyle birlikte, radyoda Afganistan'da yayınlanan bir çocuk programında *خاک و مرجان* “*Toprak ve Mercan*” hikâye anlatıcılığına başlar ve 1986'da drama ve hikâye üzerine bir organizasyon kurar. Sanatsal çalışmalarının yanı sıra, farklı filmler yapar:¹⁹¹

“Ülkenizde Eşek Yok Mu” TV filmi.

“Binde Üç Gece ve Bir Gecede” TV filmi. Bulgaristan'daki Vada (*Promise*) adlı kısa filmi Afganistan'a döndüğünde ve ilk TV Tiyatrosu'nu *ریس* “*Patron*” adıyla yaptı.

1983 yılında sinemada *پرورشگاه وطن* “*Vatan Yetimhanesi*” gibi belgesel filmleri vardır.

1983 yılında *انقلاب در روند تکامل* “*Gelişime Doğru Devrim*”,

1990 *افغانستان بدون شوروی* “*Ruslar Olmadan Afganistan*”

Uzun Metraj Filmler:

1983 yılında *وطن پا لنځی* “*Milli Güvenlik*”, 1984 yılında *لحظه ها* “*Anlar*”, 1988 yılında *آرمان* “*Dilak*”, 1989 yılında *د لمر په لور* “*Güneşe Doğru*” uzun metrajlı filmleridir. Sürgün sırasında

¹⁸⁹ Shadian, S. (2008). خاطره ها و ترانه ها : عبدالواحد نظر. BBC Persian.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2008/06/printable/080625_og_kt_nazari.shtml

¹⁹⁰ Nazari, W. (2016). د کونډی زوی لومړی سینمایی (تلویزیون) فلم. Fine Arts, Araştırma Dergisi. (S 66-67). Kabil, Afganistan. Kabil, Üniversite.

¹⁹¹ Shadian, S. (2008). خاطره ها و ترانه ها : عبدالواحد نظر. BBC Persian.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2008/06/printable/080625_og_kt_nazari.shtml

2002-2004 yılları arasında büyük ekran için گمراه “Yanılıcı” ve هجرت “Göç” gibi filmler yönetmiştir.¹⁹²

1982'den beri ülke içinde ve dışında sayısız kısa öyküler, sinemada çeviri, kısa sinema öyküleri, çocuklar için öyküler yazmıştır. Nazari'nin bugüne dek yayınlanan bazı hikayeleri şöyledir:

1997'de اگر ندیدی باور کن “Göremiyorsanız, Ona İnanın”.

1997 yılında کله راسه که بی گوری “Bazen Görmek İstiyorsan Gel”.

1997' yılında واه واه گل سيب “Wow Elma Çiçeği”.

2002'de او دیگه چطور هستي “Başka Nasılsınız”.

2005 “Son Ne Olacak” آخر به بی خنکه سي؟

2012 yılında چهل وزیرى بى عقل “Kırk Aptal Bakan”.

2011'de Afganistan Sinemasının Tarihi.¹⁹³

Nazari, ülke içinde ve dışındaki uluslararası festivallerden, Afgan kültürü, değerleri, sanat ve basın alanlarında üç ödül alır ve sanat ve basında övgü kazanır. 1998 yılında, "Afgan kültürünün değerli bir çalışanı" unvanı kazanır. Varna Uluslararası Film Festivali'nde jüri üyesi olarak katılan ilk Afgan yönetmen olur.

Mizah kitabı اگر ندیدی باور کن “Göremiyorsanız, Ona İnanın” Amerika Birleşik Devletleri'nde Afganistan Gazeteciler Birliği'nden Birincilik Ödülü alır ve bu kitap Afganistan'a konuşlandırılan Amerikan askerleri için bir rehber kitap olarak kullanılır.

¹⁹⁴Wahid Nazari aynı zamanda, Alman Yönetmenler Birliğine üye olmuştur ve Nazari'nin, kendi fotoğrafı Hollanda posta teşkilatının posta pulunda kullanılan ilk Afganistanlıdır.¹⁹⁵

4.1.2.1 “Anlar” لحظه ها

Filmin Künyesi

Yönetmen: Wahid Nazari

Senaryo: Wahid Nazari

Görüntü Yönetmeni: Sediğ Aminzai

Montaj: Qadir Rashidi

¹⁹² Nabipour, S. (2016). نگاهى به سير سينما در افغانستان. Fine Arts, Araştırma Dergisi. (S 24). Kabil, Afganistan. Kabil, Üniversite.

¹⁹³ Shadian, S. (2008). خاطره ها و ترانه ها : عبدالواحد نظر. BBC Persian.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2008/06/printable/080625_og_kt_nazari.shtml

¹⁹⁴ Hindukosh Press. (2019). نگاهى گذرا به تاريخ سينماي افغانستان . عبدالواحد نظر. <https://hindukosh.com/dr/>نگاهى-گذرا به-
تاريخ-سينماي-افغانستان

¹⁹⁵ Radmanesh, M. (2000). سيمای سينما افغانستان . پرودکشن آريانا. (S 118). Danish yayın. Peşaver, Pakistan.

Yapımcı: Afghan Film

Yapım Yılı: 1984

Oyuncular: : Katar Farrokh, Azizollah Madar, iyi avukat Wakil'in büyük avukatı Abdullah Samadi.

"Anlar" filmi yapısı ve içeriği itibariyle Afgan sinemasında çekildiği döneme göre yenilikçi bir eserdir. Film, soyut ve sembolik anlatımıyla Afgan sinemasında yeni bir sayfa açar. Hükümetin muhaliflerinden biri olan genç bir adamın hayatını anlatan filmde bu genç hükümet güçleri ile girdiği bir savaşta yaralanır ve hayatının son anlarında hükümet güçleri tarafından kurtarılır. Filmin hikâyesi bir propaganda hikâyesi olarak görülse de, filmin içeriği her insanın geçmiş hayatına ait anılarını özel durumlarda yargılayabileceği durumlardan oluşturulur ve hayatın son anlarının psikolojik, sembolik bir ifadesidir. Afgan sinema sahnesinde hararetili bir tartışmaya yol açar, çünkü böyle bir bakış açısı yenidir ve pek çok kişiye yabancıdır, bu filmde önce böyle bir film yapılmamıştı. Hem de sinemalarda gösterilmemişti. Herkes için yeni bakış açısı sunar.

"Anlar" 35 mm olarak Afgan Film tarafından çekilir. Wahid Nazari'nin bakış açısının bir derlemesi olan *Anlar* filminin senaryosu, yaşamlarında psikolojik ve maddi sıkıntılarla uğraşan insanların tasvirini içermektedir. Genel olarak bu filmde gençlerin devlete karşı bakış ve devlete karşı savaş konusu ele alınmıştır.

4.1.2.2. آرمان "Dilak"

Filmin Künyesi

Yönetmen: Vahid Nazari

Senaryo: Vahid Nazari ve Ahad Cundi

Görüntü Yönetmeni: Kader Taleri

Montaj: Kadir Rashidi

Yapımcı: Afghan Film

Yapım Yılı: 1988

Ses: Nourollah Multiplet

Müzik: Shad kam

Oyuncular: Abdullah Samadi, Adele Edim, Farida Feiz, John Mohammed Polar, Mirwais , Shah Mahmoud Shariq, Morteza Baiqra Wazilika Fakhri.

Film, yanmış bir okulu yeniden inşa etmek için uzak bir köye giden bir grup genç devrimcinin hikâyesini konu alır. Tüm deneyimsizliklerine ve gençlik duygularına rağmen, bu gençler masrafları kendileri karşılayarak okulu bilgi ve eğitim merkezi olarak ülkenin çocukları için yeniden açmayı başarırlar.

Afgan Film tarafından 35 mm çekilmiş olan *Arman* filmi, Peştuca dilinde çekilmiş ilk film olma özelliği taşımaktadır. Filmin içeriği Afgan toplumunun gerçeklerini yansıtmaktadır. O dönemdeki savaşlar ve o savaşlar nedeniyle okulların ve eğitimin de tahrip olması konusunu ele alan bir filmidir.

4.1.3. Homayoun Muruvat (Hümayun Mürüvvet)

Günümüzde İsveç vatandaşı olan Homayoun Muruvat, 1965 yılında Kabil'de doğar. 1988 yılında VGİK (All-Union State Institute of Cinematography)'den¹⁹⁶ mezun olduktan sonra 1989-1992 arasında yüksek lisans eğitimi almıştır. 1985 yılındaki *آرزو* "Umut" adlı ilk belgesel filmi ile Afganistan'da dikkatleri üzerine çekmiştir. İkinci belgesel filmi 1987 yılında *خواب طلائی* "Altın Rüya" eleştirmenlerin ve izleyicilerin de dikkatini çekmiştir. Bu belgeselde Afgan şair, besteci Amirjan Saburi'nin yaşamı ve eserlerini izleyici ile buluşturmuştur.

İlk uzun metraj filmi 1991 yılında çektiği *زغال سبز* "Yeşil Kömür", 1995 yılında Moskova Uluslararası Film Festivali başta olmak üzere çeşitli festivallerde gösterilmiştir. *سیبی از بهشت* "Cennetten Bir Elma" 2008'de gösterime girmiştir. Yönetmen çeşitli uluslararası festivallerde 11 ödül almıştır.¹⁹⁷

4.1.3.1. سیبی از بهشت "Cennetten Bir Elma"

¹⁹⁶ Eski Sovyetler Birliği Devlet Sinematografi Enstitüsü, kısaca VGİK, dünyanın ilk film okulu olarak kabul edilir. Dünyada sinematografi eğitimi veren en eski enstitüdür. 1919'da Vladimir Gardin tarafından kuruldu. Moskova'da bulunur. Enstitüye 1986 yılında Rus sinema yönetmeni ve aktör Sergei Gerasimov'ın adı verildi.

¹⁹⁷ Didor, THE SIXTH INTERNATIONAL FILM FESTIVAL. (2014). Homayoun Muruvat. (S 47). Dushanbe, Tajikistan.

Filmin Künyesi**Yönetmen:** Homayoun Muruvat**Senaryo:** Dawod Wahid**Görüntü Yönetmeni:** Zinull Abuddin Wasee**Montaj:** Waqef Al Hussaini ve Rafei bahroozian**Yapımcı:** Star Group**Yapım Yılı:** 2008**Ses:** Rafei Bahroozian**Müzik:** Qasim Ramishgar**Oyuncular:** Hashmat Fanaei, Radzhab Khuseynov, Mohaiuddin Safa....

İntihar saldırganlarının savunucusu olan dindar yaşlı bir adam, kutsal savaştan sonra Sovyetler Birliği'nde kalan tek oğlunu ziyaret etmek için Kabil'e gelir. Oğlunu 'Kuran'ı incelemesi ve köye İmam olarak dönmesi' için bir dini okula kaydettirmiştir. Kabil'de oğlunun cennete gitmek için ilahi bir intihar bombacısı olmaya karar verdiğini öğrenir. Film, kahramanı babanın iç dünyasının iki farklı çatışmasını sunar: babanın duyguları ve kutsal dini ideolojisi. Filmde babanın tek oğlunu ve kutsal inancını nasıl kaybettiğine tanık olunur. Kaotik ve kirli bir Kabil'i gösteren film, dinin yanlış yorumlanmasını ve nesillerin çatışmasını anlatmaktadır.

Film, kayıp oğlunu arayan bir babanın hayatını tasvir etmektedir. Yaşlı babanın macerası, izleyicileri Kabil'in sokaklarına ve kafelerine götürür. Başkent'in bugünkü durumu, toplumun her köşesinde görülen yabancı kültürlerin ve yoksulluğun akışıyla sunulur. Filmde oyuncular, yüzler ve sahneler özenle seçilmiştir. Bazı sahnelerde yer verilen kurumuş ağaçların doğası filme metaforik bir anlam katmıştır.

Filmin kahramanı olan babanın, en kötü koşullarda savunduğu insanlık gururu vardır. İntihar bombacısı olan kişilere karşı güçlü tepkisi dikkat çekicidir. Filmin yönetmenine göre, oğlunun intihar bombacısı olarak ölüm haberlerini aldıktan sonra, o kendi içinde iki farklı baba ve ideolojik dünyayla karşı karşıya kalır ve daha sonra filmin büyük bir kısmı başlar.

Bu film Afganistan'ın son dönemlerde karşı karşıya kaldığı konuları ele alır. Afganistan'ın köylerinde bazı aileler kendi çocuklarını dini eğitim almak için Pakistan veya sınırına yakın İslami medreselere gönderirler. Bu medreselerdeki bulunan imamlar çocuklara İslam için intihar etmeyi öğretirler. Bu çocuklar cennete gidecekleri vaadiyle intihar etmeye hazırlanırlar. Hikâyedeki baba da kendi oğlunu bulmak için uğraşır. Onun oğlu zaten intihar

etmiştir. Bunu öğrenince baba deliye döner. Bu medreseler Taliban tarafından yönetilirler. Bazı köylerde Taliban çocukları zorla alırken bazen de aileler kendi istekleriyle çocuklarını İslami eğitim almak için İslami medreselere gönderirler. Bu medreseler genellikle Pakistan'da bulunmaktadır.¹⁹⁸

4.1.4. Siddiq Barmak

Afganistan'nın kuzeyinde Tacik nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Pençşir (Beş Aslan) Vadisi'nde 1962 yılında dünyaya gelen Siddiq (Sıddık) Barmak, gençlik yıllarında böyle bir hayali yokken ileriki yıllarında sinema alanında daha yetkin olduğunu fark etmiştir. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği dönemde, 1987'de sinema üzerine yüksek lisans eğitimini Moskova Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 1988 yılında *فاجعه بئرمردہ* “*Solduran Felaket*” adlı ilk belgesel kısa filmini çekmiştir. 1991 yılında ise ilk uzun metrajlı belgesel *حديث فتح* “*Fetih Hadisi*” adlı filmini çeker. 1992'den 1996'ya kadar Siddiq, Kabil'de yaşarken Afgan Film Organizasyonu'nun başkanlığını yapmıştır. Taliban, Kabil'i kontrol altına aldığı anda, Afganistan'da film yapımı yasaklanmıştır. Bunun üzerine Barmak önce Afganistan'ın kuzeyinde Taliban rejiminin etkili olmadığı, kendi memleketi olan bölgeye gitmiş, oradan da Pakistan'a geçmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁹

Amerika'nın Afganistan'a başlatmış olduğu savaşın ardından 2001'de Taliban rejiminin yıkılmasının ardından Kabil'e geri dönen Siddiq, Afgan Film Organizasyonu'nu yeniden kurmuştur. Ayrıca Buddha Film Organizasyonunu faaliyete geçirmiştir. Ancak, Siddiq'in önceki eserlerinin bazılarını Taliban rejimi sırasında el konulmuştur, bunlar yok edilmiştir. Barmak'ın filmleri arasında; Afganistan'ın, 1979 – 1989 yılları arasındaki Sovyetler Birliği işgaline karşı direnişini gösteren Dari²⁰⁰ dilindeki 1992 yılında çektiği *عروج* “*Oruç*” filmi, 1984 yılında *ديوار* “*Duvar*”, 1985 yılında *دايره* “*Daire*” kısa filmleri ve “*60'lı yıllarda Barmak, 80'lerde Barmak*” adında filmleri yer almaktadır.²⁰¹

¹⁹⁸ Kaymakcan, R. Aşlamacı, İ. (2012). Pakistani medreseleri: 11 Eylül sonrası yöneltlen idareleri ve Reform çalışmaları. DergiPark (S:3) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302434>.

¹⁹⁹ Afghan Documentary Film Festival. (2017). Siddiq Barmak. Juri team 2017. <https://afghandocumentaryfilmfestival.com/2017/04/08/juri-team-2017/>

²⁰⁰ Afganistan'da konuşulan dillerden Farsça'ya yakın olan bir dildir. Ülkedeki Tacikler ve Hazaralar bu dili konuşur. Diğerleri Peştuca, Özbekçe, Türkmençe, Kırgızca, Nuristanca.

²⁰¹ Nabipour, S. (2016). نگاهى به سير سينما در افغانستان. Fine Arts, Araştırma Dergisi. (S 25). Kabil, Afganistan. Kabil, Üniversite.

Barmak, Taliban rejimi sırasında ailesini geçindirmek için çalışmak zorunda olan küçük bir kız çocuğunun hikâyesini beyaz perdeye aktarmak istemiştir. Kendisinin kız olduğunu gizleyen filmin kahramanının hikâyesinin ve Taliban döneminde Afganistan'daki toplumsal hayatın zorluklarının anlatıldığı uzun metrajlı film olan *Osame*'nin (2003) senaryosunu yazmış ve filmi yönetmiştir. Barmak, filmde profesyonel olmayan aktörlerden yararlanmıştır. Oyuncu kadrosu için yetimhaneler ve mülteci kamplarındaki figüran oyuncularından faydalanmıştır.

Barmak, günümüzde Afganistan'nın dünyadaki en önemli ve ünlü sinema figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. En çok bilinen ve ödül alan filmi *Osame*'den önceki 1986 yapımı *بیگانه* “*Yabancı*” adlı filmidir. Sıddiq Barmak, *Osame* ile dünya çapında ün kazanır. *Osame* filmi, ünlü uluslararası festivallerde büyük ödüller kazanır. İranlı yönetmen Mohsen Makhmalbaf'ın pazarlama ve tanıtım konusunda olan yardımları ve filmin gösterim zamanlaması filmin ün kazanmasına çok büyük katkı sağlar. *Osame*, tam olarak Taliban'ın yıkılmasından sonra, Afganistan'ın tekrar dünya odağı olduğu ve dünyanın Afganistan'ı tanımaya aç olduğu bir zamanda ortaya çıkmıştır.

4.1.4.1. *اسامه* “Osama”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Sıddiq Barmak

Senaryo: Sıddiq Barmak

Görüntü Yönetmeni: Ebrahim Ghafari

Yapımcı: Barmak Film, LeBrocqy Fraser Productions, NHK

Yapım Yılı: 2003

Ses: Faroukh Fadace

Müzik: Mohammad Reza Darvishi

Oyuncular: Marina Golbahari, Zubaida Sahar, Khwaja Nader

Afganistan'da Taliban rejimi hakimdir. Bu rejim dahilinde kadınlar, evden dışarı çıktıklarında yanlarında mutlaka bir erkek akrabalarının olması şart koşulmuştur. Öyle ki herhangi bir erkek akrabası olmayan kadınlar, gerekirse evde kalıp açlıktan ölmeye bile mahkûmdurlar. 12 yaşında bir kızı olan anne, bir gün işsiz kalır. Kocasını ile erkek kardeşini savaşta yitirmiştir. Hayatta kalabilmek için aklına gelen tek çare kızını erkek kılığına sokmak olur. En büyük risk ise Taliban askerleri tarafından yakalanma ve canlarından olma

ihhtimalidir. Osama, gerçek bir hayat hikâyesinden uyarlanmıştır. Cannes Film Festivali'nde En İyi Yabancı Film Ödülü'nü almıştır.

Filmin ana karakterini canlandıran Marina Golbahari'nin (Gülbahari) herhangi bir sinema eğitimi yoktur. Barmak, sokakta görüp filmde oynamaya ikna ettiği 12 yaşındaki Golbahari'yi sinemaya kazandırmıştır. Film, vizyona girdikten sonra küresel ölçekte ilgi odağı olmuştur.

Öte yandan, *Osama* adı, son on yılda en tartıřmalđ isimlerden olan Usame bin Ladin'e benzemektedir. Filmin isminin Osama olması ve konusunun Afganistan'da geemesine rağmen Usame bin Ladin ile hiçbir ilişkisi yoktur. Filmin hikâyesi, bazı insanlara veya milletlere hakaret ettiği ve onları rahatsız ettiği ve hatta İşlam Dinini ve Müşlûmanları küçük düşürdüğü iddia edilerek ciddi eleştiriler almış olsa da, sinematografik açıdan Afgan sinemasında yapılan en iyi filmlerden biridir.

Osame, başta Cannes Film Festivali olmak üzere UNESCO Sanat Enstitüsü tarafından verilen Altın Kamuflej Diploması, Cannes Film Festivali Genç Sinemacılar Ödülü, Jüri Ödülü ve Federico Fellini Madalyası gibi birçok ödöl kazandı. *Osama* filmi, Fransız Cannes Film Festivali'ndeki büyük başarısından sonra on Avrupa ülkesi tarafından satın alınır. Ayrıca "*Osama*"; Rochell La, Yeni Zelanda Film Festivali, Melbourne, Yeni Delhi, Kopenhag, Saraybosna, Londra. Toronto ve Altın Küre New York gibi uluslararası film festivallerine katılmıştır.²⁰²

Filmde genel olarak Taliban döneminde gerçekleşen bir trajedi anlatılır ve gerçek hikâyelerden oluşur. Bu açıdan Afganistan'da tartışma nedeni olmuştur diğer yandan yabancı izleyici için kültürel kodların nasıl kullanıldığı önem taşımazken Afganistan'da yaşayanlar için endişe vericidir.

Dünyadaki birçok ülkeye göre Taliban kötü insanlardır. ABD'nin öne sürdüğüne göre ABD'nin Afganistan'a girmesinin nedeni de Taliban'dır. İran ve ABD arasındaki ilişkiler çok sıcak olmasa da İran da Taliban'ı sevmediğini açıklanmıştır. ABD ve İran bile, onları mahkum etmek için güçlerini birleştirebilirler. *Osama* filminin yapımcısı da İranlı biridir.

James Meek'e göre:

Barmak, Mohsen Makhmalbaf'ın yardımı olmadan Osama'yı yapamazdı; İranlı yönetmen filme binlerce dolar para yatırdı, Arriflex kamerasını Barmak'a ödünç verdi ve Barmak'ı filmin bir kısmını örneğ olarak göndermesiye ve yapımcı konusunda

²⁰² Omarzai, M. (2015). سینمای بازار آزاد. Art in the Afghans Cinema (S 65-67). Kabil, Afganistan: Kabil Üniversitesi.

yardım almaya teşvik etti, sonunda Japon ve İrlandalı yapımcılardan para yardımı bulundu.

Afghanistan in the Cinema kitabının yazarı Graham da bu konudan bahsetmiştir. Bu, politik olarak Taliban'ın Yeni Büyük Oyun'un Pakistan ile uyumlu olduğunu ve Pakistan'ın İran'ın büyük rakibi olduğu hatırladığında mükemmel bir anlam ifade ettiğini belirtir. Barmak, bir görüşmede Afganistan'ın İran'ın "kültürel alanının" bir parçası olduğunu belirterek, bu çatışmada hangi tarafta olduğunu açık etmiştir. Farsça konuşan iyi karakterler ve karşısında yer alan Taliban- Peştuca konuşan kötü karakterler (Afganistan'ın Güney tarafı ve Pakistan sınırına yakın halkı ve Pakistan'ın bir kısmına Peştuca konuşuyorlar.) yer almaktadır. Afganistan'ın Kuzey'inde yer alan Tacikler, kültürel olarak İran'a bağlıdır. Kendisi bir Tacik olan Barmak, filminin başrolünde oynamak için Tacik bir kızı seçmiştir. Tacikler olumlu ve Peştunlar olumsuz gösterilmesi konusundaki bağlantılar ve kültürel kodlar Batılı izleyici tarafından ayırt edilemez; bu tür konuları anlamak, yerel halkın sosyal deneyimleri ile daha derinden ilişkilidir. Yine de, temel olarak etkiler vardır. Kesinlikle Barmak ve diğer Afganların Taliban'dan nefret etmeleri için sebepleri vardır. Ama onları anlamak daha zordur çünkü Barmak filmde bir milleti daha, Peştun halkını da olumsuz göstermiş eleştirmektedir.²⁰³

4.1.4.2. جنگ تریاک “Afyon Savaşı”

Filmin künyesi

Yönetmen: Siddiq Barmak

Senaryo: Siddiq Barmak

Görüntü Yönetmeni: Georgi Dzalaiev

Yapımcı: Barmak Film, Cineclick Asia, Happinet

Yapım Yılı: 2008

Ses: Farokh Fadaey

Müzik: Daler Nazarov

Oyuncular: Peter Bussian, Joe Suba, Fawad Samani

²⁰³ Graham, M. (2010). *Front Matter. Afghanistan in the Cinema* (S. 106 I-Vi). Urbana: Chicago; Springfield: University of Illinois Press. Retrieved from www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1xckvr.1

Barmak'ın uzun metrajlı diğeri bir filmi de "*Afyon Savaşı*" dır. Film, daha çok insan tarafından izlenip gişe hasılatı elde etme amacından ziyade farklı görüş ve çalışmalara yer verilen festival filmi olma niteliğine sahiptir.

"*Afyon Savaşı*" filminin hikâyesi, helikopterleri Afganistan'da mayınlı bir bölgede düşükten sonra çevredeki dağlarda güvenli bir yer arayan ABD'li beyaz bir subay ile siyah bir askerin öyküsünü anlatmaktadır. ABD askeri, kıdemli subayından kaçmak için bir fırsat aramaktadır. Aralarında anlaşmazlıklar olsa da, yabancı bir ülkede birbirlerine ihtiyaç duymaları nedeniyle birbirlerine katlanmak zorundadırlar. Haşhaş tarlalarından geçerken, duydukları acıyı ve yorgunluğu gidermek için haşhaş sızıntı suyunu içerler. Haşhaş tarlalarının birinde eski bir Rus tankı görürler ve Taliban'a ait olduğunu sanarak tanka saldırırlar. Sonrasında fark ederler ki tankın sakinleri Afgan bir çiftçi ailedir.

"*Afyon Savaşı*"nın hikâyesi, birbirlerini anlamayan farklı kültürlerden insanların hikâyelerini anlatan, kara komedi şeklinde ele alınmıştır. Filmin konusu, Afganistan'daki şu anki durum üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Zor koşullar altında olan Afganistan ve ABD'nin siyasi-askeri anlaşmasını göstermektedir.²⁰⁴

Alman Süddeutsche Zeitung Gazetesi ile yaptığı söyleşide Barmak, "*Afyon Savaşı*" ve Afganistan'daki ABD varlığının gelecekteki sorunları hakkında şunu ifade etmiştir:

*"Dün, Kandahar şehri ve havaalanı arasında olan arkadaşım evindeydim, o anlattı: Beş yıl önce, Amerikan birlikleri evlerinin önünden geçerken, küçük kızlar caddede yürüyen Amerikan askerlerini selamlamak için el sallıyordu. Ama bugünler, bu Amerikan askerini görünce, onlara el sallamıyor, onlara taş atıyorlar."*²⁰⁵

2008 yapımı "*Afyon Savaşı*" filmi Afgan dağlarının vahşi doğasında çekilmiştir. Filmde profesyonel olmayan oyuncular da sinema atmosferini gerçeğe dönüştürmek için kullanılmıştır.

²⁰⁴ Feehily, G.(2002). Atiq Rahimi: 'We became trapped in this self-image, until all we knew was war'. Culture > Books > Features. Independent. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/atiq-rahimi-we-became-trapped-in-this-self-image-until-all-we-knew-was-war-134882.html>

²⁰⁵ Jandaghian, Sh. (2007). «نگاهی دیگر به افغانستان امروز». Radio Zamaaneh. http://zamaaneh.com/radiocity/2007/08/post_232.html

4.1.5. Atiq Rahimi

1962 yılında Kabil'de doğan Atiq (Atik) Rahimi, Afganistan kökenli Fransa vatandaşı bir yazar, film yönetmen ve yapımcısıdır. 1984'te Rahimi'nin ailesi sürgüne gönderilmiştir. Rahimi, Franc-Afgan lisesinde okuduktan sonra babasıyla Bombay'a gitmiştir. 1979'da Kabil Üniversitesi'nde edebiyat okumak için Afganistan'a dönmüş ve sinema eleştirmeni olarak çalışmıştır. 1984'te Fransa'da siyasi sığınma talebinde bulunmadan önce, kısa bir süre Pakistan'a taşınmıştır. Doktora derecesini Sorbonne Üniversitesi'nde görsel-ışitsel iletişim alanında tamamlamıştır. 1996'da خاکسترو خاک “Yeryüzü ve Küller” isimli romanını 1999 yılında tamamlamıştır. Bu eser Türkçe'ye “Toprak ve Küller” olarak çevrilmiştir²⁰⁶. Atiq Rahimi, 18 yıl sonra Şubat 2002'de Afganistan'a geri dönmüş ve Fransız hükümetinin de yardımıyla Kabil'de Afgan Yazarlar Birliği merkezinin kurulmasında rol almıştır.

Rahimi bir dizi prestijli edebiyat ve sinema ödülü almıştır. 2004'te Cannes Film Festivali'ndeki the Prix du Regard vers l'Avenir ödülünü, خاکسترو خاک “Yeryüzü ve Küller” filmiyle Zanzibar Uluslararası Film Festivali'nde En İyi Uzun Metraj Film dalında Altın Dhow ödülünü kazanmıştır. “Yeryüzü ve Küller” ayrıca İngilizce'nin En İyi Dil Dışı Film dalında aday gösterilmiştir.²⁰⁷

4.1.5.1. خاکسترو خاک “Yeryüzü ve Küller”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Atiq Rahimi

Senaryo: Kambuzia Partovi, Atiq Rahimi

Görüntü Yönetmeni: Éric Guichard

Yapımcı: Afghanfilm, Les Films du Lendemain, France 3 Cinéma

Yapım Yılı: 2004

Ses: André Rigaut

Müzik: Khaled Arman, Francesco Russo

Oyuncular: Abdul Ghani, Jawan Mard Homayoun, Sher Agah...

Filmin hikâyesinde, Sovyet işgali altındaki Afganistan'da bombalanan bir köy, yıkılmış evler, ölümler, yaralılar ve dağılmış aileler yer almaktadır. Köyün erkeklerinden Murad

²⁰⁶ <https://www.iskulturlar.com.tr/toprak-ve-kuller.aspx> , E. 30.06.2020

²⁰⁷ Literaturhaus Europa. (2015). Atiq Rahimi, <https://www.literaturhaus.europa.eu/en/authors/rahimi-atiq-1>

uzakta bir madende çalışır. Bombardımanın ardından ailesinden sadece babası ve beş yaşındaki oğlu sağ kalmıştır. Toprak ve Küller, bu dede ile torunun Murad’a ulaşmak için çıktıkları hüznü yolculuğun hikâyesidir.

“Sesleri kaybeden”, sağır olan torun ve acıları ile sorumluluğu arasında sıkışmış bir dedenin eksenindeki hikâye, ezilen insanın kaderine yaktığı bir ağıt gibidir.

Diğer Afgan savaş filmleri gibi *خاکسترو خاک* “*Yeryüzü ve Küller*” savaş trajedisi bir film, ama farklı bir yapıya sahiptir. Metaforik anlatım ve aktörün iç yolculukları, geçmişte yaşanan trajedilerin tekrarlanması ve filmin biçiminin ve içeriğinin genel olarak birbirini desteklemesi bu filmi başarılı hale getirir.

Yabancı birkaç askerin muhalifler tarafından öldürülmüş olması sebebiyle onların intikamını almak için yabancı askerler, bütün köyleri bombalarlar, filmde sağ kalan dede oğluna tüm bu yaşananları ailesinin başına gelenleri nasıl anlatacağını düşünür. “Küller ve Toprak” insanların, olayların ve gerçek zaman ve mekânın iç içe geçmiş bir hikâyesi olmasının yanı sıra, iç gözlemsel veya psikolojik öykülerin özellikleri de filmde belirgindir.²⁰⁸

Bu filmde savaş konusu ve savaşın yaraları masum insanlara trajik biçimde gösterilir.

4.1.5.2. سنگ صبور “Sabır Taşı”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Atiq Rahimi

Senaryo: Jean-Claude Carrière, Atiq Rahimi

Görüntü Yönetmeni: Thierry Arbogast

Yapımcı: Michaël Gentile, Gerhard Meixner, Hani Farsi, Roman Paul

Yapım Yılı: 2012

Ses: Dana Farzanehpour

Müzik: Max Richter

Oyuncular: Golshifteh Farahani, Hamidreza Javdan, Hatim Seddiki...

Bu filmin hikâyesi, Afganistan’da evli bir kadın, boynuna isabet eden bir kurşun sonucu bitkisel hayata giren kocasına bakmaktadır. Adamın tüm akrabaları onu yalnız bırakmış, yanında sadece karısı kalmıştır. Bir gün kadın ona hayallerinden, yalnızlığından, kızgınlığından ve tüm duygularından bahsetmeye başlar. Kadın arada bir, hayat kadını olan

²⁰⁸ Nabipour, S. (2016). نگاهی به سیر سینما در افغانستان. Fine Arts, Araştırma Dergisi. (S 25). Kabil, Afganistan. Kabil, Üniversite.

teyzesinin yanına giderek dertleşmektedir. Ancak ilk kez kocasıyla konuşarak ondan bir tepki beklemeye başlamıştır.

“*Sabır Taşı*” “*Afganistan'da bir yerde veya başka bir yerlerde*” diye başlayan hikâye aslında kitap ve filmde yaşananların bu coğrafyanın kadınlarının ortak kaderi olduğunu ima eder. خاکسترو خاک “*Yeryüzü ve Küller*”, Sovyet tarafından eğitilmiş işçiler ile ABD destekli mücahitler arasında bir çatışma ortaya çıkarsa da, bu filmdeki çatışma, kavga eden hizipler arasında anlamsız savaşın kadınlar üzerindeki etkilerinden bahsetmektedir.

Kadın, böylece felç kocasıyla konuşarak, hislerden, düşlerden, hayal kırıklıklarından ve kadınsı arzularından söz etmektedir. Böylece kadına aslında kendi hayatını seyirciye anlatmaktadır. Babasının kumar borcu nedeniyle kadının kocasıyla zorla evlendirmesi, erkek çocuk doğuramadığı için kayıvalidesinden işkence görmesi, kocasının erkek kardeşleri tarafından mal gibi görülmesi, her an taciz ve tecavüze uğrama tehdidiyle yüz yüze yaşaması, kısır kocasının şerefini kurtarmak için başka adamlarla ilişkiye girerek çocuk sahibi olan bir kadın olduğunu anlatmaktadır. Hayatında belki de ilk defa karısını dinleyen koca “sabır taşı”na dönüşürken, kadın aklını tamamen yitirmeden yüreğini, kendisini yargılayamayacak birine açarak kurtulmaktadır.

Bu film savaştaki kadınların hikâyesini anlatır ve aynı zamanda bir savaşçının karısı olma konusunu ele alır. Savaşta kadın olmaya dair bugüne kadar pek çok anlatı söylenmiştir. Patlayan bombalar, durmaksızın akan kanın ortasında eşini, çocuğunu, kardeşini kaybeden kadınlar bütün savaşların en çok ağlayanı ve mağdurdur. Savaşta geride kalan olmanın bütün yoksunluğunu yüklenmek ve dahası, bir cezalandırma unsuru olarak sistematik tecavüzlere varan savaş suçları ile baş etmek zorunda olmak acıyı katlamaktadır. Öte yandan kadınlar, dünyanın savaş olan her coğrafyasında salt “kurban”, “acılı”, “ezilen” olma durumuna direnç gösterir, barışı mümkün kılmak için çabalar.

4.1.5.3. Atiq Rahimi'nin Romanları

Farsça'da:

2000 yılında , Terre et cendres, خاکسترو خاک “*Yeryüzü ve Küller*”

2002 yılında هزارخانه خواب و اختناق “*Rüyanın ve Korkunun Bin Odası*” Les Mille Maisons du rêve et de la terreur,

2005 yılında تصویر بازگشت “*Hayali Dönüş*”, Le Retour imaginaire,

2012 yılında سنگ صبور “*Sabır Taşı*”/ The Patience Stone,

Fransızca'da:

2008 yılında Syngué Sabour. Pierre de patience,.

2011 yılında Maudit soit Dostoïevksi,

2019 yılında Notre-Dame du Nil

2019. yılında Les porteurs d'eau, P.O.L.

İngilizce'de:

Earth and Ashes, 2003.

A Thousand Rooms of Dream and Fear, 2007.

A Curse on Dostoevsky, 2013.

NDS Edebiyat Ödülü Jüri Üyeleri:

Tomris Alpay (Jüri Başkanı)

Yazgülü Aldoğan, Liz Behmoaras, Emel Kefeli, Arzu Öztürkmen, Mayda Saris, Zeynep Sabuncu, Özlem Yüzak, Feyza Zaim.

Ödülün Tarihçesi:

İlk olarak, 2009 yılı NDS Edebiyat Ödülü'ne “Kalenderiye” romanı ile Gürsel Korat layık görülmüştür. Yine “*Şehper Dehlizdeki Kuş*” adlı öykü kitabıyla Ayşegül Çelik, mansiyon kazanmıştır.

2010 yılı NDS Edebiyat Ödülü ise Türkçeye çevirisi Yıldız Ademoğlu Atlan tarafından yapılan “Magnus” adlı romanıyla Fransız yazar Sylvie Germain'e verilmiştir.

2011 NDS Edebiyat Ödülü'nü “Anne, Baba ve Diğer Ölümçül Şeyler” adlı kitabıyla Yalçın Tosun kazanmıştır; Gaye Borahioğlu “Aksak Ritim” adlı kitabıyla mansiyona layık görülmüştür.

2012 NDS Edebiyat Ödülü'nü, Aysel Bora'nın Türkçeye çevirdiği “Savaşları, Kralları ve Filleri Anlat Onlara” adlı romanıyla Mathias Énard kazanmış, Jean-Louis Fournier ise “Nereye Gidiyoruz Baba?” adlı anlatı kitabıyla mansiyon almıştır.

2013 NDS Edebiyat Ödülü'nü “Baba Oğul ve Kutsal Roman” adlı kitabıyla Murat Gülsoy kazanmıştır.

4.1.6. Khaled Hosseini

"Afganistan'da çocuk çok ama çocukluk yok" Khaled Hosseini – “*Uçurtma Avcısı*”

Khaled Hosseini (Halit Hüseyini) 4 Mart 1965 Afganistan doğumludur. Babası Afganistan Dış İşleri Bakanlığı'nda diplomat olarak görev yapmakta annesi ise Kabil'de Farsça ve Tarih öğretmenini olarak çalışmaktaydı. Babası Dış İşleri Bakanlığı'nda görev yaptığı için Khaled Hosseini henüz 5 yaşında iken İran-Tahran'a taşındılar. Küçük kardeşinin

doğumu sebebiyle Kabil'e tekrar döndüler. Kabil'e yerleştikten birkaç sene sonra 40 yıllık Afgan Lideri Zahir Şah kuzeni tarafından devrildi. Anavatanları kanlı komünist darbeye ve Sovyet Ordusu'nun işgaline tanık oldu. Hosseini ailesi Amerika Birleşik Devletleri'ne siyasi iltica talebinde bulundu ve 1980 yılında Kaliforniya'ya taşındılar. Khaled Hosseini 1984 yılında liseden mezun oldu. Santa Clara Üniversitesi Biyoloji Bölümüne girdi. Üniversiteden mezun olduktan sonra Kaliforniya Üniversitesi Tıp Fakültesini kazandı. Uzun eğitim döneminden sonra 1993 yılında cerrah olarak görev yapmaya başladı.²⁰⁹

Khaled Hosseini Afganistan'ın en ünlü yazarıdır ve yönetmen değildir. Afganistan hakkında yazdığı iki romandan uzun filme uyarlanması ve kendisinin de senarist olarak yer alması sebebiyle bu bölümde yer verilmiştir.

4.1.6.1. بادبادک باز The Kite Runner (Uçurtma Avcısı)

Filmin Künyesi

Yönetmen: Marc Forster

Senaryo: Khaled Hosseini, David Benioff

Görüntü Yönetmeni: Roberto Schaefer

Yapımcı: DreamWorks, Sidney Kimmel Entertainment, Participant

Yapım yılı: 2007

Ses: Stephen Balliet

Müzik: Alex Acuna

Oyuncular: Khalid Abdalla, Ahmad Khan Mahmoodzada, Atossa Leoni...

“*Uçurtma Avcısı*” filminin hikayesi Amir adında bir gencin hikayesini anlatmaktadır, Babasıyla uzlaşmak için mücadele ederken, aynı zamanda sürekli aklına gelen bir çocukluk anısından kurtarmak ister. Hikaye, Afganistan'la ilgilidir; kraliyet rejiminin Taliban'ın düşüşüne ve Amerika'nın San Francisco kıyılarında sona ermesine işaret eder. Filmde Afganistan'daki Hazaralar ve Pashtunlar arasındaki etnik gerilimler ve babasının Amir'in ABD'ye göçü ile ilgili deneyimleri de hikayenin temelini oluşturur.²¹⁰

Khaled Hosseini'nin ilk romanı olan *بادبادک باز* “*Uçurtma Avcısı*”, büyük ses getirir. New York Times'ın en çok satanlar listesinde yer alan kitap yetmiş ülkede basılmıştır.

²⁰⁹ Sangia, A. (2014). BIOGRAPHY OF KHALED HOSSEINI AND NOVEL SUMMARY. STYLISTICS ANALYSIS OF KHALED HOSSEINI' NOVEL. (S 2). Universitas Negeri Surabaya. Indonesia

²¹⁰ Nowrouzi, Z. Eslam, A. Ja'fari, S. (2014). تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت در رمان بادبادک‌باز. نقد رمان. (S 5-9). Fars Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi tez. Birjand Üniversitesi, Birjand, İran.

Kendisine büyük ün kazandıran “*Uçurtma Avcısı*” kitabından sonra doktorluk görevini sürdürürken yazmaya başlamıştır.

Bu kitabında yazarın anavatanından Amerika’ya göç etmesinin esintileri yer almaktadır. Khaled Hosseini “*Uçurtma Avcısı*” romanı Hollywood’un da dikkatini çekmiştir. Yönetmen Marc Forsters tarafından sinemaya uyarlanmış ve Oscar’a aday gösterilmiştir.

Aslında Afganistan'daki klana ait olma coşkusu ve duygusu gibi kavramlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde farklıdır ve bu nedenle, filmin “*Uçurtma Avcısı*” romanından üretilmesi Afganistan’da büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu yüzden, “*Uçurtma Avcısı*” filmi Afganistan'da göstermemeye karar verildi ancak bu filmin DVD üzerinden Afganistan'a girmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu filmin gösterilmemesinin nedeni Afganistandaki bir millete hakaret etmek ve başka milleti savunmaktır. Yazar ve yönetmen tarafsız değildir. Filmindeki kullanan kültürel kodlara hakaret etmek ve savunmak gibi konular bir yabancı izleyici farkı etmezler.²¹¹.

İlk kitabından sonra 2013’te *Ve Dağlar Yankılandı* ve 2013 yılında هزاران خورشید تابان “*Bin Muhteşem Güneş*” kitaplarını yayınlamıştır. “*Bin Muhteşem Güneş*” kitabı New York Times’ın çok satanlar listesinde on beş hafta boyunca kalmıştır. “*Uçurtma Avcısı*” ve “*Bin Muhteşem Güneş*” kitapları Amerika’da 10 milyondan fazla, dünya çapında ise 38 milyon satmıştır. Khaled Hosseini 2006 yılında Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı tarafından İyi Niyet Elçisi olarak seçilmiştir.

4.1.6.2. Khaled Hosseini Eserleri:

2003 yılında بادبادک باز “*Uçurtma Avcısı (The Kite Runner)*”.

2007 yılında هزاران خورشید تابان “*Bin Muhteşem Güneş*” (*A Thousand Splendid Suns*).

2013 yılında *Ve Dağlar Yankılandı (And the Mountains Echoed)*

Beyaz Perdeye Uyarlanan Kitapları:

2008 yılında بادبادک باز “*Uçurtma Avcısı (The Kite Runner)*” (Yönetmen Marc Forster)

2007 yılında هزاران خورشید تابان “*Bin Muhteşem Güneş*” (*A Thousand Splendid Suns*)

4.1.7. Barmak Akram (Ekrem)

²¹¹ Haviland, Ch. (2007). 'کاغذپران باز' در افغانستان نمایش داده نمی شود. BBC Persian. https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2007/09/070919_s-kite-runner-movie.shtml

Afgan bir yönetmen ve belgesel yapımcısı olan Barmak Akram (Ekrem), 1966 yılında Kabil'de doğdu. Sovyetler Birliği'ne girdikten sonra Fransa'ya taşındığında 14 yaşındaydı, okuldan sonra Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde ve sonra da Phoenix Üniversitesi'nde Sinema okudu. 1995'ten itibaren belgesel ve kurmaca filmler yapmaya başladı. İlk çalışmasında, bir Fransız televizyon için bir belgesel yönetti. 2008'de kurulan ve aynı zamanda Fajr Film Festivali'nde ödüllendirilen ilk kurmaca filmi olan *'Kabl'Kabul Kid'* adlı filmidir. İkinci uzun metrajlı filmi 2013 yılında piyasaya sürülen ve Cannes Festivali'ne gösterilen *غزل نامه عشق افغانی* "Vojmeh", Afgan Aşk Mektubu filmidir.²¹²

Afgan yönetmen ve belgesel yapımcısı Barmak Akram, İran'ın 36. Fajr Uluslararası Film Festivali'nde ilk en iyi film ödülünü verecek üç jüri üyesinden biri olarak seçildi. Bahram Akram, Afganistan'da film çekmek ile ilgili şunları belirtmektedir:

"Afganistan'da film çekmek çok zor" Ülkemiz otuz yıldır savaşa giriyor ve belgesel film dışında Afganistan'da kurmaca bir film yapmak zor. Öte yandan, Afgan hükümeti film yapımcılarını desteklemiyor ve film yapımcılarını desteklemek için İran hükümetine benzemiyor. Ancak, hükümetin bu konuda suçlu olmadığı söylenebilir çünkü daha zor sorunlarla uğraşıyor. Fakat bu yanlışdır, çünkü eğer bir doktor insanların sağlık sorunlarını çözerse, bir sanatçı da psikologdur ve ezilenlerin acılarını rahatlatılabilir".²¹³

İran'ın Fajr Uluslararası Film Festivali'ndeki varlığına ilişkin olarak şunları söyler:

"Festivalde daha fazla Afgan filminin bulunmasının önünde bir engel yoktur ve geçen yıl Afganistan'da sadece Roya Sadat'ın filmi çekilmişti ve başka bir uzun metraj film çekilmemişti. Ayrıca festivale düşük kaliteli filmler sunamayız ve eğer daha kaliteli yapımlarımız varsa, kesinlikle Afganistan'dan daha aktif bir ülke olarak göreceğiz. Biri festivalin bir bölümünü Afgan sinemasına adayabilir, ancak ne yazık ki Afgan sineması üretimi çok düşük".

36. Fajr Uluslararası Film Festivali 1-8 Nisan tarihleri arasında düzenlenmişti. Afganistan'dan Roya Sadat'ın yönettiği *نامه ای به رئیس جمهور* "Cumhurbaşkanına Mektup" filmi Fajr Uluslararası Film Festivali'nde gösterilmişti.²¹⁴

²¹² Parvani, N. (2018). «برمک اکرم»: دوست دارم با فلمسازان ایرانی همکاری کنم/افغانستان به تخنیک گران ایرانی در حوزه فلم». ضرورت دارد. Ifilm2 TV.

<http://fa2.ifilm2tv.com/News/Content/42686/>

مصاحبه 20% اختصاصی 20% آبی 20% فیلم 20% به 20% برمک 20% اکرم 20% فلمساز 20% افغانستانی 20% مقیم 20% فرانسه

²¹³ Gholizadeh, F. (2018). برمک اکرم: هنرمند یک طیب روانی است. Farhang-Press. <http://farhang-press.com/index/> است/برمک-اکرم-هنرمند-یک-طیب-روانی-است/

²¹⁴ Gholizadeh, F. (2018). برمک اکرم: هنرمند یک طیب روانی است. Farhang-Press. <http://farhang-press.com/index/> است/برمک-اکرم-هنرمند-یک-طیب-روانی-است/

4.1.7.1. "Wajma" وژمه، غزل نامه عشق افغانی

Yönetmen: Barmak Akram

Senaryo: Barmak Akram

Görüntü Yönetmeni: Barmak Akram

Montaj: Barmak Akram, Herve de Luze, Isabelle Ingold

Müzik: Barmak Akram, Matthieu Chedid, Susheela Raman

Yapmcı: Ariroad, Kabuli Film

Yapım yılı: 2013

Oyuncular: Wajma Bahar, Mustafa Abdulsatar, Haji Gul Aser |

Filmde *Wajma* adlı karakter, Kabil'de annesi ve erkek kardeşiyle birlikte yaşayan modern, orta sınıf genç bir Afgan kadındır, ilişkilerini henüz ailesine bildirmeye hazır olmayan Mustafa ile gizlice romantik bir ilişki kurar. Bu gizli buluşmalar, belirleyici bir ana yol açar ve Wajma, hamile olduğunu kısa bir süre sonra öğrendiğinde, dünyası parçalanmaya başlar. Mustafa'ya "Hayatım senin elinde" der. Ama yine de Mustafa, bebeğin babası olmadığını, Wajma bakire bir kız olmadığını ima ederek onu terk eder.

" *Wajma* " filmi, kadın ve toplumsal sorunlar üzerinedir. Aslında konusu tam olarak savaştan bahsetmemektedir, filmin savaş ile bağlantısı filmde yer alan kızın babasının savaştan kalma bir mayın temizleme şirketinde çalışıyor olmasıdır. Babası, kültürel olarak sahip olduğu aile onurunu sürdürme çabası ile kızına olan bağlılığı arasında karar vermek zorunda kalır.²¹⁵

Bu film kadınların yaşadığı sıkıntılar ve toplumdaki yanlış kuralları ele alır. Bu sıkıntılardan birisi kızların bekâret konusudur. Mustafa, Wajma bekâret konusundan dolayı terk eder. Mustafa Wajma'nın hamile olduğunu öğrendiğinde Wajma'yı anında reddeder. Başka erkeklerle birlikte olduğuna dair şüphesi vardır.

4.1.7.2. "Kabul Kid" بچه کابل

Filmin künyesi

Yönetmen: Barmak Akram

Senaryo: Barmak Akram

Görüntü Yönetmeni: Laurent Fleutot

²¹⁵ Daschke, D. (2013). *Wajma (An Afghan Love Story)*. Journal of Religion & Film. (S 2-3). Truman State University. Missouri.

Montaj: Hervé de Luze, Pierre Haberer, Elise Fievet

Müzik: Barmak Akram

Yapımcı: Fidélité Films, 4 à 4 Productions, Les Auteurs Associés

Yapım Yılı: 2008

Oyuncular: Haji Gul Aser, Valéry Schatz, Amélie Glenn, Mohammad Chafi Sahel...

Filmde bahsedilmeyen belirli nedenlerden dolayı, annesi tarafından takside bırakılmış bir çocuğun hikâyesi anlatılır. Naif, inatçı ve aynı zamanda ilkeli bir adam gibi görünen taksi şoförünün farklı sorunları vardır ve taksisinde bir çocuk bulduğunda rutini ve normal yaşam süreci bozulur. İşinden ayrılır ve çocuğun annesini arar.

Akram bu filmini belgesel tarzında çekmiş ve profesyonel olmayan oyuncular kullanması filmin gerçekçi havasını daha da güçlendirmiştir. Terk edilmiş çocuk, hem ülkenin geleceğine dair basit bir anlatım hem de bir metafor olarak kullanılmıştır.²¹⁶

Belgesel gibi çekilmiş olan hikaye Kabil şehrini gösterir, taksici çocuğun annesini bulmak için bütün şehri dolaşırken Kabil şehrinin savaştan sonraki hali görünür. 30 sene süren savaşların etkileri ile şehir filmdeki bırakılan bebeğin geleceği gibi bir belirsizlik hali ortaya koyar.

4.1.8. Mahmoudi Kardeşler

4.1.8.1. Navid Mahmoudi

Navid Mahmoudi, 23 Eylül 1980'de Afganistan'ın Parvan kentinde doğdu. 6 yaşındayken İran'a taşındı. Çok erken yaşlardan itibaren, tutkuyla filmlere ve sinemaya ilgi duyuyordu. Profesyonel kariyerine yönetmen yardımcısı olarak başladıktan sonra başka eserler üretirken kendi kısa filmlerini yönetmeye devam etti. 10'dan fazla TV filmi yaptı. 2014 yılında, hem uluslararası eleştirmenler hem de halk tarafından sıcak bir şekilde karşılanan چند متر مکعب عشق “*Birkaç Metreküp Aşk*” adlı uzun metrajlı filmin de senaryosunu yazdı. 2016 yılında, 2018'de رونا، مادر عظیم “*Rona, Azim'in Annesi*” filmi çekmeden önce uzun metraj filmi رفتن “*Ayrılık*” filmi yönetmişti. Üç film de Afganistan'ın resmi Oscar Adayı olarak seçildi.²¹⁷

Uzun metrajlı filmleri:

²¹⁶ Wilkinson, A. (2009). Kabuli Kid. Eyeforfilm. UK. <https://www.eyeforfilm.co.uk/review/kabuli-kid-film-review-by-amber-wilkinson>

²¹⁷ DreamLab Films. (2015). Biography. <https://www.dreamlabfilms.com/navid-mahmoudi/>

2019: هفت و نیم “Yedi buçuk” Seven and a half | Kurgu, 75 dk, HD, Renkli, İran / Afganistan

2016: رفتن “Ayrılık” Parting | Kurgu, 80 dk, HD, Renkli, İran / Afganistan

Kısa filmler:

2015: حریم خصوصی یک کودک افغان “Afgan çocuk gizliliği” Aa Afghan child privacy | Kurgu, 9 dk, HD, Renkli, İran/Afganistan

2006: یک لقمه نان “Bir parça ekmek” A piece of bread | Kurgu, 8 dk, HD, Renkli, İran/Afganistan

2002: صفر “Sıfır” Zero | Kurgu, 15dk, HD, Renkli, İran/Afganistan

2000: Noghteh sar-e Khat | Kurgu, DVCAM, 14 dk, Renkli, İran/Afganistan

4.1.8.1.1. رفتن “Ayrılık”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Navid Mahmoudi

Senaryo: Navid Mahmoudi

Görüntü Yönetmeni: Koohyar Kalari

Montaj: Jamshid Mahmoudi

Müzik: Sahand Mahdizadeh

Ses: Hossein Ghoorchian

Yapımcı: Jamshid Mahmoudi

Yapım Yılı: 2016

Oyuncular: Reza Ahmadi, Fereshteh Hosseini, Behrang Alavi, Nazanin Bayati, Shams Langaroud....

İki Afgan genci Fereshteh ve Nabi birbirine aşıktır. Fakat Fereshteh’in ailesi daha iyi bir hayat için Afganistan’dan ayrılmak ister. Önce İran’da sığınacak bir yer ararlar. Nabi de onları takip ederek yasadışı yollardan sınırı geçmeye karar verir. Nabi daha iyi bir yaşam için, Fereshteh alıp sınırlarından doğru Türkiye’ye götürür ve sonra Avrupa’ya götürmek ister.

İslam Devleti ve Taliban’ın getirdiği tehlikeler her yerdedir. Bu gruplar tarafından tehdit altındaki ülkelerde, birçok kişi, yaşamlarını yitirmesine rağmen, göç ederek daha iyi bir yaşam aramaktadır. Yönetmen filmin öyküsünün ortaya çıkışını kendi hayatıyla bağlantı kurarak şöyle anlatır:

Genç bir Afgan’ın otobüsün arkasında yolculuk yaparak sabah saatlerinde Tahran’a ulaşıyor. Polis güneş doğarken onu tutukluyor, Tahran’da bir bile kalmıyor, bu konu hakkında bir hikâyem vardı. Ve ikinci konu gazetede cesedi sahilde bulunan Ayalon

adında bir Kürt çocuğun görüntüsüdür. Bu görüntü aklımı işgal etti. Öyleyse, hikâyeleri anlatabileceğimi düşündüm, diğer yandan, biz altı kardeşiz ve bu yüzden büyük aileler beni etkiliyor. Bu dönemlerde, sınırı açması ve Avrupa'nın göçmenleri kabul etmesi ile kardeşlerimden birinin ailemle birlikte Avrupa'ya taşınmıştı. Gazetede okuduğum haber ve erkek kardeşimin göç hikâyesi, beni kesinlikle " Ayrılık " filmi için çekmeye zorlandı. Jamshid ile olan hikâyelerden bahsettik ve hikâyeyi, etnik ve kabile meselesi (bugün Afganistan'da bir sorun olan) erkek kardeşi bir cinayet işlediğinden, Afganistan'dan kaçmak zorunda kalan ve İrana göç etmek zorunda olan bir kişinin hikâyesini anlattık ve sonra sorunlar karşı çıkıyor. ²¹⁸

Bu filmde göçmenlerin hayatlarını ve zorluklarını anlatmak amaçlanmıştır. İşsizlik ve savaş nedeniyle göç eden insanların ne kadar zor durumda kaldıkları ve başka ülkelerde yaşadıkları zorluklar gösteriliyor. Yönetmen ve ailesi göçmen olduğu için bu sorunları bire bir yaşamıştır, filmde de gerekçi biçimde ele almaya çalışmıştır. Mahmudi kardeşlerin pek çok filminde bu göçmen konusu görülebilir.

4.1.8.2. هفت و نیم “Yedi Buçuk” Seven and a Half

Filmin künyesi

Yönetmen: Navid Mahmoudi

Senaryo: Navid Mahmoudi

Yapımcı: Jamshid Mahmoudi (Asseman Parvaz Film)

Yapım Yılı: 2019

Türler: Drama

Oyuncular: Neda Jembreili, Hasti Mahavi, Anahita Afshar, Fereshteh Hosseini, Sheyda Khaligh, Afsaneh Kamali, Rojan Taghizadeh...

Filmde yedi kızın hikâyesi anlatılmaktadır: Shabaneh, Negar, Nahid, Fereshteh, Niloufar, Rahil ve Shekar karakterlerinin her birinin kendi bireysel hikâyesi anlatılır. Evlilik, tecavüz gibi sebeplerle hiçbirinin kendi kaderi üzerinde kontrolü yoktur diğer yandan aşkı bulma şansları da yoktur.²¹⁹

Bu film, kadınların İran ve Afgan toplumunda karşılaştığı sorunların çoğunu ve ailede artık dikkate alınmayan sorunları gösterir. Filmin sosyal bir bakış açısı vardır ve savaş

²¹⁸ (Shirbani, B. (2018). همه چیز زندگی ام زندگی یک مهاجر است. (Şehir gazetesi). numara 3163 15.yıl. <https://www.magiran.com/article/3753227>.

²¹⁹ Wisconsin Film Festival, Official Film Guide. (2017). Parting. (S 26). https://archive.wifilmfest.org/2017/documents/WI%20Film%20Festival_2017_FullGuide-sm.pdf

konusu doğrudan ele alınmamaktadır, ancak savaşlardan dolayı Afganların göçünü ve savaşlar sebebiyle Pakistan ve İran'a mülteci olarak gidilmesini gösterir.

Shabaneh, nişanlısına Afganistan ve Pakistan'da dolaşırken çocukken bir çetenin kurbanı olduğunu anlatmak için korku ve zorluk çeker. Negar'ın ise müstakbel kayınvalidesi, yedi yıl boyunca Tahran'da tek başına yaşadığını öğrenince bekaret kontrolü ister ve Negar da ona inanmayan ve korumayan nişanlısı sebebiyle acı çeker. Fereshteh ise nişanlısının itirazına rağmen bir jinekologu ziyaret eder ve kendisini köşeye sıkışmış halde bulur. Düğününden birkaç gün önce Niloufar babasına evlenemeyeceğini söylemek zorunda kalırken, Afgan mülteci Nahid nişanlısıyla evlenmek için sahte evliliğine son vermek zorunda kalır. Bu film savaşın kadın üzerindeki etkisinin toplumsal yansımalarını gösterir.

4.1.8.2. Jamshid Mahmoudi

Jamshid Mahmoudi, 29 Mart 1983'te Afganistan'ın Parvan kentinde doğdu. Neredeyse bir yaşındayken ailesi Pakistan'a ve daha sonra İran'a sığındı. Sinemaya olan tutkusunu çok erken yaşlardan itibaren geliştirdi. Lise diplomasını aldıktan sonra Tahran Sanat Üniversitesi giriş sınavını geçti ancak film yapımcısı kardeşi Navid Mahmoudi ile projeler üzerinde çalışmayı tercih etti. Film yapımcısı kardeşi Navid Mahmoudi, yönetmenlikten önce yönetmen yardımcısıydı. Navid Mahmoudi, 2008'de ilk televizyon filmini yönetmeden önce yönetmen yardımcılığı yaptı. 2012 yılında, Navid'in desteği sayesinde, Kabil'de gerçekleşen gerçek bir hikâyeden ilham alan ilk uzun metraj filmi *چند متر* *“Birkaç Metreküp Aşk”* ilk yönetmenliğini yaptı.²²⁰

4.1.8.2.1. *چند متر مکعب عشق*, “Birkaç Metreküp Aşk”

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Jamshid Mahmoudi

Senaryo: Jamshid Mahmoudi

Görüntü Yönetmeni: Morteza Ghafouri

Montaj: Sepideh Abdolvahab

Müzik: Sahand Mehdizadeh

Yapımcı: Navid Mahmoudi (Aseman-Parvaz Film)

Yapım Yılı: 2014

Oyuncular: Saed Soheili, Hassiba Ebrahimi, Nader Fallah, Alireza Ostadi....

²²⁰ DreamLab Films. (2015). Biography. <https://www.dreamlabfilms.com/jamshid-mahmoudi/>

Tahran'ın kenar mahallesinde yer alan bir fabrikada Afganistan'dan İran'a sığınmış kaçak işçiler çalışmaktadır. Gündüzleri fabrikada çalışıp geceleri de aileleriyle birlikte fabrika yakınlarındaki birkaç konteynır evde yaşamaktadırlar. Fabrikada işçi olarak çalışan İranlı Saber, Afgan bir mültecinin kızı Marona ile tanışır ve onunla iş aralarında görüşmeye başlar. Aralarındaki bu çocuksu ve masalsı aşk çok geçmeden kimsenin tahmin edemeyeceği sonuçları da beraberinde getirir.²²¹ Jamshid Mahmoudi filmi şöyle tarif eder:

Afganistan'ın uzun ve yıkıcı Sovyet işgali birçok Afgan'ı sürgüne götürmüştür. Başta İran ve Pakistan olmak üzere komşu ülkelere iltica ederler. Bu mülteciler sürgünlerinde mülklerini, özgürlüklerini ve sosyal rütbelerini yitirmelerine rağmen, hiçbir zaman itibarlarını kaybetmediler... Ağabeyim Navid ve ben hızla sinemaya, tek umut ve kaçış şeklimize aşık olduk. İki kısa film ve dört televizyon filmi için yapımcı, yönetmen olarak, el ele çalıştık. “Küçük Bir Aşk Hikâyesi” adlı ilk filmimiz Afganistan'da meydana gelen trajik bir hikâyeye dayanıyor. Hikâyeyi İran'a aktarmaya karar verdim, ancak vatandaşlarımı ve profesyonel olmayan aktörleri kullanarak bu filmi yönettim. Bu hikâye, halkımın durumunu mükemmel biçimde özetliyor. Bu filmde, imkânsız aşk hikâyesiyle iki halkımızın 30 yıllık acı dolu bir arada yaşadıklarını anlatmaya çalıştım.”²²²

4.1.8.2.2. رونا، مادر عظیم “Rona, Azim'in Annesi”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Jamshid Mahmoudi

Senaryo: Jamshid Mahmoudi

Müzik: Sahand Mehdizadeh

Yapımcı: Noori Pictures

Yapım Yılı: 2018

Oyuncular: Mohsen Tanabandeh, Mojtaba Pirzadeh, Fatemeh Hossein....

Afgan sığınmacı Azim ailesiyle birlikte Tahran'da yaşamakta ve belediyede gece vardiyasında çalışmaktadır. En büyük oğul olarak aile reisliği görevi de sırtındadır. Kardeşi Faruk'un ailesi ve anneleriyle beraber yasa dışı yollardan Almanya'ya gitmelerine yardımcı olur. Ancak Faruk son anda torunlarına çok bağlı olan annesini Almanya'ya götürmeyeceğini

²²¹ Film Art. (2014). Synopsis .A Few Cubic Meters Of Love. <https://filmarti.com.tr/en/kucuk-bir-ask-hikayesi/>

²²² Watanabe, J. (2014). The Prince and A Few Cubic Meters of Love: Two films about Iran and Afghanistan. World Socialist Web Site. (S 2). <http://intsse.com/wwspdf/en/articles/2014/12/17/tok1-d17.pdf>

söyler. Azim, bir rastlantı sonucu annesine acilen böbrek nakli yapılması gerektiğini, aksi takdirde iki ay içinde öleceğini öğrenir. Yasalar gereği İranlıların yabancılara donör olması mümkün değildir. Annesine böbreğini verebilecek tek kişi kendisidir ancak doktor bunu yaparsa ciddi sağlık sorunları yaşayabileceğini söyler. Azim şimdi kendi yaşamı ile hayatındaki en önemli kişi olan annesinin yaşamı arasında bir seçim yapmak durumundadır.

Afganistan'ın Oscar adayı olan film, Tahran'da yaşayan Afgan sığınmacı Azim'in hasta annesi Rona'yı hayatta tutmak için gösterdiği çabayı konu alıyor. Film hiç bitmeyecek gibi görünen bir belirsizlik durumuna sıkışan bir toplulukta ortaya çıkan aile içi gerilimin ve bürokratik engellerin aydınlatıcı bir resmini sunuyor.²²³

Yönetmen Jamshid Mahmudi'nin yaptığı "*Rona, Azim'in Annesi*" adlı film Güney Kore'de düzenlenen 23. düzenlenen Uluslararası Busan Film Festivali'nde ödüller almıştır²²⁴

Yukarıda bahsedilmiş olan Afgan erkek yönetmenlerin filmlerinde genel olarak savaş teması belirgin olmasa da savaşın topluma bıraktığı yıkımın gerçekçi biçimde anlatıldığı görülmektedir. Yani filmlerde savaş temasının daha çok dolaylı olarak işlendiği görülmektedir. Filmlerde Afganistan'daki yaşam koşulları sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmen ve sığınmacıların hayatlarına yer verildiği görülmektedir. Görüldüğü gibi pek çok Afgan yönetmen de Afganistan dışında yaşamını sürdürmektedir; göçmen ya da sığınmacı olarak gitmiştir. Bazı Afgan yönetmenlerin de yurt dışında sinema eğitimi aldıkları görülmektedir.

4.2. Afgan Kadın Yönetmenler ve Filmlerinde Savaş Teması:

Afgan sinemasında Taliban döneminden sonra yaşanan en büyük değişim sinema sektöründe çalışan kadınların ortaya çıkmasıdır. Dönemin ardından kadınlar sinemada çalışmaya başlarlar. 2001 yılından itibaren, profesyonel oyuncu kadınların olmamasının sıkıntısı yaşanırken yönetmenlik ve film yapımında birçok kadının sinema sektöründe yer almaya başladığı ve etkili filmler çektikleri görülür.

Kadın yönetmenler, filmlerinde erkek yönetmenlerde olduğu gibi savaş temasını doğrudan veya dolaylı olarak işlemişlerdir. Ancak kadın yönetmenlerin filmlerinde esas ilgilendikleri sorunlar toplumdaki kadının durumu ve şiddet meseleleridir. Yine de bu

²²³ Bagherian, A. (2019). ترمیم استخوان های شکسته. 73 Milan Mashhad Gençlik haftalık dergisi. 2938. (S 5).

²²⁴ Ustad, S. (2019). «درباره فیلم «شکستن همزمان بیست استخوان». Arad Mag İhtisas Dergisi. (S 2).

<https://aradmobile.com/mag/culture-and-art/cinema-theatre/rona-azims-mother/>

konuları da ele alırken ister istemez ülkede uzun süren savaşların toplumsal ve kadınlar üzerindeki etkisi de görülmektedir.

4.2.1. Sahra Karimi

Sahra Karimi, İran'da yetişen genç bir Afgan sinemacıdır. 20 yaşındayken Slovakya'ya göç etmiştir. Lisans ve Yüksek Lisans eğitimini Bratislava'daki Sahne Sanatları Akademisi Film ve Televizyon Fakültesi'nde tamamlamıştır. Film yönetmenliği konusunda Werner Üniversitesi ve Slovak Film Okulu'ndan Doktora derecesi almıştır. Doktora tezi İran Yeni Dalga Sineması üzerinedir. Ayrıca birçok İran filminde başrol oynamıştır. İlk defa, 1999 yılında Maryam Shahriar'ın yönettiği دختران خورشید “Güneşin Kızları” ve İran'da 2001 yılında Hamid Jebeli'nin yönettiği خواب سفید “Beyaz Uyku” filminde başrol oynamıştır. Daha sonra sinema alanındaki akademik çalışmalarını Prag'da tamamlamıştır.²²⁵

Sahra Karimi, günümüz Afgan toplumundaki en etkili kadınlardan birisidir. Afganistan'a döndüğünde Sahra Karimi Kapila Multimedya adı ile bir şirket kurmuştur. Yönetmen, Afganistan'da kadınların karşılaştığı zorluklar ve medeni haklarla ilgili filmler yapmış ve filmleri uluslararası festivallerde gösterilmiş ve ödüller kazanmıştır. Afgan hükümeti, devlete ait film yapım şirketi Afgan Film Organizasyonu (AFO) için ilk kadın Karimi genel müdürü olmuştur. Karimi Afgan Film Organizasyonu iş ile ilgili şunları belirtmiştir:

*“Film yapımcılığının koşullarını sağlamaya çalışacağım, böylece diğer Afgan film yapımcılar ve yönetmenler ülkemizin hikâyelerini anlatabilirler; çünkü biz kendimiz hikâyeleri anlatmazsak diğer ülkelerdeki yapımcılar ve yönetmenler kültürü ve diğer önemli konuları bilmediği için bunu yanlış yapar... Bu durum, endüstride para kazanmak ya da şöhret kazanmakla ilgili değildir. Gerçeği söylemek, tarihi paylaşmak, hepsini ifade etmekle ilgilidir.”*²²⁶

Hollywood oyuncusu ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin özel elçisi Angelina Jolie, Karimi'ye bir mektup göndererek, Afgan Film Organizasyonu (AFO)

²²⁵ Atakpal, H. (2019). Sahraa Karimi to Lead Afghan Film as First Female Chairperson. Tolo news. <https://tolonews.com/arts-culture/sahraa-karimi-lead-afghan-film-first-female-chairperson>

²²⁶ Mehmood, AR. (2019). Exclusive: Afghanistan Appoints Woman to Head State-run Film Company. The media line. <https://themedialine.org/people/exclusive-afghanistan-appoints-woman-to-head-state-run-film-company/>

genel müdürü olarak seçilmesini Afganistan'daki kadınlar için tarihi bir başarı olarak nitelendirmiştir.²²⁷

Uzun metrajlı filmi *نسیمه، خاطرات روزانه دختری مهاجر* “*Göçmen Kız Günlüğü Nasimah*”, 2007'de Grand Prix Kodak Ödülünü kazanmıştır. Film daha önce Öğrenci Akademisi Ödülü'ne aday gösterilmiştir.²²⁸

Yönetmen kendi sinema yolculuğu ile ilgili şunları belirtmektedir:

*“Hemen bir film yapmak istemedim ve önce kültürüm hakkında daha fazla şey bilmek istedim: dil, sosyal alışkanlıklar, ekonomi, kültür ve aslında her şeyi. Ben bilgi parçaları toplamak istemedim ve bu bilgi parçalarının toplanmasından bir hikâye yarattım. Neredeyse 4 yıl boyunca sadece gözlemledim ve not aldım. Bu yıllar boyunca UNICEF ile iki yıl çalıştım. Afganistan'da seyahat etmek ve tecrübe kazanmak istedim ve bunun tek yolu uluslararası bir organizasyon için çalışmaktı, aksi halde, bir birey olarak, özellikle bir kadın için tehlikeliydi... Ve bu deneyimlerden bir hikâye yazdım”.*²²⁹

Uzun metrajlı 2009 yılında *زنان پشت فرمان رانندگی* “*Direksiyonun Arkasındaki Kadınlar*” adlı ilk uzun metraj belgeseli, dünyadaki büyük film festivallerinde yaklaşık 25 ödül kazandı. “*Direksiyonun Arkasındaki Kadınlar*” adlı belgesel, Slovakya'nın Yılın En İyi Belgesel Filmi de dahil olmak üzere üç uluslararası ödül kazandı ve Arte French TV'de yayınlandı. 13. Dakka Uluslararası Film Festivali'nde gösterildi. Film, biri taksi şoförü olan dört kadını konu almaktadır. Diğer üç kadın da taksi şoföründen taksi sürmeyi öğrenmek isterler. Film genel olarak kadınların toplumdaki temel haklardan yararlanmalarını talep eden bir söyleme sahiptir.

Afgan kadınlarının ülkenin totaliter bir teokrasiden demokrasiye geçişi sırasındaki toplumsal statüsünü inceleyen belgesel, Taliban'ın yenilgisinden sonra ulusal alanda siyasi arenaya girmeye karar veren olgun bir Afgan kadını olan Suraya “*Parlika*”nın hikâyesini anlatır. Bunu yaparken, aktif kadınların anayasal güvencelere rağmen daha çok tuhaf görüldüğü ve çoğu kabile reisleri olan kabine ve parlamento üyelerinin bile kadınlara saygısızlık gösterdiği “erkekler bölgesine” girer. Özellikle sessiz kalmayı reddeden ancak

²²⁷ Hamid, T. (2019). Angelina Jolie Describes Sahraa Karimi's Appointment As Historic. Tolo news.

²²⁸ (Pajouh, F. (2016). گفتگو با صحرا کریمی، فیلمساز افغان: وقتی کنار آقای بیضایی قرار گرفته بودم از شدت هیجان اشک می ریختم. sinema Gazetesi. <https://cinemacinema.ir/news/>

²²⁹ Rezapoor, M. (2019). Core of Iran Noruz in family: Afghan filmmaker Sahraa Karimi. Tahrn Times. <https://www.tehrantimes.com/news/434258/Core-of-Iran-Noruz-in-family-Afghan-filmmaker-Sahraa-Karimi>

gündelik hayatta yasa ile yasanın uygulanması arasındaki uyuşmazlık, kadınlara karşı gizli ayrımcılık gibi en acil sosyal konularda açık bir kamuoyu tartışmasını tetiklemeye çalışan cesur kadınlar veya somut olarak onurlu bir yaşam için çabalayan kadınlara karşı erkekler tarafından işlenen suçları konu alır.²³⁰

4.2.1.1. “Havva, Meryem, Ayşe” حوا مريم عايشه

Filmin Künyesi

Yönetmen: Sahraa Karimi

Senaryo: Sahraa Karimi, Sami Hasib Nabizada

Görüntü Yönetmeni: Behroz Badroj

Müzik: Saba Nedaei, Ali Tavakoli

Yapımcı: Sahraa Karimi, Katayoon Shahabi

Yapım yılı: 2019

Oyuncular: Arezoo Ariapoor, Fereshta Afshar, Hasiba Ebrahimi...

Farklı sosyal çevrelerden gelen ve Kabil’de yaşayan üç Afgan kadının her biri, yaşamlarında ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Geleneksel değerlere inanan ve çevresindeki pek çok kişinin umursamadığı Havva, hamiledir ve babası ve kayınvalidesiyle birlikte yaşamaktadır. Havva’nın tek eğlencesi, karnındaki bebekle konuşmaktır. TV’de Haber Spikeri olarak çalışan eğitilmiş Maryam, sadakatsiz kocasından boşanmak üzereyken hamile olduğunu öğrenir. 18 yaşındaki Ayşe, kuzeniyle evlenmeyi kabul etmiştir çünkü onu hamile bırakan erkek arkadaşı kayıplara karışmıştır. Her bir kadın, hayatlarında ilk defa, karşılarına çıkan sorunu kendi başlarına çözmek durumunda kalacaklardır.

Yönetmen, filmin adıyla kadın meselesinin sadece kendi yaşadığı coğrafya ile sınırlı olmadığı mesajını vermek istemiştir. Havva ismini seçerek kadın meselesinin, insanın varoluşuyla başladığının altını çizmiştir. Film üç farklı kadının hikayesi üzerine kuruludur, tam anlamıyla bunların epizod olduğu söylenemese de benzer bir yapıda olduğu söylenebilir. Havva, bu filmde kadın olarak görülmek bir yana hamile bir kadın olarak da görülmez. Kendisine ilişkin algıya teslim olmuştur, bunu değiştirmeye çalışmaz. Ayşe, eğitilmiş ve yeteneklerini kanıtlamış bir kadındır ama hala erkek egemen toplumda ezilmekte, bununla

²³⁰ 20th Bratislava International Film Festival. (2018). Parlika . Parlika - Bratislava International Film Festival.pdf.

mücadele etmektedir. Meryem, Afganistan'daki kendi sorunlarını kendileri çözmeye çalışan yeni kadın kuşağından bir örnektir. Film bu üç kadının hikayelerinin iç içe geçmesiyle oluşur. Yönetmen film ile ilgili şunları belirtmiştir:

“Dönünce ilk yaptığım şey gözlemlemek oldu. Önce toplumu ve Afganistan’ı bir tanıyayım dedim. Herkesin hikâyesini dinledim. Özellikle kadınları ve onların hikâyelerini çok dinledim. Konu Afgan kadını olunca bolca klişe var. Hem sinema endüstrisinde hem de medyada. Ben bu klişelerin ötesine geçip farklı bir şekilde ifade etmenin yollarını aradım. Çünkü bunlar aslında değinilmeyen ve ortaya, açığa çıkarılmayan, dökülmeyen konular oluyor, kimse bununla ilgilenmiyor çünkü. Filmde olduğu gibi, günlük hayatta da kadınların, eğitilmiş kadınların ya da genç kızların öyküleri hep birbirine benziyor. Bir noktada kesişiyor. Ben gerçek hikâyelerin peşindeyim.”²³¹

Havva, Meryem, Ayşe filmi, 76. Venedik Film Festivali'nin 'Ufuklar' bölümünde yarışmıştır. Afganistan'da çekilen, Afgan yapımı filmin 76. Venedik Film Festivali kapsamında yapılan galasına Hollywood yıldızı Angelina Jolie, destek mesajı göndermiştir:

"Bu zarif ve dokunaklı film, günümüz Afganistan'ında genç kadınların hayatlarını anlatıyor. Evlilik, aşk, dostluk, aile ve annelik sarmalında Afgan kadınlarının letafetini, güzelliğini ve ruhunu sergiliyor. Afganistan'da yapılan her film akıntıya karşı gelmektir. Afganistan'ın geleceğinin henüz muallakta olmasının, kendi evlerinde olduğu kadar toplum içinde de özgürlüğü, bağımsızlığı, güvenliği ve kendi seçimlerini yapmayı hak eden milyonlarca Afgan kadını tehdit ettiğini gösteriyor".²³²

Karimi filmde Afganistan'da çekmeye cesaret isteyen sahneleri de başarıyla filmine dahil etmiştir. Sahra Karimi'nin kendisinin de söylediği gibi yurtdışından gelip Afganistan'da film çekenlerin pek çoğu oradaki savaşı göstermişlerdir, ancak Karimi farklı bir şey göstermeye çalışmıştır, bu da savaşın toplumda yarattığı etkiler, değişimlerdir. Karimi'nin Afgan televizyonuna verdiği röportajda söylediği gibi bu filmin ne kahraman yaratmak ne de mağdur yaratmak gibi bir amacı vardır. Sadece isyan edenleri ve teslimiyeti seçenleri göstermektedir.

²³¹ " Shirbani, M. (2019). روزنامه شرق , امر مهم زنانگی «گفت و گو با صحرا کریمی، کارگردان فیلم «حوا، مریم، عایشه» (Shargh Gazetesi). /https://www.magiran.com/article/3956146

²³² Frater, P. (2019). Venice: Angelina Jolie Gives Shout-Out to Afghan Film 'Hava, Maryam, Ayesha'. Variety. https://variety.com/2019/film/news/venice-angelina-jolie-support-for-afghan-film-hava-maryam-ayesha-1203325879/

4.2.2. Roya Sadat

Roya Sadat, Afganistan'daki Taliban rejiminin düşmesinden sonra uluslararası festivallerde önemli hikâyeleriyle yer alan, başarılı bir Afgan film yönetmendir. Herat²³³ Üniversitesi Hukuk ve Politika bölümünden mezun oldu. 2006'da Güney Kore'deki Asya Film Akademisi'nde okumak için burs kazanır. 20 yaşındayken, ilk kısa filmi سه نقطه “Üç Nokta”'u yönetti. Taliban yönetimi sırasında yazdığı bu film, uluslararası festivallerde ödüller kazandı. 2003 yılında kız kardeşi Alka Sadat ile birlikte Afgan kadınlar tarafından kurulan ilk film şirketi Roya Film House'u kurdu. Alka'nın kısa ve belgesel filmleri 40'tan fazla ulusal ve uluslararası ödül kazandı. Ayrıca, Afganistan'daki ilk “Herat Uluslararası Kadınlar Film Festivali”ni düzenledi. Özellikle de kadınları okumaya ve bilgilerini geliştirmeye teşvik etmek için bir kitap yazdı ve Film Kulübü kurdu.²³⁴

2004'ten beri 60'tan fazla uluslararası film festivaline davet edildi. Batı Herat kentinde bir lise öğrencisi olarak film yapmaya başladı. سه نقطه “Üç Nokta”, uyuşturucu kaçakçılığı yapmak zorunda kalan genç bir kadın hakkında ilk filmi, on yıldan uzun bir süre önce Taliban'ın kontrolü altındaki تنها bir köyde basit bir teçhizatla çekildi سه نقطه “Üç Nokta” filmi , Afganistan'ın en büyük medya holdingi olan Moby Group'un dikkatini çekti. Moby Group, onu iki televizyon dizisini yönetmeye davet etti. Afganistan'da televizyon yapımcılığını da sürdürmektedir. 2007-2008 arasında, Taliban döneminden sonraki ilk Afgan TV dizisi رازهای این خانه “ Bu Evin Sırları ” nın 50 bölümünü ve daha sonra, en iyi Afgan TV dizisi بهشت خاموش “ Sessiz Cennet ” un üç sezonunu yönetti ve ardından 2013 yılında En İyi TV Drama dalında Rumi Ödülü kazandı. 2017 yılında, Locarno Film Festivali'nde ilk kez gösterilen ilk uzun metrajlı filmi نامه ای به رئیس جمهور “Cumhurbaşkanına Mektup”'i yönetti.²³⁵

4.2.2.1. نامه ای به رئیس جمهور “Cumhurbaşkanına Mektup” A Letter To The President

Filmin Künyesi

Yönetmen: Roya Sadat

Yapımcılar: Roya Sadat, Aziz Deldar

Senaryo: Roya Sadat, Aziz Deldar

²³³ Herat Üniversitesi, Afganistan'ın batısında, Herat Eyaletinin başkenti Herat'ta bulunmaktadır.

²³⁴ Roya Film Hose. (2019). Roya Sadat. <http://rfh-c.org/roya-sadat/>

²³⁵ Mashal, M. (2017). In Her Film about Afghan Life, the Woman Slaps Back. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2017/11/26/world/asia/afghanistan-woman-filmmaker.html>

Yapım Yılı: 2017

Oyuncular: Aziz Deldar, Leena Alam, Behzad, Farzana Nawabi, Mamnoun Maqsoudi, Zareen Nory...

Soraya, günümüzde Afganistan'daki kanunları uygulamak için mücadele eden bir kamu görevlisidir. Genç bir kadını, zina yaptığı için suçlayan bir klanın adaletinden kurtarmaya karar verdiğinde, başı derde girecektir ve tutuklanmasına sebep olacaktır. Cumhurbaşkanı'na yazdığı bir mektup ile adalet isteyecektir.²³⁶

Sürekli güvenlik tehditlerine rağmen tamamen Afganistan'da çekilen film, ülkenin dış dünya tarafından şiddet ve savaş ile bilindiği günümüzde toplumunun önemli bir hikâyesini anlatır. Bir kadın tarafından yönetilen ve tamamen kendi kendini finanse eden bir kadın olarak, gelişiminin ilk aşamalarında Afgan bağımsız sinemasına olağanüstü bir örnektir. Bu film, Taliban'ın düşüşünden bu yana Afganistan'da bir kadının yönettiği ilk filmidir. “Cumhurbaşkanına Mektup”, Film, 4 Mart 2018 tarihinde düzenlenen 90. Akademi Ödülleri'nin "Yabancı Dilde En İyi Film Ödülü" kategorisinde yarışmak üzere Afganistan'ın aday adayı olmuştur.²³⁷

Busan Uluslararası Film Festivalinde film ile ilgili Roya Sadat şunları belirtmiştir:

“Elbette Afganistan'da film yapmak tehlikeli, ama imkânsız olmadığını söylemek istiyorum. Güvenlik riskleri ile sınırlandırılmayacak güvenli bir ülkedeymişiz gibi davranırken, elimden gelenin en iyisini yaptım. Kabil'de bir ay içinde iki ya da üç intihar saldırısı olduğu zamanlar da, aynı zamanda huzurlu olduğu zamanlar da vardı. Bu yüzden tahmin etmek çok zor. Filmi yapma hikâyesinin belki filmdeki hikâyeden daha zor olduğunu söyleyebilirim. Bu filmi çok zor bir durumda yaptım çünkü burada anlatmak istediğim, insanların gerçekten söylemesi gereken birçok şey var. Sırf güvenlik riskleri olduğu için sessiz kalmamız ve hikâyelerimizi anlatmamamız gerektiği anlamına gelmez. Sinemaya inanıyorum ve bence dünya sadece Afganistan'ın üzücü haberlerini görüyor: savaş ve Taliban. Bu, ülkenin talihsiz bir gerçeğidir. Fakat hayat devam ediyor ve insanlar umutlu olmalı ve durumu

²³⁶Chinese Shadows. (2017). A LETTER TO THE PRESIDENT. (S 2)

https://docs.wixstatic.com/ugd/bd8d04_10b10c982ba6465c8f4a68895abe0b44.pdf

²³⁷ Berger, L. (2017). Roya Sadat's “A Letter to the President” Is Afghanistan's Foreign-Language Oscar Pick. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/roya-sadats-a-letter-to-the-president-is-afghanistan-s-foreign-language-oscar-pick-c0e7b001482c/>

değiştirmeye çalışmalılar. İnsanlarımın kültürüne gerçekten inanıyorum ve ayağa kalkmamız gerektiğine inanıyorum.”²³⁸

Filmi nasıl finanse ettiği konusunda yönetmen şunları söylemiştir:

“Afganistan dışındaki ortak yapımcıları uzun süre aradıktan sonra ve burada çekim yapma tehlikesi nedeniyle ortak yapımcıları bulamadığımız için, kendimiz yapmaya karar verdik. Bu yüzden filmi Roya Film House ile tamamen kendimiz finanse ettik. Aziz ve ben birikimlerimizi kullandık, arabamızı sattık ve dairemizi ipotek ettirdik. Bu filmi yapmak için elimizden gelen her şeyi yaptık.”²³⁹

“Cumhurbaşkanına Mektup,” ile Sadat, ülkesinin neredeyse var olmayan sinema prodüksiyon altyapısını iyileştirmeye kararlıydı. Ekibin çoğu ya çok az ya da hiç kazanç sağlamadan çalıştı ve 200.000 dolarlık bütçe büyük ölçüde ülkenin sahip olmadığı modern çekim ve post-prodüksiyon ekipmanlarına harcandı. Fakat Sadat’ın karşılaştığı en büyük sorun onun cinsiyetiydi.

“Taliban kadınlara, insan haklarına ve demokrasiye karşıydı... Taliban yıllarında birçok insan Talibanized²⁴⁰ oldu. Bu insanlar şu anda hala Afganistan’da yaşıyor. Bu nedenle, kadınlar için, özellikle medyada çalışanlar için ortam çok rahat değil. Filmlerden söz ederken, erkekler için de kolay değil çünkü hükümetin desteği yok... Fakat Afganistan’daki hikâyelerinin dünyaya anlatılması gerekiyor... “Cumhurbaşkanına Mektup” filminde bunu yapmaya çalıştım. Ama kolay değildi.”²⁴¹

4.2.2.2. Herat- Uluslararası Film Festivali:

Afganistan’da düzenlenen bu festival, dünyanın her yerinden yeni veya yerleşik film yapımcılarını davet ediyor. Uzunluk veya tür üzerinde herhangi bir kısıtlama yoktur. Festivale katılan filmler kadınların hayatlarının bir yönünü ve karşılaştıkları sorunları içermelidir. Sırasıyla Guissou Jahangiri ve Roya Sadat başkanlığındaki Armanshahr Vakfı ve Roya Film House, 7-9 Mart 2013 tarihlerinde, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü kutlayan Herat antik kalesinde, “İlk Uluslararası Kadın Film Festivali-Herat” düzenledi. Asya alt bölgesindeki tek Uluslararası Kadın Film Festivali olan 1. Festival, 20 ülkeden önde gelen film

²³⁸ Chinese Shadows. (2017). A LETTER TO THE PRESIDENT. (S 4)
https://docs.wixstatic.com/ugd/bd8d04_10b10c982ba6465c8f4a68895abe0b44.pdf

²³⁹ Chinese Shadows. (2017). A LETTER TO THE PRESIDENT. (S 5)
https://docs.wixstatic.com/ugd/bd8d04_10b10c982ba6465c8f4a68895abe0b44.pdf

²⁴⁰ Taliban gibi düşünmek onlar gibi devrenmek

²⁴¹ Berger, L. (2017). Roya Sadat’s “A Letter to the President” Is Afghanistan’s Foreign-Language Oscar Pick. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/roya-sadats-a-letter-to-the-president-is-afghanistan-s-foreign-language-oscar-pick-c0e7b001482c/>

yönetmenlerinin katılımıyla, 100'den fazla filminin çekildiği antik İskender Kalp Kalesi'nde gerçekleştirildi. Filmler, 2.000'den fazla seyirci tarafından izlendi.²⁴² İlk iki festival Herat Şehrini eski kalesinde yapıldı, üçüncüsü ise Kabil'de yapıldı.²⁴³

4.2.2.3. Roya Film House (RFH):

Roya Film House (RFH), Bağımsız ve Gelişim Odaklı bir Afgan Film Şirketi, 2003 yılında Afganistan sinemacılık sisteminin ihtiyacını karşılamak ve Afgan halkının mesajlarını kurmaca filmler, Uzun Metraj, belgesel, TV Dizisi aracılığıyla dünyaya taşımak için kuruldu. Roya Sadat ve Alka Sadat kardeşler tarafından finanse edilen Taliban'dan sonra Afganistan'daki ilk Afgan Kadın film Şirketidir. Bu şirketin kilit isimleri, sanat ve profesyonellik tutkusu olan Afganistan, İtalya, Güney Kore, ABD ve Hindistan'da deneyimli ve sinema eğitimi almış Afganlardır. Bu kurucu üyeler, drama, belgesel ve kısa film yapımında en önemli ödüller kazanmıştır. RFH Profesyonel stüdyolar bulunmaktadır (Donatım, Video Düzenleme, Davinci İş İstasyonu, Ses Tasarımı dahil) da-Vinci (renk düzeltme / derecelendirme Makinesi) ve Video-Raw post prodüksiyon Makinesi (Prodüksiyon Sonrası Stüdyomuzu bölgenin en iyi donanımlı stüdyosu yapan) ekipmanlarına sahiptir. Ayrıca RFH, (4K - RAW Black Magic / RED 4K) Sinema Kameraları, HMI Gün Işığı paketi, Hareket ekipmanı (Dolly parça / Vinç) Ses (kayıt / karıştırma) ile üretmek için iyi bir donanıma sahiptir. Şirket olarak 2017 yılında ilk uzun metrajlı filmi çekmişlerdir ve ürettikleri 40 kadar kısa ve belgesel filmler ile 30 uluslararası ödül kazanmıştır. Bu şirket ayrıca, Tolo TV için Afgan diziler de üretirler. TV filmi, dizileri prodüksiyonu yapan, Produce Feature filmi olan tek Afgan film yapım şirkettir. Ayrıca Roya Film House (RFH), yabancı televizyon kanalları ve uluslararası şirketler için de filmler üretmişlerdir. Roya Film House (RFH), Afganistan sineması, film yapımcıları, kadınlar ve çocuklar için uluslararası konferanslardaki atölye çalışmaları, eğitimler ve gösterimler aracılığıyla büyük bir değişiklik yapmakta olduklarını belirtmektedir.²⁴⁴

RFH, bir dizi özel, uluslararası üretim, hükümet ve kişiler için yüksek kaliteli ve yenilikçi içerik üretmek üzere çok çeşitli yerel ve uluslararası üreticiler, yaratıcı yönetmenler, sinematograflar, senaryo yazarları, tasarımcıları, kameramanları / kadınları,

²⁴² Armanshahr, (2013). International women's Film Festival: «Women, most qualified ambassadors of peace». Special issue on Women's Film Festival in Afghanistan - 8 March, (S 4 - 7). https://www.fidh.org/IMG/pdf/armanshahr_29-30_english_-2.pdf

²⁴³ Fest Agent. (2013). Afghanistan International Women Film Festival. https://festagent.com/en/festivals/afghanistan_women

²⁴⁴ Roya Film Hose. (2019). Roya Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

aktörleri / aktrisleri ve bestecileri ile çalışmıştır. RFH Key çalışanları, Uluslararası ve Ulusal Film festivallerinde büyük deneyime sahiptir ve 2007-2008-2009 yılları arasında Kabil Uluslararası Film Festivali'nin önemli bir parçası olmuştur. RFH 100'den fazla filmleri festivallere katılmış ve ekibi, dünya çapındaki birçok film festivalinde Ulusal ve Uluslararası jüri üyeliği yapmıştır. RFH, 2013 ve 2014 yıllarında düzenlenen ve 2015'te başarılı bir şekilde gerçekleştirilen Kabil'de Uluslararası Kadın Filmleri Festivali'nin kurucusudur.²⁴⁵

4.2.3. Alka Sadat

Alka Sadat, filmlerinde ülkesindeki sosyal sorunları ve adaletsizlikleri, özellikle de kadınların ve çocukların karşılaştığı zorlukları araştıran, ödüllü bir Afgan belgeselcidir. Sadat, insan haklarına odaklanan bağımsız bir Afgan Film Şirketi olan ve yukarıda bahsedilen Roya Film House (RFH)'u kurdu ve ilk Afganistan Uluslararası Kadın Filmleri Festivali'ni koordine etmiştir.

1988'de Afganistan'ın Kuzeyinde Herat kentinde doğan Sadat, Taliban rejiminin 2000 yılında iktidara geldiğinde küçük bir çocuktur. Annesi onun ve kız kardeşlerinin eğitimsiz kalmasını istemiyor, annesi evde eğiterek kanunları çiğniyorlardı. Taliban rejimi ortadan kalktığında, Sadat, kız kardeşi Roya Sadat ile birlikte film çekmeye başladı ve 2003'te Roya Film Evi'ni (RFH) kurdu. Ayrıca 2003 yılında “سه نقطه” *“Üç Nokta”*, filminde kostüm tasarımcısı olarak çalıştı. Sadat'ın ilk belgesel filmi 2005 yılında “شماره اول” *“First Number”*, Afgan Barış Ödülü'nü aldı. Bunu, daha sonra yazdığı, yönettiği ve 2005 yılında çektiği *Biz-Post-Modernist* “We-Post-Modernist” bir kısa film, Kabil Film Festivali'nde En İyi Kamera Çalışması ödülünü aldı.²⁴⁶

2006 yılı belgeseli “*Ma By For You*”, uluslararası film festivallerine katılmaya davet edildi. Bir sonraki belgeseli olan 2006 yılında “*1,2,3?*”, İtalya'daki Uluslararası Trevignano Film Festivali'nde, Bahreyn İnsan Hakları Uluslararası Film Festivali'nde ve Kazakistan'daki Uluslararası Almatı Film Festivali'nde En İyi Film seçildi. Sadat'ın 2008-2009'daki “*Half Value Life*” filminde kadınların Afganistan'da nasıl yaşadıklarına odaklandılar. Film, altı festival ödülü kazandı: En İyi Yönetmen, Kabil Uluslararası Film Festivali (2008) Uluslararası Genç Yetenek Yarışması - Nesil DOK, Afganistan Film Festivali (2008); En İyi Film, Mısır Film Festivali (2008); En İyi Film,

²⁴⁵ Roya Film Hose. (2019). Roya Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

²⁴⁶ Bachechi, C. (2014). ALKA SADAT: EMPOWERING WOMEN IN AFGHANISTAN THROUGH FILM. Bpeace. <https://www.bpeace.org/blog-afghanistan/280-alka-sadat-empowering-women-in-afghanistan-through-film>

Bilder vom Film festivali, Almanya (2009); Kamu Özgürlükleri ve İnsan Hakları Ödülü, Aljazeera Uluslararası Belgesel Film Festivali (2011); ve Birincilik, Women's Voices Now Film Festival, Los Angeles (2011) ödülleri kazandı.²⁴⁷

2008'den 2009'a kadar Panga Vakfı ile birlikte çalışan Sadat, Kabil Film Festivali'nde En İyi Yönetmen ödülünü aldığı 2009 yılında *Çölde Bir Kadın Şarkı Söylüyor* “*A Woman Sings in the Desert*” adlı bir belgesel film çekti. 2009'da İtalya'da film yapımı okurken, Treviso'da İranlı şarkıcı Mohsen Namjoo hakkında bir film yaptı. 2010 yılında Colours Dergisi'nde (İtalya merkezli) eleştirmen olarak çalışmaya başladı ve 2010 yılında kısa bir belgesel olan *Kabil Denizi* “*Kabul Sea*” 'i yaptı. Aynı yıl Afganistan'ın en popüler televizyon kanalı olan Tolo TV'de *عقاب چهار Dört Kartal* “*Eagle 4*” 'i çekti.²⁴⁸ 2011 yılında, Sadat'ın uzun metrajlı belgeseli, 35 yıl sonra, Afgan yargı sisteminde aile hukuku eksikliğinden kaynaklanan mücadeleleri ele aldı. Ertesi yıl, Sadat Afgan müzisyen ve film yapımcısı Rafi Behroozian ile 2012 yılında kısa bir belgesel *Görgü Tanığı* “*Eye witness*” üzerinde çalıştı. 2012'den 2013'e kadar, Sadat, Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu için Afganistan'ın *Afganistan: On Yıl Sonra* “*Afghanistan: Ten Years On*” belgesel dizisinde, UN kurumlarının ve uluslararası toplumun Afganistan'ın ülkeyi ve kurumlarını yeniden inşa etmesine yardımcı olma çabalarını araştıran üç film yaptı: 2012 yılında *Kadınlara Karşı Şiddet* “*Violence against women; 10 years on*” ve “*Afganistan'da Çocuklarda 10 yıl*” “*10 years on Children in Afghanistan*” Polise Karşı Şiddetin Önlenmesi konularıyla ilgili filmler yönetti. İtalya'daki Asiatica Film Festival jüri üyeliği ve Afganistan 2013'te Afgan Çağdaş Sanat Ödülü jüri üyeliği yaptı.²⁴⁹

4.2.3.1. قصه‌های شب افغانستان “Afganistan Gece Hikâyeleri” Afghanistan Night Stories

Filmin Künyesi

Yönetmen: Alka Sadat

Yapımcılar: Roya film House

Yapım Yılı: 2015

Tür: Belgesel, Savaş

²⁴⁷ Bachechi, C. (2014). ALKA SADAT: EMPOWERING WOMEN IN AFGHANISTAN THROUGH FILM. Bpeace. <https://www.bpeace.org/blog-afghanistan/280-alka-sadat-empowering-women-in-afghanistan-through-film>

²⁴⁸ Catalogue IDFA 2015 . (2015). International Documentary Filmfestival Amsterdam 2015, https://issuu.com/idfa/docs/catalogue_idfa_2015/149 https://issuu.com/idfa/docs/catalogue_idfa_2015/149

²⁴⁹ Film Free way. (2019). Director Biography - Alka Sadat. <https://filmfreeway.com/808359>

"Afganistan Gece Hikâyesi", belgeseli ağırlıklı olarak gece görevlerinde ülkelerinin düşmanlarıyla savaşan Afgan ordusunun küçük bir askeri komando grubunu konu alıyor. Bu belgeselin hikâyesi savaş, aşk, yaşam ve ölümdür. Bu seçkin savaşçılara ve şimdiye kadar nadiren söz ettikleri umutlara ve hayallere eşi görülmemiş bir bakıştır.

Film, Afgan ordusu içinde Taliban ve diğer şiddet yanlısı milislere karşı savaşmak için özel bir komando birliğinin hayatı anlatır. Bir kadın olarak askerler arasında yer alan Alka Sadat, Afgan komando kampındaki günlük hayatı kaydeder ve erkekleri tehlikeli, genellikle gece görevlerinde izler. Askerlerin sürekli beklemede olduğu bu askeri operasyonlar, kampın günlük rutini ile keskin bir tezat oluşturur. Isık çalan bir asker saçlarını banyo aynasında düzeltir; dışarıda erkekler voleybol oynar ve fare hareketsiz ortamda yüksek sesle çınlayan güvercinlerle uğraşır. Sadat, erkekleri ayrı ayrı kamera önüne koyuyor ve burada aşklarından, ailelerinden, modern çağın fırsatlarından ve güvenli bir gelecekle ilgili büyük hayallerinden sessizce konuşuyorlar. Her şey, yinelenen emirler ve askerleri sadece iki seçeneğe sahip oldukları alışılmadık bir bölgeye bırakmak için gelen helikopterlerle noktalanıyor: Öl ya da öldür.²⁵⁰ Bu belgeselde Afganistan'daki durum anlatılır, Afganistan'ın sınırlarında olan savaşlar Taliban ile olan savaşlarda günde en az 50 kişi ölmektedir.

Bu belgeselde bir komando kendi hikâyesini şöyle anlatır:

Babam ve annem benim Kaman'da olmamı istemiyordu. Öldürüleceksin diye korkuyordu ama bak ben kaç yıldır çalışıyorum bir şey olmadı.

Kendi ailesini ve çocuklarını çok özlediğinden bahsederken bir sonraki sahnede Taliban ile bir savaşta bu komando ölür ve onun cenazesini görüyoruz, ailesi, babası ve iki küçük çocuğu hepsi ağlamaktadır.

Yönetmen, 2013-2014 yılları arasında IBF Proje Fabrikası için seçilen “Afganistan Gece Hikâyeleri” çekimine başladı. Ebu'da düzenlenen “Terörle Mücadele Kurbanlarının Korunması ve Desteklenmesine İlişkin Uluslararası İşbirliğinin Desteklenmesi ve Güçlendirilmesi” konulu bir UNODC bölgesel çalışmada Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ın üst düzey yetkilileri ile bazı Uluslararası uzmanların görüşmesine Dabi, Birleşik Arap Emirlikleri 2014 katıldı. 2014'ten sonra Kolombo'daki Gençlik ve İnsan Hakları Konferansı Güney Asya Zirvesi'ne katıldı ve *Yıllarca Mücadele* ve *For Live* belgesel filmlerini yönetti. 2015 yılında seçkin Afgan Ordusu komandoları, “Afganistan Gece

²⁵⁰Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali. (2020). Afghanistan-Night-Stories <https://www.idfa.nl/en/film/b4f4ec04-7765-436d-ba85-e52d098567df/afghanistan-night-stories>

Hikâyeleri” Afghanistan Night Stories yapıldı. İngiltere'deki Londra Feminist Film Festivali'nde jüri, Afganistan'da 60 İkinci Film Festivali'nde jüri üyeliği yaptı. Sadat, 2013 yılından bu yana(2019) Roya Film House'un başkan yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Afganistan Uluslararası Kadın Filmleri Festivali-Koordinatör, 2013'ten beri yürüyor. *“Afghanistan Gece Hikâyeleri”*, ABD'deki 49. Yıllık Worldfest-Houston 2016'da prestijli bir Gold Remi ödülü kazandı.²⁵¹

Ödüller

2016: Stockholm'deki Afgan Uluslararası Film Festivali'nde en iyi uzun metrajlı belgesel film
2016: ABD'deki 49. Yıllık Worldfest-Houston 2016'dan (Afganistan Gece Hikâyeleri) GOLD REMI ödülü
2011: Kamu Özgürlükleri ve İnsan Hakları Ödülü, Aljazeera
2011: Uluslararası Belgesel Film Festivali (Yarı Değerli Yaşam)
2011: Birincilik, Belgeseller, Kadının Sesleri Şimdi Film 2011: Festival, Los Angeles (Yarı Değerli Yaşam)
2011: Kabil'de İnsan Hakları Film Festivali (Half Value Life)
2009: En İyi Film, Bilder - Film Festivali, Almanya (Half Value Life)
2009: En İyi Film, Mısır Film Festivali²⁵²

4.2.4. Shahrbanoo Sadat (Seher Hanım Saadet)

Shahrbano Sadat (Seher Hanım Saadet) Afgan kökenli yazar ve yönetmendir. 18 yıldır Afganistan'da yaşayan Sadat 1991 yılında Tahran'da dünyaya gelmiştir. Ailesi Afganistan'ın Sovyetler Birliği ile savaşı (1979) döneminde İran'a mülteci olarak gitmiştir. O da kardeşleri gibi İran'da doğmuştur. Ancak 11 yaşında Afganistan'a dönen Shahrbano Sadat,²⁵³ Tesadüfen sinemayla tanışır:

“Liseyi bitirdikten sonra üniversite okumak için Kabil'e gittim. O dönem Fizik okumak istiyordum ama yanlış sınavdan geçtim. O da sinema ve tiyatroydu. 3 dönem orada okudum. Sonra beni üniversiteden attılar.

²⁵¹ Roya Film Hose. (2019). Alka Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

²⁵² Roya Film Hose. (2019). Alka Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

²⁵³ Rico, G. (2019). Cannes 2019 Women Directors: Meet Shahrbanoo Sadat – “The Orphanage”. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/cannes-2019-women-directors-meet-shahrbanoo-sadat-the-orphanage/>

Çünkü Afganistan'ın en popüler kanalında çalışıyordum. O dönemin en büyük şovunun da yapımcısıydım. Bu yüzden hocalarımın birçoğunun şahsi olarak benimle sıkıntısı oldu. Okul ve sistemiyle ilgili birçok eleştirim vardı. Bunu sık sık dile getiriyordum ve en sonunda beni attılar.”

Daha sonra üç ay boyunca Kabil’de Fransız Büyükelçiliği’nde belgesel sinema eğitimi almıştır. O günleri anlatan Shahrano Sadat elinde güçlü bir projesi olduğunu ancak bunu nasıl değerlendireceğini bilmediğini söylüyor:

“İnternette kendime bir hesap açtım ve film nasıl çekilir araştırmaya başladım. Google şans eseri beni Cannes Film Festivali’nin sayfasına ulaştırdı. Ne olduğuna dair en küçük bir fikrim yoktu. Cinefoundation diye bir bölümleri vardı. 12 genç yönetmen alıyorlardı bu bölüme. Şartlar arasında yönetmenin ilk veya ikinci uzun metrajlı filmini çekecek olması, orta derece İngilizce bilmesi ve Paris’e vizesinin olması yer alıyordu. Ben de bunların hepsi vardı. Başvurumu tamamladım ve dosyama arkadaşlarımla daha önce çektiğim kısa filmimi de ekledim. Başvurumdan 3 ay sonra beni oraya davet ettiler. Orada festivalin uzun yıllar direktörlüğü yapan Gilles Jacob ile tanıştım. Bir mülakat yapıldı ve başarıyla geçtim. Kısacası Cinefoundation aslında benim Afganistan’dan sinemaya hatta Avrupa’daki bütün bağlantılara geçişimdeki en büyük temel oldu.”

Bulduğu fon destekleriyle ilk uzun metrajlı filmi *Kurt ile Kuzu*’yu çeken Shahrano Sadat bu süreci şöyle anlatıyor:

“Ekibi toparlayarak Tacikistan’a gittim. Film orada çekti. Afganistan’da teröristlerin en büyük isteği kalabalıklardır. Film ekibini Afganistan’a getirdiğiniz zaman doğrudan bir hedef haline gelirsiniz. Ben de bunu yapmak istemedim.”

İlk uzun metraj filmi 2016 yılında گرگ و گوسفند “Kurtla Kuzu”, Shahrano Sadat bu filmiyle 2016 yılında Cannes Film Festivali’nin Directors Fortnight bölümünde en iyi film seçilmişti. O zamanlar yirmi yaşında, program için seçilen en genç yönetmendi. گرگ و گوسفند “Kurtla Kuzu”, “Asya Pasifik Sineması Ödülleri’nde, Chicago Uluslararası Film Festivali’nde ve CPH: DOX’ta ödül aldı.²⁵⁴

4.2.4.1. گرگ و گوسفند “Kurtla Kuzu” Wolf and Sheep

Filmin Künyesi

²⁵⁴ Demirtaş, A. (2019). Savaşın ortasında bir yetimhanede... Star. <https://www.star.com.tr/cumartesi/savasin-ortasinda-bir-yetimhanede-haber-148>

Yönetmen: Shahrano Sadat

Senaryo: Katja Adomeit (hikaye ve senaryo işbirliği), Daniel Borgman (hikaye ve senaryo işbirliği)

Yapım Yılı: 2016

Oyuncular: Sediqa, Qodrat, Amina...

Afganistan’da bir vadide, dağların arasında iki köy vardır. Köydeki çocuklar kuzuları ve keçileri zengin ailelerden teslim alıp dağlara otlatmaya götürür. Dağlarda kurtların olduğunu bilmek çocukları her zamankinden daha temkinli olmaya iter. Çocuklardan birinin adı Basira’dır. Basira’nın arkadaşı yoktur çünkü onun babaannesinin zamanında kötü bir ruhu yaraladığı için lanetlendiğini düşünürler ve bu lanet tüm aileye yayılmıştır. Basira’nın gözleri pekiyi görmez ama bunun farkında değildir. Çünkü bunu fark edebilmesi için arkadaşları olması lazımdır, ama o yalnızdır. Yusof ise en küçüklerden birisidir. Sekiz yaşında olmasına rağmen en iyi atış yapan odur ve diğer tüm çocuklar ona öykünür. Yusof’un annesi iki eşi ve sayısız çocuğu olan yaşlı bir adamla evlidir ve bu adam Yusof’u ve kız kardeşini evde istemez. Annesinin Yusof’un üvey kardeşine gönderdiği bir mektup üzerine bu kardeş Yusof’u şehir dışına götürmek için gelir ve Yusof arkadaşlarına veda bile edemedi yola koyulmak zorunda kalır.

Kurt ve Kuzu, Afganistan’ın küçük bir kasabasında olan olayları ve o bölgenin günlük yaşantısını göstermektedir. Bu bölgede neyin yapıldığı neyin yapılamayacağı üzerinedir; gelenekler, inançlar ve değerler üzerine küçük detaylar içerir.²⁵⁵

4.2.4.1. پرورشگاه “Yetimhane”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Shahrano Sadat

Senaryo: Shahrano Sadat

Yapım: 2019

Oyuncular: Anwar Hashimi, Yama Yakmanesh, Fridoon Muradi...

Film, 1980’lerin Kabil’inde geçer. Bollywood meraklısı, sinema âşığı bir çocuğun hikâyesidir. İşgal altında bir ülkede geçer. Kendi yaşamından da izler taşır. Film, Kabil’de sinemada bilet kesen bir çocuğun polis tarafından Sovyetlerin işlettiği bir yetimhaneye

²⁵⁵ Beyazperde. (2019). Özet ve Detaylar. Kurtla Kuzu. <http://www.beyazperde.com/filmler/film-246575/>

götürülmesiyle gelişen olayları anlatır. Afganistan'ı hiç bilmediğimiz, tahmin etmediğimiz bir yönüyle üstelik Bollywood mizansenleri ve müzikleriyle ele alan filmidir.²⁵⁶

İkinci uzun metrajlı filmi *Yetimhane*'nin ilk gösterimini Cannes Film Festivali'nde yapan genç yönetmen bu filmi ise şöyle anlatıyor:

“Afganistan’da 80’ler boyunca ve 90’ların başında Rus yanlısı hükümet dönemi idi. 1989’da Ruslar Afganistan’ı işgal etti. Geldiler ve Sovyet yanlısı hükümeti desteklediler. Bu filmde bahsedilen yetimhaneyi o dönem Sovyet destekli olarak seçilen Afgan Cumhurbaşkanı kurdu, eşi de bu yetimhanenin yöneticisiydi. O dönem 10 yıl boyunca Kabil dışında tüm ülkede Sovyetler ile Afganlar arasında savaş vardı. Dolayısıyla birçok yetim çocuk kaldı. Ve bu yetimleri de Afganistan’ın dört bir yanından toplayıp bu yetimhaneye getirdiler. Burada onlara iyi bir komünist olma eğitimi veriliyor, Sovyet yanlısı olarak yetiştiriliyordu. Filmde asıl anlatılan kişi benim arkadaşım ve 8 sene boyunca bu yetimhanede yaşamış biridir. Ruslar ülkeden gittikten sonra Sovyet yanlısı hükümetin Mücahit ile mücadele etmesi gerekti. Dünyadan hiçbir destek yoktu. O dönem Sovyetlere karşı olan İran, Pakistan ve Amerika Mücahit’e para akıtmaya başladı ve 3 yıl sonra hükümet düştü ve böylece Mücahit Kabil’e girdi. İlk yaptıkları şey hükümet binalarını işgal etmek oldu. Yetimhane de onlardan birisiydi. Mücahitler bu yetimhaneyi işgal edip bir asgari üs haline getirdiklerinde arkadaşım da oradan kaçtı. O dönem yaşadıklarına dair 800 sayfalık anılarını yazmıştı ve o defteri bana teslim etti. Filmin görünmeyen arka planında bunlar var. Ama filmde asıl anlattığım Afganistan’ın o kırılma dönemindeki günlük hayat. Arkadaşımdan verdiğim o 800 sayfalık defterden 5 film projesi çıkardım. Bunların da ikisini çektim.”

26.’sı düzenlenen Uluslararası Adana Altın Koza Film Festivali’nde “Kadın Gözünden Afganistan” bölümünde *Yetimhane* adlı filmi gösterildi.²⁵⁷ Sharbano Sadet, Afganistan’da yapılan veya Afganistan hakkında yapılan filmler hakkında ise şunları belirtir:

Afganistan’a gelince, uluslararası ve hatta Afgan film yapımcıları büyük, devasa konular hakkında çok net bir şekilde konuşmaları gerektiğini düşünüyor. Benim düşünceme göre, Afganistan bakirdir. Ve elbette Afganistan daha iyi hikâyeleri hak

²⁵⁶ WARD, Sh. (2019). "The Orphanage": Cannes Review. Screendaily.

<https://www.screendaily.com/reviews/the-orphanage-cannes-review/5139561.article>

²⁵⁷ Demirtaş, A. (2019). Savaşın ortasında bir yetimhanede... Star. <https://www.star.com.tr/cumartesi/savasin-ortasinda-bir-yetimhanede-haber-148>

ediyor. Umarım - Afganistan ve kendim için - bir gün tüm bu anlatılmamış hikâyeleri dünyayla paylaşmak için kendi sinema dilimizi buluruz.²⁵⁸

4.2.5. Sahra Mani

Sahra Mani Kuzey Afganistan'da yer alan Mezarı Şerif şehrinde doğmuştur. Kuzey Afganistan'da yer alan Cevizcan (Jawzjan) eyaletinden olan ebeveynleri evlendikten sonra Mezar-ı Şerif'e taşınan Hazara Türklerindendir. Ailesi, güvenlik yetersizliği nedeniyle iki yaşında İran'a göç etmiş, Sahra Mani ilk ve orta öğrenimini İran'da tamamlamış ve okuldan sonra işletme yönetimi eğitimine devam etmiştir. Sekiz kardeşin dördüncüsü olan yönetmen "15 yaşındayken her zaman İran'dan ayrılmak istedim, akademik çalışmalara devam etme özgürlüğüm vardı" dedi. Sahra, İran'daki göçmenlere yapılan muameleden bıkmıştı. Temel özgürlüklerine sahip değildi ve hedeflerine ulaşmak için başka bir yere taşınmak istedi.²⁵⁹

Sahra Mani birçok kez festivallerde ödül almış belgesel filmlerin yönetmenidir. Ayrıca bir yapımcıdır ve şirket kurmuştur: Afganistan Belgesel Film Evi. Sahra Mani, şirketi hakkında şunları söylemektedir:

*"Bu benim Kabil'deki küçük yapım şirketim, belgesel çekiyoruz ve film yapımcılarının filmlerini yapmalarına yardımcı oluyoruz, bazıları burada çekim yapmak istiyor ve orada olamazlarsa, onlar için çekim yapıyoruz. Ayrıca genç film yapımcıları için birçok atölye çalışması düzenleniyor ve Afganistan'da birçok film festivali düzenliyoruz."*²⁶⁰

Londra'da Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde dijital sinema prodüksiyonu ve dağıtım lisansı ve belgesel film yapımı üzerine yüksek lisans derecesi aldıktan sonra, Londra'dan edindiği deneyimi ülkesinin hizmetine sunmak için Afganistan'a döndü. Kabil Üniversitesi'nde *A Window to Peace "Barışa Bir Pencere"* film festivalinin organizatörü oldu. Filmleri ülkesi Afganistan'a adanmıştır ve özellikle kadın ve çocuk haklarına ve eğitime

²⁵⁸ Rico, G. (2019). Cannes 2019 Women Directors: Meet Shahrbanoo Sadat – "The Orphanage". Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/cannes-2019-women-directors-meet-shahrbanoo-sadat-the-orphanage/>

²⁵⁹ Frahn, F. (2018). «صحرا مانى»، کارگردان «هزار یک زن چون من»؛ صدای سکوت زنان افغان و «روزی که کابل بخواند». Khabarnama. <https://khabarnama.net/blog/2018/08/20/sahra-mani-director-of-a-thousand-girls-like-me/>

²⁶⁰ Rico, G. (2019). Full Frame 2019 Women Directors: Meet Sahra Mani – "A Thousand Girls Like Me. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/full-frame-2019-women-directors-meet-sahra-mani-a-thousand-girls-like-me/>

odaklanmaktadır. Sahra, festivallerde aday gösterilen yaklaşık 12 filmin yönetmeni / yapımcısıdır.²⁶¹

Sahra Mani, Afgan sinemasının durumunu ve kendi sinemasını öyle tanımlıyor:

*“Afganistan'daki sinema bir mafya haline geldi ve Afgan hükümeti sinemaya herhangi bir fon ayırmadı ve bu da düzensizliğe ve eşitsizliğe neden oldu. Sinemada sadece bir yönetmen değil, Afganistan sinemasının hala sahip olmadığı birçok olanak var, profesyonel bir teknik ekip yok. Hükümet bunu ciddiye almalı.”*²⁶²

Sahra Mani Filmleri:

- 2009 سینمای دیوید "David Sineması" David Cinema, kısa belgesel
- 2010 بادبادک "The Kite " (Uçurtma) kısa kurgu
- 2011 طلاق قلبی "Divorce By Heart " (Kalbtan Boşanma), kısa belgesel
- 2011 مدرسه کالو "Kaloo okul " kaloo School
- 2012 مکثی که وجود نداشت "Pause That Never Exist " (Duraklama yoktu.), kısa belgesel
- 2012 ریتم لندن "Rhythm Of London" (Londra Ritmi),
- 2012 آن سوی برقع "Beyond The Burqa " (Burka Ötesinde)
- 2016 شب طولانی "Long Night " Uzun Gece, deneysel
- 2017 هزار و یک زن چون من " Benim Gibi Bir Bin Kız " "A Thousand Girls Like Me"

4.2.5.1. هزار و یک زن چون من " Benim Gibi Bir Kız" A Thousand Girls like Me

Filmin Künyesi

Yönetmen: Sahra Mani

Yapımcılar: Sahra Mani, Nicole Levigne, Khosraw Mani, Martin Vidalenc, Emmanuel Quillet

Yapım Yılı: 2018

Tür: Belgesel

Çekimi üç yıl süren bu belgesel, on yıldan fazla bir süredir babası tarafından fiziksel ve cinsel tacize uğramış, iki çocuk ve birden fazla hamilelikle sonuçlanan bir Afgan kadın olan 23 yaşındaki Khatera'nın hayatını konu alır. Bu tür davalarda kadınların

²⁶¹ A Thousand Girls Like Me. (2017). SAHRA MANI Biographie. (S 19).
<http://base.autourdu1ermai.fr/docs/dp-a-thousand-girls-like-me-602.pdf>

²⁶² Rico, G. (2019). Full Frame 2019 Women Directors: Meet Sahra Mani – “A Thousand Girls Like Me. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/full-frame-2019-women-directors-meet-sahra-mani-a-thousand-girls-like-me/>

suçlanmasını haklı gösteren bir yargı sistemine rağmen, kadın suçluyu adalete teslim etmeye kararlıdır. Hikayesini halka açmaya çalışır. Televizyonda röportaj yaptığında, gazeteci, tacizi neden daha önce bildirmediğini sorgular. Davası mahkemeye gittiğinde onu yalan söylemekle suçlarlar. Kendi erkek kardeşleri de ailesini lekelediği için onu suçlarlar; amcaları onu ve annesini ölümle tehdit eder. Bu ezici kültürel, yasal ve aile baskısına rağmen, kız, annesi ve onun gibi binlerce genç kadın adına hala savaşıır. Her şeye rağmen bir cesaret ve direnç hikâyesidir.

Toplumsal yaşamda kardeşler ve amcalar tarafından desteklenen baba, çatısı altındaki tüm kadınların yaşamlarına veya ölümlerine karar verme yetkisine sahiptir. Kızların evliliğini, çalışmalarını, okula ya da sağlık hizmetlerine bile erişimini baba belirler.

Tecavüz kurbanlarının Kabil'deki hapisyanede kötü muamele görmelerinin nedeni en kötü şiddete maruz kalsalar da, bu genç kadınların aile kurumunun itibarına ihanet etmekten suçlu oldukları kabul edilir. Kırsal kesimde mağdur olan kişi taşlanabilir, ancak daha modern olduğunu iddia eden Kabil'de tecavüzcü, bazen hapse atılabilir.

4.3. Dördüncü Bölümün Genel Değerlendirmesi

Afganistan'ı yaklaşık yarım asırdır savaş alanına çevirerek kadim medeniyetin yok edilmesine ses çıkartmayan Batı, yapmış olduğu küçük miktardaki insani yardım ile yaşanan olumsuzluklarda kendi sorumluluğunu gizlemeye çalışmıştır. On yıllardır bitmeyen vekalet savaşları ile Afgan kültürü ve kimliğinin her türlü zulüm altında yok olup gitmesine rıza göstermeyen insanların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Bunların önemli bir kısmını görsel işitsel alanda faaliyet gösteren kişiler oluşturur.

Yukarıda sayılan kadın yönetmenlerin de erkek yönetmenlerde olduğu gibi Avrupa ve Rusya'da eğitim aldığı görülmektedir. Evrensel değerleri ülkelerinin gelişmesi için aktarmaya çalışırken bazıları Batılılar gibi oryantalizmin etkisinde kaldıkları eserleri üretmişlerdir. Ancak cesur Khatera neslinin kadınları ve özellikle yönetmen Sahra Mani, Kabil'den sinema aracılığıyla Afgan toplumunu en iyi şekilde dönüştürebilenlerdendir.

Görüldüğü gibi Afgan kadın yönetmenler de filmlerinde toplumsal olayları ele alırlar. Özellikle kadının Afganistan'da yaşadığı olumsuzluklar ve hak arayışına odaklanırlar. Savaş teması doğrudan filmlerinde işlenmese de savaşın coğrafyadaki etkisinin toplumsal hayata olan yansımaları daha çok görünürdedir. Diğer yandan kadın sinemacıların

Afganistan’da kurdukları şirketler, düzenledikleri festivaller ve yaptıkları filmlerle birlikte Afganistan sinemasının gelişimine de katkıda bulunmayı amaçladıkları söylenebilir.



5.BÖLÜM: AFGANİSTAN'A DIŞARIDAN BAKIŞ: DİĞER ÜLKE SİNEMALARINDA AFGANİSTAN TEMSİLİ

Afganistan genel olarak dış dünyadan bakıldığında gizemli ve dışa kapalı bir ülke olarak tanınmaktadır. Afganistan ile ilgili filmler doğuda ve batıda pek çok ülkede yapılmakta ve farklı bakış açıları içermektedir. Bu bölümde Afganistan üzerine yapılmış olan filmlerin Afganistan'ı nasıl ele aldıkları ve nasıl tasvir ettikleri öne çıkan film örnekleri üzerinden incelenecektir. İncelenmek üzere seçilen filmlerde dikkat edilen nokta farklı bakış açıları içermesi ve farklı coğrafyalardan örnekler olmasıdır. Ele alınan sinemalar iki dönem üzerinden değerlendirilecektir. Afganistan'ın Amerika Birleşik Devletler başta olmak üzere dünyada değişen algısı sebebiyle Taliban öncesi ve Taliban sonrası olarak ayrılmıştır. Bu başlıklardan ilki Afganistan ile kültürel yakınlığı olan ve aynı dilin konuşulduğu İran sinemasının Afganistan'a bakışı üzerinedir, ardından yine yakın coğrafyadan Hindistan sinema endüstrisi Bollywood'un Afganlara ve Afganistan tasvirine bakılacak ve en son da Batı sinemasındaki Afgan ve Afganistan temsili filmler üzerinden değerlendirilecektir.

5.1. İran Sinemasında Afganistan'a ve Afganlara Bakış

Afganistan ile aynı coğrafyada yer alan İran hem Afganistan'ın komşusu hem ortak dile sahip hem de kültürel açıdan giyim kuşam, din gibi ortaklıklara sahiptir. Diğer yandan da ortak sosyal sorunları da vardır. Afganistan'daki savaşlar nedeniyle İran'a çok sayıda Afgan göç etmiştir. İran sinemasında Afganların da oyuncu olarak yer aldıkları görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu bölüm iki döneme ayrılarak incelenecektir, Taliban Çöküşü öncesi yani 2001 öncesi ve Taliban Çöküşü sonrası, 2001 Sonrası.

5.1.1 Taliban Çöküşü (2001) Öncesi İran Filmlerinde Afganlar/Afganistan:

İran-İrak Savaşı'nın 1988 yılında sonlanması ile İran'ın ekonomik durumu da iyileşmeye başlamıştır. Bu gelişme, çoğu İranlı film yapımcılarını aşk temalı filmler yapmaya yönlendirmiştir. Ancak bir zaman sonra film yapımcılarının aşk temalı filmleri çokça tekrarlanan bir konu haline gelmiştir. Böylece 20 yıldan fazla bir süredir İran'da yaşayan unutulmuş Afgan göçmen topluluğu savaş sonrasında sinemacıların dikkatini çekmiştir. Bu dikkat ilk önce basında başlayıp, Afgan şiiri ve müziğine kadar uzanmıştır.

İran sinemasında Afgan imajı her zaman acıklı, bazen alçakgönüllü ve zaman zaman da aşağılayıcı, bazen gerçekçi, bazen de abartılı idi. 1988'de Afganistan ile ilgili İran'da çekilen ilk film aşağıda da detaylı olarak incelenecek olan “*نلم برای پسر تنگ شده*” (Oğlumu Özlüyorum)’dur. Alireza Zare Mirkabadi'nin yönettiği, Afgan gençlik grubu tarafından (Afgan İşler Genel Merkezi) kurumsal desteği ve Kerman valisinin yardımcısının yardımıyla yapılmıştır.²⁶³

Oğlumu Özlüyorum filminde, hikâye anlatımı ve kahramanlık söylemi açısından, film anlatısı İran savaş filmlerindeki anlatılara benzerdir. Filmde, ailesini terk eden kahraman, cihad yolunda ilerler. Film, teknik açıdan zayıftır. O yüzden çok beğenilmemiştir. Ancak Afgan mültecilerin ilk dehşet verici ve ürkütücü temsili Mohsen Makhmalbaf'ın üç bölümden oluşan *دستفروش “Seyyar Satıcı”* 1989 yılındaki filminde görülmektedir. Bu filmde, Afgan mülteciler, yaşamak için kamyonların altında uyurlar. Afgan Mülteciler kamyon tekerleklerinin altına yatarak kamyonların kendilerine zarar vermesini neden göstererek kamyonculara para talep ederler. Bazen de gerçekten kamyon altında büyük zarara uğrarlar. Filmde yer alan Afganların görüntüsü genellikle solgundur. Üçüncü bölüm öncesinde Afganlar genel olarak para için her şeyi yapabilecek hatta kendilerine bile zarar verebilecek karakterler olarak görülürler. Filmin üçüncü bölümünde, Tahran'ın güneyinde bir kafede Afganlar'ı tutuklamak için gelen polis baskın sahnesi vardır ki bu sahnede polislerin Afganlara kötü muamelesi de görülür.²⁶⁴

Genel olarak bakıldığında Afganlar İran'a gelmiş göçmenlerdir. Afgan göçmenler İran hükümeti için bir gün mutlaka ülkelerine geri dönmeleri gerekenlerdir. İran sineması, İran'daki ideolojik atmosfere göre Afgan mülteciler denen bir fenomenle de ilişkilendirilmiştir. İran sineması bazı dönemler Afganlara hiç yer vermemiş konu olarak ele almamış bazen de Afganları kötü ya da gerçekdışı olarak tanımlamış bazen de daha gerçekçi biçimde ele almıştır.

Aşağıdaki bölümde İran sinemasından Afgan temsiliinin konu ve bakış açısı olarak farklı oldukları için örneklem olarak seçilen altı film incelenecektir.

²⁶³ Jadid Online. (2007). *افغان ها در سینمای ایران*.
http://www.jadidonline.com/story/23012007/fq/afghans_in_inranian_movies

²⁶⁴ Tasnim news. (2014). *توحیدی: مخملباف، به تصویر افغانستانی‌ها در ایران لطمه زد/عطایی: بعد از ۳۰ سال، منتظر نگاهی عادلانه*.
در سینمای ایرانیم. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1393/06/09/478372>. Iran.

5.1.1.1 “Oğlumu Özlüyorum”²⁶⁵ دلم برای پسرمتنگ شده

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Ali Reza Zare Mirkabad

Senaryo: Majid Zahedi

Türler: Drama, Aile

Yapım Yılı: 1989, İran

Oyuncular: Sedat, Zohreh Amiri, Asadi, Hüseyin Asgari, Mirzaei

Filmde bir mücahidin hikâyesi anlatılır. İran ve Afganistan'daki İslam Devrimi'nin başlangıcında yapılan filmde Afgan mücahit, Sovyet birlikleri ile bir dizi çatışmadan yaralı kurtulur, susuz çöllerden geçerek tedavi olmak için İran'a gider. İranlı sınır muhafızları, onu sınırın karşısına İran'a getirip, bir hemşireye teslim ederler. O günkü İran'ın kolektif ruhunu temsil edebilecek beyaz yakalı bir hemşire, Afganları anlamak ve onlara eşlik etmek üzere yanlarında bulunur. Bu hemşire ve yaşlı Afgan arasında derin bir duygusal bağ ortaya çıkar. Adam, hemşireye Afganistan hakkında bildiklerini ve hayatının Ruslar tarafından nasıl yakıldığını anlatır. Filmin sonunda ana karakter ölür ve ebedi evi İran olur. Fakat hayatının son anlarında hemşireye oğlunu özlediğini söyler.²⁶⁶ Filmin ismi de bu diyalogdan gelmektedir.

İran sinemasında araştırmamıza göre ulaşabildiğimiz Afganistan ile ilgili çekilen ilk film yukarıda da bahsettiğimiz gibi “دلم برای پسرمتنگ شده” (Oğlumu Özlüyorum) filmidir. İran bu filmde Afgan bir mülteciyi misafirperver biçimde karşılayan, tedavi eden bir ülke olarak görülürken ana karakter olan Afgan mücahit olumlu biçimde tasvir edilmiştir. İranlı hemşire ile kurulan duygusal bağ da iki halk arasındaki ilişki açısından olumlu bir temsildir. Bu filmde önemli olan vurgu Afgan karakterin olumlu temsilinin ötesinde İran'ın Afgan göçmene olan olumlu tavrıdır. Bu bağlamda Afgan bir karakteri konu alan bu ilk İran filminde bakış açısının genel olarak olumlu olduğu da söylenebilir.

²⁶⁵ Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

²⁶⁶ Jadid Online. (2007). افغان ها در سینمای ایران .
http://www.jadidonline.com/story/23012007/fq/afghans_in_inranian_movies

Diğer yanda bu filmdeki gerçek kahraman İranlı hemşiredir. Afganistanlı bir savaşçıya yardım eder, tedavi eder, onun sıkıntılarını ve savaş hikâyesini dinler. Afganistan ve Afganlar ise yardıma ihtiyacı olan bir ülke ve halktır; savaş yapılan halk olarak göstermektedir. İranlılar ise yardımseverdir; İran ülkesi de misafirperver bir ülke olarak göstermektedir. İran ülkesinin kapıları bütün ihtiyacı olan halk için açıktır mesajı verilir.

Aslında İran, İslam ülkelerinin tüm Müslümanlara ait olduğunu söylemesine rağmen mültecilere karşı çok kötü bir tutum sergilemekteydi. İran sınır kapılarında yer alan *İran İslam Cumhuriyeti Hoş Geldiniz* diye bir yazı vardır. Pek çok filmde bu yazının gösterilmesine rağmen İranlıların gerçekte tam tersini yaptığı eleştirmiştir. Bu filmlerden birisi Afgan yönetmen Zubair Farghand 2008 yılındaki çektiği همسایه “Komşu” filmidir. Bu çalışmanın 2. (Afganistan Sinema Tarihi) bölümünde bu filmle ilgili bilgiler yer almaktadır.

İran’da bu filmten sonra uzun yıllar filmlerde Afgan konusu unutulmuştur. Irak ve İran’ın iç durumu ile savaş konusu, Afgan konuları hakkında düşünmeye yer bırakmamıştır. Bu sessizlik Mohsen Makhmalbaf filmlerinde art arda bozulmuştur.

İran’da yaşadığı sırada, Hizbullah film yapımcısı olarak bilinen Makhmalbaf, Afganlar hakkında yüzeysel ve temelsiz bir görüşe sahiptir ve bu filmlerinde küçük ölçekte İran toplumunda Afgan denilen bir konuyla uğraşıyordu. Ancak daha sonra, Makhmalbaf, dış dünyaya farklı bir şekilde bakmaya başlayarak, Afgan konusu ile ve Afganistan sinema filmleri ile daha fazla meşgul olmaya başlamıştır. Bundan sonra İran sineması konu ile ilgili ciddi bir şekilde çalışmaya başlamıştır. Bu şartlar altında Makhmalbaf, بایسیکل ران “Bisikletçi” 1987 yılındaki filmini yönetmiştir.²⁶⁷

5.1.1.2. بایسیکل ران “Bisikletçi”

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Mohsen Makhmalbaf

Senaryo: Mohsen Makhmalbaf

Oyuncular: Mahshid Afsharzadeh, Firouz Kiani, Samira Makhmalbaf...

Yapım Yılı: 1987 İran

²⁶⁷ Boffa, G. (2008). INTRODUCTION, The Journey of a Mystical Filmmaker: The Influence of Mystical Thought, Poetry and Aesthetics on the Cinema of Mohsen Makhmalbaf (1991-2001). (S 1-5). Concordia Üniversitesi, Montreal, Quebec, Kanada.

Bisikletçi filminin hikâyesi, karısını tedavi ettirmek için yedi gece bisiklet sürmek zorunda olan bir Afgan göçmen hakkındadır. Afgan göçmen Nasim'in karısının ağır bir hastalığı vardır. Hastane masraflarını ödemek için paraya ihtiyaçları vardır. Nasim, yaptığı işten yeterince para kazanamamaktadır. Bir kaçak göçmen, bir kamyonun altında kalmaya çalışarak kamyoncudan para talep etmektedir, Nasim da para kazanmak için aynısını yapmak ister ama başarılı olamaz. Sonunda Nasim, kendisini üç günlük bir dayanıklılık bisikleti maratonunun Afgan şampiyonu olarak tanıtarak bir sirk organizatörünün dikkatini çeker. Organizatör, Nasim'e kabul etmesini istediği yedi günlük bir maratonu önermektedir. Bu yedi gün boyunca, her türden insan, iddiaya girerek Nasim'in kaybetmesini görmeye gelirler. Bu yedi gün boyunca Nasim, her biri kendi maratonunu kendi çıkarları için kullanmaya çalışan sokak satıcıları, falcılar ve siyasi ajitatörlerle uğraşmak zorundadır. Ancak bisikletle uyanık kalmak neredeyse imkansız bir iş haline gelmeye başlar. Sonunda, Nasim, insan ruhunun zaferi olan yedi günlük maratonu tamamlar.²⁶⁸

Bu film aslında görüldüğü gibi Afganlarla ilgili ya da Afganları öne çıkaran Afganlarla ilgilenen bir film değildir. Hatta Afganistan sorunu ve Sovyetler Birliği ile savaş meselelerinin Makhmalbaf için önemli olduğu da söylenemez. Makhmalbaf'ın asıl ilgilendiği konu, İran halkının içinde bulunduğu kötü ekonomik durumdur. Aslında, *بایسیکل ران* “Bisikletçi” filmindeki Afgan karakterleri İran toplumunda işsizlik sorununu ele almak için bir araç gibidir. Makhmalbaf, yaptığı bir röportajda filmin konusunun Afganistan ile ilgili olmadığını açıklamıştır. Film fikrinin Makhmalbaf'ın Tahran'ın güneyinde gördüğü İran yaşamının gerçek sahnesini ifade ettiğini söylemiştir.²⁶⁹

Diğer yandan yönetmenin bir Afgan karakteri seçmesi ve olumsuz özelliklerle hırsızlık vs ile temsil etmesi, hatta Afganların İran'a gelme durumunun filmin alt metninde sorgulanması birçok Afgan mültecinin ülkelerindeki savaş sebebiyle İran'a geldiğini ve İran halkının onları hoş karşılamadığını hatta toplumda onlar için bir yer bulunmadığını da göstermektedir. Afganlar ile ilgili yapılmış olan ikinci film olan *Bisikletçi* ve sonraki pek çok filmde Afganların benzer biçimde hırsız ya da katil olarak temsil edilmesi durumu İran'da zaten çok hoş karşılanmayan Afgan göçmenlere olan olumsuz bakışı daha da pekiştirmiştir.

²⁶⁸ Weinberger, S. (2006). The Cyclist (Bicycleran). (48- 50). Sayı 4. ISSN 0015-1386, elektronik ISSN 1533-8630. Kaliforniya Üniversitesi.

²⁶⁹ Jadid Online. (2007). *افغان ها در سینمای ایران*.
http://www.jadidonline.com/story/23012007/fq/afghans_in_inranian_movies

Sonraki zamanlarda doğrudan Afgan mülteci kontrolü için ayrı bir ofis kurulur, ofisin adı "Afgan Mülteci Bürosu"dur.

5.1.1.3. پرواز را به خاطر بسپار. “Uçuşu Hatırla”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Hamid Rakhshani

Senaryo: Nasser Tahmasb

Yapım Yılı: 1993, İran

Oyuncular: Khosro Shakibai, Pardis Afkari, Fathali Oveisi...

Filmde Nahid ve Bahram Şerafat'ın 15 yaşındaki kızı Khatereh doğum gününde kaybolur ve doğum günü yas törenine dönüşür. Herkesin Khatereh'ı bulma çabası vardır. Bu olay sonucunda anne hastalanır, Sharafat ailesinin bir aile dostu olan Albay Nasiri de Khatereh'ı bulmaya çalışır. Sorgu genişler ve her şeyden önce tanıdıklar suçlanır. Şüpheliler arasında, Khatereh'den hoşlanan ve bir zamanlar çocukken hayatını kurtaran Albay Nasiri'nin genç oğlu Mohammad Reza da vardır. Bahram'ın evinde yaşlı aile üyelerinin huzurunda yapılan aile toplantılarından birinde kehanet ve falcılık söz konusudur. Artık Venüs falcılara gitmeye başlar. Çinli bir falcı ve kocasını yıllar önce kaybeden yaşlı bir kadın da dahil, filmdeki herkes kendisi hakkında gerçekleri keşfeder ve kişisel anılarını anlatır.

بایسیکل ران “Bisikletçi” filminden sonra, İran sineması Afganistan'ı konu almada tekrar sessizliğe bürünmüştür. Birkaç yıl sonra, Afganların İran'daki varlığı çoğaldıkça ve İran'ın sosyal başarısızlıkları arttıkça, İran sineması da bu durumu eleştirmeye başlamıştır. Bu eleştirinin en iyi örneği, پرواز را به خاطر بسپار “Uçuşu Hatırla” (ilk olarak Hamid Rakhshan'ın yönettiği ve ikincisi Sayın Muhammed Reza Nahmand'ın yönettiği) filminde ortaya çıkar. Bu filmde de hırsızlık ve soygun konusu işlenir. Bu sefer filmde gerçekten Afganlar suçlanır. Filmde kız kaybolduğunda polis gelir ve şunu sorar: “Bugünlerde mahallenizde Afganlar ve Afganlar gibi şüpheli insanlar gördüğünüz mü?” o sırada, güvenlik görevlisi gibi görünen bir Afgan hırsızlıkla suçlanmaktadır. İşletme sahibi filmde çok net

konusur. Yönetmen bu sahnede, İran toplumu, “*bu yabancılara kim olduğunu*” açıkça belirtmek istemektedir.²⁷⁰

Filmin çekildiği yıllarda İran'daki birçok caminin “*Doğu yok, Batı yok, İslam Cumhuriyeti*” sloganını kaldırdığı ve piskoposların öldürülmediği bir dönemdir. Ancak Amerika, İngiltere ve İsrail'deki ölümler sürmektedir. Irak'la savaş da bitmiştir ve Afgan yabancılara gittikçe daha fazla ilgi gösterilmektedir. Elbette, yönetmen Muhammed Rıza'nın filmine yansıyan durum İran halkının genel görüşü değildir. Yönetmen, İran İslam Cumhuriyeti'nin İslam propagandası görüşüne tabidir ve yakın zamanda İran'ın rezervlerinin İranlıların kendilerine ait olduğunu varsayan İran devriminin ideolojisinin erken bir göstergesi olarak görülebilir.

5.1.1.4. **بادکنک سفید “Beyaz Balon”**

Filmin Künyesi

Yönetmen: Jafar Panahi

Senaryo: Abbas Kiarostami, Jafar Panahi

Yapım Yılı: 1995 İran

Oyuncular: Aida Mohammadkhani, Mohsen Kafili, Fereshteh Sadre Orafaei....

بادکنک سفید “Beyaz Balon” balık dükkandaki bir balığa aşık olan İranlı küçük Razieh'in hikayesidir. Sevdiği balığı almak için çok mücadele eder. Yılbaşına saatler kala, nihayet istediği Japon balığını alabilmek için para vermesi konusunda annesini ikna etmeyi başarır. Kız, annesinden aldığı parayı koşarak, dükkânını kapatmak üzere olan balıkçıya vermek ister. Ama para bir dükkânın dibine düşer. Sokakta balon satan Afgan bir çocuk da vardır. Kızın parayı düşürdüğü yerden almasına yardım eder. Küçük kız gider ve onunla balığı alır ve eve götürür. Sokaklar sakinleşir ve yılbaşında, sadece balonları satan bir Afgan genç tek başına sokaklarda yürüyor. Hindukosh Press'teki bir yazıya göre, bu sahne İran

²⁷⁰ Chaudhuri, Sh. Finn, H. (2015). Freeze-frame, The open image: poetic realism and the New Iranian Cinema. (S 56-57) Senato Evi Kütüphanesi, Londra Üniversitesi.

sinemasında Afgan göçmenlerinin en yaratıcı imgesi olan ve asla tekrarlanmayacak en güzel ve muhteşem sahnedir.²⁷¹

“Beyaz Balon”, İranlı sinemacıların yapmış olduğu şiirsel bir görselliğe sahip bir filmidir. Panahi’nin yönettiği “Beyaz Balon”, filmi bir Afgan’ın hikâyesini anlatır. Film, küçük bir olay ve küçük bir kitle üzerinden aktardığı detaylarla döneme ve topluma ilişkin önemli eleştiriler, incelikli mesajlar sunar. Neredeyse gerçek zamanlı akan film, bu özelliğiyle seyircinin detayları daha iyi gözlemleyebilmesini sağlar. İran sinemasının önemli isimlerinden Abbas Kiarostami ve Jafar Panahi’yi senaryosunda bir araya getirmesiyle de öne çıkmaktadır. Film, 1995’te Cannes’da Altın Kamera ödülünü almıştır.²⁷²

Bu filmde Afgan imajı yardımsever, kendinden ziyade başkaları düşünen ve onlara yardım etmeye çalışan biçimindedir. İyi bir imaj vermeye çalışmıştır yönetmen. Bir göçmen olarak sokakta tek başına yürümesi onun yalnızlığını özellikle yılbaşı gününde vurgulamıştır. İran ve Afganistan’da yılbaşı en önemli bayramlardan birisidir ve aile ile kutlanır. Resmi bir tatil günü olduğu için mağazalar ve marketlerin hepsi kapalı, sokaklar ise bomboştur, fakat filmde Afgan göçmen bu günde bile çalışmaya, balon satmaya devam etmektedir.

5.1.1.5 “Kirazın Tadı” طعم گيلاس

Filmin Künyesi

Yönetmen: Abbas Kiarostami

Senaryo: Abbas Kiarostami

Yapım Yılı: 1997, İran

Oyuncular: Homayoun Ershadi, Abdolrahman Bagheri, Afshin Khorshid Bakhtiari...

İran’ın en önemli yönetmenlerinden Abbas Kiarostami, bu filmde intihar etmek isteyen orta yaşlı bir adamın, kendisini gömmek için birisini ararkenki yolculuğunu anlatıyor. Bay Badii yolculuğu esnasında üç farklı kişiden intiharından sonra kendisini

²⁷¹ نگاهی گذرا به تاریخ سینمای افغانستان. hindukosh press. <https://hindukosh.com/dr>.

²⁷² Gnanalingam, B. (2010). The White Balloon (1995). The Lumiere Reader. <https://lumiere.net.nz/index.php/the-white-balloon/>

gömmesini rica eder: Kürt bir askerden, Afgan bir öğretmenden ve yaşlı Türk bir tarihçiden. Aralarından sadece biri bu teklifi kabul eder. Ancak Bay Badii bu yolculuğu esnasında bu kişilerden hayat dersi niteliğinde pek çok şey öğrenecektir. Konusu son derece bıçak sırtı olan film, özdeşünümsel olan finaliyle de çok konuşulmuştur.

Abbas Kiarostami'nin طعم گيلاس "*Kirazın Tadı*"'nda (1996), başkarakterin intihar etmek istemesi üzerinden aslında yaşamın ve onun güzellikleri vurgulanmaktadır. "İntihar olasılığı olmasaydı," diyen yazar E.M. Cioran şöyle devam eder: "Uzun zaman önce intihar ederdim." Kiarostami, bu ifadeyi "*Kirazın Tadı*" filminin konusu olarak alır. Bir insanın, bir kent yaşamında hayata tutunmaya çalışırken intiharın eşiğine gelme hikâyesini anlatır.²⁷³

Kiarostami'nin İran anaakım sineması dışında yer alan bağımsız bir yönetmen olmasından dolayı Afganlara bakış açısı İran toplumunun genel bakışından farklıdır. Filmde intihar edecek biri vardır ve sonrasında kendini gömecek birini ararken karşısına Afgan bir öğrenci çıkar. Bu Afgan öğrenci (Mir Hossein Nouri) sadece alacağı parayı düşünmemekte hatta intihar edecek kişiyi caydırmaya çalışmakta, hayatın güzelliklerini göstermeye çalışmaktadır. Bu anlamda *Kirazın Tadı* filminde Afgan öğrencinin olumlu bir karakter olduğu söylenebilir. Afgan öğrencinin bu filmde okumak için yazın 3 ayı işçi olarak çalışması ve ailesinden uzak kalması ama yine de hayatın güzelliğinden bahsetmesi, Afgan öğrenciyi güçlü, yılmayan, hayata değer veren ve çabalayan bir karakter olarak tanımlar.

5.1.1.6. رومان قرمز "Kırmızı Kurdele"

Filmin Künyesi

Yönetmen: Ebrahim Hatamikia

Senaryo: Ebrahim Hatamikia

Yapım Yılı: 1999 İran

Oyuncular: Azita Hajian, Reza Kianian, Parviz Parastui...

Savaşta ailesini kaybeden güneyden gelen yalnız ve savaşın parçaladığı bir kız olan Mahboubeh, bir süre sonra orada yaşamak için babasının evine döner; ama yaşadığı

²⁷³ Dabashi, H. (2008). The Cosmopolis and its Shadows. Makhmalbaf at Large. (S 26). TJ International Ltd, Padstow, Cornwall, UK.

bölgede kırmızı şeritlerle bölünmüş bir harabe görür ve Davoud adında bir adam orada yaşamaktadır ve savaşın sonundan beri bu bölgeyi mayınlardan temizlemektedir.

Bu sebeple film, eski bir savaş cephesine yaşanan bir geri dönüş hikâyesini konu alır. *رویان قرمز* “*Kırmızı Kurdele*” filminde, Mahboubeh (Azita Hajian) bölgesine geri döndüğü zaman, savaşın bitiminden bu yana çölü kirleten Davoud’u (Parviz Parastui), savaştan önce evi olan harabelerde kalmaya kararlı bulur. Film, kuru çölün ortasında baharın gelmesiyle sona erer. Bu da gelecek için umut anlamına gelmektedir. Bu filmde Mahboubeh, gelecek için umudu temsil ediyor, Davoud toplumun geçmişini kavramasını temsil ediyor ve tankı koruyan Afgan bir adam olan Cuma (Reza Kianian) Mezarlık ve işlere makul, bazen ekonomik bir yaklaşımı simgeleyen olarak göstermektedir.²⁷⁴

Irak savaşı hakkında film yapan İranlı yönetmenler, savaş sonrası gerçekdışı Afganistan ile de ilgilenmişlerdir. *رویان قرمز* “*Kırmızı Kurdele*” filminde Hatami Kia, Afgan bir bekçi olan komutanı, Irak savaşındaki tankları ve hayatta kalanları gösterir. Düşman olarak karşılarında kimse olmamasına rağmen hala şavaşırlar. Savaşın henüz bitmediği ülkede Afgan insanının inancı sorgulanır. Bu aşamadan sonra, İran sineması dolayısıyla İran toplumu, İran’daki Afgan mülteciler sorununu biraz daha gündeme getirmeye ve toplumdaki varlığının doğasını doğru anlamaya çalışmaya karar verirler.²⁷⁵

5.1.1.7. جمعہ “Cuma”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Hassan Yektapnah

Senaryo: Hassan Yektapnah

Yapım Yılı: 1999 İran

Yapımcı: Seyed Ahmad Musazadeh

Oyuncular: Halil Nazari, Mahmoud Bahraznia, Rashid Akbari, Mahboubeh Khalili, Ehsan Daryabari

²⁷⁴ Farshi, G. (2018). The question of identity and the evolution of Iranian war cinema. Genre Shift and Identity Maintenance – An Analysis of Iranian War Film Genres) 1980_2013 (with Niklas Luhmann’s Social Systems Theory. (s 65). Medya Felsefesi Doktora Öğrencisi, Bauhaus-Üniversitesi Weimar.

²⁷⁵ Mesih, F. (2018). 'افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیانمایی یا نمایش 'سیاها ایران'. BBC. <https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

Taliban sonrası İran filmlerinde Afgan temsiline geçmeden önce son olarak bir filmde daha bahsedilmesi önemlidir. 1999 yılındaki *جمعه* “Cuma” filminde yönetmen Hassan Yatapanah bu amaçla hikâyesinde, Afganlı Cuma, dağ köyündeki bir mandırada çalışmaktadır. Ancak köylülerin Afganlar'a yaklaşımı hiç de sıcak değildir. Cuma, köydeki İranlı bir dükkân sahibinin kızına âşık olur ve bunun için mücadele etmeye başlar. Bu, İran toplumunun Afganistan'ı işaret etmeye karar verdiği zamanlardır. Afganları kabul etmenin bir yolunu aramaktadırlar. Ancak sonunda hikâyeler farklı bir sonuç ortaya koyar. İronik olarak, filmde de İranlı ve Afganlı aşıklar, her biri kaderlerine boyun eğerek kavuşamazlar. Fakat fark şudur ki; Hassan Yatapanah'ın yönettiği filmde, Afgan karakterin İranlı kıza ulaşmamasına rağmen Afgan'ın İran'a olan bağlılığı devam eder. Afgan karakter işçi olarak İran'da hayatına devam eder. Cuma, İran'da tutunmaya çalışan Afganlı bir gencin kendini ifade etme çabasını temsil eder. Bu filmde dikkat çekici olan nokta İran topluluğunun Afganlara bakışının eleştirilmesidir.

Genel olarak Taliban öncesi Afganistan ile ilgili çekilmiş olan İran filmlerinde yukarıdaki örnekler üzerinden hem olumlu hem de olumsuz Afgan temsilleri görülmektedir. Daha sonra bahsedilecek olan Hindistan ve ABD filmlerinde Afgan imajının 2001 Taliban sonrası oldukça olumsuz anlamda değiştiği görülecektir fakat İran sinemasında Taliban öncesi ve sonrasında Afgan imajının çok büyük farklılıklar göstermediği aşağıdaki filmlerde de görülecektir.

5.1.2. Taliban'ın Çöküşü (2001'den) Sonrası İran Filmlerinde Afganlar/Afganistan

Sinemada bu konuya eğilen filmlerden biri Muhammed Jafari'nin yönettiği 2001 yılındaki *کارت سبز* “Yeşil Kart” belgeselidir. Bunun gibi olan birkaç kısa belgesel daha çekilmiştir. “Yeşil Kart”, Kiarostami *طعم گیلان* “Kırazın Tadı” 1997 yılındaki filminin senaristi Mir Hossein Nouri'nin hayatını konu alır.

İlk bölümlerde detaylı olarak bahsedilmiş olan 11 Eylül 2001'de Taliban'ın ikiz kulelere yapmış olduğu saldırının ardından tamamen tarihi bir huzursuzlukla Mohsen Makhmalbaf'ın *قندهار* Kandahar(2001) filmi bir anda küresel bir ilginin merkezi olmuştur.

5.1.2.1. قندهار "Kandahar"

Filmin Künyesi

Yönetmen: Mohsen Makhmalbaf

Senaryo: Mohsen Makhmalbaf

Yapım Yılı: 2001, Afganistan

Oyuncular: Niloufar Pazira, Hassan Tantai, Sadou Teymouri

Taliban'ın sebep olduğu iç savaş, Afganistan'ı kasıp kavurmaktadır. Nafas ise bu savaşın acıları sebebiyle ülkesinden kaçmak zorunda kalan bir kadın habercidir. Başvurduğu Kanada'da daha rahat ama mutsuz bir yaşam sürmektedir. Bir gün ülkede kalan kız kardeşinden bir mektup alır. Mektupta, kızın kendini öldürme kararı aldığı yazmaktadır. Nafas'ın bir şekilde ülkesine geriye dönmesi gerekmektedir. Tek şansı İran üzerinden Afganistan'a girmektir. Bu da pek kolay olmayacaktır.

"Kandahar" filmindeki Nesf (Niloufra Pazira), kız kardeşinin Afganistan'ın bütün sefaletlerini ve tehlikelerini göze alarak oraya gitmesine yardım etmek isteyen bir mültecidir. ancak İran'da yaşayan bir göçmen değildir. Kanada'dan gelmektedir. Filmde, İran'da yaşayan mülteci Afganların, dağılmış ülkelerine döndükleri görülmektedir. Fakat Afganistan'da tekrar döndüklerine pişman olurlar ve İran'a yönelirler.²⁷⁶

İsveç'te yaşayan Afgan bir eleştirmen ve film teknisyeni olan Hüseyin Danesh, BBC'ye verdiği bir röportajında Mohsen Makhmalbaf ile "Kandahar" filminde ve Hussein Qassemi'nin "Buddha's Whispers" filminde çalıştığını ancak iki sinemacının da filmlerindeki Afganlara bakış açıları nedeniyle işi bıraktığını söylemiştir.

Danesh, filmlerde eleştirdiği bu bakışı aşağılama, üst sınıfların alt sınıfları aşağı görmesi olarak da tanımlayarak ekler:

"Afganistan'ı kültürü olmayan bir toprak ve sadece savaş olan cehalete kapılmış bir yer olarak gösterir. Filmdeki doktora göre bir parça ekmek almak için yalan söyleyen ve para için adam öldürebilen insanlardır Afganlar. Bazı İranlı sinemacıların Afganistan'ı anlatmada düşük bir seviyede kaldığına inanıyorum ve bence onlar Afgan hayatının derinliklerine daha az nüfuz edebiliyorlar. İranlı yönetmenler zaman zaman hikayenin merkezi rolünü bir "Afgan" a verdiler veya marjinal bir rol oynattılar.

²⁷⁶ Dabashi, H. (2008). The Cosmopolis and its Shadows. Makhmalbaf at Large. (s 40). TJ International Ltd, Padstow, Cornwall, UK.

Ancak, seçtikleri bu Afgan'lar, bir suçlu, bir bağımlı, yoksul ve eğitimsiz kişiler oluyor"²⁷⁷

Makhmalbaf ailesi 2001'de *Kandahar* filmi çekmiş, Kandahar filminden sonra bir yılda 8 kısa film ve belgesel filmler çekmiştir. Uzun yıllar İran hakkında bir film çekmemiş olan Makhmalbaf, Afganistan'a ailesiyle birlikte film çekmek için gider. Ve Samira Makhmalbaf'ın yönettiği 2003 yılında *پنج عصر* "At Five in the Afternoon" dahil olmak üzere birçok film çeker. Makhmalbaf'ın eşi Marzieh Meshkini'nin yönettiği 2004 yılında *سگهای ولگرد* "Stray Dogs" ve kızı Hana Makhmalbaf'ın ve Samira Makhmalbaf'ın bir belgesel filmi ve 2008 yılında *اسب دوپا* "Two-Legged Horse" Samira Makhmalbaf'ın yönettiği başka bir filmidir. Ancak tüm filmlerde Afganistan'ın ortak özelliği, eğitimsiz insanların geri kalmışlığı ve herhangi bir gelişim izine sahip olmayan bir ülke olmasıdır.²⁷⁸

Taliban döneminden sonra da Makhmalbaf ailesi Afganistan'da pek çok film çeker, bu çalışmada sadece *Kandahar* filmi ele alınmıştır. Genel olarak bütün bu filmleri Afganistan'la ilgili ve Afganistan'da çekilmişlerdir; bakış açıları da benzerdir.

5.1.2.2. باران "Baran"

Filmin Künyesi

Yönetmen: Majid Majidi

Senaryo: Majid Majidi

Yapım Yılı: 2001, İran

Oyuncular: Hossein Abedini, Zahra Bahrami, Hossein Mahjoub

17 yaşındaki Azeri Latif, Tahran'daki bir inşaatta işçisidir. Aynı inşaatta kaçak olarak çalışan bir Afganlı iş kazasında yaralanınca Latif'in hayatı da beklenmedik bir yön alır. Sakatlanan işçinin yerine oğlu Rahmat çalışmaya başlar. Kalabalık ailesini geçindirme derdindeki bu çekingen genç, bir süre sonra istemeden de olsa Latif'in kantindeki işini elinden

²⁷⁷ Mesih, F. (2018). 'افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیانمایی یا نمایش 'سیاهان ایران'. BBC . <https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

²⁷⁸ Dabashi, H. (2008). The Cosmopolis and its Shadows. Makhmalbaf at Large. (s 35- 37). TJ International Ltd, Padstow, Cornwall, UK.

alır. O andan itibaren Latif, Rahmat'a karşı büyük bir kin beslemeye başlar. Ancak bu büyük kin, bir sırrın açığa çıkmasıyla büyük bir aşka dönüşecektir.

Bu filmde İranlı bir çocuk Afgan bir kıza aşık olur. Fakat Majidi biraz şefkatli ve biraz ideal bir çözüm bulmak için çalışır. Ona göre daha iyisi, Afganların sevdikleri kızlarla birlikte Afganistan'a geri dönmesi ve yağmuru temizlemeye devam etmesidir. Afganların varlığının dayanağı ve İranlıların kalbinde kalmaları, her şeyden sonra filmin son sahnesinde yer alan yağmurun ayak izini temizlemesi ile filmin şiirsel bir şekilde bitmesine bağlıdır. Metaforik olarak bu son sahnedeki ayak izi ile Afganların ülkelerine geri dönmeleri ile bağlantı kurulabilir.

Bu filmde yönetmen Afganların ne kadar zor şartlarda yaşadığını göstermektedir. Yönetmen bu filmde İran veya Afgan tarafına tutmaz. Onun yerine daha gerçekçi ve şiirsel bir bakış ile hikâye anlatmaya çalışır.

5.1.2.3. دلبران "Delbaran" (Plot)

Filmin Künyesi

Yönetmen: Abolfazl Jalili

Senaryo: Abolfazl Jalili, Reza Saberi

Yapım Yılı: 2001 İran

Oyuncular: Kaim Alizadeh, Rahmatollah Ebrahimi, Hossein Hashemian...

دلبران "Delbaran", Afgan sınırına yakın dağların görkemli güzelliği ardından, savaş sesleri gelen küçük bir İran kasabasıdır. Devriye subayı Mahadavi, düzenli olarak İhtiyar Han'ın yerine uğrayıp kaçak Afgan arar. Han'ın yardımcısı Kaim, savaş yüzünden ülkesini terk etmiş on dört yaşında bir Afgan mültecidir. دلبران "Delbaran", sürgün edilmiş insanların yaşamını anlatır.²⁷⁹

Geçmişe baktığımızda bu filmde yönetmen Abolfazl Jalili, Afganların İran'a girmesi ve bu konuda karşılaştıkları sorunlara odaklanır. Aslında, filmde Afganları İran'a özgü benzer problemlerle özdeşleştirmeye çalışmaktadır. Bu filmde, sınırın dışındaki bir grup

²⁷⁹ The Film Sufi. (2012). "Delbaran" - Abolfazl Jalili (2001). <http://www.filmsufi.com/2012/02/delbaran-abolfazl-jalili-2001.html?m=1>

Afgan'ın, İranlı polislerden korktukları görülmektedir. Ancak bu arada, kafede bulunan bir Afgan genç iş bulmak için özel beceriler geliştirmektedir. Bu görüş, Kiarostami'ninki gibi biraz da İran toplumunun kamusal görüşünden farklı görünme eğilimindedir. Filmlerinin İran dışında gösterilmesinin sebebi yönetmenin genel olarak Afgan mülteciler konusunda İran hükümetini eleştirmesidir.

Bu filmde çocuk ve savaş konusu öne çıkar; savaşın çocukları ne kadar etkilendiği gösterilir. Aynı zaman da İran Devleti'ni özellikle polislerin kötü davranışını eleştirmektedir.

5.1.2.4. مرز شریف “Mezar-ı Şerif”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Abdulhassan Barzideh

Senaryo: Abdulhassan Barzideh, Mehdi Shirzad

Yapım Yılı: 2015, İran

Oyuncular: Hosein Yâri, Mahtab Keramati, Masoud Rayegany...

Film, Taliban'ın, İran'ın Afganistan'daki Mezar-ı Şerif kentindeki elçiliğine saldırması sonucu 10 İranlı diplomatın ölümüne yol açmasının hikayesini konu alır.

İranlı film eleştirmenlerinden biri olan Mohsen Azmoude, İran yapımı Mezar-ı Şerif filmi ile ilgili şöyle demiştir:

“مرز شریف “Mezar-ı Şerif” basit bir filmidir. Bazı belirsiz noktalar sonuna kadar devam eder; öldürülmeyen diplomatın başına gelenler gibi, ya da filmin kahramanının neden sorguya çekildiği gibi. Filmde kadın karakter kimdi ve Afgan halkı ile ilişkisi neydi? Neden İranlı diplomata yardım etmek istiyordu, vs. Tabii ki, film Taliban'ın daha önce yaptığı işin şiddetini gösteriyor (örneğin). “Usame” (Sadık Barmak) gibi çok başarılı değil, yeni bir şey göstermiyor. İranlı diplomatların hikâyesini olduğu gibi anlatıyor, yeni ve net bir nokta ortaya koymuyor. Özetle, Taliban'ın Afganistan'ı

*işgal ettiği dönemde, İranlı şehit diplomatların hatırasını yeniden canlandırma çabası olabilir.*²⁸⁰

İranlı diğer bir film eleştirmeni Nazım Bekai bu film ilgili şöyle demiştir:

*“Bir başka nokta Afganistan hakkındaki yanlış anlamadır. Batılıların bizde deve, çöl vb. görmesi gibi, el arabası kullanan, dağlı ülke olarak gösterilen Afganistan’ın bu görünüşü de gerçek değildir. Gerçek şu ki Afganistan komşumuz değil, kardeşimizdir. Bu tarihsel bir gerçektir. Çeçenya ve Çin’den farklıdır. Afganistan’da çok arkadaşımız var. Bugün birkaç ülkeye bölünmüş olan İran’ın bu kültürel coğrafyası, Afganistan’ın sinemadaki imajını yaratan konudan farklıdır.”*²⁸¹

Filmin yönetmeni Abdul Hassan Barzizai, “Mezar-ı Şerif” ve Taliban hakkında *sadece bir film yapmadık, Taliban’ın davranışı aşırı idi ve şuanda hala aşırıdır ve gelecekte de öyle olacaktır. Ve bu Afganistan için geçerli değildi. Kendi ülkemizde de bu davranış gözlenmektedir. Podyumda bir temsilci koymak bir Taliban işidir. Taliban davranışının tarihte bir faydası yoktur, umarım bu film teması ile de konuşulur, bugün ülkemizde aşırılık tehlikesi ve tehdidine karşı uyarıda bulunur”* demiştir²⁸²

Amir Hossein Mansouri, Sinema Rasana Dergisi’nde *مزار شریف* “Mezar-ı Şerif” filmi ile ilgili bir eleştirisinde şu açıklamayı yapmıştır:

Afganistan hakkında diğer İran eserleri gibi Afganistan ve Afgan karakteri anlatmak için başarısız bir yapıttır. İranlı film yapımcıları Afganların sadece komşu ülkenin sakinleri değil, bizim sözleşmelerin ayırdığı kardeşler olduğumuzu henüz anlamadılar. Halbuki Afganlar komşumuz değil, kardeşlerimizdir. Onlar bizden ayrı değildir. “Mezar-ı Şerif”’in Afganistan imajını; toprak evler, el arabası, yıkılmış arabalar, toprak yollar ve hurda araçlar ile özetlenmeye çalışıyor. Filmde Afgan kadınının birkaç sınırlı yardım ve fedakârlık sahnesi dışında Afgan insan kimliğine dair bir ibare yoktur. “Mezar-ı Şerif” gibi Afganistan en önemli kentin, arazinin her bir köşesinin anlatacak çok hikâyesi olduğunu söyleyebiliriz. Film yapımcıları büyük, modern, orta sınıf şehirlerinden biraz çıkıp “Mezar-ı Şerif” filmi gibi hikâyelere dönerlerse, görevlerini ve sorumluluklarını daha iyi bilmeleri kaydıyla büyük ve

²⁸⁰ Bultan News. (2015). *معرفی و نقد فیلم "مزار شریف"*. محسن آزموده. Haber Kodu 291 526. <https://www.bultannews.com/fa/news/291526/>.

²⁸¹ Bultan News. (2015). *معرفی و نقد فیلم "مزار شریف"*. نقد و بررسی فیلم «مزار شریف» در برنامه سودای سیمیرغ. Haber Kodu 291 526. <https://www.bultannews.com/fa/news/291526/>.

²⁸² Bultan News. (2015). *معرفی و نقد فیلم "مزار شریف"*. عبدالحسن برزیده: رفتار طالبانی تاریخ مصرف ندارد. Haber Kodu 291 526. <https://www.bultannews.com/fa/news/291526/>.

elbette popüler eserler yaratabileceklerdir. Mezar-ı Şerif filminin konusu güzel ama yönetmen görevlerini tam olarak başaramadı filmde pek çok konuda sıkıntılar vardır ²⁸³

İranlı yönetmenlerin filmlerinde genel olarak görülen Afganistan çöl gibi, düz ve geri kalmış insanların bulunduğu bir yer olarak tasvir ediliyor. Bu sınırlı bakış çerçevesinde İranlı sinemacıların Afganistan ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları da söylenebilir. *Mezar-ı Şerif* filminin de benzer bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. “*Mezar-ı Şerif*” şehri filmde geri kalmış bir yer olarak tasvir edilmiştir. Fakat esasen yukarıda da bahsettiğimiz gibi Afganistan'ın en ünlü şehirlerinden birisidir ve geri kalmış olduğu da söylenemez. Diğer yandan bu şehir doğal güzelliğe sahiptir ve İran Büyükelçiliği'nin şehirdeki varlığı da kentin geri kalmış bir yer olmadığına dair bir gösterge olarak görülebilir.

5.1.2.5. گلچهره “Gülçehre”

Filmin Künyesi

Yönetmen: Vahid Mousaian

Senaryo: Vahid Mousaian

Yapım Yılı: 2011 İran

Oyuncular: Afshin Hashemi, Hedayat Hashemi, Hossein Moheb Ahari....

İran filmi گلچهره “*Gülçehre*”, Taliban'ın Afganistan'daki Ulusal Film Arşivini yok edip, sinemaları kapatmasını konu almaktadır.

Filmde olan diğer konular, erkekler kız çocuk sahibi olmaktan çok hoşlanmamaktadırlar. Burka bu insanların kültürünün bir ürünüdür ve sinemada sıklıkla karşımıza çıkar. Bütün bu insanlar arasında, Ashraf Khan Kabli, Mücahid Müslümanların ruhuna uygun olmasa da, sinema ve filmi sevmektedir. Sinema araçlarını onarmak için Mashhad'a gider ve bir uzman getirip bir sinema kurarlar. Ardından insanları filmleri izlemeye davet ederler. Taliban, sanata ve kadına tamamen karşıdır ve sinemayı bombalar ve Ashraf Kabil'i vurur. Panjshir'li Rokhsara da yalnız kalır. Doktor olan Rokhsara daima Panjshir'e gitmeyi ve Ahmad Shah Massoud ile güçlerini birleştirmeyi düşünür. Fakat Taliban'dan bir kişi onunla zorla evlendirilir. Filmin sonunda Gülçehre bebek doğar. Bu

²⁸³ Mansouri, A. (2014). یک فیلم شریف ولی نه چندان عظیم. Sinema rasana 457. (S 22). 457-small.pdf

filmin öyküsü, sosyolojik olarak Mohsen Makhmalbaf'ın filmi *قندهار* "Kandahar" 'a benzemez. Birleşmiş Milletler'in Afganistan'a bakışını, Afgan halkını açlıktan karınca yiyenler olarak gösterir. Afgan halkını parayı çok seven hırsızlar olarak tanımlıyor ve Afganistan'ı da kuru ve değersiz bir çöl olarak tasvir ediyor.²⁸⁴

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, Afganistan'ın her ilinde sinema salonu vardır ve Kabil'de 50'den fazla tiyatro ve sinema salonu bulunmaktadır. Kadınlar ve kızlar, en sevdikleri kıyafetleri giyip eşarp takmak ya da takmamak konusunda tamamen özgürdürler. Ama گلچهره "Gülçehre" filminde tam tersi bir Afganistan vardır.

5.1.2.6. Diğer İran Filmleri:

Taliban sonrası Afganistan imajı sadece kurmaca filmlerde değil, belgesellerde aynı zamanda TV dizilerde de görülmektedir. Aşağıda kısaca Afganistan hakkında yapılan birkaç filmle ilgili bilgi verilecektir. Bu filmlere genel olarak bakılacak ve filmlerde Afganlar'a nasıl bir bakış açısı olduğuna değinilecektir.

2018 yapılan اکسodus "Exodus" belgesel filmi Afgan göçmenlere ilgili bir filmidir. Bahman Giarostami, belgeselinde, Afganistan'a dönen Afgan mültecilerin ve bir iş gününde Tahran'daki İmam Rıza Dönüş Merkezini ziyaret eder. İran'da yaşayan ikamet izni olmayan Afganların konusunu ele alır. Gönüllü olarak geri gitmek isteyen Afgan göçmenlerin Dönüş Merkezi de Afganların yaşadığı süreci göstermektedir.

"Sonsuzluk ve *ابد و یک روز* "Saeed Rousti'nin İran'ın en beğenilen filmlerinden biri olan *Bir Gün*" filminde Afganlar, para kazanıp bir kız satın alan insanlardır ve izleyiciye bir kız ve ailesi için en felaket olayın bir "Afgan" ile bağlantı olmak ve evlenmek olduğu söylenir. Bu işçilerin, bu yasakların, bu korku ve karamsarlıkların İran'daki göçmen Afganların yaşamlarının gerçeği olduğu inkâr edilemez, ancak hepsinin değil.²⁸⁵

2018 yılıdaki Hadi ve Mehdi Zarei'nin yönettiği *خاتمه* "Son" filminde kızını zorla evlendirilmekten kurtarmak için Shiraz'ın refahına sığınan bir Afganistanlı Pashtun ailesinin hikâyesi anlatılır. Onu eve götürmek için gelen ailesinin adamlarından kaçan Gül'ün

²⁸⁴Turkani, N. (2013). فیلم گلچهره بررسی وارونه از حقایق تاریخ. *Afghan*

Maug.<http://www.afghanmaug.net/index.php/-mainmenu-31/1663-2013-02-10-09-57-23>

²⁸⁵ Mesih, F. (2018). 'افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیاه‌نمایی یا نمایش 'سیاهان ایران'. *شنبه‌ای که افغان نبود*. BBC .
<https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

hikayesine odaklanılır. Çünkü filmde Gül'ün dediği gibi, “Afganlar kızlara karar verme hakkı vermezler, Afgan kızı cep telefonu kullanma, ders çalışma, dışarı çıkma hakkı yoktur”.

BBC'ye konuşan film eleştirmeni Bayan Rezai, iki filmde de göçmenlerin yaşamları hakkındaki düşüncelerini "aşağılayıcı" olarak nitelendirmiştir. *خاتمه* “Son” un, belirli problemleri, önyargıları ve yaraları olan belirli bir ailenin hikâyesi olduğunu, ancak filmin izleyicinin bilinçaltına bu sorunları tüm Afgan topluluğuna yayacak şekilde genellendiğini söyler.²⁸⁶

Bayan Rezai, *اکسودوس* “Exodus”u “Afganlar’ı hedef alarak İranlı izleyicilerin gözünde, eğitimden mahrum ve dezavantajlı hale getirerek güldürmeye çalışan” bir film olarak nitelendirmektedir. *اکسودوس* “Exodus”, Kiarostami'nin Afgan göçmenler üzerindeki ilk çalışması değildir. Daha önce İran ve Afganistan'daki Afganlar tarafından iyi karşılanan *فتو* “Photo Riahi” ve *گلشهر* “Golshahr” adlı iki kitap yayınlamıştır. Ancak Kiarostami, ISNA haber ajansına Gerçeklik Film Festivali’nin başlamasından önce şunları söylemiştir: “Bir kez Herat²⁸⁷ Üniversitesi’nde filmi gösterdik, filmdeki Afganlara olan kötü bakış ve hassasiyetler nedeniyle, film yarısına kadar bile gösterilemedi. Diğer gösterimleri de yapılamadı.”²⁸⁸

Afgan imajı diğer yandan İran televizyonlarında yayınlanan dizilerde de karşımıza çıkmaktadır. Mahmud Moazami tarafından yönetilen *شیوع* “Shiva” televizyon dizisindeki Afgan karakteri, Fars Haber Ajansı’na göre, 2009 yılında, İran televizyonunda *شیوع* “Shiva” dizisini yayınlarken, Tahran'daki Afgan Büyükelçiliğine danışmanlık yapan Muhammed Afsar Rahbin diziyi olumsuz eleştirmiştir:

“İranlı yöneticilerin neden göçmenlerin arasında birçok bilim adamı, sanatçı, yazar, mühendis ve mucit olmasına rağmen neden hep işçi veya hayali karakterler göstermeye çalışıyorlar. Bu konuyu hep merak ediyorum.”²⁸⁹

2017 yılıdaki Hossein Kondori yönetliği film *شنل* “Chanel” filminde yönetmenin Afgan karakterlerine bakışı oldukça olumsuzdur. Filmde, Bay Engineer için çalışan “Afgan” a

²⁸⁶ Mesih, F. (2018). *افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیاه‌نمایی یا نمایش 'سیاهان ایران'.* شنبه‌ای که افغان نبود. BBC .
<https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

²⁸⁷ Afganistan'ın büyük şehirlerden birisi, İran sınır öyle yakın Herat şehri bulunmaktı, Bu Üniversitesi Bu Şehirde bulunmaktadır

²⁸⁸ Mesih, F. (2018). *افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیاه‌نمایی یا نمایش 'سیاهان ایران'.* شنبه‌ای که افغان نبود. BBC .
<https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

²⁸⁹ Jadid Online. (2007). *افغان‌ها در سینمای ایران.*
http://www.jadidonline.com/story/23012007/fq/afghans_in_iranian_movies

İranlı ustabaşı tarafından sürekli olarak hiçbir şey yapmaya hakkı olmadığı söylenir. Onu yener, hapseder ve onu iple yakalar. Mahremiyetine saldırır ve filmin bir sahnesinde kendi evinden kaçmak zorunda kalır. Bütün bunlar İran izleyicisine normal görünmektedir. Normal yaşam ve vatandaşlık yasasının bir parçası gibidir adeta. İranlı olmak üstünlüktür ve Afgan işçi karakterine ülkesinin adıyla öncekinden daha fazla hakaret edilmektir. Filmdeki bu davranış, eleştirme gücü olmayan göçmenler için daha fazla acı vermektedir. İkinci ve üçüncü kuşakların, ilk neslin masumiyetiyle aşağılanıp suçlanması gerektiği, eğitimsiz, kimliksiz ve ehliyetsiz olarak suçlanmaları gerektiği anlatılmaktadır. Mesih'e göre İran sineması seçkinlerinin gözünde gördüğümüz tek gerçek budur.²⁹⁰

Genel olarak İran sinemasında Afganların olumsuz biçimde temsil edilmesi Afganistan'ın Taliban'dan sonraki devrimin ardından, kendisini yeniden ifade etmekte başarısız olmuş yıkılmış bir medeniyet olarak algılanmasının sonucudur. Özellikle Taliban yönetimi ele geçirdikten sonra milyonlarca Afgan mültecinin ortaya çıkması, Tahranlıların Afganların algılanışını daha kötü hale getirmiştir. 1997 yılının yaz mevsiminde ortaya çıkan ve basında oldukça yer alan, "Gece Yarası" adlı bir seri katil, Tahran ve çevresindeki şehirlere korku salmıştır. Şehir efsaneleri ile bu katilin Afgan mültecilerden biri olduğu düşünülerek Afganlardan şüphelenilmiştir. Fakat sonradan ortaya çıkacağı üzere katil aslında İranlıdır. Bu durum aynı zamanda filmlerde de Afgan imajının hırsız, katil olarak gösterilmesinin toplumda da var olan bir inançtan kaynaklandığı söylenebilir. Diğer yandan yapılmış olan filmlerdeki Afgan imajı da bu düşünceleri desteklemektedir.

5.2. Bollywood Sinemasında Afganistan'a ve Afganlara Bakış

Hindistan ve Afganistan'ın tarihi ve kültürel alanlara dayanan güçlü bir ilişkisi vardır. İlişki Yeni Delhi(Hindistan'ın başkenti) ve Kabil'deki(Afganistan'ın başkenti) hükümetlerle sınırlı değildir. İnsanlar arasındaki tarihsel temaslar ve değiş tokuşlar tarafından yönlendirilmiştir.

Afganistan, 2000 yıldan bu yana İran, Orta Asya ve Hindistan uygarlıklarını birbirine bağlayan önemli bir ticaret ve zanaat merkezi olmuştur. Bununla birlikte, 30 yıldan uzun bir süredir devam eden savaş Afganistan'ın eşsiz sanat ve mimarlık geleneklerini baltalamıştır. Hindistan ve Afganistan, müzik, sanat, mimarlık, dil ve mutfak alanındaki köklü

²⁹⁰ Mesih, F. (2018). 'افغان‌ها در سینمای ایران؛ سیاه‌نمایی یا نمایش 'سیاهان ایران'. شنبه‌ای که افغان نبود. BBC . <https://www.bbc.com/persian/arts-46671780>

bağlantılarla asırlık kültürel mirası paylaşmaktadır. Müzik alanında, özellikle eski günlerde, çoğu Afgan müzisyeni Hindistan'daki Patiala Gharana'da eğitim görmüştür.²⁹¹

Hindistan ve Afganistan tarihsel olarak yakın kültürel ve politik bağları paylaşmıştır. Hindistan, 1979 Afganistan işgalinden sonra Sovyetler Birliği tarafından kurulan hükümeti tanıyan ilk komünist olmayan devletler arasında yer almıştır. Yeni Delhi, 1990'larda Taliban'ın yükselişine kadar Kabil'deki hükümetleri desteklemiştir. Ancak çoğu ülkede olduğu gibi, Hindistan, 1996'da Taliban'ın iktidar iddiasını asla kabul etmemiştir (yalnızca Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Taliban rejimini tanımıştır). 11 Eylül saldırıları ve ABD'nin Afganistan'daki savaşının ardından Hindistan ve Afganistan arasındaki bağlar bir kez daha güçlenmiştir. Hindistan diplomatik ilişkileri yeniden canlandırıp, Afganistan'ın yeniden inşası ve kalkınması için yüz milyonlarca dolar harcamıştır.²⁹²

Pakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından önce, iki ülke arasındaki ilişkiler çok yakındır. Afganlar, antik Aryanların Sind olarak bilinen zamanında Hindistan'a göç etmişlerdir. Ancak, zaman zaman devletler arasındaki siyasi ilişkiler gerilmiştir. Bu iki ülkenin halklarının ilişkilerinde böyle zamanlarda bile kabul ettikleri durum ne olursa olsun dostluklarının ve samimiyetlerinin devam ettiği yönündedir.²⁹³

İki ülke arasında iyi ilişki olduğu için Afganistan konusu ve Hindistan ile ilişkisi Bollywood film yapımcıların dikkatini çekmiştir. Hintli sinemacılar Afganistan'ın Kabil, Mazar-e-Sharif, Paghman ve Kunduz kentlerinde filmlerinin bir bölümünü çekmek istemiştir. Filmlerin hikâyeleri tamamen veya kısmen Afganistan toprakları ile ilgili olarak ele alınmıştır.

Dünyanın en çok film üreten ülkesi olan Hindistan'da filmlerin yaklaşık dörtte biri Bollywood'da üretilmektedir. Bollywood, Hindistan'ın Mumbai (eski ismi Bombay) şehrinde faaliyet gösteren film endüstrisidir. 20. yüzyılın başında kurulan Bollywood, filmlerin genelde Hinduca dilinde çekildiği bir endüstridir. En önemli iki ögesi Bollywood filmlerindeki şarkı ve müzikler daha önceden kaydedilmiş olup film ekibi tarafından genelde dans ederken ise sadece playback yapılır. Filmlerde oynayan oyuncuların çoğu aslında iyi dansçı olmalarına rağmen pek azı şarkıcıdır. Özellikle eski Bollywood filmlerinde rastlanan

²⁹¹ Bajoria, J. (2009). Introduction. India-Afghanistan Relations. Council on foreign Relations. New York, ADB. <https://www.cfr.org/background/india-afghanistan-relations>

²⁹² Bajoria, J. (2009). Introduction. India-Afghanistan Relations. Council on foreign Relations. New York, ADB. <https://www.cfr.org/background/india-afghanistan-relations>

²⁹³ Das, A. (2005). *کابلې والا، مدتي شد که ترا، مه نديم سر راه*. Kabulnath. No: 2 (S 26). Kabil, Afganistan.

dans sahneleri geleneksel Hint dansları göz önüne alınarak yapılmıştır. Günümüz filmlerinden ise Hint dansları daha çok batı dans tarzlarıyla harmanlanmıştır.²⁹⁴

5.2.1. Taliban’ın Çöküşü 2001 Öncesi Bollywood Filmlerinde Afganlar/Afganistan:

Taliban döneminden önce yapılan filmlerde genel olarak Afganların olumlu biçimde temsil edildiği görülmektedir. Bu konuya Hindistanlı ünlü Rabindranath Tagore²⁹⁵,nin yazdığı Kabuliwala hikâyesinden başlanılabilir.

Tagore'un eserlerinden biri Kabuliwala hikâyesidir. Hikâye, mallarını satmak için Kabil'den Kalküta'ya gelen bir kuru meyve satıcısı hakkındadır. Bu onun kısa öykülerinden birisidir. Kabuliwala kısa öyküsü daha sonra bir filme dönüşmüştür.

5.2.1.1 Kabuliwala “Kabilli Adam”²⁹⁶

Filmin Künyesi

Yönetmen: Hemen Gupta

Senaryo: Vishram Bedekar (senaryo), S. Khalil (ek diyalog), Rabindranath Tagore (hikâye) (Tagore olarak)

Yapım Yılı: 1961

Oyuncular: Balraj Sahni, Baby Sonu, Usha Kiran...

Fakir bir Afgan, Hindistan'da kuru meyve satıcısı olarak geçimini sağlamak için ailesini geride bırakarak Hindistan’a gelir. Kendisine kendi kızını hatırlatan genç bir kızla arkadaş olur. Bu arada, yerli halk hiçbir yabancıya güvenmemektedir.²⁹⁷

²⁹⁴ Er, E. (2018). Geçmişten Günümüze Bollywood. <https://www.wannart.com/icerik/4878-gecmisten-gunumuz-bollywood>

²⁹⁵ Geleneksel Hint şiirinin son temsilcilerinden birisi olarak tanınmaktadır. Hint ve batı kültürünü kaynaştırmak için yaptığı çalışmalar ve seyahatlerle bilinmektedir. Rabindrasangit olarak bilinen Hint müziği kalıplarında bir vokal müzik üslubu geliştirmiş ve Hindistan milli marşının sözlerini yazmıştır. Ana dili Bengalce olan ancak eserlerinin çoğunu İngilizce yazan şair, yazar, ressamdır. Ünlü şiir kitabı Gitanjali’nin (1910; Gitanjali-İlahiler, 1941/Gitanjali-Nefesler, 1942) İngilizce çevirisi ona 1913’te Nobel Ödülü’nü kazandırmıştır. Bu arada siyasal ve toplumsal sorunlarla da ilgilenir, ama Hindistan’ın bağımsızlığını hiçbir zaman kendi başına bir amaç olarak görmemiştir.

²⁹⁶ Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

Tagore'nin aynı isimdeki kısa öyküsüne dayanarak, kendi kızını hatırlatan küçük bir kız Mini ile Afganistan'ın kuru meyve satıcısı Rahmat arasında bir baba ve kız bağ olduğunu ortaya koyar.

Film ticari olarak pek başarılı olmamıştır. Bu film ulusal ve uluslararası ödüller kazanamamıştır. Manni Dey'in "*Aye Mere Pyare Watan*" ve "*Ganga Aayi Kahan Se*" Hemant Kumar adlı iki şarkısının yanı sıra Sinhai'nın Pathanı yeniden canlandırması ile şarkılar çok ünlü olmuş.²⁹⁸

Hindistan'ın Afganistan ile samimi ilişkilerine rağmen, filmin çekildiği dönemde insanlar "*Kabuliwala*" hakkında çok az şey biliyordu. Film, özellikle Kolkata'da Afganları dürüst ve iyi kalpli olarak temsil ederken ve hatta kuru meyve ve kumaş tüccarı olarak düzenli ziyaret ettikleri Asansol kömür işletmeleri gibi uzak yerlerde bile, popüler olmasında önemliydi. Bu sıkıntılara rağmen, film, özellikle Sahni'nin Mini'nin kırılmış bebeğini tamir etmesi, hastalıktan kurtarılması, yabancılara para vermesi ve benzeri şeyler için dua etmesi gibi sahnelerle iz bırakmıştır.

Filme konu olan hikayenin yazarı, halkların yabancılara ve yoksul satıcılara karşı tutumunu göstermeye çalıştığı söylenebilir. Kabuliwallah çok basit ve dürüst bir insandır. Filmde yazarın karısının çocuk kaçırmacı olduğundan şüphelenmektedir. Ve kendi kızını (Mini) Kabuliwallah'dan uzak tutmaya çalışır. Hikâye aynı zamanda yoksulluktan dolayı insanların kötü durumunu da gözler önüne serer. Kabuliwallah'ın yeterli parası olsaydı, Hindistan'a karısını ve kızını Kabil'de bırakarak gelmesi gerekmezdi. Yazar, öfkenin herkesi mahvettiğini gösterir. Bu hikâye aynı zamanda insani duygularla ilişkilidir.

Tagore'nun Kabuliwala'nın öyküsünde geçen en önemli tema sevgidir. Özellikle Rahamat'ın sevgisi, Mini ile kurduğu evlat bağı, hapsedilmiş hayatına bile uzanır ve rutin ev hayatını dahi hatırlayarak rahatlar. Tagore'nun yazdığı kısa hikâye olan bu hikâyenin konusu aşkı çağrıştırmaktadır, teması beklemektir. Karakterlerin çoğu, büyük olasılıkla şaşırtıcı şekilde sona erecek olan olayları beklemektedirler. Hem Mini hem de görünmeyen Rahamat'ın kızı olan genç karakterler, çoğu zaman onları terk eden Kabuliwala'yı beklemektedirler. Ancak babaları nadiren geri dönmektedir. İşsiz Kabuliwala da kızına geri dönmek isterdi. Yıllarca

²⁹⁷ Entertainment times (2019). Kabuliwala' (1957),Tollywood films based on Rabindranath Tagore's greatest works. Mumbai(Maharashtra) Hindustan.

²⁹⁸ Zaman, R. (2010). Starring Balraj Sahni, Usha Kiran, Asit Sen, Baby Sonu. Kabuliwala. The Hindu. Hindustan. <https://www.thehindu.com/features/cinema/Kabuliwala-1961/article16189359.ece>

bir daha asla kızını göremeyeceği düşüncesi hayal kırıklığı yaratır ve gelecek için ümitsizdir. Ama nihayet küçük umutlar ile hayata bağlanır ve Tagore'daki Kabuliwala vatanına geri döner.²⁹⁹

Kabuliwala filminde Afganların eski zamanlarda Hindistan'da yaşadığı hayat gösterilmektedir. 80'larda Afganlar kumaş ve kuru meyveyi Hindistan'da götürüp satıyordu ve o para ile ticaret yapıyordu. Ama genellikle bu kişiler çok zengin kişiler değildi, o yüzden yıllarca ailesi ve ülkesinden uzak kalmaya mecbur kalıyordu.

5.2.1.2. Dharmatma “Evliya”³⁰⁰

Filmin künyesi

Yönetmen: Feroz Khan

Senaryo: Kaushal Bharati (diyalog) (Kaushal Bharti olarak), Kaushal Bharati (senaryo) (Kaushal Bharti olarak)

Yapım Yılı: 1975

Oyuncular: Prem Nath, Feroz Han, Hema Malini...

Zengin, güçlü ve etkili Seth Dharamdas, bir sarayda mali açıdan güvenli bir hayat sürmektedir. O hiç umudu olmayan insanlara yardım etmesiyle bilinmektedir ve bu da "Dharmatma" olarak anılmasına neden olur. Ancak Seth Dharamdas'ın dolabında bir dizi iskelet ve bir gangster olarak paralel bir hayatı gizlidir. Dharamdas'ın nefret ettiği ve korktuğu tek kişi, kendi oğlu Ranbir'dir. Babasının karanlık kariyerinden vazgeçmesini istemektedir. Yoksa kendisini ifşa etmekle tehdit etmektedir. Dharmatma oğlu ile işi üzerine hararetli bir tartışmaya tutuşur. Sonra oğlu Ranbir amcası ile kalır ve onun işlerini yönetir böylece evinden ayrılarak Afganistan'a gider. Bir ormanda bir gün at üzerinde, Jankura adında bir göçebe adamı Reshma adında bir kız ile dövüşürken bulur ve Ranbir Reshma'yı savunur. Sonra ona aşık olmuştur. Reshma da ona aşık olur.³⁰¹

²⁹⁹ De, A. (2015). Critical Analysis of Rabindranath Tagore's Story 'Kabuliwala': Love and Waiting. AD's English Literature. <https://ardhendude.blogspot.com/2015/01/critical-analysis-of-rabindranath.html>

³⁰⁰ Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

³⁰¹ Das, A. (2005). اڪابلي والاء، منتي شد كه ترا، مه نديئم سر راه. Kabulnath. No: 2 (S 8). Kabil, Afganitsan.

Bu filmin bir kısmı Afganistan'da çekilmiştir. Hema Malini (Reshma adında bir Afgan kız olarak), Danny Denzongpa Afganistanlı bir erkek ve Feroz Khan Hindistanlı erkek olarak oynamıştır. Afganistan'ın geleneksel sporu Bozkashi'ya bu filmde yer verilmiştir.

Kız ve erkek dövüş sahnesi de ilk kez bir Hint filminde gösterilmiştir.³⁰² Aynı zamanda Afganistan'da hiç olmayan bir kültürdür. Afganistan'da kızlar değil sadece erkekler dövüşür.

Filmin en önemli özellikleri yeni romantizm tarzında olması ve Afganistan'ın bakir yerlerinin inceliklerle gösterilmesidir. Feroz Khan'ın oyuncu-yapımcı-yönetmen olarak bu film ikinci yönetmenlik deneyimi olmasına rağmen, Bollywood'un en iyi yönetmeni olarak adlandırılmasına katkı sağlamıştır. Dört şarkı, Indivar'ın Kalyanji-Anandji'nin tipik Orta Doğu müziğine getirdiği sözleriyle - 165 dakikalık anlatıya belli bir fark getirdi.³⁰³

Filmde Afgan kültüründen betimlenen temalara Bozkashi ve (Atan) ya da Afgan ulusal dans ve müziklerine yer verilmiştir. "Darmatma" filmi, Afganistan'daki önemli kentlerde ve yerlerde çekilir; Paghman(Kabil bir yer), Kabil(Başkent), Mazar-e Sharif(Kent) ve Kunduz'da(Kent) çekilmiştir. Bu şehirlerin ve özellikle Afganistan milli parkı Band-e Amir'in güzel manzaraları da görülür. Popüler Hintli oyuncu Hema Malini, bu filmde Afgan kız olarak oynuyor. Ama Afgan bir kızdan ziyade Arap kızları andıran bir havası vardır.³⁰⁴

Filmde Afgan karakterler genellikle iyidir ve Afganistan güzel göstermiştir. Ancak Afganlar daha çok Araplar'a benzetilmişlerdir: elbiseler, yaşam tarzı, dans ve müziği daha çok Araplara benzemektedir. Halbuki bu film Afganistan'da çekilmiştir, yönetmenin neden Afganları Araplar gibi gösterdiğini anlamak biraz zordur, çünkü Afganların ve Arapların kültürü yakın değildir.

5.2.1.3 Khuda Gawah “Tanrı Şahittir”³⁰⁵

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Mukul Anand

³⁰² Kohli, S. (2013). Dharmatma (1975). The hindu. Hindustan.

<https://www.thehindu.com/features/cinema/dharmatma-1975/article4316386.ece>

³⁰³ Kohli, S. (2013). Dharmatma (1975). The hindu. Hindustan.

<https://www.thehindu.com/features/cinema/dharmatma-1975/article4316386.ece>

³⁰⁴ Das, A. (2005). کابلي والا، منتي شد که ترا، مه نديټم سر راه. Kabulnath. No: 2 (S 9). Kabil, Afganitsan.

³⁰⁵ Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

Senaryo: Rajkumar Bedi

Oyuncular: Amitabh Bachchan, Sridevi, Nagarjuna Akkineni, Danny Denzongpa, Vikram Gokal, Serie Dewey

Yapım Yılı: 1992, Hindistan ve Afganistan/193 dakika

Afgan Pathan Baadshah Khan, Benazir'e âşık olur ve onunla evlenmek ister. Fakat onunla evlenmek için bir şartı olduğunu söyler; babasını öldüren Habibullah'ın kellesini alırsa onunla evleneceğini söyler. Bu filmde Amitabh bir Paştun(Afganistan olan bir Millet) kişi olarak ve bir Vikram Gokhale' Rajput (Hindistan de olan bir Millet)kişi oyundular ve ikisini cesur kişiler olarak göstermektedir. Habibullah'ı öldürdükten ve Benazir ile evlendikten bir ay sonra geri dönüp teslim olacağına söz verir. Baadhshah, çocukluk arkadaşı Khuda Baksh'ın ailesinin koruyucusu olmaya devam ettiği yerde teslim olduklarını görür. Kardeşi Habibullah ve Ranveer Singh'in kızı Heena'yı kaçıırır. Baadshah Heena'dan kaçmayı başarır ama Ranveer Singh Müfettiş Mirza tarafından öldürülür. Mirza'nın karısı onu öldürür ve Baadshah cinayeti üstlenerek 15 yıl hapis cezasına çarptırılır. Benazir Khuda Baksh'ı Hindistan'a götürür, Baadshah'in dönüşü ertelenir. Khuda Bkash, Benazir'in depresyona girdiğini ve öldüğünü bildiren bir mesajla birlikte gelir.³⁰⁶

“*Khuda Gawah*” film, Baadshah Khan ve Benazir'in hikâyesini anlatır. Film, bir Buzkashi için rakip bir savaşıyla yarışan bir Paştun savaşıcı olan Baadshah Khan ile başlar. Merhum Mukul Anand'ın “*Khuda Gawah*”ı, çoğunlukla zevkli bir Bollywood Masal³⁰⁷ fimidir. Bollywood şarkılarını, aksiyonu, iyi adamları, üst düzey kötü adamları vs. içerir. Ancak bu filmin sevilmesi için eklenmiş yeni sahneleri bulunmaktadır. Filmdeki kadın karakterler, Benazir, Salma, Kına ve Mehendi, çok güçlüdür. Bu kadınlar erkeklere bağımlı değildir. Filmin şarkıları oldukça güzeldir ve film bittikten uzun bir süre sonra izleyicilerin aklında kalmıştır. Ayrıca Paştun kültürünün hikâyeye canlandırıcı bir etkisi de vardır. Kostümler, çöl ve güzel yerler bu filmde gösterilmektedir.

Filmdeki en güçlü karakterlerin kadınlar olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Sride'vi bir filmde iki karakter oynuyor, bu karakter ister cesur savaşçı ister deli karısı

³⁰⁶ Don't call it bollywood, (2018). Sridevi Daily Review: Khuda Gawah! Sridevi and Amitabh and Nagarjuna. Hindustan. <https://dontcallitbollywood.com/2018/02/28/sridevi-daily-review-khuda-gawah-sridevi-and-amitabh-and-nagarjuna/>

³⁰⁷ Şarkılarını, aksiyonu, iyi adamları, üst düzey kötü adamları olan filmler Hindustan'da Masala filmlerde diyorlar.

Benazir, isterse hareketli ve zeki Mehendi'ye dönüşsün, hepsinde Afgan kadınların güçlü ve zeki olarak karakterize edildiği görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen bu filmler Taliban döneminden önce yapılmıştır. Bu sebeple bu filmlerde kültürel kodların yanlış kullanmasına rağmen Afganlar'ın iyi insanlar olarak filmlerde yer aldığı görülmektedir.

5.2.2. Taliban'ın Çöküşü 2001'den sonrası Bollywood Filmlerinde Afganlar/Afganistan

Taliban döneminden sonra yapılan Afganistan ve Afganlar hakkında olumlu bazı filmler olmasına rağmen, olumsuz bir bakış açısına sahip filmlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Afganistan ve Afganlar hakkında olumlu filmlerden biri *Bioscopewala* filmidir. Bu film 2018 yılında çekilmiştir ve konusu yukarıda ele alınan *Kabuliwala* filminin konusu ile çok benzerdir.

5.2.2.1. Bioscopewala “Bioscopeli Adam”³⁰⁸

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Deb Medhekar

Senaryo: Rabindranath Tagore (kısa hikâye "Kabuliwala"), Deb Medhekar

Yapım yılı: 2018

Oyuncular: Danny Denzongpa, Geetanjali Thapa, Adil Hussain...

Bir kadın, çocukluğunda sevdiği Bioscope gösterisinin operatörü olan ölmüş babasının eski bir arkadaşı ile tanışır. Hindistan ve Afganistan'ı birbirine bağlayan bir aşk ve aynı zamanda sinemanın da hikâyesi anlatılır bu filmde.

Rabindranath Tagore'un zamansız hikâyesi olan Kabuliwala'ya dayanan “*Bioscopewala*” filmi orijinal hikâyeden sapıyor olsa da bu durum rahatsız edici bir hal almaz. Bunun yerine, hikayenin filmin çekildiği döneme adapte edildiği görülmektedir. Tagore'nun orijinal hikâyesinde, Kolkata'da kuru meyve satan Afgan bir adam kendisine kızını hatırlatan genç bir kızla bağ kurulmaktadır. Deb, kuru meyveleri bir biyoskop makinesi

³⁰⁸ Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

ile takas eder ve Kabuliwala'yı isyan, sinema ve hikâye anlatma için yeni katmanlar eklediği görülür.³⁰⁹

Yaşlı Afgan, karısını ve beş yaşındaki kızını kurtarma umuduyla kendi ülkesinden kaçır. Afganistan'da, rejim tarafından suçlu sayılan filmleri göstererek Taliban'ın baskısını protesto eden bir isyancıdır. Biyoskopa film göstermeye, Taliban onu yakmadan ve sinema günahını yaydığı için mahkum etmeden önce, Raj Kapoor ve Amitabh Bachchan'ın eski Bollywood filmleri ile insanları yeniden heyecanlandıracaktır. Afganistan'da kalırsa kızının öldürülebileceği söyleninceye kadar Biyoskopa film göstermeye devam eder. Hindistan'a Keşmir yoluyla yaptığı yolculuk Rehmat'ın yardımsever ve cesur benliğine ışık tutar. Kalküta'da Rehmat, Minnie (Geetanjali) ile tanışır ve kendisine kendi kızını hatırlattığı için ona yaklaşır. İlişkileri sadece baba-kız hikâyesinin ötesine geçer; sinemanın bir isyan aracı olarak sunulması gibi, kültürel sınırları yıkar. Din veya millet adına şiddetin insanları ve insanlığı nasıl tahrip ettiğini dokunaklı görsellerle gösterir.³¹⁰

Minnie'nin amatör dedektiflik çalışması, aslında Rehmat'ın Kolkata'daki Afganların tarihini kazıma girişimi olan Rehmat'ın arka plandaki hikâyesi kadar ilginç değildir. Ancak, Afganların Kalküta'da gerçekte nasıl çalıştıklarına dair bir portre oluşturur.³¹¹

Günümüz Kalküta ve Afganistan'da geçen film, savaşın ve zamanın yıkımları, dini bağnazlığın etkileri ve insanların nereden gelirlerse gelsinler, bu karakterleri hikâyenin canlandırıcı gücü ile aydınlatılmıştır. Film Minnie'nin Rehmat bulmacasının son parçasını bulmak için seyahat ettiği Afganistan - Ladakh'ta ustalıkla yeniden yaratılmıştır. Medhekar, Brijendra Kala'nın Rabi'nin sadık ev işçiliği yapan tatlı bir kişi, topluluk kadrosunda sağlam performanslar sergiler. Ancak filmde Rehmat Han'ın Afganistan'da Taliban'la yaptığı çalışmaların tersine çevrildiği gibi sinemada bir aşk mektubu ve köktencilığe karşı güçlü bir ifade olma özelliği sergilemiştir.

³⁰⁹ Kaushal, S. (2018). Bioscopewala. Bioscopewala movie review: A sparkling Danny Denzongpa and the power of cinema. Hindustan Times. Hindustan. <https://www.hindustantimes.com/movie-reviews/bioscopewala-movie-review-a-sparkling-danny-denzongpa-and-the-power-of-cinema/story-vGH0d1X318El66hWQROorO.html>

³¹⁰ Noorani, R. (2018). Bioscopewala movie review. Entertainment times. Mumbai, Hindustan. <https://timesofindia.indiatimes.com/entertainment/hindi/movie-reviews/bioscopewala/movie-review/64319238.cms>

³¹¹ Kaushal, S. (2018). Bioscopewala. Bioscopewala movie review: A sparkling Danny Denzongpa and the power of cinema. Hindustan Times. Hindustan. <https://www.hindustantimes.com/movie-reviews/bioscopewala-movie-review-a-sparkling-danny-denzongpa-and-the-power-of-cinema/story-vGH0d1X318El66hWQROorO.html>

“Bioscopewala” ve diğer filmlerin çoğu, Hindistan’daki Afgan halkının cesareti ve iyiliğini konu almaktadır. Filmlerden bazıları doğrudan Afganistan hakkındadır ya da Afganistan’da yapılmıştır. Filmlerde Afganlar’dan iyi ve saygılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Taliban döneminden sonra Hintli film yapımcılarının tutumunun değiştiği görülür. Taliban döneminden sonra yapılan filmlerin çoğunda, önceki Afganların yerini Taliban, teröristler ve uyuşturucu kaçakçılığının aldığı görülür.

5.2.2.2. Mission Istaanbul “İstanbul Misyonu”³¹²

Filmin Künyesi

Yönetmen: Apoorva Lakhia

Senaryo: Shabbir Ahmed (şarkı sözleri), Chirantan Bhatt (şarkı sözleri)...

Yapım yılı:2008

Oyuncular: Vivek Oberoi, Zayed Hanı, Shriya Saran...

Bir haber muhabiri, bir haber istasyonunun 13. katındaki sırrı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Vigas Sagar işinde başarılı bir muhabirdir fakat evlilik hayatı kötü gitmektedir. Boşanma döneminde İstanbul merkezli bir haber kanalından aldığı teklifi fırsat olarak değerlendirir. Para ve iş yönünden rahat olan Vigas yine de karısından uzak olduğu için mutsuzdur. Ancak çalıştığı yerde durumlar kötüye gitmektedir ve bunu fark edenlerin başına da iş açılmaktadır.³¹³

Yönetmen temel olarak güncel ve küresel bir sorun olan terörizmi seçmiştir. Her ne kadar terörizmin kendisi filmin olay örgüsünün içerisinde ciddi olarak tartışılmasa da filmde bir medya kanalı dünyadaki terörün çoğunun yaratıcısı olmakla suçlanmıştır. Filmde Usame bin ladin sığınağında Türk komando Rizwan Khan (Vivek Oberoi) tarafından öldürülmüştür. Ama yine de popüler Al Johara kanalında kasetleri ve görüntüleri ile görünmeye devam etmektedir. İçeriğiyle oynanmış kasetler teröristlerin müttefiki olan ve dünyadaki kargaşaya öncülük eden medya patronu (Niketan Dheer) tarafından yaratılmaktadır. Bu sefer

³¹² Film isminin Türkçe çevirisi bana aittir.

³¹³ Adarsh, T. (2008). Mission Istaanbul Movie Review, Bollywood Hungama. Hindistan

<https://www.bollywoodhungama.com/movie/mission-istaanbul/critic-review/mission-istaanbul-movie-review/>

hedef Hindistan'dır ve bu durum cesur Hint televizyon sunucusu Zayed Khan ve Türk silahlı arkadaşı Vivek Oberoi için bir maceranın başlamasına yol açmıştır.³¹⁴

Filmle ilgili bir eleştiri yazısı yazan Chopra'ya göre, filmdeki tek umut ışığı, Taliban gibi bir örgüt oluşturan Nazir ve adamlarının bir kadını taşıyarak öldürdüğü acımasız sahnedir. Bu sahneden yola çıkarak filmin bir mesajı yorumu olduğu umulsa da ardından bu sahnenin filmin kahramanının teröristlerle el ele mücadeleye girmesi için bir bahane olarak hizmet ettiği görülmektedir.³¹⁵

Yönetmen Apoorva Lakhia, önceki filmlerinde hem aksiyon hem de duygusal filmler çektiği görülmektedir. *Misyon Istanbul*'da ise Lakhia'nın sadece aksiyona odaklandığı görülür. Silahlı dövüş, yakın dövüş, araba kovalamacıları ve akrobasi ile dolu soğuk bir filmidir.³¹⁶

“*Misyon Istanbul*” filminde önemli olan konular arasında Usame bin ladin'in kopyası olarak var olan birinin yer alması ve herkesin de onun Afganistan'da saklandığına inanmasıdır. Ayrıca Al Johara olarak adlandırılan teröristlerin özel görüntülerini yayınlayan bir televizyon kanalı bulunmaktadır. Bu kişi de George Bush'un benzeri bir kişidir. Yönetmen, olayları yaşanabilecek ve inandırıcı hale getirmek için gerçek hayattan beyaz perdeye aktarılan bazı görüntülere de yer vermiştir. Ancak, aralarda bir yerde iki kahraman, terörist ordusunun tümünü ortadan kaldırıp bir TV kanalının çılgınca faaliyetlerine son verdiğinden terörizmle de bir çeşit mücadele edildiği görülmektedir.

“*Misyon Istanbul*” filminin olay örgüsü öncelikle Hindistan'dan Türkiye'ye, oradan Afganistan'a ve tekrar Türkiye'ye yolculuk etmiştir.³¹⁷

Filmin, terör ekonomisi, haberin metalaştırılması ve seyirciyi eğlendirmek için heyecan verici hale getirilmesi gibi noktalar üzerinde durduğu söylenebilir. Diğer yandan filmde bölgenin Batılı çıkarlar doğrultusunda kargaşa ve çatışma içinde bırakılmasına değinilse

³¹⁴ The Times of India. (2016). MISSION ISTAANBUL MOVIE REVIEW. Mumbai(Maharashtra). Hindistan. TNN, PM IST. <https://timesofindia.indiatimes.com/entertainment/hindi/movie-reviews/mission-istaanbul/movie-review/3281034.cms>

³¹⁵ Chopra, S. (2008). Review: Mission Istaanbul, Sify Movies. Hindistan. <https://www.sify.com/movies/review-mission-istaanbul-review--pclwGeehiiiajj.html>

³¹⁶ The Times of India. (2016). MISSION ISTAANBUL MOVIE REVIEW. Mumbai(Maharashtra). Hindistan. TNN, PM IST. <https://timesofindia.indiatimes.com/entertainment/hindi/movie-reviews/mission-istaanbul/movie-review/3281034.cms>

³¹⁷ Adarsh, T. (2008). Mission Istaanbul Movie Review, Bollywood Hungama. Hindistan <https://www.bollywoodhungama.com/movie/mission-istaanbul/critic-review/mission-istaanbul-movie-review/>

de bu durum çözüme kavuşmamaktadır. Son tahlilde, tüm iddiaları ve söylenmeyen şeyleri bir eğlence ya da eğitim parçası olarak ele alan bu filmin başarısız olduğu gerçeğinden uzaklaştırmak mümkün değildir. ABD'de, büyük film stüdyoları bazen kötü eleştiriler alacağı düşünülen bazı filmlerin basın için gösterimini yapmama pratiğini benimsemektedirler. Çoğu zaman, bu uygulama, yerleşik izleyici kitlesi olan ve bu nedenle eleştirel olarak kabul edilen tür filmler için, özellikle de korku filmleri için benimsenmiştir. “*Misyon Istanbul*” filmi de basına gösterilmeyen filmler arasındadır.³¹⁸

Bu film Afganistan'ın Taliban dönemindeki yeni halini göstermektedir. Usame bin ladin Usame ve teröristlerin yaşadığı yer olarak gösterilen Afganistan genellikle bir çöl olarak tasvir edilmiştir. Taliban 5 yıllık dönemi aslında Afganistan'da bir kez yaşanmış olan fakat Afganistan ile ilgili bütün filmlerde her zaman sembol olarak kullanılan, futbol meydanında bir kadının öldürmesi sahnesi bu filmde de yer almaktadır.

5.2.2.3. Padmavati

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Sanjay Leela Bhansali

Senaryo: Prakash Kapadia, Sanjay Leela Bhansali...

Yapım Yılı: 2018

Oyuncular: Deepika Padukone, Ranveer Singh, Shahid Kapoor...

Ortaçağ'daki Rajasthan'da yer alan Kraliçe Padmavati, bir kralla evlidir ve iddialı bir Sultan olan Padmavati'nin güzelliğini duyuncaya ve Mewar Kraliçesi için takıntılı bir sevgi oluşuncaya kadar bir kalede yaşarlar. Khilji güzel kraliçeye olan saplantısını ortaya koymuştur. Onunla ilgili hikâyeleri duyduktan sonra, Khilji onu yakalamak için Rajputana'daki Chittor Fort'u kuşatmıştır. Ancak, sarayın diğer kadınlarıyla birlikte cesur ve dürüst kraliçe, şereflerini kurtarmak için jauhar – kendini feda etmiştir.³¹⁹

³¹⁸ D'Silva, E. (2008). This Mission is a Turkey, rediff India Abroad.
<https://www.rediff.com/movies/2008/jul/25mission.htm>

³¹⁹ Bhowal, T. (2018). Padmavat movie review: Deepika Padukone steals hearts as Rani Padmavati but this film is no Bajirao Mastaani. Financial Express. Hisdistan.
<https://www.financialexpress.com/entertainment/padmaavat-movie-review-deepika-padukone-steals-heart-as-rani-padmavati-ranveer-singh-shines-too-in-sanjay-leela-bhansalis-magnum-opus/1027737/>

Tarihe bağı kalmış bir kurmaca olarak kabul edilen film, Malik Mahummad Jayasi'nin yazdığı “*Padmavat*” adlı epik şiirden esinlenmiştir. On üçüncü yüzyılda, şiir ve Mewar'ın efsanevi Rajput kraliçesinin adını taşıyan film, gerçekte, Delhi Sultanlığı'nın Türk-Afgan hükümdarı Alaaddin Khilji'nin hikâyesini anlatmaktadır.

Teknik olarak filmin kurgusu oldukça iyidir. Yönetmen, setleri, mahalleri ve kostümleri içeren yapım tasarımları üzerinde bizzat çalışmıştır. Görsel olarak her kare büyüleyicidir. Kusursuz kamera hareketleriyle yapılan uzun çekimler gelişmiş bir sinema deneyimi sunmaktadır.

Gerçek bir hikâyeden esinlenen filmde gerçek hikâye oldukça dramatikleştirilerek aktarılmış ve hikayeye eklemeler yapılmıştır. Yönetmenin diğer filmlerinde görülen özellikle film müzikleri ve mekânın kullanımı konusundaki başarısı bu filmde de devam etmektedir. Filmde yer alan dans ve aksiyon sahneleri belli bir koreografiye uygun ve başarı ile çekilmiştir. Filmde yer alan şarkılar hikâye ile birleşmiş bütünleşmiş durumdadır.³²⁰

Film, Jalaluddin Khilji'nin Delhi'yi ele geçirmeyi planladığı 13. yüzyıl Afganistan'ında geçer. Yeğeni Alaaddin Khilji (Ranveer Singh), kızı Mehrunnisa'ya evlilik teklif eder ve bu teklif kabul edilir. Ranveer Singh'in Khilji'i, kötü bir yüze sahip, korkunç bakışlı ve uzun, hayvan tüyleriyle bezenmiş siyah elbiseler giyen, kötü adam olarak tasvir edilir. Khilji ordusunu Chittor'a saldırmaya ve Padmavati'yi ele geçirmeye gönderir. Birkaç başarısız girişimden sonra barışı isteyerek ve teslim olmayı teklif eder. Bununla birlikte, bir kez Padmavati'yi gördüğünde Khilji'yi güzelliği ile etkiler. Khilji sonunda Chittor Fort'a başarılı bir şekilde saldırır, ancak Padmavati, Khilji'ye yakalanmamak için intihar eder.³²¹

Bhansali'nin Rajasthani saraylarını ve tapınaklarını ayrıntılarıyla anlatması, ahşap kapılarla o dönemin mimarisine çok uygundur. Padmavati'nin kıyafetleri de özellikle Rajasthani³²²dir, ancak günümüzde Sri Lanka³²³ olarak bilinen yerden doğan Sinhalese kültürünün etkisi görülmektedir. Ratan Singh ve Alaaddin Khilji'nin kostümleri de Rajasthani ve Türk-Afgan mirasını sergilemektedir.

³²⁰ Russell. White House (2018). INTERNATIONAL POLICY DIGEST, ‘Padmaavat’ Review. <https://intpolicydigest.org/2018/01/27/padmaavat-review/>

³²¹ Agha, B. (2018). Padmavat is an ostentatious retelling of an epic. Dawn news. <https://www.dawn.com/news/1385687>

³²² Hindistan'da olan bir şehirdir

³²³ Hindistanda kıyan bir tür kıyafetlerdir.

Filmde Padmavati'nin dans ettirilmesi, özellikle bedeninin belli kısımlarının gözükmemesi, hikâyenin halkın zihnindekiyle uyuşmaması ve kendi kutsiyetlerine değer verilmediğini düşünmeleri, filme karşı olumsuz bakışı arttırmıştır. Bu nedenlerle yaşanan protesto olaylarının artmasıyla film gösterime girememiş ve mahkeme sürecine maruz kalmıştır. Daha sonra ise film ancak Kraliçe Padmavati'nin dans ettiği bölümde bedeninin görünen yerlerinin kamufle edilmesi ve filmin isminin değiştirilmesiyle yayınlanabilmiştir.

Filmin neden olduğu tartışmalar sebebiyle Padmavati'nin tarihsel gerçekliği de gündeme gelmiştir. Hintli tarihçiler, böyle bir karakterin tarihte yer almadığını ve bazı halk efsanelerinin tarihsel gerçeklikle ayırt edilemeyecek hale geldiği açıklamışlardır. 16. yüzyılda yazılan Padmavati şiiri, Delhi Sultanlarından Aladdin Khilji'nin Rajasthan topraklarında hüküm süren Chittor Krallığı'na yaptığı saldırıdan 200 yıl sonra yazılmıştır. Yazılma sebebi ise dönemin Sufi pirlerinin, tabi oldukları yönetici elitleri tarafından kendilerine verilen himaye karşılığında dini bir meşruiyet sağlama amacıdır ve bu durum, fazlasıyla yaygın bir uygulamadır. Dönemin Rajput seçkinleri, Müslüman yöneticilerin artan etkisinden dolayı büyük endişe duymaktadır ve böylesi bir şiir, Rajput gururunu koruma ve yüceltme adına fazlasıyla önem kazanmıştır. Bu anlamda, filmde işlenen konu, tarihçiler için “hayali” bir ürün olarak kalırken, 16. yüzyılda yaşanan bazı tarihi olayların, daha önceki anlatılarla karıştırılarak oluşturulmuş bir mit olarak gözükmektedir.³²⁴

Tüm bunlar bir yana filmde en dikkat çeken konu dönemin Hindu-Müslüman ilişkileri ve Hinduların gözünde Müslüman- Afganların imajıdır. Aladdin Khilji karakteri incelendiğinde barbar, ahlaksız, vicdansız vb. tüm kötü hasletleri üzerinde barındıran canavarvari bir karakter çizilmiştir. Hatta Khilji'yi canlandıran Ranveer Singh'in uzun süre karakterin etkisinden çıkamadığı ve Khilji gibi sert bir karaktere büründüğü söylentileri ortaya çıkmıştır. Aladdin Khilji'nin Hint halkına uyguladığı politikaları anlatan tarihsel belgeler, onun sert karakterini ortaya koymaktadır. Burada önemli olan, Hinduların gözünde Müslüman-Afganların Hint alt kıtasında yayılırken bıraktığı korku ve nefretin filme yansımasıdır. Zira Hint alt kıtasındaki Müslüman yönetimlere dair tarih bilgisi, bu korku ve nefretin sadece Aladdin Khilji'nin eseri olmadığını göstermektedir. Bu film vesilesiyle, Hinduların zihnindeki bu korku ve nefretin daha iyi anlaşılması gerektiği ortadadır. Zira

³²⁴ Naqvi, B. (2018). Why 'Padmaavat' bothers me as an Indian Muslim, Gulnews.
<https://gulfnnews.com/opinion/op-eds/why-padmaavat-bothers-me-as-an-indian-muslim-1.2164257#>

Hindistan-Pakistan ilişkileri başta olmak üzere, Hindistan'ın şu anki mevcut iç siyaseti de Hindu-Müslüman ilişkilerinin mahiyetinin tekrar tartışılması gerektiğini göstermektedir.

Filmde kullanılan mekanlar ve renkler de yukarıda bahsedilen durumu destekler niteliktedir. Film, kuru ve çorak bir yer olarak gösterilen Afganistan'da başlamaktadır. Renk seçimleri ve kostümler siyah ya da koyu renklidir; bu renk seçimi ile karakterlerin yüzleri daha karanlık ve ürkütücü görünmektedir. Belli durumlar dışında film boyunca Alaaddin karakteri daima siyah giyinmiş olarak görülmektedir. Alaaddin ve daha sonra ordusu için de siyahın baskın kullanımı ile onlar, istenmeyen, 'öteki' olarak tasvir edilmiştir. Siyah renkle ilişkili başka bir anlam ise yastır. Bütün karanlıklar arasında, Mehrunnisa'nın kıyafetleri ve varlığı, parlayan bir fener gibi, koyu kırmızı renkte örtülmüş gibi görünür. Böylece, izleyicinin, etrafını saran, acımasız Khiljis'e Mehrunnisa'nın benzemediği sonucuna varılabilir.

İki taraf arasında bir karşıtlık yaratmak yalnızca ana karakterlerin kostümlerinin rengiyle desteklenmemiştir. Karşıtlık, sarayların, kalelerin dekorlarında ve aynı zamanda günlük yaşamda ve savaş alanında da bulunan insanların kostümlerinde de görülür. Rajput sarayları, parlak renkler ve açık renkli duvarlar kullanılarak iyi bir şekilde aydınlatılırken, Khilji mahkeme salonunun ambiyansı, çok bastırılmış renklerin kullanımıyla daima karanlıktır. Böylece, Khiljileri kötü olarak, Rajput'ları da iyi ve saygın olarak göstermek istenmiştir. Bu, izleyiciyle Rajputların asla yanlış ya da kötülük yapmadıklarını, Rajputların hiçbir eyleminin yanlış olamayacağını bir yorumunu sunar. Daha sonra bu tutum, Jauhar eyleminin haklı gösterilmesi için bel kemiği haline gelir.³²⁵

Hint filmi "*Padmavati*", yaygın bir tartışma konusu olmuştur. Film, İkinci İskender olarak bilinen Kral Khilji'nin (Alaaddin Khilji'nin) Hindistan Kraliçesi "*Padmini*" ile hikâyesini anlatıyor. Khalijianler, 1290-1320 yılları arasında Güney Asya'nın büyük bölümünü yöneten Farsça ve Türkçe konuşan bir kraldır. Onlar Delhi'nin ikinci kraldır. Hükümdarları Alaaddin Khilji tarafından yönetilmişlerdir. Hindistan'ı Moğol işgaline karşı defalarca savunmuşlardır. "*Padmavati*"de Kral Alaaddin, kana susamış, vahşi ve biseksüel bir karakter olarak tasvir edilmiştir. Filmdeki bu durum Kral Alaaddin'i iyi, güçlü ve cesur bir figür olarak gören Hindistan'daki bazı insanlar için kabul edilemezdir. Ayrıca, Rajput filmde Sultan Alaaddin'in Hindistan Kraliçesi ile bir ilişki kurmayı hayal ettiği bir sahne

³²⁵ Prasad,J. (2019). COLOUR ANALYSIS OF PADMAVAT, AN INVESTIGATION INTO THE USE OF COLOUR IN SANJAY LEELA BHANSALI'S PADMAVAT. (S 3-5). http://ijsser.org/files_2019/ijsser_04__277.pdf

göstermesine dayanarak, film oldukça olumsuz eleştirilmiştir. Böyle bir sahne Hindular tarafından aşırı bulunmuş ve öfke uyandırmıştır. Hindistan'da beş ay boyunca film hakkında tartışmalar yaşanmıştır.³²⁶

Genel olarak, "*Padmavati*" filmi tek taraflı ve Müslüman karşıtı bir film olarak değerlendirilmiştir. Ancak Hindistan da ikinci sırada Müslümanlar yaşadığından Müslümanlar ile ilgili doğrudan olumsuz görüşler öne sürmek sıkıntı yaratabileceği için Afganlar ele alınarak Müslümanlar kötü gösterilmiştir.³²⁷

"*Padmawati*" filminin yayınlanması Malezya'da da yasaklanmıştır. Malezya Ulusal Sansür Kurulu yaptığı açıklamada, filmin İslam'ı ve Müslüman bir kralı kötü ve şiddet içeren bir şekilde yansıttığı gerekçesiyle yasaklamıştır. Afganistanlı bir kral ve savaşçıların filmde olumsuz tasviri olmasına rağmen, Afganistan hükümeti, filmin Afganistan'da yayınlanmasına dair herhangi bir açıklama yapmamıştır.³²⁸

5.2.2.4. Kesari

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Anurag Singh

Senaryo: Girish Kohli, Anurag Singh

Yapım Yılı: 2019

Oyuncular: Akshay Kumar, Parineeti Chopra, Suvinder Vicky...

Bu film, 21 kişilik Sikhs ordusunun 1897'de 10.000 Afganlara karşı savaştığı Saragarhi Savaşı'nın gerçek hikâyesine dayanmaktadır.

Kayıtlara göre, 1897'de yaşanan Saragarhi Savaşı'nda, İngiliz Hint Ordusu'nun 36. Sih Alayı'nın adamlarının son nefeslerine kadar Pathan ile şavaşa girdikleri anlatılmaktadır.

³²⁶ Alarabiya net faris. (2018). آیا شاهان خراسان قدیم عیاش و دوجنس‌گرا. <https://bit.ly/2OWMspy> بوده‌اند؟

³²⁷ Farhad, J. (2017). پدماوتی؛ روایتی از توهم تا واقعیت. Mandegar Daily. <https://bit.ly/34Z3cCc>

³²⁸ VOA English. (2017). مالیزیا فلم هندی پدماوت را منع کرد، افغانستان نکرد. <https://www.darivoo.com/a/malaysia-bollywood-movie-padmavat/4239617.html>

Günümüz Pakistan bölgesine denk düşen küçük bir İngiliz kalesinde bu olay gerçekleşmiştir. Tarihsel gerçekliğin yanı sıra filme yönetmen oldukça fazla dramatik öge eklemiştir.³²⁹

“*Kesari*” filminin başlarında, bir İngiliz subayı Ishar Singh'e sataşır ve Hindistan toprağının sadece korkaklar doğurduğunu dile getirir. Onun bu saygısızlığı, Ishar'da bir öfkeye ve yiğit olduğunu gösterme arzusuna yol açar. Bu süre zarfında halkını köleleştirmekten bıktığını, önceki babalarımız Moğollara boyun eğdiğini ve şimdi de İngilizlere takıldıklarını söylemektedir. Bu bölümün tamamı, 36. Sih Alayı'nın Saragarhi'de yalnızca kendi saygısı için savaştığını ve uzun vadede, İngiltere'nin Kraliçesinin Majesteleri'ne sadık olmayıp Hindistan'ın özgürlüğünü savunduğunu göstermek için yazılmıştır. Fakat esasen burada görünen durum kendisini beyaz efendisine kanıtlama meselesidir.³³⁰

Filmde ele alınan savaşa tarihsel olarak bakıldığında, Saragarhi'ye saldıran Orakzai ve Afridi Pathans NWFP'deki Tirah Vadisi sakinleriydi. Onlar, Khan Abdul Ghaffar Khan (daha iyi "Sarhadi Gandhi" olarak bilinir) kadar Hintli özgürlük savaşçılarıydı. Saragarhi Savaşı'ndan sonra, aynı NWFP³³¹ bölgesinde İngiliz yönetimine karşı savaşmak yerine barışçıl yol kullanan kişiydi. Pakistan'ın oluşumuyla sonuçlanan iki uluslu teori, 1897'deki Afgan ayaklanmasından sonra 35 yıl boyunca ana siyasi söylemde yer bulamadı. Bu savaştan altı yıl öncesine bakıldığında ise 1891'de İngilizler, Pathan kabilelerini kontrol altına almak için NWFP'nin Tirah bölgesindeki Samana bölgesini işgal ettikleri Miranzai seferini gerçekleştirmişlerdir. Saragarhi'daki Pathan köyünü işgal etmiş ve bir kale inşa etmek için köyü yakmışlardır. Etraftaki manzaraya hakim olan stratejik bir konum bulmuşlardır. İngilizler, Saragarhi ve komşu kaleleri daha güvenli hale getirmek için komşu köyleri ve mezraları da tahrip etmişlerdir.³³²

“*Kesari*” filmine bakıldığında filmin başlangıcına bir bölüm eklendiği görülür: Ishar Singh'in (Akshay Kumar) bir Afgan kızını Molla'dan kurtardığı sahne. Afgan kızın eşi, sözde

³²⁹ Vetticad, A. (2019). Kesari movie review: Akshay Kumar does a Sunny Deol in this Gadar-style drama with gusto and zero nuance. Entertainment, first post. Hindustan. <https://www.firstpost.com/entertainment/kesari-movie-review-akshay-kumar-does-a-sunny-deol-in-a-gadar-style-drama-with-gusto-and-zero-nuance-6302171.html>

³³⁰ Vetticad, A. (2019). Kesari movie review: Akshay Kumar does a Sunny Deol in this Gadar-style drama with gusto and zero nuance. Entertainment, first post. Hindustan. <https://www.firstpost.com/entertainment/kesari-movie-review-akshay-kumar-does-a-sunny-deol-in-a-gadar-style-drama-with-gusto-and-zero-nuance-6302171.html>

³³¹ North-West Frontier bugünkü: Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan

³³² Pasha, N. (2019). Creative License vs Historical Records: Spotting the Saffron in 'Kesari'. The war. <https://thewire.in/film/kesari-film-islamophobia-facts>.

şeriatın emrettiği görevleri yapmamakla suçladığı eşini öldürmek istemektedir. Film, Saragarhi'ye yapılan Pathan saldırısının, Pathan kabilesinin iç işlerine Ishar Singh'in karışmasına karşı bir misilleme olduğunu göstermektedir. Kadının taşlaması Taliban döneminden sonra filmlerde sıklıkla yer almaktadır ve Taliban dönemden sonra çekilmiş olan bu filmde de kadının taşlamasına yer vermişler.

Filmde, savaş söz konusu İmam ile başlıyor, İmam Pathan Lashkar'ın önünde savaşa sürüyor ve Saragarhi Kalesi'nin önünde Afgan kızın kafasını kesiyor. Her iki sahnede de İmam, Kur'an'ın ilk Suresi olan, el-Fatiha suresini okuyor. Namazın bir parçası olarak Müslümanların günde beş kez okuduğu bir suredir Fatiha suresi. Bu sahnede barbarlığın Müslümanlık ile ilişkilendirildiği görülmektedir.³³³

Görüldüğü gibi bu filmde Müslümanlığın kötü gösterildiği anlaşılmaktadır. Tarihsel olarak yukarıda bahsedildiği gibi filmde anılan savaş İslam dini ile ilgili değildir; Afganlar İngilizlerin daha önce kendilerinden aldığı işgal ettiği yerleri geri almak için yaptıkları bir savaştır. Bu anlamda İslamofobik bir filmidir. Müslümanlar'ın "öteki" olduğu bir hikâyeyi anlatmak için tarihi bir savaş ile tarihsel olmayan bir bağ oluşturulmuştur. Müslümanları daha da yabancılaştıran ve İslam'ın iradesini kötü niyetli kılan bir anlatı yaratılmıştır.³³⁴

Genel olarak 2011 sonrası Hint sinemasında Afgan temsiline bakıldığında öncelikle Hindistan'ın Afganistan müzik ve sinema sektörüne büyük katkı sağladığı ve günümüze kadar sinema ve özellikle de Afganistan müziğinin Hindistan'dan çok etkilendiği belirtilmelidir. Geçmişte ve günümüzde iki ülke arası ilişkilerin iyi olduğu söylenebilir. Afganistan'da, Hint filmlerinin çok hayranı vardır ve eski zamandan beri herhangi bir altyazıya ihtiyaç duymaması da önemlidir. Son yıllarda Afganistan'da ve özellikle Afganlar hakkında çok fazla film yapılmış ve Afganistan'da tartışmalara neden olmuştur. Filmler, Afgan halkını vahşi ve barbar olarak tasvir etmiştir. Sorun sadece kötü göstermek değildir aynı zamanda yanlış gösterilmesidir. Yukarıda da görüldüğü gibi tarihsel bir filmde de bu yanlışlıklar karşımıza çıkmaktadır.

³³³ Pasha, N. (2019). Creative liberty and historical records, Creative License vs Historical Records: Spotting the Saffron in 'Kesari'. The war. <https://thewire.in/film/kesari-film-islamophobia-facts>.

³³⁴ Pasha, N. (2019). Why is this film a concern?, Creative License vs Historical Records: Spotting the Saffron in 'Kesari'. The war. <https://thewire.in/film/kesari-film-islamophobia-facts>.

Genel olarak tüm filmlerde sıklıkla görülen, Afgan kültürü ve Afganistan tarihi hakkında doğru bilgi eksikliğidir. Özellikle Afgan kültürünün hiç bilinmediği açıktır. Aşağıda beş başlıkta genel olarak Hint filmlerinde Afgan ve Afganistan ile ilgili görülen tanımlama ve tasvirlerle yer verilmiştir.

Birinci konu: “*Kesari*” filmindeki tarihsel yanlışlıklardır. Savaşa neden olan temel nokta aslında tarihsel olarak İngilizler tarafından zorla ele geçirilen topraklardır. Afganların amacı topraklarını geri almak ve İngilizlerin ilerlemesini engellemektir. Ne tarih açısından ne de mantıksal anlamında, filmdeki savaşın başlama nedeni olarak, Sih subayının Afgan kadını kurtarması hadisesinin sunulması doğru değildir. Taliban döneminden sonraki Afganlar hakkındaki tüm filmlerde kadın taşlaması vardır. Taliban döneminde dünyaya gösterilen ünlü belgeselde, kamusal alanda kadına vurulması, Afganistan'la ilgili her filmde kullanıldığı görülmüştür. *Mission Istanbul* filminde de bu sahne vardır.

İkinci konu: Filmlerde giyim, yaşam tarzı ve mekânlardır. Afganistan hakkında yapılan neredeyse tüm Hint filmlerinde, kıyafetler Afgan kültürüne uymaz ve Afgan halkından daha ziyade Arap bedevileri ile benzerlik taşır. “*Dharmatma*”, “*khuda gawah*”, “*Kesari*” “*Padmavati*” filmlerinde kadın ve erkeklerin kıyafetleri Arapların kıyafetlerine benzemektedir. Mekân olarak ise Afganistan hep çöl olarak gösterilmektedir.

Üçüncü konu: Eşcinsellik konusudur. Filmlerde Afganistan'ın bir simgesi haline getirilmiş olmasına rağmen Afganistan'da ve Afganlar arasında utanç verici ve ayıp olarak görülen bir meseledir. “*Kesari*”, “*Padmavati*”, “*Taliban*” vb. filmlerinde bu konu görülmektedir.

Dördüncü Konu: Burkanın (chadari) Afganistan'a ne zaman ve nasıl girdiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Afgan kültürünün bir parçası olmadığı, Taliban dönemindeki şehirlerde yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Taliban'dan önce ve günümüzde sadece bazı şehirlerde kullanılmaktadır. Ama köylerinde ve diğer şehirlerde kullanıldığı görülmemektedir. Filmlerde ise sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak bu filmlerin hepsinde İslam karşıtlığı meselesi görülür, bu filmlerin ana temalarının esas olarak Afgan karşıtlığı değil, İslam karşıtlığı içerdiği görülmektedir. Geçmişte de Hindistan sinemasında, İslam karşıtı filmler yapılmaktadır, ama o zaman Pakistan'ı hedef alınırken şu an Afganistan hedef alınmaktadır.

5.3. Batı Sinemasında Afganistan'a ve Afganlara Bakış

Afganistan ile ilgili yapılan batı filmlerini anlamak amacıyla Taliban Çöküşü 2001 Öncesi Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan ve Taliban Çöküşü 2001'den sonrası Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan, olarak bu bölüm de iki temel başlık altında incelenecektir.

5.3.1. Taliban'ın Çöküşü (2001) Öncesi Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan:

Batıda sinema özellikle de ABD'de çok büyük bir endüstri olarak aynı zamanda kitleleri etkileyen önemli bir ideolojik araçtır ve bilinçli olarak bir silah kadar etkili biçimde kullanılmaktadır ki Western filmlerinde yaratılan ve dünyaya benimsetilen kahraman ABD miti bu duruma örnektir. Sinemanın gücünü ve etkisi hedeflerine ulaşmak amacıyla ciddi anlamda kullanan Nazi Almanyası'nda çekilmiş olan propaganda filmleri da hatırlanabilir.

Batılı ülkelerin sinemasında Afganistan konusunun Taliban döneminden sonra artış gösterdiği görülmektedir. Afganistan'ın batı sinemasında özellikle de ABD sinemasındaki görünümüne bakıldığında öncelikle Rusya ile soğuk savaş döneminde Rusya'ya karşı yapılmış olan filmlerde görülmektedir. Benzer biçimde ABD sinemayı uluslararası siyasi gelişmeler ışığında ideolojik bir araç olarak kullanarak Orta Asya'da Vietman, Ortadoğu'da Irak ve Afganistan ile ilgili filmler yapmıştır.³³⁵

Afganistan, özellikle Afrika'daki ülkelerden Latin Amerika'ya ve Doğu Asya'ya kadar diğer yabancı bölgelere kıyasla batı filmlerinde az yer almış bir ülkedir. Bu sinemasal ihmal, bu dönemde Afganistan'ın popüler hayal gücünde ve batı dış politikasında kabul edilmesinin daha az belirginliği ile eşleşmektedir. Afganistan ile ilgili yapılan filmlerin bakış açıları sebebiyle çeşitli sorunlar barındırmasına rağmen, bu ülkeyi bir ortam olarak seçen film yapımcılarının Afganistan'ı ve orada yaşayan insanları nasıl betimledikleri ise önemlidir. Bu tasvirlerin, batıdaki Afganistan'ın daha geniş kültürel ve politik imajını ve algısını oluşturmaya yardımcı olduğu düşünülebilir.

AAN konuk analisti Christian Bleuer, 2001 öncesi dönemde Afganistan'da geçen çeşitli popüler ve diğer filmleri batı perspektifinden hataları ve değerlerini ortaya

³³⁵ GRAHAM, M. (2010). Front Matter. In Afghanistan in the Cinema (pp. I-Vi). URBANA; CHICAGO; SPRINGFIELD: University of Illinois Press. Retrieved from www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1xckvr.1

koyarak incelemiştir. Afganistan hakkında çekici ve popüler filmlerden birisi James Michener'in 1963 yılında yayınlanan romandan uyarlanmış *Karavan* filminin incelenmesi gereken önemli bir film olduğunu belirtmiştir.³³⁶

5.3.1.1. Caravans “Karavan”

Filmin Künyesi:

Yönetmen: James Fargo

Senaryo: James A. Michener, Nancy Voyles Crawford

Türler: Drama

Yapım yılı: 1979, ABD, İran

Oyuncular: Anthony Quinn, Michael Sarrazin, Christopher Lee...

Michener'in romanı, kısaca Kabil'deki ABD elçiliğinde bir memur hakkındadır. Film, iyi eğitilmiş, güçlü Afgan kocasından kaçan ve bir göçebe grubuyla birlikte ortadan kaybolan Amerikalı bir kadının aranmasını konu almaktadır. Yazar Michener'nin hakkında yazdığı ülkeleri araştırdığı ve ziyaret ettiği bilinmektedir ve bu sebeple kitapları ayrıntı açısından zengindir. Kitapları bir antropoloğun tezinin doğruluğuna sahip olmasa da, kesinlikle daha eğlenceli bulunmuştur. Yine de, Michener kitabına dayanan bir filmin çoğunlukla ülkeyi tanıyanlar için geçerli olacağı beklenebilir. Michener romanının sinemaya uyarlanması olan bu film, büyük bir bütçe ile çekilmiş ve seyirciler için kolayca erişilebilen bir filmidir. Bununla birlikte, film romandan sayısız yönden farklıdır. Filmin ilk birkaç dakikasında görünen farklılık, bu filmi Afganistan hakkında bir film olarak ele almayı tamamen ortadan kaldırmaktadır.³³⁷ İlginç olan kısım ise batı sinemasında Afganistan ile ilgili bir film olarak yer almasıdır. Film Afganistan'da çekildiği için bu çalışma açısından önem taşımaktadır.

Bu filmde izleyicinin bakış açısına bağlı olarak, film yapımcıları- bilinmeyen nedenlerle - Afganistan'ın adını 'Zadestan' olarak değiştirmiştir. Filmin İran hükümeti

³³⁶ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afghanistan Analistler Ağı. (s 2) Kabil, Afghanistan.

³³⁷ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afghanistan Analistler Ağı. (s 3) Kabul ,Afghanistan.

tarafından, Afgan hükümetinin filmde kötü tasvir edildiği gerekçesiyle İran'da çekilmesine izin verilmemiştir.

Christian Bleuer'ün dile getirdiğine göre romanın yazarı Michener filmi izledikten sonra hayal kırıklığına uğradığını belirterek *Karavan* filminin popüler hayal gücünde Afganistan imajının yaratılmasına yön veren bir film olarak kabul edilemez olduğunu dile getirir.³³⁸

Afganistan ile ilgili bu dönemdeki filmlere bakıldığında Afganistan ve Britanya, Hindistan arasında Durand³³⁹ çizgisinde ve yakınında çekilen filmler görülür. Bu filmlerde çoğunlukla kahraman İngiliz askerleri ve sınırın her iki tarafında bulunan vahşi Pashtun³⁴⁰ kabileleri yer almaktadır. Durand çizgisi konusunda, bazı yönetmenler sınırın nerede olduğundan veya olup olmadığından bile tam olarak emin değillerdir. Böylece filmlerde bilgiler, yerlere yanlış kullanılmışlar.

Prince of Khyber³⁴¹ “*Khyber Prensi*” (1909) Yöneten: Frank Butcher Yapım: W. Butcher & Sons, Ülke: İngiltere

The Black Watch (AKA King of the Khyber Rifles) “*Siyah Saat (AKA Khyber Rifles Kralı)*” (1929) Yöneten: John Ford Yapım: Winfield R. Sheehan Ülke: ABD

Khyber Falcon (1932) Yöneten: Modhu Bose Yapım: Punjab Film Ülke: Hindistan

Khyber Pass “*Khyber Geçidi*”(1934) Yöneten: Gul Hamid Yapım: East India Films Ülke: Hindistan

King of the Khyber Rifles “*Khyber Tüfeklerinin Kralı*” (1953) Yöneten: Henry King Yapım: Twentieth Century Fox Ülke: ABD

Carry On...Up the Khyber “*Devam et... Khyber'a kadar*” (1968) Yöneten: Gerald Thomas Yapım: The Rank Organisation, Peter Rogers Productions Ülke: İngiltere

³³⁸ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afganistan Analistler Ağı. (s 3) Kabul ,Afganistan.

³³⁹ “Durand Çizgisi” olarak bilinen, 19’uncu yüzyılda İngilizler tarafından çizilen 2 bin 400 kilometrelik sınırda çatışma çıktı.

³⁴⁰ Afganistan ve Pakistan'da yaşayan bir kabilenin adıdır.

³⁴¹ İngilizceden çevrilmiştir-Khyber Pass, Pakistan'ın Khyber Pakhtunkhwa bölgesindeki Afganistan sınırındaki bir dağ geçididir.

La Furia dei Khyber (AKA Slaughter on the Khyber Pass) (1970) Yöneten: José Luis Merino
Yapım: Duca Internazionale, Hispamer Films, Victory Films Ülke: İtalya | ispanya

5.3.1.2. High Road to China

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Brian G. Hutton

Senaryo: Jon Cleary (roman), Sandra Weintraub (senaryo) (Sandra Weintraub Roland olarak)

Türler: Drama, Romantik

Yapım Yılı: 1983 ABD, Yugoslavya; Hong Kong

Oyuncular: Tom Selleck, Bess Armstrong, Jack Weston...

Birinci Dünya Savaşı sırasında, bir sanayicinin şımarık kızı, Asya'da kaybolan babasını bulmak için alkolik bir Amerikan çift kanatlı pilotunu işe alır. Filmde yer alan üç bölümün ikincisi Afganistan'da geçmektedir.

Waziristan ve Waziri Pashtunların büyük çoğunluğu, Afganistan sınırının öbür tarafında Pakistan'da yaşamaktadır. Bununla birlikte, filmdeki karakterler sürekli olarak Afganistan'ın içine Waziristan'ı yerleştirir. Ayrıca, hem yerel diyaloglarda hem de “yerli” kıyafetlerinde komediye varacak yanlış unsurlar bulunabilir. İki ana karakter, sıkıntı içinde bir hanın ve sevimli haydut pilotu arkadaşı, sadece Himalayalara taşındığını bulmak için Waziristan / Afganistan'a babasını aramak için geliyor. İngiliz aktör Brian Blessed tarafından üst düzey bir şekilde oynanan oldukça despotik ve acımasız bir yerel hanın istemsiz misafirleri haline gelirler.

Bu filmde Afganların otantik temsiline bakıldığında, dil, tavırlar ve kıyafetlerin sadece komedi etkisi yarattığı görülür (örneğin, Waziris³⁴²,te şapka çeşitleri sınırsız, herkes İngilizce konuşuyor gibi görünüyor ve hanın yapması gereken attan dansı, her şeyden başka bir şey değil). Bununla birlikte, bazılarının Afgan ya da kendi adına Afganların tasvirinde kırılması oldukça olasıdır. Han'ın emrindeki Afganlar, sürekli ve yüksek seslerden ve şiddetli jestlerden oluşan, savaşa benzer, başıboş bir kalabalık olarak gösterilir. Sahte Ortadoğu dansöz / Hintli yılan müziği flüt müziği eşliğinde dans eden kadınlara eşlik ederken, bu

³⁴² Veziristan Pakistan'ın kuzeybatısında, Afganistan sınırında dağlık bir bölgenin adıdır.

sırada erkekler, hanın çadırının çatısına tüfeklerini ateşler. Bu arada, erkekler girişteki direklerde insan kafatasları bulunan hanın parti çadırının çatısına silahlarını ateşlerler. 1920'lerin Afganistan / Waziristan'ını otantik bir şekilde yeniden yaratma denemesi bunun gibi unsurlarla oldukça tuhaf bir durumdadır.

Bu filmdeki Waziri Pashtunlar, Dari dili konuşuyorlar. Ama Waziri Pashtunların gerçek dil Peştucadır. Filmde kolayca anlaşılabilen tek Dari cümle, Waziri Han'ın küçük erkek kardeşi tarafından söyleniyor: *امن ميخواهم اين زن را بخرم* ("Bu kadını satın almak istiyorum!!"). Afganların imajına yönelik daha fazla hakaret veya saldırıya dikkat çekmenin yanı sıra, burada dikkat çekici olan diğer konu, hem Han'ın hem de kardeşinin İngiliz oyuncular tarafından canlandırılmasıdır. Aslında, Afganları canlandıranların hepsi Anglosakson ya da Yugoslav oyunculardır. Burada film yapımcıları, köle kızı rolünde Filipinli Amerikan Cassandra Gava'yı seçmişti.

Filmde Afganistan olarak gösterilen yerler Afganistan olmayan, ve Afganistan'da bulunmayan bir coğrafyaya aittir. Bu çekimler bir Balkan ülkesi olan Yugoslavya'da çekilmiştir. Filmin "Afgan" kısım, pilot O'Malley'nin Hanın kampının havadan imhasıyla sona erer - hava gücünün Afganistan'da nihai hedeflere ulaşma yeteneğinin güçlü bir kanıtı olarak göstermiştir. İngilizler Waziristan kampanyasında hava saldırıları kullanmıştır. *High Road to China*, eleştirmenlerden karışık eleştiriler alırken, *Source* romanın yazarı John Clearly, filmi kariyerinin en büyük hayal kırıklıklarından biri olarak nitelendirmektedir.³⁴³

5.3.1.3. Spies Like Us

Filmin Künyesi:

Yönetmen: John Landis

Senaryo: Dan Aykroyd (hikâye), Dave Thomas (hikâye)

Yapım yılı: 1985, ABD

Oyuncular: Chevy Chase, Dan Aykroyd, Mark Stewart...

İki düşük düzeyli hükümet çalışanı, gizli bir CIA misyonu için seçilmiştir. Ancak bu ikili ajan olmak için uygun değildir. Sonradan anlayacakları üzere görevleri, ajanların bu

³⁴³ Canby, V. (1983). 'Road to China', The New York Times. nytimes.com/1983/03/18/movies/road-to-china.html

yolda harcanabilecekleri bir tuzaktır. Hızlı bir şekilde eğitildikten sonra başlarına pek çok maceranın geleceği Pakistan'a paraşüt ile atlarlar.

Bu film ciddi bir film değildir daha çok komedi tarzındadır. ABD hükümeti, Sovyetlere gerçek casusların izini kaybettirmek için, sahte casusları öne sürer Afganistan'dan da bu sebeple kısaca söz edilmektedir. Amerikan *High Road to China* filminde ABD'nin silah dağıtımı yoluyla uzun vadeli, sadık müttefikler yaratamamasının habercisi olan film yapımcıları, izleyiciyi yerel savaşçılarla tanıştırmaktadır.

ABD-Mücahid ilişkilerini ele alan film daha sonra sivil-askeri ayrılma sorunlarına ve casusluk (tıbbi yardım operasyonlarının (CIA tarafından Usame bin Ladin'i bulmak için CIA tarafından kullanılan taktiklerden biri)) için tıbbi operasyonların kullanımına devam eder.

Filmdeki bir görüntünün Afrika Tuareg tarzı türbanlar, Afgan kültürüne uygun olmayan kısa kollular ve arka planındaki garip pembe burkha kullanılmıştır. Bu film Fas'ta çekildi ve kostüm departmanı “geleneksel” Afgan elbisesileri hiç kullanmamıştır. Bu filmde, bir sahnede Afganlar'la dolu bir otobüsün görüntüsünde, Hint Gandhi ³⁴⁴/ Nehru ³⁴⁵ şapkaları giyen erkekleri ve Arap Bedevi düğün elbisesileri ve peçelerinin zayıf taklitlerini giymiş olan kadınları yer almaktadır.³⁴⁶

Sadece bu filmde değil, birkaç diğer filmde de görüldüğü gibi, Afgan giysilerinin batılı filmlerde yetersiz ve gerçeğe uygun olmayan biçimde temsil edildiği görülmektedir. Örneğin aşağıda bahsedilecek olan *The Man Who Would Be King* lüks kürk mantolar görülmektedir. Bu film çoğunlukla Afganistan da çekilmesini rağmen, film yabancılar hakkındadır, Afganlarla ilgisi oldukça azdır denebilir. Afganistan hakkında olan *Spies Like Us*'un sadece kısa bir kısmı Afganistan'da çekmiştir, ancak 1975 İngiliz / Amerikan filmi olan *The Man Who Would Be King*, Afganistan'a özellikle Kâfiristan (şuan Nuristan) 'da büyük kısmı çekilmiştir.

5.3.1.4. The Man Who Would Be King

Filmin künyesi

³⁴⁴Gandhi, Mohandas Karamchand Gandhi, Hindistan ve Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve ruhani lideri.

³⁴⁵ Nehru, Pandit Cevahirlal Nehru, Hindistan Ulusal Kongresi'nin önemli siyasi üyelerinden biridir.

³⁴⁶ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. *Afganistan Analistler Ağı*. (s 4) Kabul ,Afganistan.

Yönetmen: John Huston

Senaryo: John Huston, Gladys Hill

Yapım yılı: 1975, İngiltere, ABD

Oyuncular: Sean Connery, Michael Caine, Christopher Plummer...

Filmdeki Rudyard Kipling'in romanına dayanan iki kurgusal maceracının Hikâyesi anlatılır. Filmin büyük bölümünü Afganistan'da, özellikle de tek bir bölgede Kâfiristan bölgesinde geçmektedir. Ama Amerikan Utah Eyaleti'nde ve Chamonix çevresindeki Fransız dağlarında da çekimler yapılmıştır ve Afgan oyuncular yerine Fas oyuncular oynanmaktadır. Afganistan'ın zirvelerine de biraz ihtişam katmak için bazı özel efektler uygulanmıştır.

Film, oyuncularını Sean Connery ve Michael Caine'nin en tanınmış ve başarılı filmlerinden birisidir. Ayrıca film, militarizme, açgözlülüğe ve sömürgecilik kibrine unutulmaz bir hicivsel saldırı olarak görülmektedir: iki eski İngiliz askeri Afganistan'a paralı asker olarak gelirler ve Kâfiristan'daki gücü ele geçirerek zengin olmaya çalışırlar. Bu durum, sonraki dönemlerde de sıkça görülecek olan bir batı ordusunun eski askerlerinin büyük maaşlar almak için Afganistan'a gitme durumlarına örnektir. Filmin uyarlandığı romanın yazarı Kipling gelecekte böyle bir şeyin sıklıkla olacağını tahmin etmiş görünür. Fakat bu filmdeki durum daha ziyade, kendini Afganistan'da bir tür yönetici yapmayı ümit eden 19. yüzyılın başlarındaki Amerikan maceracı, paralı asker Josiah Harlan'ı akla getirir. Harlan, Amir Dost Muhammed Han'ın mahkemesine çıkar. 1938 yılında Kuzey Özbek Han'ına baskın düzenler ve daha sonra kendisine "*Ghor Prensi*" adını verir. 1938'de Kuzey Özbek'in kuzeyine baskın düzenler. Afganistan için kendi planlarına sahip olan İngilizler sonunda il yöneticisi olarak ülkeden ihraç edilir. Bu film ile aslında Afganistan'daki 2001 sonrası dönem arasında birçok paralellik kurulabilir. Faslı aktör Doghmi Larbi tarafından oynanan yerel yönetici, sonunda İngiliz maceracılar tarafından nihayetinde vazgeçirilmiştir.³⁴⁷

İki İngiliz, yerel gelenek kanunlarını görünce dehşete düşerler ve yerel müttefiklerinin davranışlarından oldukça mutsuz olurlar (örneğin, yerel halk, çocuklarına cinsel istismar için teklif etmektedir - Afganistan'daki yerel kültürün bir parçası olmayan bir 'gelenek'). Tesadüfen, yakında ihtiyaç duymayacakları kuklalarını bulurlar. Kendilerini

³⁴⁷ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afganistan Analistler Ağı. (s 5) Kabil, Afganistan.

hayırsever yöneticiler olarak gösterirler, ancak sonrasında yönetim ve vergilendirme konusunda söz sahibi olan yerel dini liderlerle çatışır. Bu filmde Afganistan yerel gelenekler, mimari ve pek çok konuda hiçbir şekilde doğru biçimde tasvir edilmemiştir. İki cahil yabancı işgalcinin, büyük bir açılış töreni eşliğinde kimsenin istemediği gereksiz altyapıyı inşa etmeye karar verdikleri nokta, 2001 sonrası Afganistan için bir benzetme olarak bu filmde yer alan otantik bir öge haline gelir.

Filmde gösterilen “Kâfiristan” halkı iyi değil, düşmanlarının kafalarıyla polo oynayan acımasız ve aldatıcı vahşi adamlardır. Yerel halkı canlandıran Faslî figüranlar, çoğu sahnede görülmektedir. Michael Caine'nin eşi Shakira Baksh, isteksiz yerel gelini olan Roxanne'in rolünü oynar ve sonuçta yerel geleneklere itiraz eder kendi lehine çalışmaya başlarlar.

Filmde kullanılan dillere bakıldığında Nuristan dil ailesinden değildir. Aksine, oyuncular kendi ana dillerini (Arapça ve Urduca) kullanıyormuş gibi görünmektedir. Aslında Nuristan'da, Nursistanca dili kullanılırken ve Afganistan'ın iki ana dili Peştuca ve Farsça'dır. Filmde bu konu hiç dikkate alınmamıştır. Arapça ve Urduca Afganistan dili değildir. 2001'den önce Afganistan üzerine yapılan çok az batı filmi, sadece birkaç nadir istisna dışında, çeşitli nedenlerle (örneğin, Afgan aktörlerin yokluğu veya deneyimsizliği) aktör olarak Afganları kullanmadıkları için, dilsel özgünlüğü denemektedir. İranlı, Pakistanlı, Hintli ve Arap oyuncular Hollywood'u tatmin etmeye yetektedir.

5.3.1.5. The Living Daylights

Filmin Künyesi:

Yönetmen: John Glen

Senaryo: Richard Maibaum, Michael G. Wilson.

Yapım Yılı: 1987, ABD, İngiltere

Oyuncular: Timothy Dalton, Maryam d'Abo, Jeroen Krabbé...

James Bond, Rusya'dan kaçmaya çalışan bir Rus generale yardım ederken onu öldürmeye çalışan güzel bir çellist görür. Generalin kaçıışı fark edilir. General ele geçirilince,

Bond çellocunun peşine düşer. Bond'un Viyana'dan Fas'a kadar süren maceraları, Afganistan'da gizemin çözülmesiyle sona erecektir.

Filmde Bond'u, Afganistan'a kadar, karşılığında elmas ve silah göndermeye çalışan hain bir KGB ajanı ve kötü niyetli bir Amerikan silah tüccarı takip ederken *'The Snow Leopard Brotherhood'* olarak adlandırılan Afgan uyuşturucu karteli afyon tedarik etmede kullanılır. Afganistan'da afyon ve eroinleri bu tür tedarik etmek zaten yeterince kolaydır.³⁴⁸

Afganlar bu filmde çeşitli şekillerde gösterilmiştir; Sovyet bombardımanının masum kurbanları, cesur mücahit savaşçıları ve kabahatsiz uyuşturucu satıcıları olarak. Her iki tarafta da hem iyi hem de kötü karakterler yer almaktadır. Afganlar üzerindeki kıyafetler, pakollar ve türbanlar, yukarıda incelenen diğer filmlerden biraz daha iyidir. Yine Afganlar inandırıcı bir biçimde canlandırılmamıştır.

Bu filmde dil ve konuşma konusunda sıkıntı vardır. 1987 James Bond filmi *Yaşayan Gün Işığ*'nda mücahitlerin kim olduğuna dair açıklama yapılmamıştır. Ancak, "mücahit" i doğru bir şekilde nasıl telaffuz edeceğini bilenler için, telaffuz doğru değildir.

Bu filmde aslında bir Afgan'ı canlandıran oyuncu, Pakistanlı-Amerikalı aktör Malik'tir ve karakterinin isminin filmde - Kamran Shah'ın telaffuzundan da anlaşılacağı gibi Pakistan'dan çok daha Amerikalı olduğunu görülür. Filmde Kamran Shah, kötü Sovyetlere karşı savaşan kahraman bir mücahit lideridir. Şah'ın eşlik ettiği "tıbbi malzemeleri" kontrol etmeye karar verene kadar her şey yolunda görünür: Afganistan'da uyuşturucu kaçakçılığına karışan Amerikalı bir müttefik fikri, komponun en gerçekçi kısmıdır ve Afganistan'a elmas ve silah göndermeye çalışan kötü niyetli bir Amerikan silah satıcısının izini sürer.

Afganistan'da gelen yabancılar hakkında (James Bond) farklı bir hikâye gibi görünsede, hikâye ilerledikçe Afganları daha fazla içerdği görülmektedir, ama çoğu seyirci için Afganistan hakkında en çok bilinen *Rambo III* filmidir.

5.3.1.6. Rambo III

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Peter MacDonald

³⁴⁸ Bleuer, Ch. (2014). *Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films*. Afganistan Analistler Ağı. (s 7) Kabil, Afganistan.

Senaryo: David Morrell, Ylvester Stallone

Yapım yılı: 1987, ABD

Oyuncular: Sylvester Stallone, Richard Crenna, Marc de Jonge...

Filmde Rambo, arkadaşı Albay Trautman'ı Afganistan'daki zorlu işgalci Sovyet güçlerinin pençelerinden kurtarmak için tek kişilik bir görev üstlenir.

En çok İsrail'de çekilen bu filmin ortaya koyduğu basittir. Afganlar iyi; Sovyetler kötü; Amerikalılar kahramanlardır. Hikâye, Rambo'nun eski komutanını Sovyet hapishanesinden kurtarmak için Afganistan'a gelmesidir. Eylem genellikle sıkıcı ve yaratıcılıktan yoksundur - Film, bağımsız bir şekilde üretilen anti-Sovyet propagandasının dikkat çekici bir parçasıdır.

Rambo'nun Afganistan 'gezisi', Afgan'a yakın olması, Sovyet düşmanının saf olarak bu damgalanmasının sadece paradigmatik değil, aynı zamanda Öteki'nin Hollywood için ne kadar değişken olabileceğinin de somut bir örneğidir.

Hollywood'un Sovyet düşmanını alçaltmak için bir argüman olarak kullandığı mekanizma, az gelişmiş teknolojiye sahip Amerika ile hiçbir ilgisi olmayan, az gelişmiş Arap Ötekisini küçümsemeleri ile dostane bir sebep haline gelmektedir. Dolayısıyla sadece Öteki değiştirilebilir değil, aynı zamanda onları küçümsemek için kullanılan argümanlar da vardır ve bu hem politik-ideolojik hem de kültürel ortamdan geldiği için normal görünebilir.

Stallone'nin insanüstü dövüş becerilerinin bir sonucu olarak, film "*Bu film Afganistan'ın sersemlemiş insanlarına ithaf edilmiştir*" yazısıyla sona erer. Uzun vadede, film serisinin yalnızca ABD'nin Vietnam Savaşı'ndaki bozulmuş imajını pekiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ABD'ye karşı potansiyel bir gerilla savaşı zaferinin imkânsızlığını da açıkça vurguladığı söylenebilir.³⁴⁹

Afganistan Propagandası en dikkat çeken şey, bu filmin Amerikan dış politika yapımcılarının çıkarına olmadığıdır. 1988'de Sovyetler Afganistan'dan çekildiler ve filmin yıldızı Sylvester Stallone'nin belirttiği gibi, o an geçti ve Sovyet-ABD işbirliğinin dönemi tam bir hızla değişir:

³⁴⁹ Güzelipek, A. (2018). The Implementation of USA's Soft Power VIA Hollywood: Looking Back to Cold Wer. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:32, s. (235-236). Türkiye. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/606864>

... Film çıkmadan bir ay önce, Rusya geliyor. Gorbaçov, Nancy Reagan'a yanağından öpüştü; herkes herkesi sever ve ben de kötü adamım... pes ediyorum, bu yüzden asla politik filmler yapmıyorum...³⁵⁰

Stallone ayrıca, bu örgütlerin hiçbirinin 1980'lerde bulunmamasına rağmen, Rambo'nun Taliban veya El Kaide ile birlikte savaştığı iddiasına dikkat çeker. Stallone, Rambo'nun “Massud” olarak tanımlanan yerel bir Afgan komutanı ile savaştığı hikâyesi sorulduğunda şöyle açıklar:

*Rambo 3'ten memnun değildim... çünkü içeri girip kurtaracağım adamların El Kaide olduğunu ve konuşması gereken adamın Bin Ladin olduğunu anlıyorum; bu kötü bir hamle oldu.*³⁵¹

Stallone ‘nin görüşünün aksine Usame bin Ladin sadece bu filmde gösterilmez, aynı zamanda savaştığı Afganlar Panjshir Vadisi'ndedir (bu film için “Beş Aslanlar Vadisi” olarak çevrilir) ve Komutan Massud'un komutasının lideridir. Yunan aktör Spiros Focas: Mesut Rambo ve Mesut’un güçleri, iyi bilindiği gibi, Taliban ve El Kaide’ye şiddetle karşı çıktılar. Rambo, Taliban ya da El Kaide’nin yükselişini desteklemekten sorumlu değil - Stallone bunu bilmesi bile ancak, 2001 sonrası Amerikan seyircisi için garip görünen bazı sahneler bulunmaktadır.

Sonuç olarak bu filmde Afgan ya da Afganistan ile ilişkili kısımlar, yukarıda incelenen filmlerden daha fazladır, ancak Afganlar hala yalnızca Amerikalılar ve onların hikâyeleri için yardımcıdır. Rambo’nun eve döneceği ve Amerikalılara Afganistan’da neler olduğunu anlatacağı ima edilmiştir.

Sinemacılar, dünyaya Afganistan’ı anlatıyorlar. *Hot Summer in Kabul* (1983), *Afghan Breakdown* (1990), *Peshawar Waltz* (1994), *9th Company* (2005), ve *Kandahar* (2010)... gibi filmlerde bile, Afganların Sovyet tank ekibinin yanında hikâyenin eşit bir bölümünü işgal etmesiyle ilgili olsa da, hala genellikle Afganlar hakkında değildir. Afganistan’da çekilmiş, ancak Afganların yer aldığı filmlerdir ama aslında doğrudan Afganlar hakkında değildir.

³⁵⁰ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afghanistan Analistler Ağı. (s 8) Kabil, Afghanistan.

³⁵¹ Bleuer, Ch. (2014). Rambo Was Too Late: Afghanistan in Western films. Afghanistan Analistler Ağı. (s 9) Kabil, Afghanistan.

Yukarıda incelenen filmler birçok farklı şekilde ele alınabilir. Örneğin, kültürel ve coğrafi yanlışlıklar oldukça görünürdür. Bu, filmin kimin tarafından izlendiği ile çok ilişkilidir. Batılı izleyicilerin çoğu, örneğin Fas veya Özbekistan'daki çekim yerlerinin Afganistan olduğunu kabul etmekte, ancak bazı Afgan olmayanlar, izleme deneyiminden rahatsız olabilecek tutarsızlıkları sürekli olarak görebilmektedir. Benzer bir durum dil ve kostüm için de geçerlidir.

Genel olarak, 2001 öncesi döneme ait filmler içinde tatmin edici bir film yer almamaktadır. Bir Afgan hatta bir Afgan olmayan, *High Road to China*'daki Afgan kültürünün tasvirlerinden rahatsızlık duyabilir veya bir Afgan olmayan, *The Man Who Would Be King*'ın sömürgecilik karşıtı hiciv kadar iyi olmadığına karar verebilir.

Bu filmler Afganistan halkına “oryantalist” bir bakışla saldırı olarak nitelendirilebilir. Ancak yukarıda incelenen bu filmlerden herhangi biri, Afganistan'ın batılı izleyiciler için imajını oluşturmaya yardımcı olabilir mi sorusu önemlidir. Bazıları için, Rambo III gibi filmler Afganistan'ın tek temsilcisi olabilir.³⁵²

Diğer yandan Afganistan'da çekilmemiş ve Afganistan'ın kültürü, dil ve coğrafyayı bilmeyenler ve filmlerde yanlış bilgiler gösteren çok filmler vardır. Rambo III gibi bir film Afganistan'ı nasıl gördükleri üzerinde potansiyel bir etki olarak hızlı bir şekilde öne atılır. Elbette, *Kâfiristan'a Yolculuk* Afganistan vahşi adamlarla, Afganistan'ın çöl ve tehlikeli bir yer olarak temsil edildiği belirtilmelidir. Bununla birlikte, Afganistan'da kırk yıldan uzun süren ve devam eden savaş medyasının, Afganistan'ın batıda bir görüntüsünü oluşturmak için çok daha fazla şey yapmış olması çok daha muhtemeldir.

5.3.2. Taliban Çöküşü 2001'den sonrası Batı Filmlerinde Afganlar/Afganistan

2001'den bu yana, Afganistan'ı yer aldığı çok sayıda batılı filmi çekilmiştir. Ancak, Afganistan'ı ve halkını gerçekçi olarak ele alan film çok azdır.

5.3.2.1. Iron Man “Demir Adam”

Filmin Künyesi

³⁵² Bleuer, Ch. (2015). A Taleb Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 3). Kabil Afganistan.

Yönetmen: Jon Favreau

Senaryo: Mark Fergus, Hawk Ostby.

Yapım yılı: 2008, ABD

Oyuncular: Robert Downey Jr, Gwyneth Paltrow, Terrence Howard...

Bir Afgan mağarasında esir tutulduktan sonra milyarder mühendis Tony Stark, kötülükle savaşmak için eşsiz bir silah zırhı yaratır.

Film geçtiği dünya, gerçek dünyadan farklı daha çok Gotham veya Metropolis'e daha yakın duran fantastik bir dünyadır. Zırhlı bir Amerikan askeri aracının arkasındaki kayalarda bir Scotch içkisin tadını çıkardığı tozlu Afganistan'da Tony Stark'tır ana karakter Tony, bir medya ünlüsüdür, eski bir M.I.T. çocuğudur ve yüksek teknolojik silahlar üreten ve satan bir ailenin bireyidir. Aynı zamanda dürüst olmayan bir playboydur da. Filmde çizilen bu karakter hem otantik hem tanıdık aynı zamanda eğlenceli bir kişiliktir.³⁵³

Bu filmde olduğu gibi Afganistan genel olarak filmlerde bir komplo aracı olarak kullanılır ve aslında pek çok başka yer ile de değiştirilebilir. Yalnızca tehlikeli savaş bölgesi, başarısız bir devlet veya terörizmle dolu ülke olması yeterli olacaktır. Savaş, terörizm ve çeşitli batı ülkelerinden casusların ve askerlerin bulunduğu bir ülke olarak konumlandırılır yalnızca.

Bir süper kahraman filmi olan *Iron Man*, dünya çapında yarım milyar dolardan fazla geliri olan finansal açıdan en başarılı filmlerden biridir. Iron Man örneğinde, filmin kahramanı Afganistan'da önemli bir zaman geçirecektir. Kibirli bir sanayici ve silah tüccarı olan Tony Stark, silahlarını ABD ordusuna göstermek için Afganistan'ı ziyaret eder. Kendileri için silah üretmesini isteyen teröristler tarafından pusuya düşürülüp, kaçırılır ve tutuklanır. Bu, Demir Adam olarak bilinen süper kahramana dönüşümünün başlangıcı olacaktır.³⁵⁴

Burada en ilginç nokta, orijinal çizgi roman hikâyesinde teröristlerin ve Afganistan'ın uygun bir mekan olmadığıdır. Bunun yerine, hikâye Vietnam'daki komünist esirlerle gerçekleşmektedir aslında. Komünistler ve Vietnam, Amerikan popüler hayal

³⁵³ SCOTT, A. O. (2008). Heavy Suit, Light Touches, iron man film. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2008/05/02/movies/02iron.html>

³⁵⁴ Bleuer, Ch. (2015). A Tale Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 5). Kabil Afghanistan.

gücünde uzak tarihi belleğe hapsedilerek yerini genel olarak 'Teröre Karşı Savaş' ile kolayca değiştirmiştir. Fakat esasen filmde Afganistan kısmı çok uzun sürmez, Iron Man'ın esas düşmanları California'daki rakip silah satıcılarıdır.

Filmin diline bakıldığında İngilizce ve Afganistan'da kullanılan diller olarak da Urduca, Arapça'nın kullanıldığı görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu iki dil Afganistan'da kullanılan diller değildir. Yalnızca bir iki sahnede Afganistan'ın ulusal dili olan Farsça'nın çok kısa ve anlaşılmaz bir şekilde kullandığı görülmektedir. Kostüm konusunda benzer sıkıntılar görülmektedir; elbiseler daha çok Araplar ve Pakistanlılara benzemektedir özellikle savaş sahnelerinde kadınların ve çocukların giydiği elbiseler Afganlara hiç benzemez, aynı şekilde Taliban'ın ya da El Kaide'nin elbiseleri de oldukça farklıdır.

5.3.2.2. Thousand Times Good Night: (Binlerce Kez İyi Geceler)

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Erik Poppe

Senaryo: Erik Poppe, Harald Rosenløw-Eeg

Yapım Yılı: 2013, Norveç, İrlanda, İsveç

Oyuncular: Juliette Binoche, Nikolaj Coster-Waldau, Lauryn Canny...

Filmin konusuna bakıldığında Rebecca dünyanın en iyi savaş fotoğrafçılarından biridir. Kocasını artık tehlikeli hayatına katlanmayı reddettiğinde büyük bir duygusal fırtınaya neden olur. O ve genç kızlarının hem ailesini hem de işini seven Rebecca'ya ihtiyacı vardır.

Yukarıda bahsedilen filmlerden farklı olarak bu film anaakım aksiyon filmlerinin dışında eleştirmenlerce beğenilen ve film festivallerde gösterilen bir filmidir. Fransız aktris Juliette Binoche ve Danimarkalı oyuncu Nikolaj Coster-Waldau'nun oynadığı 2013 İrlanda-Norveç ve İsveç yapımı olan film özünde bir aile dramasıdır. Binoche savaş bölgeleri ve mülteci kamplarına takıntılı bir fotoğrafçıyı canlandırmaktadır. İrlanda'da evinde ailesine bakan, karısının yokluğundan giderek daha fazla mutsuz olan deniz biyologu bir kocası vardır. İki çocuğu vardır ve annelerinin her an korkunç bir şekilde ölebileceği düşüncesindedirler.

Film Afganistan'da açılır ve Afganistan'ın gerçek sahnelerini içerir. Ünlü bir foto muhabiri olan Binoche'nin karakteri Afganistan'daki kadın intihar bombacıları hakkında bir hikâye hazırlamaktadır ve konusuna çok yaklaşmıştır ancak her şey ters gider ve intihar bombacısı paniklediğinde ve hedeflenen hedefe ulaşmadan patladığında onun yakınlarında kalmıştır. Fotoğrafçı ağır yaralanır ve ilaç için Dubai'ye gider, ancak son birkaç fotoğraf daha çeker.

Afganistan ilgili olan filmlerde olduğu gibi, bu film de Afganistan'ı bir savaş mekanı olarak kullanır. Mekan, son on yılda dünyadaki herhangi bir savaş bölgesinde de geçebilir. Bununla birlikte, Kabil sokaklarında ölen çok sayıda sivil için çok daha kötü sona erir ve bu grafiksel olarak vahşeti gösterir. Ama yine de bu İrlanda'daki bir aileyle ilgili bir film olmaktan öteye gitmez, Afganlarla ilgili değildir. Daha sonra evine dönen fotoğrafçı hayatını düzenlemeye çalışırken kocasının işinden ayrılmasını veya evlerini sonsuza dek terk etmesini ister. Bu arada, ajansı fotoğrafları satamaz ve sonunda üzerinde çalıştığı hikâyeyi genişletmek için bir kez daha Afganistan'a dönmesini isterler.

Filmlerdeki herkes, sakat bırakılan ve öldürülen yerliler Afganlardır. Filmdeki Afganistan, her durumda, aşılması gereken bir travmadır. Keder ve travmanın üstesinden gelen karakterler, filmlerde çok yaygın yer verilen hikâyelerdir. Bir aile üyesinin kaybı, şiddetli bir saldırı, bir savaş bölgesindeki deneyim ya da herhangi bir tatsız yaşam deneyimi gösterilebilir. Afganistan'daki savaş zamanları batı haberlerinde yer aldığından, film yazarlarının bir travma kaynağı olarak bir savaş bölgesi seçmeleri şaşırtıcı değildir. Bunlar arasında en öne çıkanları, ordu üyelerini kendi ülkelerine “eve dönüş” filmleridir. Eve dönüş filmlerine önemli bir örnek *Fort Bliss* filmidir.

5.3.2.3.Fort Bliss

Filmin Künyesi:

Yönetmen: Claudia Myers

Senaryo: Claudia Myers

Yapım Yılı: 2014, ABD

Oyuncular: Emmanuelle Chriqui, Michelle Monaghan, Pablo Schreiber, Ron Livingston

Afganistan'da ABD ordusunda doktor olarak görev yapan genç ve bekar bir annenin eve dönüşünden sonra oğluyla olan ilişkisini yeniden inşa etmek için verdiği mücadele anlatılmaktadır.

Genellikle, Savunma Bakanlığı tarafından yardım edilen filmler, çoğu kişi tarafından Top Gun'dan *Transformers* serisine kadar ince gizlenmiş işe alım filmleri olarak kabul edilir. Savunma Bakanlığı filmi için senaryoyu onaylarsa, erişim, uzman tavsiyesi, pahalı askeri teçhizat kullanımı ve diğer avantajlar elde ederler. Askeri teçhizat kullanımını güvence altına almak için başarılı bir örnek olarak, ABD 160. Özel Operasyonlar Havacılık Alayı, 2001 Ridley Scott filmi *Blackhawk Down* için helikopterler sağlamıştır. ABD ordusunu, psikopatlar olarak kötü gösteren filmlerin ise ABD askeri yardımı alması çok zor veya imkânsızdır.³⁵⁵

Bununla birlikte *Fort Bliss* Filmi ABD ordusunun parıldayan iyi bir görüntüsünü sağlayan filmi değildir. Ana karakter, Maggie, çoğunlukla olumlu bir ışıktadır, ancak kesinlikle onun kusurları vardır. Diğer askeri karakterler çok daha kötü tasvir edilir. Bunlardan biri etrafındaki herkesi zorlayan tehlikeli ve akıl hastası bir adam, Maggie'nin komutanı zayıf liderlik becerilerini sergiliyor ve ekip üyelerinden biri, çavuş yardımcısı Afganistan'dayken ona tecavüz etmeye çalışıyor. ABD ordusunun muhtemelen senaryoyu okumuş olmasına rağmen, film yapımcılarına *Fort Bliss*'teki ABD Ordusu 1. Zırhlı Bölümüne erişim sağlar. Kapsamlı bir işbirliği sağlanır. ABD Savunma Bakanlığı'nın, ne tür filmlerle işbirliği yapacağı konusunda daha esnek hale geldiği söylenebilir.³⁵⁶

Afganistan'dan döndükten sonra Maggie, sağlık görevlilerini o yıl daha sonra görevlendirilmeleri için hazırlamak üzere başka bir birime katılır. Onun için, yeni birimin konuşlandırılması hızlanır ve evde sadece birkaç ay sonra kendisini neredeyse tanımayan bir oğluyla birlikte yeni üvey annesini tercih ederek Afganistan'da bulur. Maggie'nin eski kocasının dediği gibi, "Hayatının üçte birini gittin, ne bekliyorsun?" Filmin geri kalanında, yeni birimine olan sorumluluğunu ve görevini uzlaştırmaya çalışırken oğlu ile olan bağı onarmaya çalışır. Afganistan, Maggie ile ilgili bir hayalettir.

³⁵⁵ Bleuer, Ch. (2015). A Taleb Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 7). Kabil Afganistan.

³⁵⁶ Bleuer, Ch. (2015). A Taleb Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 9). Kabil Afganistan.

5.3.2.4. Zwischen Welten “Dünyalar Arasında”

Filmin künyesi

Yönetmen: Feo Aladağ

Senaryo: Feo Aladağ, Matthias Kock

Yapım yılı: 2014, Almanya

Oyuncular: Ronald Zehrfeld, Mohsin Ahmady, Saida Barmaki...

Jesper Alman ordusunda bir askerdir. Kardeşinin Afganistan'da görev yaparken öldürülmesine rağmen, yine de bu savaş bölgesinde yeni bir görevi olduğunu bilir.

Bir travma olarak Afganistan, 2014 Alman filmi “Zwischen Welten” “Dünyalar arasında” de en kapsamlı biçimde görülür. Bu filmin hikâyesi, bazı Arbaki milis müttefikleriyle sıkışıp kalırken ikinci Kunduz turunda bir Alman subayını takip eder. Hikâyenin diğer yarısı, kız kardeşi ile yaşayan ve Alman vizesi taleplerini reddeden tercümanı Tarik'e odaklanıyor, çünkü yabancı bir ordu ile yaptığı çalışmalara misillemede karşılaştıkları tehditlere ilişkin yeterli kanıt bulunmuyor.

Travmanın “kapsamlı” niteliği nasıl yapılandırıldığıdır: ıstırap sınırsızdır ve geçmiş, bugünü ve geleceği işgal eder. Tarik'in babası, “yanlış tarafta” olduğu için gözlerinin önünde idam edilir; Alman askeri de, Afganistan'da orduda görev yaptığında birkaç yıl önce kardeşini kaybetmiştir. Şimdiki ıstırap, perdedeki eylemin çoğunu kaplar: ölüm tehdidi, saldırı ve tecavüz filmin içinde olan konulardır ama doğrudan gösterilmemiştir, ancak gelecekte acı çekme vaadi garantili görünmektedir.

Tematik aşinalıkların yanı sıra, filmde gerçek hayattan yakalanan olaylar da vardır. Sürücünün durmasını emreden yabancı askerlerin hemen tepesine gelene kadar durmayarakn hızlanan arabada, söz konusu sürücüye kaba muamele ve aşağılanması, doğrudan 2010 belgesel *Restrepo*'da görülen bir olayda bir ineğin öldürülmesi, yabancı askeri üs dışında jilet telin bulunması. Alman askerlerin karşılaştığı gece görüşmelerindeki kısıtlamalar, telefonla tercümanlara yönelik tehditler, arabadaki savaşçıların 'bağımsız' doğası, vb konular filmde vardır. Bu filmin gerçeğe yakın bir yerde durduğu söylenebilir.

Alman ordusu ekipmanlarını ve üslerini kullanmalarına izin vermiştir, oyuncular yerliler, tüm oyuncular oldukça iyidir.³⁵⁷

5.3.2.5. Zero Dark Thirty (Karanlık Operasyon)

Filmin künyesi

Yönetmen: Kathryn Bigelow

Senaryo: Mark Boal

Yapım yılı: 2012, ABD

Oyuncular: Jessica Chastain, Joel Edgerton, Chris Pratt...

11 Eylül 2001 katilleri Amerika halkında yeni bir korku ve nefret psikolojisinin doğmasına neden oldular. Aynı zamanda bu olay, katillerin dahil olduğu organizasyon olan El Kaide ve başlarındaki Bin Laden'in peşine düşülmesinin de başlangıcı oldu. Oscar ödüllü Kathryn Bigelow (*The Hurt Locker*) bu zamandan Bin Laden'in ölümüne kadar yaşanan zamanın kronolojik olarak altını çiziyor. 'Zero Dark Thirty'nin başrollerini ise Joel Edgerton ,Jessica Chastain , Chris Pratt , Mark Strong ve Jennifer Ehler paylaşıyor.

Kathryn Bigelow, *Ölümcül Tuzak (The Hurt Locker)* film ile Oscar alan ve en iyi yönetmen kategorisinde Akademi Ödülü'nü kazanan ilk kadındır. Yine Ortadoğu ve 11 Eylül sonrası Amerika'nın terörle mücadelesi ekseninde *Zero Dark Thirty* filmini yönetmiştir. Senaryosunu Mark Boal'un yazdığı Zero Dark Thirty, Usame bin Ladin'in ölü olarak ele geçirilme sürecini anlatıyor. 5 dalda Oscar'a aday gösterilmiş olan yapımın en çok dikkat çeken yönü ise CIA'in bu süreçte işkenceyi bir bilgi edinme yöntemi olarak kullanmasını meşrulaştırdığı tartışmasıdır. *Ölümcül Tuzak* filminde yönetmen koyu Amerikan milliyetçiliği, ırkçı ve şoven bir yaklaşıma sahip olmakla suçlanmıştı. Her iki film de Irak'ta kurulur ve Elah Vadisi'nde derin savaş karşıtı temaları vardır.³⁵⁸

Bu filmde, CIA'nın iyi adamları ve kötü Müslüman teröristlerle gerekli araçları kullanarak mücadele ediyorlar, bu da çoğunlukla işkence anlamına geliyor. Filmde

³⁵⁷ Bleuer, Ch. (2015). A Taleb Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 11). Kabil Afganistan.

³⁵⁸ Reifer, T. (2013). Zero Dark Thirty & the Celebration of America's Liberal Culture of Torture, Secrets, Lies, & Propaganda: Hollywood's Zero Dark Thirty, America's Liberal Culture of Torture, & the Struggle for its Abolitioni. (s 5).

önde gelen CIA işkenceci konuşmasıdır, “işkence herkesi kırar” diyor, film, işkencenin değerini pek çok yolla da öne çıkarıyor.³⁵⁹ Alex Gibney’nin Oscar ödüllü belgeseli “*Taxi to the Dark Side - Karanlığa Giden Taksi*”, Irak’taki Abu Garip hapishanesinden sorgulama görüntüleri içeriyordu. Film, ABD’deki işkence programlarının ortaya çıktığı *Abu Ghraib*’de olduğu gibi dağınık toplu işkence göstermiyor. Irak’ta ve başka yerlerde sadece şans eseri toplanan ve işkence gören, işkenceci olan vahşet kültürü sahibi olan insanlardır, bununlar yerine, Hollywood’un uzmanlaştığı gerçeklikten gelen burada bir tür belgesel olarak tasvir edilen şeyde, görünüşte işkence, kötü adamlara yönelik, acımasız ama işe yarar olarak gösteriliyor.³⁶⁰

Yine de filmin Hollywood’un sevdiği bir dünyaya karşı davranıyoruz: iyi adamlar, başta CIA olmak üzere ABD işkence rejiminin ayağı askerleri ve önümüzdeki 11 Eylül’ü planlayan Usama Bin Ladin ve onu sakladığı kötü terörist Müslümanlardır.

11 Eylül’den bu yana, işkence taraftarları, işkenceyi onlara aforoz yerine liberal değerlerle tutarlı hale getirmek için işkence yapmak için bombalama ideolojisini önemli bir başarıyla kullanmışlardır; dolayısıyla burada liberal kültür veya işkence ideolojisi gelişmiştir.

Filmin kahramanı Maya adındaki çekici CIA kızı, işkenceye tanıklık ediyor ve işkence bantlarını gözden geçiriyor, sonuçta gerçekliğin film versiyonunda Usama Bin Ladin’in öldürülmesine yol açan ipuçlarını arıyor

Filmin temel önermesi, ABD işkence programlarının Usame Bin Ladin’in bulunmasına ve öldürülmesine yol açtığı için bu tür şeylerin gerekli olduğuna inanmaya yönlendiriliyoruz. Neticede işkence için ahlaki bir gerekçe olamaz ve uluslararası yasalar altında ortak ahlaki standartlardan bahsetmemek için herhangi bir izin olamaz.³⁶¹

Filmde Afganistan’a çok az yer verilmiştir, çünkü 2001’den sonra bin Ladin Afganistan’da değil, Pakistan’da aranır. Afganistan tarafından yapılan tek görünüm Amerikan

³⁵⁹ Miles, S. (2009). *Oath Betrayed: America’s Torture Doctors*, Berkeley. California Üniversitesi Yayınları. California, ABD.

³⁶⁰ Danner, M. (2004). *Torture & Truth: America, Abu Ghraib & the War on Terror*, New York Review of Books.

³⁶¹ Bleuer, Ch. (2015). *A Taleb Lost in a Polish Forest and More: Afghanistan in western films, 2001 to 2015*. 2009-2019 Afghanistan Analysts Network (AAN). (S 30). Kabil Afganistan.

askeri üsleridir (Host³⁶² ve Celalabad³⁶³ yakınlarında) ve burada Amerika kahraman olarak gösterilir.

Filmin diline bakıldığında en çok İngilizce dili, ama bazı yerlerde Peştuca da kullanıldığı görülmektedir. Filmin son bölümünde Arapça diline de rastlanmaktadır.

Afganistan'da acı çeken ve bunlarla ilgili, açıkça dış militanların ve yerel muhataplarının ötesinde insanlar da vardır. Geçmişte ve günümüzde travma ve acı çeken başka filmler de vardır ki, bazen gelecek için umut verirle. Filmde belirtildiği gibi, gelecek için iyimserlik güçlü bir Amerikan etkisine ana karakter, kaynak malzeme ve filmin yapımı üzerine dayanır.

Genel olarak batılı filmlerde sıkça tasvir edilen tüm savaş ve sefalet konularının yanı sıra, doğrudan ve dolaylı olarak olaylara yakın olan bir başka tema da Afganistan'dan kaçma konusudur. Afganistan'dan kaçış filmlerinde en belirgin popüler örnek, esasen bir uzun kaçış dizisi olan 2011 Fransız aksiyon filmi “*Forces spéciales*”’tir. *Special Forces ridge line*, *Special Forces 2* ve birçok filmi Afganistan'dan kaçma hakkında olan filmlerdir. Afganistan'daki çeşitli çıkmazlardan kaçan Fransızlar ve İngilizler değil, Ruslar da görülebilir. Bu durumda, Sovyet Afgan Savaşı değil, 1995'te Rusya'da bulunan bir nakliye uçağı ekibinin gerçek hayattaki Taliban gözetiminde tutulması, 2010 filmi *Kandagar*'da (Kandahar için Rusça) anlatıldı. Rus uçak mürettebatı, Taliban MiG-21 savaş uçağı onları Kandahar'da bir karaya zorladığında Arnavut silahlarını Rabbani komutasındaki Afgan hükümet güçlerine teslim etmek için İstanbul'dan Bagram'a gidiyordu.³⁶⁴

Sonuçta Afganistan'daki Batı sinemasında Hint sinemasında olduğu gibi sorun Afganistan hakkında doğru bilgi eksikliğinin olmasıdır.

Taliban döneminden önce ve Taliban döneminden sonra Batı sinemasında filmlerde Afganistan'ı çöl, düz ve medeniyetten uzak kalan bir ülke olarak gösteriyordu. Sosyal kodlar yapılan hatalara, kostüm konusunda, Araplar ve Hindistan kıyafetler kullanıyordu. Arapça ve Urduca dilleri Afgan dilini gösteriyor Arap kızların dansı Afganlar

³⁶² Host, Afganistan'ın doğusunda, Host Vilayeti'nin merkezi olan şehir. Pakistan ile Afganistan arasındaki sınır yakınlarında yer almaktadır.

³⁶³ Celalabad, Afganistan'ın doğusunda, Nangarhar Vilayeti'nin merkezi olan şehir. Celalabad, Afganistan ile Pakistan arasında sınır yer almaktadır.

³⁶⁴ GRAHAM, M. (2010). Front Matter. In *Afghanistan in the Cinema* (pp. I-Vi). URBANA; CHICAGO; SPRINGFIELD: University of Illinois Press. Retrieved from www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1xckvr.1

dansı olarak gösteriyor. Ancak asıl amaçları Rus karşıtı propagandayı teşvik etmeydiler. Amerika kahraman ve kurtarıcıdır.

Taliban döneminden bu yana filmlerde çok fazla şey değişmedi. Aynı hataların tekrarı filmlerde görülebiliriz. Özellikle kültürel kodlar konusunda, kıyafetler Afganlılara ait değil ve gösterilen yerler Afganistan değildir. İlginçtir, Afganistan hakkında yapılan filmler ya da Afganistan olarak gösterilen filmlerin çoğu Afganistan'da çekilmemiştir.

Bu konuda iki sebep olduğu söylenebilir, ya yazar Afganistan'ın kendisini bilmiyor, tembellikten ya da doğru kaynakların eksikliğinden dolayı araştıramıyordur. Diğer yandan film çekimlerinde güvenli bölgeler tercih edilmesi sebebiyledir.

İkincisi yazar ve yönetmen araştırıyor ve biliyor, ama insanların bilgi eksikliğini, hedeflerine ulaşmak için kullanır. Örneğin, Amerikan filmi Amerika halkını kahraman olarak gösteriliyor, Afganlar ise bilerek medeniyetsiz ve sefalet içinde gösteriliyor ve onları eleştiriyor. Bunun dışında bir de anaakım Hollywood filmlerinin ideolojik yapısının ABD'nin dış politikası ile doğrudan bağlantılı olması ve onu desteklemesi de önemli bir noktadır.

6.SONUÇ

Genel olarak Afganistan sineması ve savaş üzerine olan bu çalışmada öncelikle Afganistan coğrafyası siyasi tarihi ele alınmıştır. Afgan tarihi, coğrafyası ve kültürü Afganistan sinemasının üzerinde yükseldiği sütunlardır. Bu sebeple ilk bölümde Afganistan'ın tarihi de başlayıp İmparatorluğu, Krallık ve sonra İslam Cumhuriyet ve Taliban Dönemi ve Taliban'dan sonraki dönem olan İslami Cumhuriyet Dönemi incelenmiştir. Afganistan topraklarında geçmişten günümüze gerçekleşen önemli siyasi olaylar, savaşlar, iç savaşlar üzerinde durulmaktadır. Tarihlerine üç kez İngilizler ile olan savaşlar, Ruslar (SSCB) ile olan savaş, Mücahitler dönemdeki savaş, Taliban ile olan savaş üzerinde durulmuştur. Her biri uzun yıllar süren bu savaşların sonuncusu yaklaşık 40 yıl (1979'dan günümüze) sürmüştür. Bu savaşlar, Afganistan'da sinema değil hiçbir sanat alanında istenilen gelişme olmamasının başlıca nedeni olmuştur.

Afganistan sineması üzerine olan ikinci bölüme öncelikle sinemanın temelini oluşturan tiyatro ile başlamıştır. 20. yüzyılın başında sinemanın ortaya çıkıp hızla yaygınlaşmasıyla tiyatro sanatçılarının sinemada yönetmenler ve oyuncular sinemada çalışmaya başlamışlardır. İlk zamanlarda bazı yerlerde tiyatro salonları sinema gösterimi için kullanmışlar. Afganistan'da sinema tarihi Emanullah Han döneminde halka açık gösterim ile başlamıştır. Daha sonraki dönemde iç savaşlar ve dini otoritelerin etkisinden sinema çalışmalarına izin verilmemiştir. Afganistan'da ilk film 20 yıl sonra ikinci film (bazı yerlerde birinci film olarak adlandırılan) 1965 yılında *Kartal Gibi* filmi çekilmiştir.

Afgan sinemasında Sovyet İşgalidöneminde sinema işgalcilerin propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönem filmlerinde Rus propagandası kolaylıkla görülebilmektedir. Bu dönemde Ruslar Afganistan'da yapılan filmlerde Sovyet propagandası olmayanın gösterime girmesine vermemişlerdir. Böylece birçok Afgan film şirketi kapılarına kilit vurmuştur. Öte yandan Sovyet işgalcileri, çok sayıda Afgan gencini Moskova ve diğer Sovyet şehirlerine ve Doğu Bloku ülkelerinde sinema ve televizyon alanlarında eğitim almaları için eğitim desteği vermişlerdir. Bu şekilde Afganistan'da komünist çizgide, kendi halkının değerlerine yabancılaşmış sinema çalışanları yetişmesi için gayret gösterilmiştir.

Rusların işgali döneminde propaganda içerikleri olmaları yanı sıra sinemada sanatsal anlamda Afganistan'da bazı çok iyi filmlerde ortaya çıkmıştır. Onlardan birkaç tanesi *مردھا را قول است* (Erkekler Söz Verir), *آشک داستانی* (Aşk Destanı), *پرنده های مهاجر* (Göçmen Kuşlar), *دکوندی* (Kaçış), *گناه* (Günah), *اختر مسخره* (Komik Akhtare) gibi filmler ve *شیر آغا و شیرین* (Dul Oğul), *شیر آغا*, *شیرین* (Şar Ağa, Şirin Gül) gibi bazı televizyon dizilerde bu dönemde çok ünlü olmuştur. Bu dönemlerde filmlerde Rus propagandasının yanı sıra Afgan ailesindeki sorunlar, Afganistan'daki toplumsal sorunlar, ülkede uygulanan yanlış kurallar yapılan filmlerde işlenen temalar arasında sayılabilir.

1980'lerde Afganistan'daki sanatın ideolojik olduğu açıktır. Ancak 1990'lı yıllarda sinemanın ideolojik aygıt olarak kullanılması amaç değiştirerek devam etmiştir. Zira 1992'de komünist hükümetin çöküşünden sonra, savaşı kazanan mücahit grupları tarafından kurulan İslam Devleti, Sovyetler gibi bir süre yeni hükümetin propagandası için sinemayı kullanmıştır. Bunda 1979'da İran'da Şah'ı devirerek yönetimi ele geçiren Ruhullah Humeyni'nin sinemayı siyasi propaganda aracı olarak kullanmaya öykünmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Mücahit'in döneminde 5 tane film çekilmiştir. Bu 5 filmde sadece 3 tanesi bitmiş ve 2 tanesi yarım kalmıştır. Mücahit'in dönemi de çok uzun sürememiştir. İktidarı paylaşmakta görüş ayrılığına düşen mücahit gruplar arasında iç savaş başlamıştır. Bu savaşlardan dolayı bir süre sinema sektörü sekteye uğramıştır. Bu alanda kimse çalışmadığı gibi bazı sinema emekçileri de ülkeden göç etmek zorunda kalmışlardır. Yurt dışına çıkan Afgan sinema diasporasından bazıları savaşın bitmesini beklemişlerdir. Ancak iç savaşın getirdiği ekonomik çöküntü, güvenlik sorunları ideolojik içerikli olmasa da sinema çalışmalarına izin vermemiştir.

Bu iç savaş ortamında 1990'ların ikinci yarısında başka bir grup olan Taliban Afganistan'da iktidara gelmiştir. Taliban Hükümeti iktidarının en başında sinema ile olan ilişkisini tamamen netleştirmiştir: "sinema ve imaj yasaktır". Taliban grubu, yönetiminde beş yıldan fazla bir süre kalmıştır. Bu dönemde Afganistan'ı, İranlı film yönetmeni Mohsen Makhmalbaf "resmi olmayan bir ülke" olarak tanımlamıştır. Taliban rejimi sinema salonlarını kapatmış, televizyonu ve fotoğrafçılığı yasaklamış ve kuzeydeki Herat Eyaleti gibi bazı yerlerde sinema salonları tahrip etmiştir. Taliban dönemindeki baskı Afganistan'ın kültürlerinin tamamen felce uğramasına neden olmuştur. Taliban döneminden kalan sadece birkaç tane belgesel film vardır. Bu belgesellerden biri futbol sahasında bir kadının silahla katledilmesi ile ilgilidir. Bu belgesel filme ait görüntüler o dönemden sonra Afganistan ile

ilgili bütün filmlerde kullanılmışlardır. Bu görüntüler, özellikle yabancıların çektiği filmlerde sıklıkla görülmektedir.

Taliban döneminden sonra Afganistan'da sinema, tiyatro, müzik, dans gibi yasaklanan aktiviteler yeniden başlamıştır. Ülke dışına çıkmış olan Afgan sinemacıların bir kısmı Afganistan'a dönmüşlerdir. Ayrıca yabancı yönetmenler ve sinemacılar da Afganistan'a gelmiş ve filmler çekmişlerdir. Taliban rejiminin sebebiyet verdiği trajediler, yerli ve yabancı sinemacılar için çok çekici bir konu olmuştur. Afgan Film Şirketi yeniden çalışmaya başlamıştır. Geri dönen kişiler arasında yer alan Siddiq Barmak ve Engineer Latif Ahmedî önemli sinema eserlerine imza atmışlardır. Tabii ki sinemada sadece Siddiq Barmak ve Engineer Latif ikilisi etkin değildir. İkinci bölümde anlatıldığı üzere birçok Afgan yönetmen film çekmiştir. Bunların arasında özellikle kadın yönetmenler dikkat çekmektedir. Taliban döneminden önce kadınlar genellikle sinema oyuncusu olarak filmlerde yer almışlardır. Ancak Taliban'dan sonra kadınlar sadece oyuncu olarak değil, aynı zamanda yönetmen ve sinemanın farklı alanlarda çalışmaya başlamışlardır. Taliban döneminden sonra çok sayıda kadın yönetmen ortaya çıkmış ve çok iyi filmler gerçekleştirmişlerdir.

Taliban'dan sonra sadece Afgan sinemacılar değil, aynı zamanda yabancı yönetmenler de Afganistan'a gelmiş ve filmler çekmiştir. Taliban döneminde yaşanan trajedi sinemacılar için çok çekici bir konu olmuştur. Bu sebeple çoğu yönetmenler çoğunlukla bu konu ile ilgili filmler yapmışlardır. Yabancı yönetmenlerden birisi Mohsen Makhmalbaf Afganistan'da 2001'de *Kandahar* adı bir filmi çekmiştir. Mohsen Makhmalbaf ve onun ailesi Afganistan ile ilgili pek çok filmi bulunmaktadır. Mohsen Makhmalbaf ile film çekimi sırasında çalışanlar ve onun seminerlerine katılan kişiler ondan çok etkilenmiştir. Onun gibi filmler çekmeye çalışmışlardır. Mohsen Makhmalbaf sadece *Kandahar* filmini çekmemiş aynı zamanda Siddiq Barmak'a *اسامه (Osama)* filmine yapımcı olarak destek vermiştir. Mohsen Makhmalbaf filmlerinde Afganistan'ı eleştirmiştir hatta bazı konularda Afganistan'da hiç olmayan şeyleri sanki olmuş gibi filmlerinde göstermiştir. Bütün bunlara rağmen Mohsen Makhmalbaf ve onun öğrencilerinin filmleri ve görüşleri daha sonra sinema eğitimi veren bir fakülte kurulmasını sağlamıştır. Önce güzel sanatlar fakültesinde sadece tiyatro bölümü bulunmaktadır. Taliban'dan sonra Mohsen Makhmalbaf'ın öğrencilerinin çabaları sayesinde sinema fakültesi olarak ayrı bir fakülte eğitim vermeye başlamıştır.

Yeni Nesil Afgan sinemacılar, üniversitelerde, sinema kurslarında eğitim almış ya da Afganistan veya dışındaki okullardan mezun olmuşlardır. Bu grubun çoğu kısa

film ve belgesel film çekmektedir. Ayrıca uzun metrajlı filmler de çekilmektedir. Son yıllarda, festivaller bu gençlerin adını duyurmaya başlamış olsa da sinematik estetikleri konusunda Mohsen Makhmalbaf'tan etkilenmemiş daha özgün eserler ortaya koymuşlardır.

Afganistan sinemasının gelişmesinde Afgan hükümetleri tarafından herhangi bir destek olmamıştır. Sinemacılar kendi bütçelerine göre filmler yapmaya çalışmışlardır. Bazı yönetmenler de yurtdışında yapımlarını gerçekleştirmişlerdir. Taliban rejiminden sonra Afganistan'da film festivali düzenlenmiş, yeni sinema salonları açılmış ve çok sayıda televizyon ve radyo kanalları yayına başlamıştır. Afganistan'daki en bilinen film festivallerden birkaçının yöneticileri Afgan kadınlar olmuştur.

Üçüncü Bölüm Afgan yönetmenleri ele almıştır. Afgan yönetmenlerin çektiği filmleri ortaya koymak ve savaş konusunun nasıl ele alındığını incelemek, bu konu ile ilgili Türkçe'de herhangi bir kaynak bulunmaması sebebiyle tezin içersinde önemli bir yere sahiptir. Erkek yönetmenlerin yanı sıra sinemaya ciddi katkılarda bulundukları için kadın yönetmenlere de ayrıca yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm yönetmen Engineer Latif ile başlamıştır. Afganistan sineması için çok çalışmış yönetmenlerden birisidir. Onun en ünlü filmlerden 1983 yılında *ګناه* “Günah” ve 1990 yılında *حماسه عشق* “Aşk Destanı” ‘ndan söz edilebilir. Kendi filmi yapımı şirketi bulunan yönetmen, diğer yönetmenler ile de çalışmış ve onlara sinema konusunda çok yardımcı olmuştur. Engineer Latif, filmlerinde doğrudan savaştan bahsetmemektedir, daha çok sosyal sorunlar, aile içindeki yanlış kurallarla ilgili filmler yönetmiştir. Ama ister istemez filmin bazı yerlerinde savaştan izler bulunabilmektedir. Engineer Latif Ahmedi, en iyi filmlerini Taliban döneminden önceki dönemde yönetmiştir, bu dönemden sonra birkaç ticari film de yapmıştır.

Engineer Latif Ahmedi'den sonra Abdul Wahid Nazari'den bahsedilmiştir. Abdul Wahid Nazari özellikle Peştuca dilinde çok filmleri, diziler çekmiş ve Radyo ve TV için senaryo ve hikâyeler yazıp yönetmiştir. Onun en ünlü dizilerden birisi 1990 yılındaki *د کونډی زوی* “Dul oğlu” dizisidir. Bu dizi Afganistan'da çok ünlü olmuştur, herkesin sevdiği ve izlediği bir dizidir. Bu dizi Peştuca dilinde çekilmiştir. Ayrıca Kabil Üniversitesi'nde Profesör olarak da ders vermektedir. Abdul Wahid Nazari filmlerde daha çok savaş, yoksulluk, toplumsal sıkıntılar, eğitimsizlik gibi konuları işlemiştir.

Sinema alanında yüksek lisans yapan diğ er bir Afgan yönetmen Homayoun Muruvat, ilgili çok kaynak bulunmamaktadır. En iyi filmlerden birisi *Cennetten Bir Elma*” olarak bilinmektedir. Savaşı doğrudan göstermese de savaştan sonraki hayatı betimlemektedir. Çünkü gerçek trajedi savaştan sonra, bombalar patladıktan sonra gerçekleşmektedir. Taliban’dan sonra Afganistan’da savaş yaşanmamasına rağmen, bombalar patlamaya devam etmiştir, çok kişi hayatını kaybetmiştir bu durum halen de devam etmektedir. Bu patlamalarda en çok işçiler genç çalışanlar ölmüştür. Bu yönetmen de daha çok Afganistan'daki olan trajediler ve savaştan sonraki olaylara ele almıştır.

Siddiq Barmak Afganistan'daki en önemli ve en yetenekli yönetmenlerden birisidir. En önemli filmleri arasında *Yabancı*, *Afyon Savaşı* ve *Osama* sayılabilir. Y netmenliğin yanı sıra Afganistan’da sinemanın ilerlemesi için Afgan Film şirketi’nde ve Kabil  niversitesi'nde çok farklı alanlarda çalışmış, çok sayıda  ğrenci yetişirmiştir. Siddiq Barmak Rusya'da okumuş ve Rus sinemasında çok etkilenmiştir. Mohsen Makhmalbaf ile de uzun bir süre çalışmıştır. Barmak da daha çok savaş ve toplumsal konuları ele alan filmler yapmıştır.

Aynı bölümün devamında Atiq Rahimi, Barmak Akram, Mahmoudi Kardeşler, Navid Mahmoudi ve Jamshid Mahmoudi’in yanı sıra Sahra Karimi, Roya Sadat, Shahrbanoo Sadat, Sahra Mani gibi kadın yönetmenlerden ve önemli filmlerinden detaylı olarak bahsedilmiş ve Afgan sinemasının gelişiminde oynadıkları önemli rol ortaya koyulmuştur. Yapılan inceleme sonucunda hem erkek hem kadın yönetmenlerin filmlerinde toplumsal olayları konu aldığı görülmüştür. Savaşın yıkımı, toplum üzerindeki etkisi işlenmiştir. Diğ er yandan kadın yönetmenler filmlerinde Afganistan’da kadını ele almış, kadının sorunlarına da değinmiştir.

Afgan yönetmenlerin incelenmesi sonucunda yönetmenlerin daha çok kendi yaşadıklarına, deneyimlerine ve gördüklerine filmde yer vermeye çalıştıkları da görülmüştür. Böylece filmlerinde Afganistan’ı daha gerçekçi biçimde ele almıştır. Diğ er yandan bazı filmlerin festivallerde gösterilmek üzere çekildiği, Afganistan’ın gerçeklerinden uzak olduğu da tespit edilmiştir.

Sonraki bölümde Afganistan’ın diğ er ülke sinemalarında nasıl temsil edildiği incelenmiş Afganistan’a filmler aracılığıyla İran, Hindistan, ABD ve diğ er Avrupa ülkelerinden çeşitli bakışlar ortaya konulmuştur. İlk olarak Afganistan'ın komşusu İran'da

yapılan Afganistan ve Afganlarla ilgili filmler ele alınmıştır. İran'da Afganistan ilgili ilk olarak “دلم برای پسرمتنگ شده” (Oğlumu Özlüyorum) filmi 1989 yılında çekilmiştir. Bu filmin, Afganistan'dan daha ziyade İran ülkesinin misafirperverliği ve iyiliğini gösterdiği tespit edilmiştir. Bundan sonra Afganistan'la ilgili çok filmler çekilmiş ve bütün bu filmlerde Afganların hırsız, işçi, kaçakçı, eğitimsiz ve fakir kişiler olarak temsil edildiği görülmüştür. Afganistan ile ilgili çok sayıda film yapan yönetmenlerin başında Mohsen Makhmalbaf gelmektedir.

Makhmalbaf'ın en ünlü filmi *Bisiklet*, bir Afgan aileyi ele alarak İran'daki kötü durumunu anlatmaktadır. Bu konuyla ilgili yönetmen filmin Afganlar ile ilgi olmadığını İran'daki kötü ekonomik durum ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Burada yönetmenin neden Afgan bir aileyi kötü durumda olan olarak temsil ettiği ise sorgulanması gereken bir durumdur. Benzer yaklaşımlarla sonraki filmlerde Afganlar üzerinden İran'daki kötü durum, ekonomik, sosyal, güvenlik sorunları, cinayet, hırsızlık, kaçak olma durumu gibi temaların işlendiği görülmüştür. Filmleri arasında Afganların olumlu tasvir edildiği *Baran* gibi filmler de vardır. Yönetmen *Baran*'da göçmenlerin sıkıntılarını anlatmıştır.

Genel olarak bakıldığında Taliban öncesi dönemlerde İran sinemasında Afgan imajı hırsız, kaçakçı, göçmen, işçi olarak ele alınmış ve Afganistan ise savaş bölgesi olarak işlenmiştir. Ancak Taliban'dan sonraki dönemde Afganların savaşı ve savaş seven kişiler olarak gösterilmiş aynı zamanda bazı filmlerde Taliban olarak gösterilmiştir.

Talibandan sonraki dönemde Taliban ile ilgili İran'da pek çok film çekilmiştir, özellikle Mohsen Makhmalbaf'ın قندهار *Kandahar*'ı (2001), مرز شریف *Mezar-ı Şerif* (2015), گلچهره *Gülçehre* (2011) gibi filmleri bulunmaktadır.

Hindistan sinema endüstri Bollywood'da Taliban'dan önce Afganistan'la ilgili filmler oldukça fazladır. Hindistan'daki Afganları tasvir eden ilk eserlerinden biri, 1957 *Bengalce* filmidir. Bu film Nobel ödüllü şair ve yazar Rabindranath Tagore'un kısa öyküsü " *Kabuliwala* "dan uyarlanmıştır. 1961'de Hintçe yapılan bu eser, Kalküta'da yaşayan Afgan göçmen bir ailenin hikâyesini anlatan ilk eserdir.

O zamandan beri Hint sineması Afganistan hakkında ya da Afganistan ile ortaklaşa pek çok film çekmiştir, bunlardan en önemlileri 1975'te Afganistan'ın Bamiyan kentinde çekilmiş olan *Dharmatma* adlı filmidir. Başrollerini Amitabh Bachchan ve Sri Devi'nin oynadığı *Khuda Gawah* 1992'de Kabil ve Mazar-e-Sharif çekmiştir. Ayrıca *Chalia*

(1960), *Zanjeer* (1973) 'de Hint sinemasında Afganlar hakkında yapılan filmlerdir. Pek çok Hint filminde Afganistan ile ilgili kültürel kodlar yanlış kullanmıştır. Afganistan daha çok Arap bir ülke olarak gösterilmiştir; kızların giymesi, dans ve diğer kültürel kodları yanlış kullanmıştır. Ama genel olarak bütün bu filmlerde Afganlar sıcakkanlı, cesur ve sadık kişiler olarak gösterilmiştir. Ama Taliban'dan sonraki dönemlerde Afgan halkının hoş olmayan stereotiplerini yapan ilk film, Kabir Khan'ın yönettiği *Kabil Ekspresi* olduğu söylenmektedir. Bundan sonra *Padmavati* (2018) ve *Kesari* (2019) filmleri Hint sinemasında Afganların olumsuz stereotiplerin devam ettiği filmlere örnektir. Afgan halkının vahşeti (*Kabil Ekspresi*, *Kesari* filmlerinde), Müslüman kralların kanının dökülmesi (*Padmavati* filminde) kadına karşı şiddet gibi konular içeren filmler görülmektedir. Talibandan sonra yapılan Hint filmleri çoğunlukla Afganlara karşı olumsuz bir bakış açısı içermektedir. Afganlar Taliban olarak, vahşi ve zalim bir halk olarak; eğitimsiz, çöllerde yaşayan, medeniyetten çok uzak kişiler olarak; dini inançları yanlış kullanılan insanlar olarak gösterilmektedir. Ama son zamanlarda Hindistan'da bu konu tartışılmaktadır çünkü bu filmler aslında Afganlar'dan çok İslam ve Müslümanlara karşı çekilen filmler olarak da görülebilmektedir.

Özellikle *Padmavati* gösterdiği dönemde Hindistan'daki ve diğer ülkelerdeki Müslümanlar tarafından eleştirilmiştir

Bu çalışmada batı sinemasında Afganistan'ı tasvir eden filmler olarak *Karavan* (1979, ABD), *High Road To China* (1983, ABD), *Spies Like Us* (1985, ABD), *The Man Who Would Be King* (1975, İngiltere, ABD), *The Living Daylights* (1987, ABD, İngiltere), *Rambo 3* (1987, ABD), *Demir Adam* (2008, ABD), *Thousand Times Goodbye* (2013, Norveç, İsveç), *Fort Bliss* (2014, ABD), *Dünyalar Arasında* (2014, Almanya) ve *Zero Dark Thirty* (2012, ABD) filmleri Taliban dönemi öncesi ve Taliban dönemi sonrasında ayrılarak detaylı biçimde filmlerdeki Afgan ve Afganistan temsili incelenmiştir.

Batı sinemasında ise Afganistan ile ilgili yapılan filmlere bakıldığında Taliban'dan önce Afganistan'ı konu alan filmlerde Ruslara karşı propaganda yapıldığı görülmektedir. Afganları cesur ve mücahit kişiler olarak göstermekte, Ruslara karşı savaş konu işlenmektedir.

Talibandan sonraki dönemde batı sinemasında özellikle ABD'de 11 Eylül olaylarının etkisi Afganistan'a bakışı şekillendirmektedir. Talibandan sonraki dönemde ABD sinemasında soğuk savaş döneminde filmlere olumsuz temsillerle konu olan Rusya'nın yerini Afganistan'ın filmlerdeki temsili Taliban ve El Kaide terör örgütü almıştır. Bu filmler

ABD işgal eden bir ülke değil, kurtarıcı, kahraman bir ülke olarak temsil edilmiştir. Afganlar ise pek çok filmde Taliban örgüt üyeleri biçiminde yer almaktadır.

Genel olarak Afganistan hakkında yapılan Batı filmlerde belirtildiği gibi Taliban öncesi ve sonrasındaki dönemde önemli değişimler görülmektedir. Diğer yandan kültürel kodların Hint sinemasında olduğu gibi yanlış kullanıldığı göze çarpmaktadır. Batı sineması Taliban rejiminden önce daha çok Afganları Araplar olarak göstermektedir. Elbise, yaşam tarzı, dans, hatta bazı filmlerde dil bile Arapça kullanmışlar. Bu filmlerin çoğu Afganistan'da gösterime girmemiştir. Oyuncuları Afgan oyuncu değildir, yabancı oyuncular Afgan olarak rol almışlardır.

Bu çalışma, Türkçe literatürde Afganistan ve Afganistan sineması konusundaki boşluğun giderilmesi katkıda bulunmak için ortaya konulmuştur. Afganistan siyasi tarihi ve sinema tarihinin de çalışmaya dahil edilmesinin nedeni bu konularda da yeterli kaynağın bulunmaması sebebiyledir. Bu çalışmanın Afganistan sineması konusunda yapılacak sonraki çalışmalara kaynak olmasını temenni ederiz.

KAYNAKÇA

- Rafi, H.(1999). Tarikh Fashurdi Afghanistan(تاریخ فشرده افغانستان). Sayari Arik. Pashaver.
- Ghobar, GH. (1996). Afghanistan dar masir-i tarikh.Tahran, Ghom. Nezhat.
- Rafi, H.(1968) تاریخ مختصر افغانستان. Tarih ve Edebiyat Topluluğu. Afganistan, kabil.
- Seyyedi, W.(2017). بازشناسی افغانستان. Afganistan - Belh - Mazar-i-Sharif
- Sabah. (2012). موقعیت تاریخی و جغرافیایی سرزمین خراسان. Esalat. Afganistan, kabil.
- Alfensten, M. (1997). افغانان. Bina. İran, Meşhed.
- Hamza, V. (2012, 11, 01). چالش های دولت مدرن در افغانستان (Afganistan'da Modern Hüküme Zorlukları),Kabil, Afgnaistan)
- Hazara, F. (1952). Siraj al-Tawarikh. Huruqi darullsana. Afganistan, kabil.
- Farhang, M. (1988). . پنج قرن اخیر در افغانستان Arianna Ofset Pennsitter. Pakistan, Peşaver.

- Eil. M. (1960). {مبارزات افغانستان در راه استقلال انگلیس} افغان اول. Doğuliteratür. Moskova. S 194
- Khofi, Y. (2002). پادشاهان متاخر افغانستان. Şeriatı Afganistani. Afganistan kabil.
- Farkh, M. (1991). تاریخ سیاسی افغانستان. Iranica. Qom, İran.
- Mousavi, J. (2007). هفت دهه حضور سیاسی پیدا و پنهان. BBC.
- Andyshmnd, M. (2004). سالهای تجاوز و مقاومت. Pyman. Afganistan, kabil.
- Mutman, Ab. (2017). ملا محمد عمر، طالبان او افغانستان. Afgan Yayın Topluluğu. Afganistan, kabil.
- Taj zai, A. (2011). اولین تیاتر رسمی زنان در کشور. Theater in Afghanistan from yesterday till to day. Kabil üniversitesi. Kabil, Afganistan.
- Gubar, M. (1989). سیاست انگلیس در افغانستان. Afganistan Der Mesir-i Tarih, Meyvend. Kabil, Afganistan.
- Ahad Ahadi, F. (2018). شکل گیری فلم نامه نویسی در افغانستان. اقتباس در سینمایی افغانستان. Parand Yayınevi. Kabil, Afganistan.
- Omarzai, M. (2015). فیض محمد «خیرزاده». Art in the Afgan sinema. Kabil üniversitesi. Kabil, Afganitsan.
- Radmanish, M. (2000). (Afgan sineması) مرکز تولید و توزیع فلم در افغانستان, سیمای سینما افغانستان. Danish. Kibul. Afganistan.
- Biryıldız, E. Erus, Z. (2007). Afganistan sinemasi. Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya sineması. ES Yayın. Kadıköy, Istanbul.
- Nazari, W. (2009). شخصی پرودکشنونه, دافغانستان د سینما بشپړتیایی بهیر. Kabil üniversitesi. Kabil, Afganitsan.
- Graham, M. (2010). Front Matter. In Afghanistan in the Cinema, Urbana; Chicago; Springfield: Üniversitesi, Illinois. www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1xckvr.1
- Feehily, G.(2002). Atiq Rahimi: 'We became trapped in this self-image, until all we knew was war'. Culture > Books > Features. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/atiq-rahimi-we-became-trapped-in-this-self-image-until-all-we-knew-was-war-134882.html>

Sangia, A. (2014). Biography of Khaled Hosseini and Novel Summary. Stylistics Analysis of Khaled Hosseini, Novel. Universitas Negeri Surabaya. Indonesia

Berger, L. (2017). Roya Sadat's "A Letter to the President" Is Afghanistan's Foreign-Language Oscar Pick. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/roya-sadats-a-letter-to-the-president-is-afghanistan-s-foreign-language-oscar-pick-c0e7b001482c/>

Chinese Shadows. (2017). A LETTER TO THE PRESIDENT. (S 4) https://docs.wixstatic.com/ugd/bd8d04_10b10c982ba6465c8f4a68895abe0b44.pdf

Chinese Shadows. (2017). A LETTER TO THE PRESIDENT. (S 5) https://docs.wixstatic.com/ugd/bd8d04_10b10c982ba6465c8f4a68895abe0b44.pdf

Berger, L. (2017). Roya Sadat's "A Letter to the President" Is Afghanistan's Foreign-Language Oscar Pick. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/roya-sadats-a-letter-to-the-president-is-afghanistan-s-foreign-language-oscar-pick-c0e7b001482c/>

Armanshahr, (2013). International women's Film Festival: «Women, most qualified ambassadors of peace». Special issue on Women's Film Festival in Afghanistan - 8 March, (S 4 - 7). https://www.fidh.org/IMG/pdf/armanshahr_29-30_english_-2.pdf

Fest Agent. (2013). Afghanistan International Women Film Festival. https://festagent.com/en/festivals/afghanistan_women

Roya Film House. (2019). Roya Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

Roya Film House. (2019). Roya Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>

Bachechi, C. (2014). ALKA SADAT: EMPOWERING WOMEN IN AFGHANISTAN THROUGH FILM. Bpeace. <https://www.bpeace.org/blog-afghanistan/280-alka-sadat-empowering-women-in-afghanistan-through-film>

Bachechi, C. (2014). ALKA SADAT: EMPOWERING WOMEN IN AFGHANISTAN THROUGH FILM. Bpeace. <https://www.bpeace.org/blog-afghanistan/280-alka-sadat-empowering-women-in-afghanistan-through-film>

- Film Free way. (2019). Director Biography - Alka Sadat. <https://filmfreeway.com/808359>
- Roya Film Hose. (2019). Alka Sadat. <http://rfh-c.org/about-us/>
- Rico, G. (2019). Cannes 2019 Women Directors: Meet Shahrbano Sadat – “The Orphanage”. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/cannes-2019-women-directors-meet-shahrbano-sadat-the-orphanage/> Gabriela Rico
- Demirtaş, A. (2019). Savaşın ortasında bir yetimhanede... Star. <https://www.star.com.tr/cumartesi/savasin-ortasinda-bir-yetimhanede-haber-148>
- Beyazperde. (2019). Özet ve Detaylar. Kurtla Kuzu. <http://www.beyazperde.com/filmler/film-246575/>
- WARD, Sh. (2019). 'The Orphanage': Cannes Review. Screendaily. <https://www.screendaily.com/reviews/the-orphanage-cannes-review/5139561.article>
- Demirtaş, A. (2019). Savaşın ortasında bir yetimhanede... Star. <https://www.star.com.tr/cumartesi/savasin-ortasinda-bir-yetimhanede-haber-148>
- Rico, G. (2019). Cannes 2019 Women Directors: Meet Shahrbano Sadat – “The Orphanage”. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/cannes-2019-women-directors-meet-shahrbano-sadat-the-orphanage/>
- Frahng, F. (2018). « هزار یک زن چون من »؛ صدای سکوت زنان افغان و « روزی که کابل »! « بخواند ». Khabarnama. <https://khabarnama.net/blog/2018/08/20/sahra-mani-director-of-a-thousnad-girl-like-me/>
- Rico, G. (2019). Full Frame 2019 Women Directors: Meet Sahra Mani – “A Thousand Girls Like Me. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/full-frame-2019-women-directors-meet-sahra-mani-a-thousand-girls-like-me/>
- A Thousand Girls Like Me. (2017). SAHRA MANI Biographie. (S 19). <http://base.autourdu1ermai.fr/docs/dp-a-thousand-girls-like-me-602.pdf>
- Rico, G. (2019). Full Frame 2019 Women Directors: Meet Sahra Mani – “A Thousand Girls Like Me. Women and Hollywood. <https://womenandhollywood.com/full-frame-2019-women-directors-meet-sahra-mani-a-thousand-girls-like-me/>

A Thousand Girls Like Me. (2017). SAHRA MANI Biographie. (S 9).
<http://base.autourdu1ermai.fr/docs/dp-a-thousand-girls-like-me-602.pdf>

Jadid Online. (2007). افغان ها در سينماى ايران .
http://www.jadidonline.com/story/23012007/fq/afghans_in_inranian_movies

Tasnim news. (2014). توحيدى: مخملباف، به تصوير افغانستانيها در ايران لطمه زد/عطايى:بعد از ۳۰ سال،منتظر .
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1393/06/09/478372>. Iran.

Dabashi, H. (2008). The Cosmopolis and its Shadows. Makhmalbaf at Large. (s 25-26). TJ International Ltd, Padstow, Cornwall, UK.

Ek:

Dürrani (Saduzai)Hanedanı

No	Kral adı	Yaşam	Aile	İktidar Yılları
1	Ahmad Şah Dürrani	1722–1773	Dürrani Hanedanlığının Kurucusu	1747– 1773
2	Timur Şah Dürrani	1747 –1793	Ahmed Şah Baba'nın ikinci oğlu	1773 – 1793
3	Zaman Şah	1770–1844	Timur'un Şah beşinci oğlu	1793 – 1800
4	Şah Mahmud	1769–1829	Timur'un Şah oğlu	1801 – 1803
5	Şah Şuca	1785 –1842	Timur'un Şah oğlu	1803 – 1809
6	Şah Mahmud	1769–1829	Timur'un Şah oğlu	1809 – 1818
7	Emir Dost Muhammed Han	1793 – 1863	– Barakzai hanedanının kurucusu	1834- 1839

Dürrani (Saduzai)Hanedanı

8	Şah Şuca Dürrani	1785 – 1842	– Ahmad Şah Dürrani oğlu	1839 - 1842
---	------------------	-------------	--------------------------	-------------

Barakzai (Muhammedzai)

9	Emir Mohammad Akbar Han	1816 1845	– Dost Muhammed Han'ın oğlu	1842 - 1845
10	Dost Muhammed han	1793 1863	– Barakzai hanedanının kurucusu	1845 - 1863
11	Emir Şir Ali Han	1825 1879	– Dost Muhammed Han'ın oğlu	1863 - 1867
12	Emir Mohammad Afzal Han	1811 1867	– Dost Muhammed Han'ın oğlu	1867
13	Emir Mohammad Azam Han	1825 1879	– Dost Muhammed Han'ın oğlu	1867
14	Emir Şir Ali Han	1825 1879	– Dost Muhammed Han'ın oğlu	1868 - 1879
15	Emir Mohammad Yakub Han	1849 1923	– Emir Şir Ali Han'ın oğlu	1979
16	Emir Abdul Rahman Han	1840 1901	– Mohammad Afzal Han oğlu	1880 - 1901
17	Emir Habibullah Han	1872 1919	– Abdul Rahman Han'ın oğlu	1901 - 1919
18	Emir Nasrallah Han	1874 1920	– Abdul Rahman Han'ın oğlu	1919
19	Emir Emanullah Şah	1892 1960	– Habibullah Han'ın oğlu	1919 - 1929

Barakzai Hanedanı

20	Enayatullah Şah	1888	– Habibullah Han'ın oğlu	1929
----	-----------------	------	--------------------------	------

1960

Tacik hanedanı

21	Habibullah Kalakani	1891 1929	– Tacik Hanedanlığının tek kralı	1929
----	---------------------	--------------	----------------------------------	------

Barakzai hanedanı

22	Mohammad Nadir Şah	1883 1933	– Yeğeni Dost Mohammad Han	1929 1933	–
23	Muhammed Zahir Şah	1914 2007	– Mohammad Nadir Şah oğlu	1933 1973	-
24	Sardar Muhammed Davud	1883 1933	– Yeğeni Dost Mohammad Han	1973- 1979	
25	Nur Muhammed Terakki	1917- 1979	Nazir Mohammad'in oğlu	1979	
26	Hafizullah Emin	1929-1979	Habibullah'ın oğlu	1979	
27	Babrak karmal	1929- 1996	Başkonsolos Muhammed Hanı'nın oğlu	1979 1986	-
28	Dr. Najibullah	1947-1996	Akhtar Muhammed oğlu	1986- 1992	
29	Sibghatullah Mujadidi	1925- 2019	Arif al-Sauni oğlu	1992	
30	Burhanuddin Rabbani	1940-2011		1992-1996	
31	Molla Muhammed Ömer	1959- 2013	Molavi Gulam'ın oğlu	1996- 2001	
32	Hamid Karzai	1957	Abdul Ahad Karzai oğlu	2001-2009	